

Tilinpäätös

2017

Helsinki

HELSINGIN KAUPUNGINTILINPÄÄTÖS 2017

Julkaisija:

Helsingin kaupunki
Kaupunginkanslia

Helsingin kaupungin keskushallinnon
julkaisuja 2018:1

ISBN 978-952-331-384-2 (painettu julkaisu)

ISBN 978-952-331-385-9 (verkkojulkaisu)

ISSN-L 2242-4504

ISSN 2242-4504 (painettu julkaisu)

ISSN 2323-8135 (verkkojulkaisu)

Tilinpäätöksen aineisto:

Taloushallintopalvelu (Talpa)
Kaupunginkanslian talous- ja suunnitteluosasto

Taitto: Innocorp Oy

Paino: Helsingin kaupungin digipaino

www.hel.fi/tilinpaatos

Tilinpäätös 2017 kaupunginvaltuustossa 20.6.2018.

Helsingin kaupunki

Tilinpäätös 2017

Sisällysluettelo

1 TOIMINTAKERTOMUS	4		
1.1 Olennaiset tapahtumat kaupungin toiminnassa	4	2.4 Rahoitusosan toteutuminen	136
1.1.1 Pormestarin katsaus	4	2.4.1 Helsingin kaupungin rahoituslaskelman	
1.1.2 Kunnan hallinto ja siinä tapahtuneet muutokset	5	toteutumisvertailu	136
1.1.3 Taloudellinen kehitys Helsingin seudulla	6	2.4.2 Talousarvion rahoitusosan toteutumisvertailu	137
1.1.4 Kaupungin henkilöstö	9	2.4.3 Rahoitusosan tuloarvioiden ja	
1.1.5 Olennaiset muutokset kaupungin toiminnassa ja		määrärahojen toteutuminen	138
taloudessa	10	3 TILINPÄÄTÖSLASKELMAT	142
1.1.6 Arvio merkittävimmistä riskeistä ja		3.1 Helsingin kaupungin tuloslaskelma	142
epävarmuustekijöistä sekä tulevasta kehityksestä	11	3.2 Helsingin kaupungin rahoituslaskelma	143
1.1.7 Ympäristötekijät	13	3.3 Helsingin kaupungin tase	144
1.1.8 Harmaan talouden torjunta	14	3.4 Helsingin kaupungin konsernituloslaskelma	146
1.2 Selonteko kaupungin sisäisen valvonnan ja		3.5 Helsingin kaupungin konsernirahoituslaskelma	147
riskienhallinnan järjestämisestä	15	3.6 Helsingin kaupungin konsernitase	148
1.3 Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan		4 TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT	152
rahoitus alakohtineen	17	4.1 Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot	152
1.3.1 Tilikauden tuloksen muodostuminen	17	4.1.1 Kaupungin tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot ..	152
1.3.2 Toiminnan rahoitus	19	4.1.2 Konsernitilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot	153
1.4 Rahoitusasema ja sen muutokset	21	4.2 Tuloslaskelmaa koskevat liitetiedot	154
1.5 Kokonaistulot ja -menot	23	4.3 Tasetta koskevat liitetiedot	158
1.6 Kuntakonsernin toiminta ja talous	24	4.3.1 Taseen vastaavia koskevat liitetiedot	158
1.6.1 Yhdistelmä konsernitilinpäätökseen sisällytystä		4.3.2 Taseen vastattavia koskevat liitetiedot	167
yhteisöistä ja säätiöistä	24	4.4 Vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevat liitetiedot ..	171
1.6.2 Konsernin toiminnan ohjaus	24	4.5 Ympäristövastuut	182
1.6.3 Olennaiset konsernia koskevat tapahtumat	24	4.6 Henkilöstöä ja tilintarkastajan palkkioita koskevat	
1.6.4 Tytäryhteisöjen tavoitteiden toteutuminen	26	liitetiedot	182
1.6.5 Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä	31	5 ERIYTETYT TILINPÄÄTÖKSET	186
1.6.6 Konsernitilinpäätös ja sen tunnusluvut	32	5.1 Kunnallisten liikelaitosten tilinpäätökset	186
1.7 Tilikauden tuloksen käsittely	37	5.2 Muiden eriytettyjen yksiköiden tilinpäätöslaskelmat	205
2 TALOUSARVION TOTEUTUMINEN	40	5.3 Liikelaitosten ja rahastojen vaikutus kaupungin talouteen ..	212
2.1 Käyttötalouden toteutuminen	40	6 ALLEKIRJOITUKSET JA TILINPÄÄTÖSMERKINTÄ ...	214
2.2 Tuloslaskelmaosan toteutuminen	116	7 LUETTELO KIRJANPITOKIRJOISTA	
2.2.1 Helsingin kaupungin tuloslaskelman		JA TOSITELAJEISTA SEKÄ NIIDEN	
toteutumisvertailu	116	SÄILYTYSTAVASTA	216
2.2.2 Helsingin kaupungin talousarvion tuloslaskelmaosan		8 TILINTARKASTUSKERTOMUS 2017	218
toteutumisvertailu	117		
2.2.3 Tuloslaskelmaosan tuloarvioiden ja määrärahojen			
toteutuminen	119		
2.3 Investointiosan toteutuminen	123		

Toimintakertomus

1 Toimintakertomus

1.1 Olennaiset tapahtumat kaupungin toiminnassa

1.1.1 Pormestarin katsaus

Vuoden 2017 aikana kaupunki kävi läpi isoja muutoksia, kun koko kaupungin organisaatio uudistettiin yli 30 itsenäisen viraston ja liikelaitoksen hallintomallista neljän toimialan malliin. Samalla kaupunki sai uuden johtamisjärjestelmän, pormestarin ja neljä apulaispormestaria uuden valtuustokauden alkaessa 1.6.2017.

Syyskuussa 2017 valtuusto hyväksyi uuden kaupunkistrategian vuosille 2017-2021. Strategian visiona on, että Helsinki rakentuu maailman toimivimmaksi kaupungiksi. Helsinki haluaa olla kaupunki, joka tarjoaa parhaat mahdolliset olosuhteet urbaanille, hyvälle elämälle. Helsingin on oltava päivä päivältä kansainvälisempi, ketterämpi, palveluhenkisempi ja vetovoimaisempi kaupunki.

Strategian mukaisesti Helsinki on myös aktivoitunut omassa edunvalvonnassaan. Helsinki on tuonut esiin suurten kaupunkien ja maan kasvavien alueiden näkökulmaa sote- ja maakuntauudistuksen valmistelussa. Suurten kaupunkien yhteistyötä on tiivistetty ja laajennettu maan 20 muun suurimman kaupungin kanssa uudella C21 –kaupunkiverkostolla.

Helsingin taloutta on hoidettu vastuullisesti ja kaupungin talous on vahvalla pohjalla. Tulevaisuuteen liittyy kuitenkin kaupungin näkökulmasta isoja epävarmuuksia erityisesti sote- ja maakuntauudistuksen johdosta. Helsinki on vahvasti kasvava ja kasvuun investoiva kaupunki. Vuonna 2017 Helsingin väestön arvioidaan kasvaneen yhteensä noin 9000 hengellä, mikä on enemmän kuin kertaakaan sitten 1960-luvun. Kasvavan kaupungin investointikyvystä on pidettävä huolta niin kaupungin etuja valvoen kuin taloutta vastuullisesti hoitaen.

Vuosi 2017 oli Helsingin kaupungin taloudessa talousarviossa odotettua myönteisempi. Kaupungin toimintakate toteutui talousarviota parempana, ja verotulot kasvoivat talousarviossa ennakoitua enemmän. Myös korkomenot toteutuivat talousarviota pienempinä. Vuosikate toteutui noin 360 miljoonaa euroa talousarviota parempana ja hie- man edellisvuoden tasoa paremmin.

Miljoonaa euroa	Käyttö 2014	Käyttö 2015	Käyttö 2016	Käyttö 2017
Vuosikate (ilman maan ja rakennusten myyntituloja)	481	260	569	679
Maanmyyntitulot	105	104	240	143
Rakennusten ja osaketilojen myynti	19	8	25	46
Vuosikate sekä maan, rakennusten ja osaketilojen myyntitulot yhteensä	605	372	834	868
Investoinnit	549	493	663	620
Erotus	56	-121	171	248

Kaupungin tulorahoitus riitti talousarviossa ennakoitua paremman verotulokehityksen ansiosta kattamaan investoinnit. Vuonna 2017 toiminnan ja investointien rahavirta muodostui 245 miljoonaa euroa positiiviseksi. Helsingin investointitaso suhteessa poistoihin on merkittävästi muita suuria kaupungeja korkeampi.

Kaupungin käyttömenot alittivat talousarvion johtuen pääasiassa Länsimetron liikennöinnin aloittamisen viivästymisen vaikutuksesta HKL:n menoihin ja HSL:n maksuosuuteen. Kaupungin menot toteutuivat myös edellisvuotta pienempinä johtuen perustoimeentulotuen maksatuksen siirtymisestä KELA:lle. Vertailukelpoisesti tarkastellen menokasvu jäi matalaksi, vain noin 0,6 prosenttiin. Myös muilla suurilla kaupungeilla kehitys on ollut vastaava.

Verotulot toteutuivat 247 miljoonaa euroa talousarviota korkeampina ja vuoteen 2016 verrattuna verotuloja kertyi 5,5 prosenttia enemmän. Kunnallisveroja kertyi 0,3 prosenttia vuotta 2016 enemmän. Yhteisöveroja kertyi 33 prosenttia

Olellaiset tapahtumat kaupungin toiminnassa

enemmän kuin vuonna 2016. Verotulokehityksen positiivisista näkymistä johtuen Helsinki pystyi tekemään ratkaisun kunnallisveroprosentin alentamisesta 18,5 prosentista 18 prosenttiin vuodelle 2018.

Helsingin kaupungin väestönkasvu oli vuonna 2017 selvästi edellisvuosia suurempaa. Kasvavan kaupungin on myös investoitava kasvuun rakentamalla kaupunkilaisille koteja, palveluita ja kaupunki-infraa.

Kaupungin investointien toteuma vuonna 2017 oli liikelaitosten investoinnit (pääosin HKL-liikelaitoksen joukkoliikenneinvestointeja) huomioiden 621,4 miljoonaa euroa. Ilman Variotram-raitiovaunuihin kohdistuneen 32,5 miljoonan euron hinnanalennuksen huomiointia kaupungin investointien taso vuonna 2017 on 653,9 miljoonaa euroa eli lähes edellisen vuoden tasolla. Kaupungin investoinnit ilman liikelaitosten investointeja olivat 545,7 miljoonaa euroa (486 miljoonaa euroa vuonna 2016 ja 388 miljoonaa euroa vuonna 2015). Investointeihin käytettävissä olleista määrärahoista käytettiin 81 prosenttia (78 prosenttia vuonna 2016 ja 68 prosenttia vuonna 2015). Määrärahan käyttöaste on lisääntynyt aikaisempiin vuosiin verrattuna, koska vuonna 2014 alkanut rakentamisen korkeasuhdanne on edelleen jatkunut.

Päätyneellä strategiakaudella tavoitteena oli rahoittaa edellisvuosia merkittävästi suurempi osuus investoinneista tulo- ja kiinteiden omaisuuden myyntituloilla. Maanmyyntitavoite oli 100 miljoonaa euroa. Maanmyyntituloja kertyi 143 miljoonaa euroa. Rakennusten ja osakkeiden myyntitavoite oli 35 miljoonaa euroa. Myyntitulot olivat yhteensä 46 miljoonaa euroa. Merkittävä maan ja rakennusten myyntikohde oli Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy:n käytössä olevat kiinteistöt.

Kaupungin rakentamisen ja kaupungin omien asuntotuotantotavoitteiden kannalta merkittävimmät haasteet vuonna 2017 liittyivät urakoitsijoiden saatavuuteen, mikä viivästytti hankkeiden edistämistä ja vaikutti asuntotuotantotavoitteen (6000 valmistunutta asuntoa/v.) saavuttamiseen. Rakenteilla olevien asuntojen määrä Helsingissä on pysynyt jo kolmatta vuotta 7000 asunnon tasolla mikä tarkoittaa noin 5000 valmistuvaa asuntoa vuosittain.

Uusia pitkäaikaisia talousarviolainoja ei vuonna 2017 nostettu. Kaupungin lainakanta aleni 1 206 miljoonaan euroon (sisältäen HKL:n lainat). Pitkäaikaisia lainoja lyhennettiin yhteensä 165 miljoonaa euroa, mikä rahoitettiin ylijäämäisestä toiminnan ja investointien rahavirrasta. Kaupungin varsinaisten omien kassavarojen määrä kasvoi vuonna 2017 yhteensä 184 miljoonaa euroa.

Toimintaympäristön merkittävimmät tulevaisuuden riskit liittyvät mahdollisen sote- ja maakuntauudistuksen vaikutukseen ja sen mukanaan tuomaan kaupunkien rahoituspohjan ja investointikyvyn heikkenemiseen. Merkittävin epävarmuustekijä on kuntien verotulopohjan sote- ja maakuntauudistuksen myötä tulevat leikkaukset, joiden vaikutuksia 2020-luvulla on vaikea vielä ennakoita.

1.1.2 Kunnan hallinto ja siinä tapahtuneet muutokset

Kuntalain ja vaalilain uudistuksen myötä vuonna 2012 valitun kaupunginvaltuuston työskentelyjakso piteni viidellä kuukaudella kevään 2017 puolelle. Kunnallisvaaleissa 1.4.2017 valitun 85-jäsenen valtuuston toimikausi on 1.6.2017-31.5.2021. Valtuutetuista 42 on naisia ja 43 miehiä. Helsingin kaupunginvaltuustoon valittiin 43 uutta valtuutettua. Vaalituloksen mukaisesti paikat jakautuivat puolueiden kesken: Kokoomus 25, Vihreät 21, Sosialidemokraattinen puolue 12, Vasemmistoliitto 10, Perussuomalaiset 6, Ruotsalainen kansanpuolue 5, Keskusta 2, Kristillisdemokraatit 2, Feministinen puolue 1 ja Piraattipuolue 1. Vaalien jälkeen Perussuomalaisista irtaantui kaksi jäsentä Siniseksi valtuustoryhmäksi.

Edellisen vuoden lopulla hyväksytty uusi hallintosääntö astui voimaan 1.6.2017. Vanhat lautakunnat ja virastot lakkautettiin uuden toimiala- ja toimialalautakuntamallin käynnistyessä. Uuden valtuustokauden aluksi valittiin 7.6.2017 uudet toimialalautakunnat neljälle toimialalle. Toimialalautakuntia johtavat apulaispormestarit ovat kaupunginhallitusta johtavan pormestarin tapaan luottamushenkilöitä ja valtuuston jäseniä. Toimialojen lisäksi kaupungilla on keskushallinto.

1.1.3 Taloudellinen kehitys Helsingin seudulla

Talousokehitys

Suomen BKT kasvoi ennusteen mukaan 3,1 prosenttia v. 2017. Yksityisen kulutuksen kasvu jatkuu työllisyyden kohenemisen tukemana, asuntorakentamisen suhdannetilanteessa ei näy vielä rauhoittumista ja tuotannollisia investointeja on tehty runsaasti. Viennin nopeaan toipumiseen on vaikuttanut ennen kaikkea maailmankaupan kasvu ja myönteinen talousokehitys useimmissa Suomen tärkeimmistä vientimaista.

Helsingin seudun tuotannon kasvu jatkui vuoden kolmannella neljänneksellä, jolloin tuotanto nousi ennakoarvion mukaan 3 prosenttia edellisvuodesta. Seudun kasvu on jatkunut melko vakaasti noin kolmen prosentin tasolla jo kahden vuoden ajan. Koko maan tuotanto kasvoi vuoden kolmannella neljänneksellä lähes samaa tahtia kuin Helsingin seudulla. Kasvu kohdistui kaikille toimialoille. Palvelualoilla kasvu oli voimakkainta kuljetuksessa ja varastoinnissa, majoitus- ja ravitsemistoiminnassa, liike-elämän palveluissa sekä kaupan alalla.

Työllisyys ja työttömyys

Vuonna 2017 Helsingissä oli 426 500 työpaikkaa. Koko Helsingin seudun työpaikkamäärä oli 778 600. Helsingin osuus koko maan lähes 2,5 miljoonasta työpaikasta oli 17 prosenttia ja Helsingin seudun osuus 31 prosenttia. Helsingin työpaikkamäärä kasvoi 1,4 prosenttia vuodesta 2016 ja muulla seudulla työpaikkoja oli lähes kaksi prosenttia enemmän kuin vuosi sitten. (TK, Työvoimatutkimus)

Työllisten määrä kasvoi Helsingissä vuonna 2017 reilulla prosentilla edellisvuodesta. Helsingin seudulla kasvu oli saman suuruinen kuin Helsingissä. Vuonna 2017 Helsingissä oli 328 900 työllistä. Työllisyysaste oli 72,4 prosenttia.

Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilaston mukaan työttömien määrä aleni Helsingissä vuonna 2017 keskimäärin 10 prosenttia edellisestä vuodesta. Työttömien määrän vähentyminen kiihtyi loppuvuotta kohden. Vuoden 2017 lopussa Helsingin työttömyysaste oli 10,5 prosenttiin, mikä oli 1,9 prosenttiyksikköä pienempi kuin vuotta aiemmin.

Työttömyys aleni kaikissa ikäryhmissä ja voimakkaimmin nuorilla. Alle 25-vuotiaiden työttömien määrä aleni keskimäärin viidenneksellä vuoden takaisesta. 25–29-vuotiaiden työttömien määrä väheni 15 prosentilla. Yli 50-vuotiaiden työttömien määrä pieneni keskimäärin 7 prosentilla.

Helsingin pitkäaikaistyöttömyys (yli vuoden työttömänä olleet) kääntyi laskuun vuoden 2016 loppupuolella. Vuoden 2017 lopussa pitkäaikaistyöttömien määrä oli jo 29 prosenttia pienempi kuin vuotta aiemmin. Keskimäärin pitkäaikaistyöttömiä oli vuoden 2017 aikana 15 prosenttia vähemmän kuin edellisellä vuonna. Pitkäaikaistyöttömien osuus kaikista työttömistä oli vuoden lopussa 36 prosenttia. Osa pitkäaikaistyöttömien määrän rivakasta vähenemisestä johtuu työnvälitysjärjestelmän ajantasaisuudesta työttömien määräaikaishaastatteluiden myötä. Pitkäaikaistyöttömien määrät ovat laskeneet kaikissa ikäryhmissä. Myönteisestä kehityksestä huolimatta hyvin pitkään työttömänä olleiden määrä kasvoi edelleen vuoden 2017 lopussa.

Väestökehitys

Vuodenvaihteessa 2017/2018 Helsingissä asui Tilastokeskuksen ennakkotiedon mukaan 644 788 asukasta. Helsingin väkiluku kasvoi vuoden 2017 aikana 9 600 asukkaalla eli 2 600 enemmän kuin vuonna 2016. Tästä ennakkotilastosta kuitenkin poistetaan pitkään tietymättömissä olevia, joten väkiluvun arvioidaan olevan noin 644 200 asukasta ja väestönkasvuksi tulee siten noin 9 000 henkeä.

Ulkomaan kansalaisten määrä kasvoi 2 700:lla ja muiden kuin suomen- tai ruotsinkielisten määrä 6 000:lla. Vieraskielisen väestön määrä on nyt 99 000 eli 15,4 prosenttia väestöstä. Suomenkielisten määrä kasvoi noin 2 800 hengellä ja ruotsinkielisten määrä vajaalla 200:lla. Ruotsinkielisiä on 36 200, kuusi prosenttia helsinkiläisistä.

Varhaiskasvatukseen eli 1–6-vuotiaiden määrä kasvoi vuoden 2016 aikana yli 400 lapsella, ja heidän määränsä oli vuoden lopussa noin 39 500. Peruskouluikäisten eli 6–14-vuotiaiden määrä kasvoi 1 800:lla, ja peruskouluikäisiä oli vuoden lopussa 52 000. Ala-asteikäisten määrä kasvoi 1 150 ja yläasteikäisten määrä 650 hengellä. Toisen asteen opiskelijoiden ikäluokan eli 15–17-vuotiaiden määrä kasvoi muutamilla kymmenillä.

Olellaiset tapahtumat kaupungin toiminnassa

Työkäisten eli 19–64-vuotiaiden määrä kasvoi 4 600 asukkaalla. Yli 65-vuotiaiden määrä oli 108 500 eli 2 400 henkilöä edellisvuotta enemmän. Yli 75-vuotiaita oli 450 enemmän kuin vuoden 2016 lopussa.

Ennakkotiedon mukaan Eteläinen suurpiiri kasvoi eniten, 3 900 asukkaalla ja Itäisessä suurpiirissä 1400 asukkaalla. Varhaiskasvatusikäisten määrä kasvoi eniten Itäisessä (210) ja Eteläisessä (190) suurpiirissä. Peruskouluikäisten kasvu oli suurinta Eteläisessä suurpiirissä, 540 koululaista. Läntisessä ja Koillisessa suurpiirissä kasvu oli 280. Eläkeikäisten määrän kasvu painottui Eteläiseen, Koilliseen ja Itäiseen suurpiiriin, joissa yli 65-vuotiaiden määrä kasvoi 400-500 asukkaalla.

Helsingin suurimmat kieliryhmät suomen ja ruotsin lisäksi ovat venäjänkieliset, noin 18 300 henkilöä, vironkieliset, 11 700 ja somalinkieliset, 10 300 henkilöä. Vuoden 2017 aikana arabiankielisten määrä kasvoi 1 200:lla, somalinkielisten 840:lla, venäjänkielisten määrä 500:lla ja englanninkielisten 450 asukkaalla. Vironkielisten määrä väheni hieman.

Ulkomaan kansalaisia oli noin 64 000 eli lähes 10 prosenttia väestöstä. Suurimmat ryhmät olivat Viron kansalaiset, vajaa 13 000 henkeä, Venäjän kansalaiset (6 200) ja Somalian kansalaiset (3 200). Eniten kasvoi irakilaisien (670), vietnamilaisien (170) ja syyrialaisien (160) määrä. Tietyissä ryhmissä ulkomaan kansalaisten määrä kasvaa hitaasti tai jopa alenee, kun maassa pitempään asuneet saavat Suomen kansalaisuuden.

Rakentaminen Helsingissä vuonna 2017

Rakentaminen jatkui vilkkaana Helsingissä vuonna 2017. Niin myönnettyjen rakennuslupien, aloitettujen rakennustöiden kuin valmistuneiden rakennusten kerrosalat olivat keskimääräistä suuremmat sekä asuin- että toimitilarakentamisen osalta.

Toimitilarakentaminen on vilkastunut 2010-luvun alkuvuosista. Tämä näkyy erityisesti myönnettyjen rakennuslupien ja aloitettujen rakennustöiden kerrosalan kolmen vuoden takaista selvästi suurempana määränä. Vuonna 2017 myönnettiin rakennuslupa 321 096 kerrosneliön rakentamiselle uustuotantona ja laajennuksina, mikä on neljänneksen enemmän kuin viitenä edellisena vuotena keskimäärin. Aloitettujen rakennustöiden osalta vuosi 2017 oli 2010-luvun vilkkaampi. Viime vuonna aloitettiin 341 287 kerrosneliön rakentaminen. Valmistuneissa rakennustöissä suuntaus näkyy odotetusti viiveellä. Vuonna 2017 valmistui 200 054 kerrosneliötä toimitilarakennuksia, mikä on samaa suuruusluokkaa kuin kahtena edellisena vuotena.

Myös asuntorakentaminen oli vilkasta vuonna 2017. Kaikkiaan asuntoja valmistui 4 890 kappaletta, joista 370 rakentui käyttötarkoituksen muutoksina. Asuntotuotanto jatkuu vähintäänkin yhtä vilkkaana, sillä viime vuonna aloitettiin yli 5 000 asunnon rakentaminen. Aloitusten määrä vastaa vuoden 2016 aloituksia. Myönnettyjen rakennuslupien asuntomäärä oli poikkeuksellisen suuri viime vuonna. Lupa myönnettiin 8 232 asunnon rakentamiseksi, kun huomioidaan sekä uudistuotanto että laajennukset ja käyttötarkoituksen muutokset. Vuoden 2017 lopussa oli kesken 6 923 asunnon rakentaminen.

Vuonna 2017 uustuotantona, laajennuksina ja käyttötarkoituksen muutoksena valmistuneista asunnoista noin 59 prosenttia toteutui sääntelemättöminä omistus- tai vuokra-asuntoina. Valtion tukemina pitkän kirkotuen vuokra-asuntoina valmistui noin 23 prosenttia asunnoista ja loput noin 18 prosenttia AM-ohjelman mukaisena välimuodon tuotantona. Valmistuneista sääntelemättömästä tuotannosta vuokra-asuntoja oli noin 30 prosenttia.

Kerrostaloasuntojen osuus vuonna 2017 valmistuneista asunnoista oli noin 91 prosenttia. Rivitaloasuntoja valmistuneista oli noin 4 prosenttia ja loput 5 prosenttia oli omakoti- tai paritaloja. Pienten asuntojen, yksiöiden ja kaksioiden, osuus uustuotantona ja laajennuksina valmistuneista asunnoista oli 2000-luvun suurin: yhteensä 61 prosenttia. Yksiöitä oli 18 prosenttia, kaksioita 43 prosenttia, kolmioita 24 prosenttia ja vähintään neljän huoneen asuntoja 15 prosenttia. Uustuotantona ja laajennuksina valmistuneiden asuntojen keskipinta-ala oli alimmillaan vuonna 2017 eli 60,5 neliömetriä.

Helsingin kaupungin hallinnoimina aluerakentamisprojekteina ohjattiin ja koordinoitiin 11 projektialueen suunnittelua ja toteuttamista sekä esikaupunkien ja keskustan kehittämistä. Rakenteilla olevista asunnoista ja voimassa olevista luvista puolet rakentuu viidelle suurimmalle projektialueelle.

Alueittain tarkasteltuna eniten asuntoja valmistui Länsisatamaan, 1162 asuntoa. Merkittäviä valmistuneiden asuntojen kaupunginosia olivat myös Vuosaari, Lauttasaari ja Herttoniemi. Alkaneiden asuntojen ja myönnettyjen lupien valossa seuraavina vuosina asuntotuotannon suurin keskittymä tulee olemaan Kalasatamassa. Asuntoaloituksia oli viime vuoden aikana paljon myös Kuninkaantammassa sekä Herttoniemessä.

Olennaiset tapahtumat kaupungin toiminnassa

Kalasatamassa kauppakeskus Redin rakentaminen jatkui. K-Kampuksen ja kaupunkiympäristötoimialan talon rakentaminen käynnistyi, samoin asuntorakentaminen Redissä ja Sompasaassa alkoi ja Itäväylän liikenne palautettiin lopulliselle paikalleen.

Länsisatamassa/Jätkäsaassa asuntorakentaminen jatkui ja alueelle valmistui ennätysmäärä, yli 1 160 uutta asuntoa. Uusi matkustajaterminaali otettiin käyttöön ja raitiotielinja 7 aloitti liikennöinnin Jätkäsaareen. Myllypurossa rakennettiin asuntojen lisäksi Metropolia -ammattikorkeakoulun kampusta. Pasilassa Tripla-keskuksen ja siihen liittyvän infran rakennustyöt jatkuivat, Pasilan asema purettiin ja väliaikainen asema otettiin käyttöön. Keski-Pasilassa solmittiin yhteistyösopimuksia valtion kanssa ja osapuolet tekivät maanvaihtoa Ratapihakortteleissa. Täydennysrakentamisalueille valmistui vuoden aikana yhteensä 2 242 uutta asuntoa.

Suurimmat asuin- ja työpaikka-alueiden esirakentamiskohteet kaupungin investointien osalta sijaitsivat Kalasatamassa ja Länsisatamassa. Auerakentamisen projektialueista eniten katujen uudisrakentamiseen varattuja määrärahoja käytettiin Pasilassa, Länsisatamassa ja Kalasatamassa.

Projektialueiden ulkopuolisia, suurimpia katujen uudisrakentamiskohteita olivat täydennysrakentamisalueet Isonneva, Alppikyliä, Tapulikaupungin pohjoisosa, Siltalanpuisto, Vanhan Tapanilantien eteläpuoli, Ruususenrinne ja Ramsinranta III. Kruunusillat hankkeen suunnittelu eteni alustavan aikataulun mukaisesti rakennussuunnittelulla välillä Nihti-Kruunuvoori ja esisuunnittelulla välillä Nihti-Hakaniemi-Keskusta.

Kaupungin ja Liikenneviraston yhteishankkeista valmistuivat Kehä I välillä Espoon raja – Vihdintie sekä Kehä I:n ja Hämeenlinnanväylän eritasoliittymä. Porvoonväylän melusuojaus Jakomäen kohdalla valmistui. Kehä I melusuojausten 1.vaihe Sepänmäen kohdalla valmistui.

Katujen peruskorjauksen merkittävin kohde oli Iso Roobertinkadun saneeraus sekä Mannerheimintien betonipäällysteen purku. Siltojen peruskorjauksen pääkohde oli Vuosaarensillan peruskorjaus. Joukkoliikenteen kehittämisen pääkohteita olivat runkolinja 500:n katumuutokset (Paciuksenkatu, Tukholmankatu, Reijolankatu) sekä Länsimetron asemien viereisten katujen muutostyöt Lauttasaassa. Reijolankadulle toteutettiin myös kiskot katu-urakan yhteydessä. Jalankulun ja pyöräilyn väylien pääkohteet olivat Mechelininkatu, uusi Vuosaaren jalankulun ja pyöräilyn silta sekä pohjoisbaana välillä Pasila-Käpylä.

Joukkoliikenteen kehittämisen pääkohteet olivat runkolinja 560 Valimotie-Tapaninkylän liittymän liikennejärjestelyt ja runkolinja 500 aiheuttamien liikennejärjestelyjen suunnittelu koko reitin matkalla Munkkivuoresta Herttoniemeeseen. Jalankulun ja pyöräilyn väylistä huomattavimmat olivat Helsinginkadun, Munkinpuiston ja Lauttasaarentien pyöräilyväylien sekä Pohjoisbaanan rakentaminen välillä Pasila-Käpylä. Suunnittelukohteista merkittävin oli erillinen Vuosaaren jalankulun ja pyöräilyn silta nykyisen Vuosaarensillan ja metrosillan väliin. Lisäksi kaupungin eri osissa kunnostettiin pääraittiverkostoa, erityisesti suojateiden reunatukimadalluksia ja pinnoitteita.

Merkittävimpiä valmistuneita uudisrakennushankkeita olivat Jätkäsaaren peruskoulun luokat 1-2 ja lasten päiväkotit sekä Outamon lastenkodin osasto Nelonen. Suurimmat valmistuneet peruskorjaushankkeet olivat Vallilassa Teollisuuskadulla sijaitsevan ammatillisen koulutusyksikön perusparannus ja muutostyöt sekä Hoplaxskolanin Solnantien toimipisteen, Ruotsinkielisen työväenopiston ja Kaisaniemen ala-asteen perusparannus. Merkittävimmät rakentamisvaiheessa olevat uudisrakennushankkeet olivat Keskustakirjasto, Staran ja Liikuntatoimen Vuosaaren tukikohta sekä lasten päiväkoti Yliskylä. Merkittävimpiä peruskorjaushankkeita olivat Alppilan lukion perusparannus, Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen tiiliverhouksen uusiminen, Munkkivuoren ala-asteen perusparannus ja Sofianlehdon A-taloon rakennettavat toimintakeskus, kehitysvammapoliklinikka ja lyhytaikaisyksikkö.

HKL-liikelaituksen suurin yksittäinen investointikohde olivat uudet raitiovaunut. Muita suuria investointeja olivat Hakaniemen metroaseman perusparannus, Helsingin metron asetinlaite ja uudet metrovaunut.

Länsimetro aloitti liikennöinnin marraskuussa 2017. Raitioliikenteessä otettiin käyttöön Jätkäsaaren Välimerenkadun uusi rata elokuussa 2017 ja toteutettiin raitioliikenteen linjastouudistus. Loppuvuonna Laaksossa otettiin käyttöön Reijolankadun raitiorataosuus.

Raide-Jokerin allianssin palveluntuottajat valittiin loppuvuodesta 2017 ja rakentamisprojektissa käynnistyi kehitysvaihe, jonka aikana suunnitellaan projektin toteutus ja toteutuksen vaiheistus. Kruunusillat-hankkeen projektiorganisaatio on ollut kokonaisuudessaan toiminnassa kesästä 2017 alkaen.

1.1.4 Kaupungin henkilöstö

Kaupungin palveluksessa oli vuoden 2017 lopussa vakinaisessa tai määräaikaisessa työsuhteessa yhteensä 37 090 työntekijää (38 056 vuonna 2016). Henkilöstömäärä väheni vuonna 2017 yhteensä 966 työntekijällä eli 2,6 prosentilla (kasvoi 0,5 prosentilla vuonna 2016).

1.6.2017 aloitti uusi organisaatio, jossa virastot ryhmiteltiin neljäksi toimialaksi ja virastojen hallintohenkilöstö keskitettiin toimialojen hallinnoiksi. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan henkilöstömäärä kasvoi vuoden aikana runsaasti mm. tyhjinä olleiden vakanssien täytön myötä. Kaupunginkansliassa ja Rakentamispalvelussa henkilöstömäärä pieneni huomattavasti. Sosiaali- ja terveystoimialan henkilöstömäärän vähennys selittyy liikkeenluovutuksilla, joista henkilöstömäärältään suurin oli yli 600 vakanssia koskenut laitoshuollon siirto HUS-Desikolle.

KAUPUNGIN HENKILÖSTÖN MÄÄRÄ TOIMIALOITTAIN VUOSIEN 2016 JA 2017 LOPUSSA

Toimialat	Vakinaiset		Määräaikaiset		Palkkatuetut		Yhteensä ilman palkkatuettuja		Muutos 2016-2017
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	
Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala	10 111	10 206	2 604	2 671	166	179	12 715	12 877	162
Kaupunkiympäristön toimiala	3 199	3 224	237	218	9	15	3 436	3 442	6
Kaupunkiympäristön toimiala	1 458	1 466	141	115	9	15	1 599	1 581	-18
Liikennelaitos	1 100	1 126	56	64	0	0	1 156	1 190	34
Pelastuslaitos	641	632	40	39	0	0	681	671	-10
Keskushallinto	3 880	3 833	431	425	44	49	4 311	4 258	-53
Kaupunginkanslia	638	602	131	132	17	21	769	734	-35
Korkeasaaren Eläintarha	76	73	8	9	5	4	84	82	-2
Palvelukeskus	1 406	1 407	57	69	11	18	1 463	1 476	13
Rakentamispalvelu	1 258	1 225	159	155	6	1	1 417	1 380	-37
Taloushallintopalvelu	356	372	50	28	5	5	406	400	-6
Tarkastusvirasto	17	17	0	1	0	0	17	18	1
Työterveys Helsinki	129	137	26	31	0	0	155	168	13
Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala	1 600	1 584	258	230	113	135	1 858	1 814	-44
Sosiaali- ja terveystoimiala	12 390	11 654	3 346	3 045	362	387	15 736	14 699	-1 037
YHTEENSÄ	31 180	30 501	6 876	6 589	694	765	38 056	37 090	-966

Koko henkilöstöstä 76 prosenttia oli naisia ja 24 prosenttia miehiä. Koko henkilöstöstä 6,4 prosenttia oli muun kuin suomen tai ruotsin kielisiä. Vakinaisesta henkilöstöstä 51,6 prosenttia oli työskennellyt kaupungilla yli kymmenen vuotta. Runsaalla 20 prosentilla työsuhte kaupungin oli kestänyt yli 24 vuotta. Vakinaisen henkilöstön keski-ikä oli 46,4 vuotta ja määräaikaisen henkilöstön 36,9 vuotta.

Vakinaisen henkilöstön lähtövaihtuvuus vuonna 2017 oli 6,7 prosenttia (6,2 prosenttia vuonna 2016). Kaupungin palveluksesta erosi 1 175 työntekijää ja eläkkeelle jäi 776 työntekijää. Eläkkeelle jäettiin keskimäärin 64-vuotiaana.

Kaupunki käytti palkkoihin 1,330 miljardia euroa vuonna 2017 (1,350 mrd vuonna 2016). Palkkamenojen alentuminen johtuu pääosin henkilöstövähennyksestä ja lomarahaleikkauksesta kilpailukyky sopimuksen yhteydessä. Kaupungin lyhytaikaisen työvoiman ostot Seure Henkilöstöpalvelut -osakeyhtiöltä kasvoivat noin 14 prosenttia. Vuonna 2017 ostoja oli yhteensä 720 henkilötyövuotta eli noin 31,5 miljoonaa euroa (631 vuonna 2016 eli noin 27,3 miljoonaa euroa).

Tarkempia tietoja henkilöstöstä esitellään kaupungin erikseen julkaisemassa henkilöstöraportissa 2017.

1.1.5 Olennaiset muutokset kaupungin toiminnassa ja taloudessa

Kaupungin organisaatio uudistui ja toimialamalli otettiin käyttöön valtuustokauden vaihtuessa 1.6.2017. Toimialaorganisaatioon siirtymisen aiheuttamat muutokset vuoden 2017 talousarvion rakenteessa ja sisällössä käsiteltiin 21.6.2017 pidetyssä kaupunginvaltuuston kokouksessa. Kuntalain muutoksesta johtuen valtuusto hyväksyi 17.5.2017 kaupungin varallisuuden hoidon ja sijoitustoiminnan perusteet uuden hallintosäännön kanssa yhteensopivina.

Kaupunginvaltuusto päätti 1.3.2017 perustaa keskushallintoon kuuluvan Helsingin kaupungin rakentamispalveluliikelaitoksen, jonka tehtävänä on huolehtia rakennusalan, ympäristönhoidon ja logistiikan asiantuntija-, tuotanto- ja ylläpitopalveluiden tuottamisesta kaupungille ja kaupunkikonsernin yhteisöille.

Korkeasaaren eläintarhan toiminta päätettiin 27.9.2017 siirtää perustettavan säätiön vastuulle. Säätiölle maksetaan jatkossa toimintatukea valtuuston päättämän avustusohjelman mukaisesti vuosittain.

Länsimetro aloitti liikennöinnin marraskuussa 2017.

Helsingin kaupunkistrategia 2017-2021 hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa 27.9.2017. Kaupunkistrategian ydinviestejä on viisi. 1. Maailman toimivin kaupunki. 2. Kestävän kasvun turvaaminen kaupungin keskeisin tehtävä. 3. Uudistuvat palvelut. 4. Vastuullinen taloudenpito hyvinvoivan kaupungin perusta. 5. Helsinki vahvistaa ja monipuolistaa edunvalvontaansa.

Strategia määrittelee Helsingin tavoitteiksi muun muassa:

1. määrätietoisesti taistella segregatiota ja syrjäytymistä vastaan
2. olla Euroopan kiehtovimpia sijaintipaikkoja uutta luovalle startup-toiminnalle ja
3. olla Suomen paras kaupunki yrityksille
4. olla hiilineutraali kaupunki vuoteen 2035 mennessä
5. edistää varhaiskasvatuksen maksuttomuutta asteittain
6. kaksinkertaistaa englanninkielisen koulutuksen ja varhaiskasvatuksen paikkamäärä
7. liikkumattomuuden vähentämisen terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen pilottihankkeeksi
8. olla parhaiten digitalisaatiota hyödyntävä kaupunki maailmassa.

Kaupungin taloudenhoidon keskeisimpänä linjauksena kaupunkistrategiassa on, ettei asukaskohtaisen velkamäärän anneta kasvaa. Kokonaistuottavuutta parannetaan 0,5 prosentin vuotuisella tuottavuuskasvulla.

Vuoden 2018 talousarvio ja vuosien 2018-2020 taloussuunnitelma hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa 29.11.2017. Talousarvion pohjana olevaa kunnallisveroprosenttia valtuusto päätti 15.11.2017 laskea 0,5 prosenttiyksiköllä 18,00 prosenttiin. Samassa kokouksessa päätettiin myös luopua koiraveron perimisestä 1.1.2018 lukien.

Valtakunnallinen sote-uudistus ja sen lainsäädännön valmistelu olivat valtuustossa esillä eri yhteyksissä. 22.3.2017 kaupunginvaltuusto teki periaatepäätöksen kaupungin lausunnosta sosiaali- ja terveysministeriölle ja valtiovarainministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta, joka koski sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden valinnanvapautta. Sote- ja maakuntauudistuksen toteutukseen Uudellamaalla liittyen on selvitetty toiminnallisia ja rakenteellisia muutoksia, jotka ovat tarkoituksenmukaisia riippumatta sote-uudistuksen käynnistymisestä. 29.3.2017 kaupunginvaltuusto päätti sosiaali- ja terveysviraston laitoshuoltopalvelujen siirtämisestä liikkeenluovutuksena Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymälle.

Kaupunginvaltuusto käsiteli 17.5.2017 Asumisen ja siihen liittyvän maankäytön seurantaraportin ja kiinnitti huomiota mm. ikäihmisten yhteisöllisen asumisen kehittämiseen, vuokra-asuntotuotannon volyyymiin ja täydennysrakentamisen kannusteisiin.

Helsingin Olympiastadionin perusparannuksen rahoitusosuuteen päätettiin 18.1.2017 26 miljoonan euron lisäyksestä. Kaupungin osuus hankkeen rahoituksesta korotettiin 130,5 miljoonaan euroon.

Kaupunginvaltuuston 19.4.2017 kokouksessa päätettiin myöntää enintään 120 miljoonan euron takaus Kiinteistö Oy Myllypuron kampukselle, joka toteuttaa Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy:n uusia toimitiloja.

Vuoden aikana tehtiin valtuustossa useita Keski-Pasilan alueeseen liittyviä päätöksiä. Kaupunginvaltuusto päätti 18.1.2017 Keski-Pasilan tornialueen arkkitehtuuri- ja toteutuskilpailun järjestämisestä yhteistyössä Suomen valtion kanssa. 17.5.2017 oikeutettiin kiinteistölautakunta tekemään yhteistyösopimukset Keski-Pasilan osayleiskaava-alueen kehittämisestä Senaatti-kiinteistöjen ja liikenneviraston kanssa. Samassa kokouksessa hyväksyttiin asemakaava sekä liikennesuunnitelma ratapihakortteleille.

Myös Pohjois-Pasilan aluetta kehitetään. Niin sanotun Postipuiston pohjoisosan kortteleita koskevista toteutussopimuksista ja kiinteistökaupoista tehtiin päätös valtuustossa 30.8.2017. Alueelle suunnitellaan asuinkerrosalaa 150 000 k-m².

Liikennelaitos-liikelaikoksen hankesuunnitelma vanhimman M100-sarjan metrojunakaluston 39 junayksikön peruskorjauksesta runsaalla 27 miljoonalla eurolla hyväksyttiin valtuustossa 30.8.2017.

1.1.6 Arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä sekä tulevasta kehityksestä

Taloudelliset ja strategiset riskit

Toimintaympäristön merkittävimmät riskit liittyvät muun muassa sote- ja maakuntauudistuksen vaikutukseen, kaupunkien rahoituspohjaan ja investointikyvyn heikkenemiseen sekä valtion muiden toimenpiteiden epävarmuustekijöihin, joilla voi olla merkittäviä vaikutuksia Helsingin kaupunkiin. Merkittävimpänä epävarmuustekijänä on tunnistettu kuntien verotulopohjan tulevat muutokset, joiden vaikutuksia 2020-luvulla on vaikea ennakoida tässä vaiheessa.

Hallitus päätti neuvottelussaan 5.7.2017, että maakunta- ja sote-uudistus tulee voimaan 1.1.2020 alkaen. Tällöin sosiaali- ja terveystalouden järjestämisvastuu siirtyy 18 maakunnalle. Myös pelastustoimen ja ympäristöterveydenhuollon uudistusta valmistellaan valtion toimesta yhtä aikaa sote-uudistuksen kanssa niin, että nämä tehtävät siirtyisivät kunnilta maakunnille vuoden 2020 alusta.

Vuonna 2017 oli käynnissä laaja-alainen sote- ja maakuntauudistuksen valmistelutyö; maakunta-, sote- ja valinnanvapauslait käsitellään eduskunnassa yhtäaikaaisesti keväällä 2018. Uudistuksista kaupungille aiheutuvat organisatio- ja tehtäväsiirrot konkretisoituvat lainsäädäntötyön edetessä ja niihin varaudutaan kaupungin toiminnan ja palvelujen suunnittelussa.

Kaupungin uusi johtamisjärjestelmä astui voimaan 1.6.2017, jolloin kaupunki siirtyi sekä pormestari- että toimialamalliin. Myös lautakuntarakenteen uudistui kokonaan. Kaupungin johtamisuudistus asetti omat haasteensa muun muassa kaupungin talouden seurannalle ja raportoinnille sekä toiminnan häiriöttömälle jatkuvuudelle. Johtamisuudistuksessa riskienhallinta keskittyi uudistuksen tavoitteita ja sen läpivientiä uhkaavien riskien tunnistamiseen ja niiden hallintaan. Uudistuksen valmistelutapaan ja käytäntöihin liittyviä riskejä arvioitiin valmistelun eri vaiheissa; riskienhallinta toteutettiin muun muassa osana työryhmien työskentelyä.

Vuosi 2017 oli Helsingin kaupungin taloudessa talousarviossa odotettua myönteisempi. Kaupungin toimintakate toteutui talousarviota parempana, ja verotulot kasvoivat talousarviossa ennakoitua enemmän. Myös korkomenot toteutuivat talousarviota pienempinä. Vuosikate toteutui noin 360 miljoonaa euroa talousarviota parempana ja hiekan edellisvuoden tasoa paremmin.

Kaupungin kokonaismenot alitti talousarvion johtuen pääasiassa Länsimetron liikennöinnin aloittamisen viivästyneestä ja sen vaikutuksesta HKL:n menoihin sekä HSL:n maksuosuuteen. Kaupungin menot toteutuivat edellisvuotta pienempänä johtuen perustoimeentulotuen maksatuksen siirtymisestä KELA:lle. Vertailukelpoisesti tarkastellen menokasvu jäi matalaksi, vain noin 0,6 prosenttiin.

Kaupungin tulorahoitus riitti talousarviossa ennakoitua paremman verotulokehityksen ansiosta kattamaan investointitason. Vuonna 2017 toiminnan ja investointien rahavirta muodostui noin 245 miljoonaa euroa positiiviseksi.

Kasvavan kaupungin investointikyvystä on huolehdittava kaikissa oloissa. Uusiin haasteisiin varaudutaan mitoitamalla kokonaisinvestoinnit tasolle, joka kyetään rahoittamaan strategiakaudella tulorahoituksella siten, ettei lainakanta asukasta kohden kasva.

Riskien hallinta:

Kaupunki on pyrkinyt vaikuttamaan valtion suunnittelemiin uudistuksiin ja ennakoimaan niiden vaikutuksia. Lainakannan kasvua hillitään, jotta sote- ja maakuntauudistuksen rahoitusmuutoksiin pystytään varautumaan ja vuosittaiset lainanhoitokustannukset eivät korkotason noustessa nouse liian korkeiksi. Taloudellisten riskien vaikutukset huomioidaan talousarvioprosessissa. Taloudelliseen epävarmuuteen liittyviä riskejä on pyritty vähentämään muun muassa strategiaohjelmaan sisältyvillä menojen kasvun hidastamista, tuottavuuden parantamista sekä investointien rahoitusta ja mitoitusta koskevilla tavoitteilla.

Toteutuneita merkittäviä riskejä kohdistui vuonna 2017 asuntotonttien saatavuuteen, mikä viivästytti eri hankkeiden edistämistä ja vaikutti asuntotuotantotavoitteen saavuttamiseen. Rakenteilla olevien asuntojen määrä Helsingissä on pysynyt jo kolmatta vuotta 7000 asunnon tasolla joka tuottaa noin 5000 valmistuvaa asuntoa vuosittain. Rakennuslupien ja rakentamiskelpoisten tonttien määrän kasvaminen ei ole kuitenkaan enää lisännyt rakenteilla olevien asuntojen määrää tavoitteita vastaavasti, vaan rakennuttajilla on vaikeuksia saada hyväksyttäviä urakkatarjouksia hankkeiden toteuttamiseksi. Myös valitukset viivästyttävät muuten toteuttamiskelpoisia hankkeita. Riskien hallitsemiseksi kaupungin tulee tonttien luovutusperiaatteilla ja oman tuotannon hankintamodoilla tehdä mahdolliseksi uusien rakennusliikkeiden, alihankkijoiden ja materiaalityöntekijöiden osallistuminen hankkeisiin ja täten aktiivisesti edistää rakentamisen kapasiteetin kasvattamista.

Muita toteutuneita riskejä oli Länsimetron liikennöinnin aloituksen viivästyminen. Liikenne metron uudella, Matinkylän ja Ruoholahden välisellä osuudella, käynnistyi 18.11.2017. Lisäksi Jätkäsaaren Bunkkeri-hankkeen toteutus lykkääntyi Helsingin hallinto-oikeuden päätöksen johdosta.

Operatiivisia ja muita riskejä

Kaupunkitasolla tarkasteltuna toiminnalliset tavoitteet toteutuivat useilla toimialoilla hyvin.

Toimintaympäristön ja palvelutuotannon muutoksiin liittyvinä riskeinä on tunnistettu myös liiketoiminta-, prosessi- ja jatkuvuusriskejä. Toiminnan sujuvuuteen ja jatkuvuuteen liittyviä riskejä ovat henkilöstön saatavuus ja vaihtuvuus, eläköityminen ja muuttuvat osaamistarpeet.

Sisäiset ja ulkoiset ICT-riskit tuovat haasteita prosessien häiriöttömälle jatkuvuudelle etenkin toiminnan kannalta kriittisten tietojärjestelmien ja palveluiden osalta. ICT:hen kohdistuvien muutosten suunnittelussa ja toteutuksessa ensisijainen tavoite on toiminnan ja palvelujen jatkuvuuden turvaaminen. Yksi tämän alueen toteutunut riski oli Soten puhelin yhteyksissä esiintyneet toistuvat katkot, joka johtuivat teleoperaattorin järjestelmissä ilmenneistä häiriöistä.

Kaupungin uuden strategian näkökulmasta kehittämistä panostetaan myös digitaalisten palveluiden kehittämiseen ja ketterään toimintaan, mikä toisaalta korostaa tietojärjestelmien merkitystä palveluiden tuottamisessa ja toisaalta asettaa haasteita ICT:lle ja sen kyvykkyydelle.

Riskien hallinta:

1. Kaupunki on uudistanut strategiansa, jonka tavoitteena on vastata toimintaympäristön muutoksiin ja kehittää asukaslähtöisyyttä, osallisuutta ja palveluiden toimivaa saavutettavuutta.
2. Avainhenkilöriskejä pyritään hallitsemaan ennakoivalla henkilöstösuunnittelulla, toimivilla sijaisjärjestelyillä ja osaamisen kehittämisellä.
3. Toimialat ovat tunnistaneet ne tietojärjestelmät, joihin kohdistuu kriittisiä muutos- tai kehittämistarpeita.

Kiinteistöihin ja turvallisuuteen kohdistuu muun muassa onnettomuus-, palo- ja vuotoriskejä. Vakuutusrahastosta ei ole vuoden 2017 aikana maksettu merkittäviä korvauksia, mutta metrovaunuille vuonna 2016 sattuneista kahdesta törmäysvahingoista tulee maksettavaksi yhteensä noin 900 000 euron kustannukset.

Riskien hallinta:

1. Kaupunki on varautunut henkilö- ja omaisuusriskeihin riskien ennaltaehkäisyn lisäksi vakuutusrahastolla ja vakuutuksilla.

Edellä esitettyjen lisäksi riskeinä on tunnistettu muun muassa henkilöstöön, maineeseen, palvelutarpeiden ja sisäisen ja ulkoisen palvelukysynnän muutoksiin sekä sopimuksiin liittyviä tekijöitä.

Arvio merkittävimmistä riskeistä pohjautuu pääosin vuoden 2018 talousarvion valmistelun yhteydessä tunnistettuihin tekijöihin sekä toimialojen, liikelaitosten ja tytäryhteisöjen osavuosikatsauksissa ja tilinpäätöstiedoissa raportoituihin merkittäviin riskeihin sekä aiemmin tehtyihin arvioihin.

1.1.7 Ympäristötekijät

Helsingin kaupunki on ympäristön kannalta alueensa merkittävimpien toimijoiden joukossa. Helsingissä käytetyn energian ja muun kulutuksen aiheuttamat kasvihuonekaasupäästöt ovat noin seitsemän prosenttia koko Suomen hiilidioksidipäästöistä. Viikinmäen jätevedenpuhdistamo vastaa noin 800 000 asukkaan jätevesien puhdistuksesta.

Kaupungin oman toiminnan ympäristöasioiden hallintaa ohjaa kaupunkistrategia, ympäristöpolitiikka sekä ympäristönsuojelun osa-alueiden ohjelmat. Lisäksi toimialoilla ja liikelaitoksilla on käytössään omia ympäristöjärjestelmiä ja -ohjelmia. Ekotukitoiminnan avulla ympäristöasiat tuodaan lähelle työntekijöiden arkea.

Kaupungin ympäristökulut (pl. Helen Oy ja HSY) ovat nousseet tasaisesti viime vuosina ja olivat vuonna 2017 noin 90 miljoonaa euroa. Merkittävimpiä ympäristökuluja aiheuttivat alueiden puhtaanapito ja jätehuolto, ilmasto- ja ympäristöstävällisen liikkumisen edistäminen sekä ilmastonsuojelu.

Kaupungin ympäristöinvestointien määrä vaihtelee vuosittain. Vuonna 2017 investointeja tehtiin noin 140 miljoonalla eurolla. Suurimmat investoinnit liittyivät ilmasto- ja ympäristöstävälliseen liikkumiseen sekä pilaantuneiden maiden kunnostuksiin. Ympäristötuotot vuonna 2017 olivat noin 10 miljoonaa euroa.

Tulevaisuudessa ympäristökustannuksia tulevat lisäämään ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen, energiatehokkuuden velvoitteet, paikallisen ilmanlaadun parantaminen sekä meluntorjunta. Ympäristökulut ovat viime vuosina olleet noin 2 - 3 prosenttia kaupungin kaikista toimintakuluista.

Energia ja ilmastopolitiikka

Helsingin ilmastotyötä ohjataan valtuustotasolla kaupunkistrategian, ympäristöpolitiikan ja Helen Oy:n kehitysohjelman kautta. Kaupunki on mukana TEM:n energiatehokkuussopimuksessa (KETS), kaupunginjohtajien ilmastopsopimuksissa (Covenant of Mayors ja Compact of Mayors) ja kuuden suurimman kaupungin kaupunginjohtajien ilmastoverkostossa. Helsingin kaupunkistrategiassa 2017–2021 on linjattu, että Helsinki on hiilineutraali 2035 ja vähentää päästöjä 60 % vuodesta 1990 vuoteen 2030. Päästövähennystyöryhmän tehtävänä on valmistella strategian mukainen toimenpideohjelma päästöjen vähentämiseksi 28.2.2018 mennessä.

Ilmansuojelu

EU:n asettama typpidioksidin vuosiraja-arvo ylittyy edelleen pakokaasupäästöjen takia Helsingin keskustan vilkasliikenteisissä katukuiluissa. Ylittymisen johdosta kaupunki laati uuden ilmansuojelusuunnitelman vuosille 2017–2024 lainsäädännön vaatimusten mukaisesti. Ympäristölautakunta hyväksyi suunnitelman 1.11.2016 ja se astui voimaan vuoden 2017 alusta. Ilmansuojelusuunnitelma sisältää toimenpiteitä liikenteen päästöjen vähentämiseksi niin, että raja-arvon alle päästään mahdollisimman pian. Liikenteen lisäksi Helsingin ilmanlaatua heikentävät myös katupöly ja pientulisijojen päästöt. Suunnitelmaan on sisällytetty myös niiden vähentämiseen tähtääviä toimia. Katupölyn eli hengitettävien hiukkasten raja-arvot eivät ole ylittyneet Helsingissä viime vuosina, mutta ylitysriski on edelleen olemassa etenkin vilkasliikenteisissä katukuiluissa.

Meluntorjunta

Viimeisimmän vuonna 2017 valmistuneen meluselvityksen mukaan 233 030 (37 %) helsinkiläistä asuu alueilla, joilla tieliikenteen aiheuttama melutaso ylittää päiväaikaan valtioneuvoston päätöksen (993/1992) mukaisen ohjearvotason 55 dB (A).

Uusi meluntorjunnan toimintasuunnitelman luonnos vuosille 2018–2022 valmistui vuoden 2017 lopussa. Toimintasuunnitelmassa esitetään tavoitteet meluhaittojen vähentämiseksi sekä toimenpiteet, joiden avulla melutilannetta pyritään parantamaan.

Melutasojen alentamiseksi ja melulle altistumisen vähentämiseksi tarvitaan laaja keinovalikoima. Vuosittain on toteutettu useita eri toimia, kuten melua vaimentavia katupäälysteitä, melusteitä sekä hiljaisemman ajoneuvokaluston hankintaa julkiseen liikenteeseen. Meluhaittojen ennaltaehkäisemisessä tärkeää on liikennemelun huomioiminen maankäytön ja liikenteen suunnittelussa. Määrärahojen puuttuessa kaikkia toimenpiteitä ei kuitenkaan ole saatu toteutettua tavoiteaikataulussa. Erityisen haastavaa on ollut melusteiden rakentaminen ja valtion hallintomien maanteiden meluntorjuntaan osoitettujen määrärahojen puuttuminen.

Maaperän ja kaatopaikkojen kunnostaminen

Helsingissä otetaan käyttöön alueita, joiden maaperää joudutaan esirakentamaan ennen uutta käyttöä. Osa esirakentamisesta on pilaantuneen maan kunnostamista. Helsingin entiset kaatopaikat kunnostetaan ympäristönsuojelulainsäädännön mukaisesti.

Kaupunki varautuu tulevana vuosina Iso-Huopalahden kaatopaikan kunnostamiseen. Kaatopaikkojen jälkihoitoon on lisäksi tehty varaukset. Pilaantuneiksi arvioitujen alueiden kunnostusten määrärahatarpeet arvioidaan vuosittain kymmenelle seuraavalle vuodelle. Arvio tarkentuu siten aina vuosittain. Merkittävimmät puhdistamiskohteet vuonna 2017 olivat entiset satama-alueet eli Kalasataman ja Jätkäsaaren projektialueet. Vuosaaren kaatopaikan kunnostaminen on käynnissä.

1.1.8 Harmaan talouden torjunta

Kaupunki tekee hankintansa harmaan talouden torjuntaa hankintojen yhteydessä koskevan kaupungin sisäisen ohjeen sekä asiasta annetun lainsäädännön mukaisesti. Hankintojen kautta valittavat sopimuskumppanit toimittavat asiaan kuuluvat selvitykset tullessaan sopimuskumppaniksi sekä sopimuskauden aikana. Harmaan talouden torjuntaa koskevan ohjeen uudistaminen aloitettiin toimintavuonna, ja työ valmistuu vuonna 2018.

Kaupunki tuottaa verohallinnolle säännöllisesti tietoa hankinnoistaan ja sopimuskumppaneistaan. Hankintojen seurontatiedon käyttöä ja analysointia kehitetään yhteistyössä verohallinnon ja muiden alan toimijoiden kanssa.

Selonteko kaupungin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä

1.2 Selonteko kaupungin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestäminen

Kaupunginvaltuusto ohjaa hyväksymällään Helsingin kaupunkikonsernin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet -asiakirjalla sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämistä ja edellyttää, että konsernin kaikissa toiminnissa ja kaikilla organisaation tasoilla on riittävä sisäinen valvonta ja riskienhallinta.

Kaupunginvaltuuston hyväksymässä, 1.6.2017 voimaantulleessa, hallintosäännössä määrätään sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tehtävät ja vastuut. Kaupunginhallitus huolehtii kaupungin sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnan järjestämisestä sekä valvoo sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimeenpanoa. Kaupunginhallitus hyväksyy kaupunkikonsernin sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa koskevat ohjeet sekä sisäisen tarkastuksen toimintaohjeen. Lauta- ja johtokunta vastaa toimialallaan sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan asianmukaisesta järjestämisestä ja toimeenpanon valvonnasta. Kansliapäällikkö, tarkastusjohtaja, toimialajohtajat ja muut johtavat viranhaltijat huolehtivat sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tuloksellisesta toimeenpanosta vastuualueellaan.

Sisäinen valvonta ja riskienhallinta on järjestetty perustuen hallintosääntöön ja toimintasääntöihin, toimintasuunnitelmiin, ydinprosessien kuvauksiin ja vastuiden määrittelyihin. Riskienhallinnan toteutumista seurataan osana toiminnan ja talouden seurantaprosessia.

Kaupunginkanslian johdolla toimiva sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan koordinaatioryhmä ohjaa ja koordinoi kaupunkikonsernin riskienhallintaa.

Arvio sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan nykytilasta

Arvio perustuu hallintokuntien toiminnastaan hyväksymiin selontekoihin sekä sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastajan väliraportin arviointitietoihin. Hallintokunnat ovat arvioineet sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämistä ja toimivuutta johtoryhmissä ja sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan arviointiryhmissä.

Kaupungin sisäinen valvonta on arvioinnin mukaan tyydyttävällä tasolla ja tuottaa kohtuullisen varmuuden toiminnan tuloksellisuudesta, lain- ja hyvän hallintotavan mukaisuudesta, varojen ja omaisuuden turvaamisesta sekä johtamisen edellyttämän luotettavan toiminnallisen ja taloudellisen informaation riittävydestä.

Toteutuneet merkittävät riskit

Helsingin hallinto-oikeus kumosi Helsingin kaupunginvaltuuston päätöksen Jätkäsaaren Bunkkerin toteutuksesta. Bunkkeriin suunniteltujen liikuntatilojen ja uimahallin on tarkoitus palvella koko eteläistä Helsinkiä ja toimia viereisen Jätkäsaaren peruskoulun liikuntatiloina. Hallinto-oikeuden päätöksen vuoksi kaupunki etsii ratkaisua, jotta koululle löydetään väliaikaiset liikuntatilat sekä tapaa toteuttaa pysyvät liikuntatilat ja uimahalli Bunkkeriin. Väliaikaisratkaisusta syntyy kustannuksia vähintään kahden vuoden ajan.

Asuntotuotannon korkea volyyymi on nostanut hintoja ja siten vaikeuttanut mm. ARA- ja Hitas-kohteissa kustannusten saamista hyväksyttävälle tasolle. Korkean hintatason vuoksi säänneltyyn asuntotuotantoon varatut tontit eivät ole kustannussyistä edenneet tontinluovutusvaiheeseen, mikä on osaltaan vaikuttanut myös siihen, ettei luovutetun asuntorakennusoikeuden määrätavoitteeseen päästy.

Sosiaali- ja terveystoimialan puhelinyhteyksissä esiintyi toistuvia katkoja, jotka johtuivat teleoperaattorin järjestelmissä ilmenneistä häiriöistä. Sosiaali- ja terveystoimiala on omalta osaltaan varmistanut puhelinyhteyksien toimivuutta turvaavia teknisiä ja toiminnallisia toimenpiteitä.

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan kehittämiskohteet ja kehittäminen

Sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa on kehitetty hallintokunnissa mm. arvioimalla ja kehittämällä toimintaprosesseja, erityisesti hankintaprosesseja ja irtaimiston hallintaa. Toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi on mm. organisoitu jatkuvuudenhallinnan vastuita ja jatkettu tietojärjestelmien sekä tieto- ja teleliikenteen jatkuvuuden hallinnan kehittämistä. Kaupungin sopimustenhallintajärjestelmä on otettu käyttöön.

Kaupungin johtamisuudistuksen johdosta kaupunginvaltuustolle valmistellaan vuoden 2018 aikana esitys sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteiden ajantasaistamiseksi. Perusteissa määrätään sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan linjauksista, tavoitteista ja osa-alueista sekä niiden toimeenpano-, seuranta- ja arviointimenettelyistä. Toimialat, kaupunginkanslia, tarkastusvirasto ja osa liikelaitoksista arvioivat ja tarkastelevat sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämistä ja toimeenpanoa sekä laativat sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan kuvaukset.

Sisäisen tarkastuksen järjestäminen

Kaupunginkansliaan kuuluu suoraan kansliapäällikön alaisuudessa toimiva sisäinen tarkastus. Kaupunginhallitus on hyväksynyt 4.12.2017 sisäisen tarkastuksen toimintaohjeen. Toimintaohje määrittelee Helsingin kaupungin sisäisen tarkastuksen tarkoituksen, toimivallan, tehtävät ja vastuut sekä toiminta-alueen ja tietojen saantioikeuden.

Sisäinen tarkastus avustaa kaupunginhallitusta ja kaupungin ylintä johtoa tarkastamalla ja arvioimalla sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimeenpanoa ja tuloksellisuutta kaupungin eri toiminnoissa ja toimintayksiköissä. Sisäisen tarkastuksen toimivaltaan kuuluu myös kaupungin kokonaan omistamien tytäryhteisöjen toiminnan tarkastus.

Sisäinen tarkastuksen tekemät tarkastukset koskivat mm. hallinnon järjestämistä, taloushallinnon prosesseja, toimittajarekisteriä, palveluhankintoja, sijoituksia, valtionkorvauksia, tietojärjestelmien toipumissuunnittelua, tietojärjestelmiä, lokien valvontaa, ICT- hankintoja ja poistoja, turvallisuusjohtamista, päivystyksen laadunhallintaa, asema-kaavojen toteuttamiskelpoisuutta, jätehuoltoa, irtaimiston hallintaa ja ajoneuvojen siirtotoimintaa.

Tarkastuskohteille on annettu kehittämissuosituksia, joiden toteuttamista seurataan 2018. Tarkastuskohteiden johdolla on käsitellyt tarkastusten havaintoja ja suosituksia ja ryhtynyt tarvittaviin toimenpiteisiin. Tarkastusten tulokset on raportoitu kirjallisesti kaupunginjohdolle, asianomaisen tarkastuskohteen johdolle sekä annettu tiedoksi tarkastusvirastolle ja JHTT-tilintarkastajalle.

Tehtyjen tarkastusten perusteella voidaan kohtuullisella varmuudella todeta, että sisäinen valvonta toimii tyydyttävästi.

Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus alakohtineen

1.3 Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus alakohtineen**1.3.1 Tilikauden tuloksen muodostuminen****TULOSLASKELMA**

1 000 euroa	01.01.–31.12.2017	01.01.–31.12.2016
Toimintatuotot *)	1 179 736	1 320 999
Valmistus omaan käyttöön	135 069	117 111
Toimintakulut *)	-4 175 166	-4 267 583
TOIMINTAKATE	-2 860 361	-2 829 474
Verotulot	3 380 795	3 205 605
Valtionosuudet	220 442	316 331
Rahoitustuotot	116 133	133 376
Rahoituskulut	-19 110	-18 449
VUOSIKATE	837 900	807 389
Poistot ja arvonalentumiset	-354 807	-337 209
TILIKAUDEN TULOS	483 093	470 180
Tilinpäätössiirrot	-1 703	-5 141
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	481 390	465 039
*) Satunnaisten tuottojen ja kulujen kirjauskäytännön 2017 muutoksen vaikutus huomioitu vuoden 2016 vertailuluvuissa		

Kaupungin tilikauden tulos oli 483,1 miljoonaa euroa. Vuoden 2016 tulos oli 470,2 miljoonaa euroa. Vuoden 2017 tulos mahdollistui, kun toimintakate toteutui talousarviota parempana ja verotulot kasvoivat talousarviossa ennakoitua enemmän. Myös korkomenot olivat talousarviota pienemmät. Kaupungin kokonaismenotaso alitti talousarvion johtuen pääasiassa Länsimetron liikennöinnin aloittamisen viivästymisestä sen vaikutuksesta HKL:n menoihin sekä HSL:n maksuosuuteen. Kaupungin menotaso toteutui perustoimeentulotuen maksatuksen siirtymisestä KELA:lle johtuen edellistä vuotta pienempänä.

Vertailukelpoisesti tarkastellen menokasvu jäi matalaksi, vain noin 0,6 prosenttiin. Sosiaali- ja terveystoimen vertailukelpoistetut menot laskivat edellisestä vuodesta 0,42 prosenttia.

Maksurahoituksen osuutta toimintamenoista kuvataan tunnusluvulla, joka lasketaan kaavasta: $100 \cdot \text{toimintatuotot} / (\text{toimintakulut} - \text{valmistus omaan käyttöön})$.

Tunnusluku on kehittynyt seuraavasti:

	2017	2016	2015	2014	2013
Toimintatuotot toimintakuluista prosenttia *)	29,2	31,8	24,9	38,8	39
*) Satunnaisten tuottojen ja kulujen kirjauskäytännön 2017 muutoksen vaikutus huomioitu vuoden 2016 vertailuluvuissa.					

Verotulot toteutuivat 247 miljoonaa euroa talousarviota korkeampina ja vuoteen 2016 verrattuna verotuloja kertyi 5,5 prosenttia enemmän.

Vuosikate 838 miljoonaa euroa toteutui 359 miljoonaa euroa talousarviota korkeampana ja on poistotasoon suhteutettuna 236 %. Vuosikatteeseen sisältyy aiemmin satunnaisina erinä kirjattu maan ja rakennusten myyntien voitto.

Tarkempaa erittelyä tuloslaskelman eristä on luvussa 2, talousarvion toteutuminen sekä liikelaitosten ja rahastojen erillistilinpäätöksissä luvussa 5.

Vuosikatteesta laskettavat tunnusluvut ovat kehittyneet seuraavasti:

	2017	2016	2015	2014	2013
Vuosikate, miljoonaa euroa *)	837,9	807,4	265,1	480,7	472,7
Vuosikate prosenttia poistoista *)	236,2	239,4	68,7	117,8	117,3
Vuosikate, euroa/asukas *)	1300	1270	422	773	772

*) Satunnaisten tuottojen ja kulujen kirjauskäytännön 2017 muutoksen vaikutus huomioitu vuoden 2016 vertailuluvuissa.

Maanmyyntitavoite oli 100 miljoonaa euroa. Kiinteän omaisuuden myyntituloja eli maanmyyntejä kertyi 143 miljoonaa euroa, joista kirjautui vuonna 2017 käyttöönotetun kirjanpitoikäytännön mukaan investointiosaan tasearvon mukaiset 8 miljoonaa euroa. Luovutusvoitto eli 135 miljoonaa euroa kirjautui käyttötalouteen. Rakennusten ja osakkeiden myyntitavoite oli 35 miljoonaa euroa. Myyntitulot olivat yhteensä 46 miljoonaa euroa, josta vastaavan kirjanpitoikäytännön mukaan kirjattiin tasearvo 22 miljoonaa euroa investointiosaan ja luovutusvoitto eli 24 miljoonaa euroa käyttötalouteen. Merkittävä maan ja rakennusten myyntikohde oli Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy:n käytössä olevat kiinteistöt.

1.3.2 Toiminnan rahoitus

RAHOITUSLASKELMA

1 000 euroa	2017	2016
TOIMINNAN RAHAVIRTA		
Vuosikate	837 900	807 389
Tulorahoituksen korjaukset	-173 704	-251 476
	664 196	555 913
INVESTOINTIEN RAHAVIRTA		
Investointimenot	-621 443	-662 960
Rahoitusosuudet investointimenoihin	9 667	18 806
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	192 631	247 049
	-419 145	-397 105
TOIMINNAN JA INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	245 051	158 808
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäys	-12 283	-9 912
Antolainasaamisten vähennys	69 483	67 330
	57 200	57 418
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	0	110 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-165 308	-320 729
	-165 308	-210 729
Oman pääoman muutokset	0	0
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	10 268	-5 900
Vaihto-omaisuuden muutos	-4 900	-2 247
Saamisten muutos	21 757	-133 043
Korottomien velkojen muutos	32 630	315 124
	59 755	173 934
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	-48 353	20 623
RAHAVAROJEN MUUTOS	196 698	179 432
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	1 316 561	1 119 863
Rahavarat 1.1.	1 119 863	940 431
	196 698	179 432

Kaupungin investointien toteuma vuonna 2017 oli liikelaitosten investoinnit (pääosin HKL-liikelaituksen joukkoliikenneinvestointeja) huomioiden 621,4 miljoonaa euroa. Ilman Variotram-raitiovaunuihin kohdistuneen 32,5 miljoonan euron hinnanalennuksen huomiointia kaupungin investointien taso vuonna 2017 on 653,9 miljoonaa euroa eli lähes edellisen vuoden tasolla.

Toiminnan ja investointien rahavirta toteutui 245,1 miljoonaa euroa positiivisena.

Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus alakohtineen

Uusia pitkäaikaisia talousarviolainoja ei nostettu. Kaupungin lainakanta aleni 1 206 miljoonaan euroon (sisältäen HKL:n rahalaitoslainat); pitkäaikaisia lainoja lyhennettiin yhteensä 165 miljoonaa euroa. Lainakannan 165 miljoonan euron nettolyhennykset rahoitettiin ylijäämäisestä toiminnan ja investointien rahavirrasta.

Kaupungin taseen rahat- ja pankkisaamiset -erässä on esitetty myös kaupungin konsernitiliin kuuluvien yhteisöjen tilivarat. Kaupungin velka em. yhteisöille näiden varoista kaupungin konsernitilillä näkyy vastaavasti kaupungin lyhytaikaisissa veloissa. Kaupungin konsernitilin saldo vuoden lopussa oli 458,8 miljoonaa euroa, josta emokaupungin omia varoja oli 35,5 miljoonaa euroa.

Kaupungin rahavarojen muutos oli 196,7 miljoonaa euroa positiivinen. Kaupungin varsinaisten omien kassavarojen määrä kasvoi vuonna 2017 yhteensä 184 miljoonaa euroa.

Rahoituslaskelman tunnusluvut ovat kehittyneet seuraavasti:

	2017	2016	2015	2014	2013
Toiminnan ja investointien rahavirta, (kertymä v. 2013 - 2017), 1 000 euroa	563 819	221 907	-16 764	698 984	18 956
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä viideltä vuodelta, miljoonaa euroa, ilman vuoden 2014 liikelaitosten yhtiöittämisten kirjanpidollisia vaikutuksia	184,4	-157,5	-396,0	-387,3	687,9
Investointien tulorahoitus, prosenttia *)	137,0	125,3	46,8	17,7	74,5
Lainanhoitokate *)	4,7	2,4	2,1	1,7	4,3
Kassan riittävyys, pv *)	99	79	70	44	63

*) Satunnaisten tuottojen ja kulujen kirjauskäytännön 2017 muutoksen vaikutus huomioitu vuoden 2016 vertailuluvuissa.

Toiminnan ja investointien rahavirta- tunnusluku kertoo kuinka paljon rahavirrasta jää nettoantolainaukseen, lainojen lyhennyksiin ja kassan vahvistamiseen. Luvun ollessa negatiivinen menoja joudutaan kattamaan joko olemassaolevia kassavaroja vähentämällä tai ottamalla lisää lainaa.

Lainanhoitokate ilmaisee tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Kunnan lainanhoitokykyä pidetään hyvänä, jos tunnusluvun arvo on yli 2. Vuonna 2017 lainanhoitokate oli 4,7. Vuonna 2016 tunnuslukua heikensi vuodelle 2016 ajoittuneet suuret lainojen lyhennykset.

Kassan riittävyys päivissä – tunnusluku kertoo, kuinka monen päivän kassasta maksut voidaan kattaa vuoden viimeisen päivän rahavaroilla. Kassan riittävyys tunnuslukua tarkasteltaessa on huomioitava edellä mainittu konsernitilin kirjaustavan muutos.

1.4 Rahoitusasema ja sen muutokset

TASE

1 000 euroa	31.12.2017	31.12.2016	1 000 euroa	31.12.2017	31.12.2016
VASTAAVAA			VASTATTAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT			OMA PÄÄOMA		
Aineettomat hyödykkeet			Peruspääoma		
Aineettomat oikeudet	12 617	17 632		2 972 407	2 972 407
Muut pitkävaikutteiset menot	74 467	82 188	Arvonkorotusrahassto	1 800 090	1 806 409
Ennakkomaksut	4 013	2 651	Muut omat rahastot	553 928	522 302
	91 097	102 470	Muu oma pääoma	729 031	729 031
Aineelliset hyödykkeet			Edellisten tilikausien	4 914 292	4 479 253
Maa- ja vesialueet	3 223 739	3 216 006	ylijäämä / alijäämä (-)		
Rakennukset	1 689 290	1 677 989	Tilikauden ylijäämä / alijäämä (-)	481 390	465 039
Kiinteät rakenteet ja laitteet	1 430 145	1 347 881		11 451 137	10 974 440
Koneet ja kalusto	344 819	265 378	POISTOERO JA		
Muut aineelliset hyödykkeet	12 295	12 243	VAPAAEHTOISET VARAUKSET		
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	324 181	346 862	Poistoero	62 287	66 103
	7 024 469	6 866 359	Vapaaehtoiset varaukset	5 705	1 812
Sijoitukset				67 993	67 916
Osakkeet ja osuudet	3 223 742	3 150 722	PAKOLLISET VARAUKSET		
Muut lainasaamiset	1 894 226	1 951 425	Eläkevaraukset	112 919	124 885
Muut saamiset	546	546		112 919	124 885
	5 118 514	5 102 694	TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT		
TOIMEKSIANTOJEN VARAT			Valtion toimeksiannot	125 554	133 336
Valtion toimeksiannot	124 511	132 140	Lahjoitusrahastojen pääomat	4 392	4 381
Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	4 392	4 381	Muut toimeksiantojen pääomat	438 000	515 003
Muut toimeksiantojen varat	456 356	543 781		567 946	652 720
	585 259	680 301	VIERAS PÄÄOMA		
VAIHTUVAT VASTAAVAT			Pitkäaikainen		
Vaihto-omaisuus			Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	1 092 669	1 248 518
Aineet ja tarvikkeet	10 036	10 260	Lainat muilta luotonantajilta	7 438	7 438
Keskeneräiset tuotteet	12 229	7 110	Saadut ennakot	3 992	300
Muu vaihto-omaisuus	95	89	Ostovelat	1 235	1 165
	22 359	17 459	Liittymismaksut ja muut velat	7 552	7 552
Saamiset				1 112 886	1 264 972
Pitkäaikaiset saamiset			Lyhytaikainen		
Lainasaamiset	62	62	Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	105 849	115 308
Muut saamiset	108 207	126 554	Saadut ennakot	12 697	11 381
	108 269	126 616	Ostovelat	186 281	141 078
Lyhytaikaiset saamiset			Liittymismaksut ja muut velat	498 637	512 437
Myyntisaamiset	87 696	53 304	Siirtovelat	380 685	384 535
Lainasaamiset	553	631		1 184 148	1 164 738
Muut saamiset	55 847	66 409	Vieras pääoma yhteensä		
Siirtosaamiset	86 403	113 566		2 297 033	2 429 711
	230 499	233 909	VASTATTAVAA YHTEENSÄ		
Saamiset yhteensä	338 768	360 525		14 497 028	14 249 672
Rahoitusarvopaperit					
Joukkovelkakirjalainasaamiset	20 000	20 000			
	20 000	20 000			
Rahat ja pankkisaamiset					
	1 296 561	1 099 863			
VASTAAVAA YHTEENSÄ	14 497 028	14 249 672			

Kaupungin taseen loppusumma vuonna 2017 kasvoi 248 miljoonaa euroa. Positiivisen verotulokehityksen aiheuttama tilikauden ylijäämä 481 miljoonaa euroa on mahdollistanut vieraan pitkäaikaisen pääoman alentamisen (lainat rahoituslaitoksilta). Investointien kautta aineellisten hyödykkeiden erä on kasvanut.

Kaupungin rahat ja pankkisaamiset ovat kasvaneet kuluvalle tilikaudella 197 miljoonaa euroa. Kassavarojen muutos johtuu osittain aiempina vuosina toteutuneiden maakauppojen tilityksistä ja osittain positiivisesta verotulokehityksestä.

Taseen tunnusluvut, jotka ilmaisevat vakavaraisuutta, rahoitusvarallisuutta ja velkaantuneisuutta, ovat kehittyneet seuraavasti:

Taseen tunnusluvut	2017	2016	2015	2014	2013
Omavaraisuusaste, prosenttia	79,6	77,6	77,9	78	76,2
Suhteellinen velkaantuneisuus, prosenttia	47,7	49,9	52,5	45,6	44,4
Velat ja vastuut prosenttia käyttötuloista	54,2	53	..	..	..
Lainakanta, 31.12. miljoonaa euroa	1 206	1 371	1 582	1 569	1 515
Lainat, euroa/asukas	1 871	2 157	2 518	2 521	2 472
Lainasaamiset, 31.12. miljoonaa euroa	1 894	1 951	2 009	2 087	1 524

Omavaraisuusaste, joka kuvaa kunnan vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja kunnan kykyä selviytyä sitoumuksista pitkällä aikavälillä, on pysynyt hyvällä tasolla koko tarkastelujakson. Omavaraisuuden yleisenä tavoitetasona pidetään kuntatalouden keskimääräistä 70 prosentin omavaraisuutta.

Suhteellinen velkaantuneisuus kuvaa kuinka paljon kunnan käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisinmaksuun. Mitä pienempi tunnusluvun arvo on, sitä paremmin kunta selviytyy takaisinmaksusta tulorahoituksella.

1.5 Kokonaistulot ja -menot

Kokonaistulot ja -menot -laskelma kuvaa kaupungin rahan lähteet ja käytön. Siihen on koottu yhteen kaikki tulot ja menot tuloslaskelmasta ja rahoituslaskelmasta. Kokonaistulojen ja -menojen erotus 137 milj. euroa on sama kuin rahavarojen ja muiden maksuvalmiuden muutosten erotus.

TULOT	Miljoonaa euroa	MENOT	Miljoonaa euroa
Toiminta		Toiminta	
Toimintatuotot	1 180	Toimintakulut	4 175
Verotulot	3 381	Valmistus omaan käyttöön	-135
Valtionosuudet	220		
Korkotuotot	80	Korkokulut	18
Muut rahoitustuotot	36	Muut rahoituskulut	1
Satunnaiset tuotot	0	Satunnaiset kulut	0
Tulorahoituksen korjaukset		Tulorahoituksen korjaukset	
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutusvoitot	-170	Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustappiot	-9
		Pakollisten varausten muutos	12
Investoinnit		Investoinnit	
Rahoitusosuudet investointimenoihin	9	Investointimenot	621
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	192		
Rahoitustoiminta		Rahoitustoiminta	
Antolainasaamisten vähennykset	69	Antolainasaamisten lisäykset	12
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	0	Pitkäaikaisten lainojen vähennys	165
Oman pääoman lisäykset	0	Oman pääoman vähennykset	0
Kokonaistulot yhteensä	4 997	Kokonaismenot yhteensä	4 860

Täsmäytys:

Kokonaistulot – Kokonaismenot = 4 997 – 4 860 = 137

Muut maksuvalmiuden muutokset - Rahavarojen muutos = [60] - [197] = 137

Kokonaistulot ja – menot – laskelma on täsmäytettävissä rahoituslaskelmaan siten, että kokonaistulojen ja – menojen erotus on yhtä suuri kuin rahoituslaskelman Muut maksuvalmiuden muutokset ja Rahavarojen muutos – erien itseisarvojen summa silloin, kun mainitut erät rahoituslaskelmassa ovat erimerkkiset ja itseisarvojen erotus, kun ne ovat rahoituslaskelmassa saman merkkiset.

1.6 Kuntakonsernin toiminta ja talous

1.6.1 Yhdistelmä konsernitiilinpäätökseen sisältyvistä yhteisöistä ja säätiöistä

Helsingin kaupungin konsernitiilinpäätökseen on yhdistelty 83 kaupunkikonserniin kuuluvaa tytäryhteisöä. Konsernitiilinpäätökseen sisältyy yhdisteltyjen tytäryhteisöjen kautta myös 33 alikonserniyhteisöä. Tiilinpäätökseen on yhdistelty kaikki kuusi kuntayhtymää, joissa kaupunki on jäsenenä sekä kaikki 11 säätiötä, joissa kaupungilla on määräysvalta. Lisäksi konsernitiilinpäätökseen on yhdistelty kaupungin yksi yhteisyhteisö ja 37 osakkuusyhteisöä.

Yksityiskohtainen luettelo konsernitiilinpäätökseen yhdistellyistä yhteisöistä ja säätiöistä on konsernitiilinpäätöksen liitetiedoissa.

1.6.2 Konsernin toiminnan ohjaus

Helsingin kaupunki on aktiivinen ja vahva omistaja. Kaupungin konserniohjauksen tavoitteena on, että ohjauksen kohteena oleva yhteisö ottaa toiminnassaan huomioon omistajansa tahdon ja tavoitteet, kaupunkikonsernin kokonaisedun sekä yhteisön aseman osana kaupunkikonsernia. Konserniohjauksen keinoin yhtenäistetään tytäryhteisöjen hallinto- ja johtamiskäytäntöjä sekä varmistetaan sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan asianmukainen järjestäminen. Kaupunki noudattaa konserniohjauksessaan eri yhteisöjä koskevien lakien mukaisia yhteisön hallinto- ja toimielimien sekä omistajan välisiä tehtävä- ja vastuuajakoja.

Kaupunkikonserni on omistus- ja hallintorakenne, jonka tarkoituksena on mahdollistaa siihen kuuluvien yksiköiden välinen yhteensopivuus ja yhteistyö, josta koituu hyötyä kaupungin asukkaille ja alueelle. Kaupunki emoyhteisönä vastaa kaupunkikonsernin kehityksen ohjaamisesta sekä kaupungin järjestämien palvelujen määrittelystä. Yhteisöjä käytetään täydentämään kaupungin omaa palvelutuotantoa ja hoitamaan kaupunkikonsernin tarvitsemia tukitoimintoja sekä kaupungin ja ulkopuolisten organisaatioiden yhteistyössä hoitamissa tehtävissä.

Konserniohjeella pyritään kaupunkikonsernin tytäryhteisöjen ohjauksen yhtenäistämiseen ja tehostamiseen sekä kaupungin tytäryhteisöistä saaman tiedon laadun parantamiseen ja tiedonkulun varmistamiseen. Konserniohjeen tarkoituksena on tukea kaupunkikonsernin johtamisen edellytyksiä ja omistajaohjausta siten, että konsernia voidaan johtaa ja ohjata kokonaisuutena yhtenäisillä ohjeilla ja toimintaperiaatteilla kaupunkikonsernin kokonaisuutena huomioon ottaen.

Konserniohjeella luodaan puitteet kaupunkikonserniin kuuluvien tytäryhteisöjen ohjaukselle kaupungin tavoitteiden mukaisesti. Konserniohjeessa on otettu huomioon 1.5.2015 voimaan tulleen kuntalain (410/2015) konserniohjetta koskevat säännökset. Lisäksi ohjeessa on otettu huomioon vuonna 2017 tapahtuneet kaupungin konserniohjauksen organisatoriset ja toiminnalliset muutokset.

1.6.3 Olennaiset konsernia koskevat tapahtumat

Helen Oy:n vuoden 2017 kasvutavoitteet toteutuivat erinomaisesti onnistuneessa sähkönmyynnissä, jonka ansioista Helenin asiakasmäärä nousi ennätyskorkealle. Kaukojäähdytyspalveluiden myynti kasvoi edelleen. Myös uusia energiapalveluita, kuten uusiutuvaa kaukolämpöä, aurinkovoimaloita ja kysyntäjoustopalveluita myytiin yritysasiakkaille.

Salmisaareen rakennettavan pellettilämpökeskuksen rakennustyöt edistyivät, kun Suomen suurimman pellettikattilan asennus aloitettiin. Kyseessä on yksi Suomen suurimmista uusiutuvan energian investoinnista. Pellettilämpölaitos otettiin tuotantokäyttöön vuoden 2018 alussa. Valmistuttuaan se tuottaa uusiutuvaa kaukolämpöä noin 25 000 kerrostalokaksion tarpeisiin. Puupelletillä korvataan kivihiilen käyttöä Helenin kaukolämmön tuotannossa.

Suomen suurin lämpöpumppulaitos, Helenin Katri Valan lämpö- ja jäähdytyslaitos, valittiin osaksi kansallista tehoreservijärjestelmää tulevalle kolmivuotiskaudelle. Helen osallistuu näin jatkossa osana tehoreserviä Suomen säh-

kön riittävyyden turvaamiseen vähentämällä lämpöpumppulaitoksen sähkönkulutusta poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa tehoreserviä tarvitaan.

Työ- ja elinkeinoministeriö, Energiavirasto ja Motiva myönsivät Helenille tunnustuksen ansiokkaasta energiatehokkuustyöstä. Tärkein saavutus energiatehokkuudessa kaudella 2008–2016 oli Katri Valan lämpöpumppulaitos, jonka avulla hukka- ja kierrätyslämpöjä hyödynnetään tehokkaasti.

Helen nousi Suomen energiayhtiöiden vastuullisimmaksi brändiksi Pohjoismaiden laajimmassa tutkimuksessa ("Sustainable brand index™"), jossa selvitetään kansalaisten näkemyksiä tunnettujen yritysten vastuullisuudesta. Helen sai tutkimuksessa toimialan korkeimmat arviot molemmista pisteytetyistä osa-alueista, ympäristö vastuullisuudesta ja sosiaalisesta vastuusta.

Helsingin Satama Oy:n varsinainen satamaliiketoiminta kehittyi tilikauden aikana erittäin positiivisesti. Vuonna 2017 Helsingin sataman kokonaistavaraliikenne oli 14,28 miljoonaa tonnia (+14,2 %). Yksiköidyn tavaraliikenteen määrä oli 11,89 miljoonaa tonnia (+12,5 %) ja siitä tuontia oli 5,53 miljoonaa tonnia (+10,1 %) ja vientiä 6,36 miljoonaa tonnia (+14,6 %).

Helsingin Satama nousi vuonna 2017 Euroopan ja mahdollisesti koko maailman vilkkaimmaksi matkustajasatamaksi. Vuoden 2017 yhteenlaskettu matkustajamäärä linjaliikenteessä oli 11,78 miljoonaa matkustajaa, joka on 1,8 % enemmän kuin vuonna 2016. Matkailun kasvu on painottunut Tallinnan-liikenteeseen (+3,1 %). Matkustajamäärä Tukholmaan on hienoisessa laskussa (-0,2 %), puolestaan matkailu Pietariin on vähentynyt huomattavasti (-26,9 %).

Vuonna 2017 kansainvälisten risteilymatkustajien määrä Helsingissä oli 478 000 matkustajaa, joka on 16,8 % edellisvuotta enemmän. Aluskäyntien määrä oli 266, joka on 10,8 % enemmän kuin vuonna 2016.

Vuoden 2017 alussa Loviisan Satama Oy:n enemmistöosuus siirtyi Helsingin Satama Oy:n omistukseen.

Palmia Oy:n kasvu ja laajentuminen jatkuivat vuonna 2017. Yhtiön toiminta laajeni kilpailutuksissa voitettujen uusien sopimusten myötä Haminaan ja Poriin. Pääkaupunkiseudulla yhtiön hoitoon tuli uusia kohteita, joista merkittävimpiä olivat Aalto-yliopiston siivous, Helsingin satama, Espoon kaupungin pohjoisen alueen kiinteistöhuolto ja A-klinikkasäätiön päihdesairaalan ruoka- ja siivouspalvelut. Myös Turussa toimintaa onnistuttiin kasvattamaan.

Kaupungin tytärseätiö Stadion-säätiö sr hallinnoi Helsingin Olympiastadionia, johon toteutetaan perusparannus- ja uudistamishanketta. Stadionin uudistamisen toiminta-ajatuksena on, että Olympiastadion on Suomen tärkein suurtaapahtumien areena, sekä liikunnan-, urheilun, kulttuurin, viihteen ja turismin kohtauspaikka. Olympiastadion on suunniteltu toiminnallisesti korkeatasoiseksi ja joustavaksi kokonaisuudeksi, joka vastaa tulevien vuosikymmenien tarpeita. Stadionilla aloitetut louhinnat saavuttivat syvimmän kohtansa työmaalla maaliskuussa 2017. Maaliskuussa 2016 alkanut maansiirto- ja louhintaurakka saatiin kokonaisuudessaan päätökseen syksyllä 2017. Olympiastadionin perusparannus- ja uudistamishanke valmistuu tämänhetkisen arvion mukaan vuoden 2019 loppuun mennessä sisätilojen osalta; kenttäalue valmistuu keväällä 2020. Aikataulu tarkentuu syksyllä 2018.

Kiinteistö Oy Myllypuron Kampusen omistukseen rakennetaan kampusrakennus, joka vuokrataan Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy:n käyttöön. Opiskelijoita Myllypuron kampukselle tulee noin 6 000 ja henkilökuntaa noin 540 henkilöä. Tilojen vuokrauksessa noudatetaan Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniaisten kaupunkien sekä Kirkkonummen kunnan välistä ja Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy:n hyväksymää sopimusta tilojen vuokrauksen yleisistä periaatteista. Hankesuunnitelman lähtökohtana on Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy:n tilastrategia, jossa ammattikorkeakoulun toimipisteverkostoa tiivistetään 20:stä neljään. Perustettavat neljä kampusta sijaitsevat Helsingissä Myllypurossa ja Arabianrannassa, Espoossa Leppävaarassa ja Vantaalla Myyrmäessä. Vuoden 2017 aikana Kiinteistö Oy Myllypuron Kampus jatkoi toteutussuunnittelua ja esirakentamisvaiheen maanrakennusurakka valmistui sekä ylösrakentamisvaihe kahtena projektinjohtourakkana alkoi. Rakentamisen valmiusaste vuoden lopussa oli noin 25 % ja ensimmäisenä valmistuvan A-osan osalta noin 40 %. Kampusrakennus valmistuu suunnitelmien mukaan kahdessa vaiheessa, ensimmäinen vaihe valmistuu 31.7.2018 ja toinen vaihe 31.8.2019.

Korkeasaaren eläintarhan säätiö sr rekisteröitiin 24.10.2017 säätiörekisteriin. Säätiön tarkoituksena on osana Helsingin kaupunkikonsernia ylläpitää eläintarhaa ja edistää osaltaan Helsingin kaupungin vetovoimaisuutta sekä kaupun-

kilaisten virkistysmahdollisuuksia. Säätiö suojelee uhanalaisia eläimiä ja niiden elinympäristöjä. Varsinainen toiminta säätiömuodossa alkoi 1.1.2018.

Kaupunginvaltuuston 28.9.2017 päätöksen mukaisesti perustettiin Kiinteistö Oy Helsingin Kalasataman Kymppi, joka rekisteröitiin 5.1.2018. Yhtiön tarkoituksena on rakennuttaa, omistaa ja hallinnoida kaupunkiympäristön toimialan käyttöön tarkoitettua kiinteistöä. Kaupunki rakennuttaa kiinteistön perustettavan yhtiön nimissä. Helsingin kaupungin teknisen alan toiminnot siirretään yhteisiin tiloihin osoitteeseen Työpajankatu 8 rakennettavaan uudisrakennukseen. Uudisrakennukseen sijoittuvat palvelut muodostavat kaupungin uudessa johtamisjärjestelmässä pääosan kaupunkiympäristön toimialaa. Yhtiö rekisteröitiin 5.1.2018.

Helsingin kaupungin asunnot Oy tiivisti alakonsernirakennettaan vuonna 2017. Aiemman 21 alueellisen huoltoyhtiön sijaan vuoden 2018 alusta lukien Helsingin kaupungin asunnot -konserniin kuuluu viisi alueellista huoltoyhtiötä.

Helsingin kaupunki osti Kiinteistö Oy Puroiniitynlaakson koko osakekannan. Yhtiön toimialana on omistaa ja hallita rakentamatonta Långbacka-kiinteistöä. Yhtiö sulautettiin konsernijaoston päätöksen (24.10.2016 § 136) mukaisesti Keskinäinen Kiinteistöosakeyhtiö Villamonteen 30.6.2017.

Kiinteistö Oy Kaapelitalo jatkoi tilikauden 2017 aikana Kaapelitehtaan yhteyteen rakennettavan Tanssin talo -hankkeen edistämistä. Maaliskuussa 2017 esiteltiin hankesuunnitelma, minkä jälkeen käynnistettiin kaavavalmistelu. Elokuussa julistettiin Tanssin talon arkkitehtoninen perusratkaisu ja joulukuun alussa L1-vaiheen suunnitelmat. Joulukuussa kaupunkiympäristölautakunta päätti Tanssin talon kaavaehdotuksen asettamisesta nähtäville. Vuoden 2017 aikana toteutettiin myös yritysjärjestely, jonka myötä Lasipalatsin Mediakeskuksesta tuli Kiinteistö Oy Kaapelitalon tytäryritys.

PosiVire Oy:n selvitystila saatiin päätökseen vuoden 2017 aikana.

1.6.4 Tytäryhteisöjen tavoitteiden toteutuminen

Kaupunginvaltuusto asetti osana konserniohjausta vuoden 2017 talousarviossa seuraaville tytäryhteisöille sitovia tavoitteita. Kolmea tytäryhteisöä lukuun ottamatta kaikki sitovat tavoitteet toteutuivat.

Yhtiö	Sitova tavoite	2017	Selite
Finlandia-talo Oy	Yhtiön tilikauden tulos on positiivinen.	Toteutui	Tilikauden tulos oli 777 900 euroa.
Helen Oy	Omistajan päätöksen mukaisen kehitysohjelman toteuttaminen suunnitelman mukaisesti.	Toteutui	<p>Salmisaaren voimalaitosalueelle rakennettu pellettilämpölaite oli koekäyttövaiheessa ja kaupallinen käyttö alkaa keväällä 2018.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Esplanadin puiston alla sijaitsevaan jäähdytyskeskukseen on rakenteilla uusi, suuri lämpöpumppulaitos, jonka tuotantokäyttö alkaa keväällä 2018. • Raahan Annankankaan tuulipuisto ja Porin edustalla sijaitseva Suomen ensimmäinen merituulipuisto valmistuivat vuonna 2017. • Kymijoessa sijaitsevan Mankalan vesivoimalaitoksen kolmannen koneen modernisointi valmistui keväällä 2017. • Helen lanseerasi Aurinkovoimaa palveluna –tuotteen, jossa Helen investoi aurinkovoimalaitoksen asiakkaan tiloihin ja asiakas maksaa vain tuotetusta energiasta. • Toteutettiin CHC-ratkaisu (Combined Heating and Cooling) kaukojäähdytysverkon ulkopuolella siten, että asiakkaiden jäähdytyksessä syntyvä lämpöenergia siirretään kaukolämpöverkkoon muualla hyödynnettäväksi.

Yhtiö	Sitova tavoite	2017	Selite
Helen Oy (jatkuu...)	Omistajan päätöksen mukaisen kehitysohjelman toteuttaminen suunnitelman mukaisesti.	Toteutui	<ul style="list-style-type: none"> Helen valmisteli tulevia biopolttoaineisiin perustuvia lämmöntuotannon ratkaisuja sekä teknistaloudellisiin selvityksiin että luvitusta edistämällä. Biolämpölaitoksia on tarkoitus toteuttaa vaiheittain niin, että Hanasaaren voimalaitoksen lämmöntuotanto voidaan korvata vuoteen 2024 mennessä. Lisäksi suuria lämpövarastoja suunnitellaan Mustikkamaalle ja Kruunuvuorenrantaan, joissa käytöstä poistettuja kallioon louhittuja öljyvarastoja hyödynnettäisiin lämpövarastoina. Helen avasi Suomen ensimmäinen kaksisuuntaisen sähköautojen latauspisteen Suvilahdessa Helenin aurinkovoimalan ja sähkövaraston yhteyteen. Helen osallistuu mySMARTLife EU-hankkeeseen, jossa testataan uusia ratkaisuja ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi kaupungeissa. Hankkeessa kokeillaan päästötöntä sähkörobottibussia, testataan lämmön kysyntäjoustoa ja kannustetaan taloyhtiöitä energiatehokkuuteen korjausrakentamisessa sekä suunnitellaan ja toteutetaan uudenlaisia aurinkoenergiaratkaisuja Korkeasaareen.
Helsingin Asumisoikeus Oy	Kiinteistöjen ylläpitokustannusten nousu enintään ylläpitokustannuksia kuvaavan indeksinousun suuruinen (vrt. Tilastokeskuksen kiinteistön ylläpidon kustannusindeksi).	Toteutui	Kustannusten nousu alitti tilastokeskuksen kiinteistön ylläpidon kustannusindeksin nousun 0,2 %. Kasvaneeseen kiinteistökantaan suhteutettuna kustannukset pysyivät edellisen vuoden tasolla.
Helsingin kaupungin asunnot Oy	Kiinteistöjen ylläpitokustannusten nousu enintään ylläpitokustannuksia kuvaavan indeksinousun suuruinen (vrt. Tilastokeskuksen kiinteistön ylläpidon kustannusindeksi).	Toteutui	Ylläpitokustannukset nousivat 0,2 % indeksin noustessa yhtä paljon eli 0,2 %. Merkittävimmät nousut ylläpitokustannuksissa edelliseen vuoteen nähden aiheutuivat tontinvuokrista, kiinteistöverosta ja lämmityksestä. Ylläpitokustannukset kokonaisuudessaan olivat 4,4 % budjetoitua alaisemmat.
Helsingin Satama Oy	Uuden Länsiterminalin rakentamisen toteuttaminen suunnitelman mukaisesti.	Toteutui	Uuden Länsiterminalin rakennushanke toteutettiin omistajan asettaman sitovan tavoitteen mukaisesti ja terminali otettiin ennakoitua aiemmin käyttöön helmi-maaliskuun vaihteessa.
Helsingin Seniorisäätiö	Säätiö huomioi palveluidensa kehittämisessä kaupungin vanhuspalveluiden linjaukset ja lisää kotona asuville vanhuksille kohdennettujen palveluiden tuottamista osana kaupungin palveluja.	Toteutui	Helsingin Seniorisäätiö sr:llä on yhteensä 558 vanhustenhoitopaikkaa. Seniorisäätiön kaikki asukaspaikat ostaa Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysviraston sairaala-, hoiva- ja kuntoutusosaston ostopalvelut, jonka kanssa hoitopaikkamäärästä, vuorokausihinnoista ja palvelun sisällöstä neuvotellaan vuosittain. Neuvottelun tuloksena laaditaan vuosittainen toteuttamisohjelma.
Helsingin teatterisäätiö	Kaupunginteatterin perusparannushanke etenee hankesuunnitelman mukaisesti.	Toteutui	Hankebudjetin osalta loppuselvytys jää vuoden 2018 aikana tehtäväksi. Arvion mukaan hanke tulee toteutumaan hankesuunnitelman mukaisessa budjetissa, yhteensä 67 milj. euroa, kun huomioidaan rakennuskustannus- ja tuottajahintaindeksin nousut (kokonaisbudjetti vuoden 2013 hintatasossa).

Yhtiö	Sitova tavoite	2017	Selite
Keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö Helsingin Korkotukiasunnot	Kiinteistöjen ylläpitokustannusten nousu enintään ylläpitokustannuksia kuvaavan indeksinousun suuruinen (vrt. Tilastokeskuksen kiinteistön ylläpidon kustannusindeksi).	Ei toteutunut	Keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö Helsingin Korkotukiasuntojen ylläpitokustannusten nousu oli 3,7 %. Ylläpitokustannusten nousu johtui kaukolämmön energian keskihinnan noususta vuodesta 2016 (39,79€/MWh) vuoteen 2017 (44,11 €/MWh) yhteensä 10,9 %. Absoluuttinen sähkönkulutus kuitenkin laski 0,29 %. Lisäksi kiinteistöveron korotus ja kiinteistöihin liittyvä korjaustoiminta kasvattivat ylläpitokustannuksia.
Kiinteistö Oy Auroranlinna	Kiinteistöjen ylläpitokustannusten nousu enintään ylläpitokustannuksia kuvaavan indeksinousun suuruinen (vrt. Tilastokeskuksen kiinteistön ylläpidon kustannusindeksi).	Ei toteutunut	Kiinteistö Oy Auroranlinnan ylläpitokustannusten nousu oli 1,8 %. Kustannusnoususta 1,4 % oli lämmityskustannusten nousua, vaikka lämmön kulutus laski edellisvuoteen noin 2 % sekä lämmitystarveluvulla että absoluuttisina lukemina tarkasteltuna. Kaukolämmön energian keskihinta nousi vuodesta 2016 (39,79 €/MWh) vuoteen 2017 (44,11 €/MWh) yhteensä 10,9 %. Lisäksi valmistautuminen tietoteknisesti 1.1.2018 alkavaan Keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö Helsingin Korkotukiasuntojen isännöintitehtäviin aiheutti tietojärjestelmäkuluja.
Kiinteistö Oy Helsingin Toimitilat	Kiinteistöjen ylläpitokustannusten nousu enintään ylläpitokustannuksia kuvaavan indeksinousun suuruinen (vrt. Tilastokeskuksen kiinteistön ylläpidon kustannusindeksi).	Toteutui	Kiinteistön ylläpitokustannukset laskivat 1,9 % indeksin noustessa 0,2 %.
Kiinteistö Oy Kaapelitalo	1. Kiinteistöjen ylläpitokustannusten nousu enintään ylläpitokustannuksia kuvaavan indeksinousun suuruinen (vrt. Tilastokeskuksen kiinteistön ylläpidon kustannusindeksi). 2. Tanssin talo -hankkeen toteuttaminen suunnitelman mukaisesti.	Toteutui	1. Yhtiön ylläpitokustannukset laskivat vuonna 2017: 3,93 %. 2. Tanssin talo -hankkeen hankesuunnitelma saatiin valmiiksi suunnitellusti vuoden 2016 lopulla, ja tavoitteen mukaisesti hankkeen kaavoitusprosessi saatiin käynnistettyä keväällä 2017. Samalla valittiin hankkeen arkkitehtuurin suunnittelijat. Alkusyksystä 2017 julkistettiin Tanssin talon arkkitehtoninen perusratkaisu sekä kilpailutettiin ja valittiin hankkeen tekniset suunnittelijat. Hankkeen L1-suunnitelmat saatiin valmiiksi joulukuun alussa 2017, ja hankkeen kaava-aineisto käsiteltiin kaupunkiympäristölautakunnassa 12.12.2017, jolloin se päätettiin asettaa nähtäville.
Kiinteistö Oy Myllypuron Kampus	Kampuksen rakentamishanke etenee suunnitelman mukaisesti.	Toteutui	Hanke oli tilikauden lopussa kustannuspuitteessaan, mutta jäljessä tavoitteen mukaisesta aikataulusta. Pääurakoitsijalta on edellytetty toimenpiteitä aikataulun kiinni kuromiseksi.
Kiinteistöosakeyhtiö Helsingin Tennispalatsi	Kiinteistöjen ylläpitokustannusten nousu enintään ylläpitokustannuksia kuvaavan indeksinousun suuruinen (vrt. Tilastokeskuksen kiinteistön ylläpidon kustannusindeksi).	Toteutui	Kustannusten nousu alitti tilastokeskuksen kiinteistön ylläpidon kustannusindeksin nousun 0,2 %. Ylläpitokustannukset laskivat 0,10 %.
MetropoliLab Oy	Yhtiön tilikauden tulos on positiivinen.	Toteutui	Tilikauden tulos oli 401 428 euroa.

Yhtiö	Sitova tavoite	2017	Selite
Niemikotisäätiö	Säätiön palveluiden kehittämistä jatketaan kaupungin omia mielenterveyspalveluja tukevinä palveluina.	Toteutui	Vuoden 2017 aikana Niemikotisäätiön palveluiden kehittämisessä oli lähtökohtana ollut kaupungin palveluiden tukeminen ja täydentäminen. Niemikotisäätiön palveluiden kehittämisen pohjautuminen kaupungin strategiaan. Kaupungin ja Niemikotisäätiön edustajat käynnistivät koulutussuunnittelun yhteisen toiminnallisen viitekehyksen toipumisorientaation käyttöön ottamiseksi sekä kaupungin että Niemikotisäätiön tarjoamissa mielenterveys- ja päihdepalveluissa.
Oulunkylän sairaskotisäätiö	Säätiön ylläpitämä, kaupungin sidosyksikkönä toimiva Oulunkylän kuntoutussairaala tuottaa geriatrisia kuntoutuspalveluita osana kaupungin palveluverkkoa.	Toteutui	Vuodelle 2017 Helsingin kaupunki lisäsi jatkokuntoutuksen potilaspaikkamäärää 60 paikasta 62 paikkaan ja uutena tuotteena sopimuksessa oli kotiin kuntoutus, 19 paikkaa, eli paikkamäärä kasvoi 30 %. Alkuvuonna jatkohoito ja kuntoutus toteutui 2 % alle sopimuksen mukaisen tavoitteen, ja vaikka paikkamäärä kasvoi vuoden lopussa, ei sopimuksen mukaista tilausmäärää tavoitettu, vaan se toteutui 1 % alle tavoitteen.
Oy Helsingin Asuntohankinta Ab	Kiinteistöjen ylläpitokustannusten nousu enintään ylläpitokustannuksia kuvaavan indeksin nousun suuruinen (vrt. Tilastokeskuksen kiinteistön ylläpidon kustannusindeksi).	Ei toteutunut.	Oy Asuntohankinta Ab:n omistamien asuntojen hallinta on jakaantunut yli 900 eri asunto-osakeyhtiöön, eikä yhtiö itse suoraan pysty vaikuttamaan ylläpitokustannusten kehitykseen tai seurantaan. Yhtiön maksamien vastikkeiden määrä kasvoi edellisvuoteen verrattuna 5,2 %, sisältäen hoito- ja rahoitusvastikkeiden nousun. Isoin osa vastikkeiden noususta johtuu Asuntohankinnan tytäryhtiön As Oy Pieni Villasaarentie 2:n vuonna 2016 valmistuneesta peruskorjauksesta, jonka rahoitusvastiketta alettiin keräämään 1.5.2017 lähtien. Tilastokeskuksen tilasto asunto-osakeyhtiöiden vastikkeiden kehityksestä valmistuu syyskuussa 2018, joten vertailuaineistoa ei ole vielä käytettävissä.
Palmia Oy	Valmistautuminen kaupungin tuleviin palvelukilpailutuksiin.	Toteutui	Yhtiö jatkoi kasvua markkinoilla ja toteutti valtakunnallistumisstrategian implementointia. Ulkoisten asiakkaiden määrä kasvoi ja tilikauden 2017 aikana toiminta laajeni uusille paikkakunnille.
Seure Henkilöstöpalvelut Oy	Hintojen nousu enintään kustannustason nousua vastaava. Kustannusvertailuna käytetään peruspalveluindeksiä.	Toteutui	Yhtiö päätti 16.12.2016 hintojen alentamisesta 1.2.2017 alkaen 1,32 %. Ennakoarvio peruspalveluindeksin vuosimuutoksesta on -1,9%. Se sisältää lomarahaleikkauksen vaikutuksen. Yhtiössä lomarahoja ei leikattu, koska Avaintan sopimukseen se ei tullut.

Yhtiö	Sitova tavoite	2017	Selite
Stadion-säätiö	Olympiastadionin perusparannus- ja uudistamishanke etenee suunnitelman mukaisissa raameissa.	Toteutui	Olympiastadionin perusparannus- ja uudistamishanke eteni suunnitellusti sekä taloudellisesti että aikataullisesti. Kvston päätös rahoitusosuuden korottamisesta (Kvsto 18.1.2017) Kaupunginvaltuusto päätti kaupunginhallituksen ehdotuksen mukaisesti hyväksyä kaupungin rahoitusosuuden korottamisen Helsingin Olympiastadionin uudistamis- ja perusparannushankkeen rahoittamisessa 26 miljoonalla eurolla siten, että kaupungin rahoitusosuus hankkeen kustannuksista on aiemmin päätetyn enintään 104,5 miljoonan euron sijaan yhteensä enintään 130,5 miljoonaa euroa.

Keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö Helsingin Korkotukiasunnoille, Kiinteistö Oy Auroranlinnalle ja Oy Asuntohankinta Ab:lle asetettiin kaupungin talousarviossa 2017 sitovaksi tavoitteeksi, että kiinteistöjen ylläpitokustannusten nousu enintään ylläpitokustannuksia kuvaavan indeksinousun suuruinen. Viimeisin julkaistu kiinteistön ylläpidon kustannusindeksi on vuoden 2017 kolmannelta neljännekseltä. Kustannusindeksi nousi edellisen vuoden vastaavaan ajanjaksoon verrattuna 0,2 prosenttia. Tavoite ei toteutunut edellä mainittujen yhtiöiden osalta.

Keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö Helsingin Korkotukiasuntojen ylläpitokustannusten nousu oli 3,7 %. Ylläpitokustannusten nousu johtui kaukolämmön energian keskihinnan noususta vuodesta 2016 (39,79 €/MWh) vuoteen 2017 (44,11 €/MWh) yhteensä 10,9 %. Absoluuttinen sähkönkulutus kuitenkin laski 0,29 %. Lisäksi kiinteistöveron korotus ja kiinteistöihin liittyvä korjaustoiminta kasvattivat ylläpitokustannuksia.

Kiinteistö Oy Auroranlinnan ylläpitokustannusten nousu oli 1,8 %. Kustannusnoususta 1,4 % oli lämmityskustannusten nousua, vaikka lämmön kulutus laski edellisvuoteen noin 2 % sekä lämmitystarveluvulla että absoluuttisina lukemina tarkasteltuna. Kaukolämmön energian keskihinta nousi vuodesta 2016 (39,79 €/MWh) vuoteen 2017 (44,11 €/MWh) yhteensä 10,9 %. Lisäksi valmistautuminen tietoteknisesti 1.1.2018 alkavaan Keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö Helsingin Korkotukiasuntojen isännöintitehtäviin aiheutti tietojärjestelmäkuluja.

Oy Asuntohankinta Ab:n omistamien asuntojen hallinta on jakaantunut yli 900 eri asunto-osakeyhtiöön, eikä yhtiö itse suoraan pysty vaikuttamaan ylläpitokustannusten kehitykseen tai seurantaan. Yhtiön maksamien vastikkeiden määrä kasvoi edellisvuoteen verrattuna 5,2 %, sisältäen hoito- ja rahoitusvastikkeiden nousun. Isoin osa vastikkeiden noususta johtuu Asuntohankinnan tytäryhtiön As Oy Pieni Villasaarentie 2:n vuonna 2016 valmistuneesta peruskorjauksesta, jonka rahoitusvastiketta alettiin keräämään 1.5.2017 lähtien. Tilastokeskuksen tilasto asunto-osakeyhtiöiden vastikkeiden kehityksestä valmistuu syyskuussa 2018, joten vertailuaineistoa ei ole vielä käytettävissä.

1.6.5 Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä

Kaupunginvaltuuston 11.12.2013 hyväksymät sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet koskevat myös tytäryhteisöjä ja niiden hallituksia. Tämän lisäksi ohjeita annetaan kaupunginhallituksen 23.11.2015 hyväksymässä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan ohjeessa.

Kaupunginvaltuuston 25.5.2016 hyväksymän konserniohjeen mukaan tytäryhteisöjen tulee ottaa sisäisessä valvonnassaan ja riskienhallinnassaan hyvän hallinto- ja johtamistavan mukaisesti huomioon kaupunkikonsernin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet, sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan ohjeet sekä muut kaupunginkansli-
an antamat tarkentavat ohjeet ja määräykset. Tytäryhteisöissä sisäinen valvonta ja riskienhallinta kuuluvat kunkin yhteisön hallituksen ja toimitusjohtajan vastuulle. Tytäryhteisön hallituksen on huolehdittava siitä, että yhteisön toimintaan liittyvät riskit tunnistetaan, arvioidaan ja että niitä seurataan.

Konsernijohto valvoo tytäryhteisöjen toimintaa ja tuloksellisuutta säännöllisesti muun muassa seurantaraporttien avulla. Raporteissa esitetään kustakin tytäryhteisöstä toiminnan ja talouden kehittymistä koskevat tiedot yhteisöjen toimittamien osavuositarkastusten perusteella. Osavuositarkastuksissa tytäryhteisöt raportoivat myös merkittävimmistä riskeistään. Kaupunginvaltuuston talousarviossa asettamien sitovien ja muiden tavoitteiden toteutumisen seuranta ja raportointi on osa kunkin tytäryhteisön sisäistä valvontaa.

Keskitettyjä konsernitoimintoja on rahoitus- ja sijoitustoiminnassa sekä hankinnoissa. Tytäryhteisöt vastaavat itse toimintansa ja omaisuutensa vakuuttamisesta. Harmaan talouden torjunnassa tytäryhteisöt hyödyntävät muun muassa Tilajavastuu.fi-palvelua ja osallistuvat kaupunkikonsernin ja Verohallinnon väliseen yhteistyöhön.

Konsernijohto on seurannut toiminnan ja talouden seurannan yhteydessä muun muassa seurantaraporttien avulla konserniyhteisöjen riskitilannetta. Riskienhallinta ja sisäinen valvonta on yhteisöjen koon ja toiminnan laajuuden kannalta toteutettu toiminnan vaatimalla tavalla, eikä siinä ole havaittu merkittäviä puutteita.

Voimassaolevan konserniohjeen mukaan kaupungin tytäryhteisöt ja -säätiöt jaetaan kahteen eri ryhmään eli salkkuun: markkinaehtoisesti toimiviin tytäryhteisöihin ja muihin tytäryhteisöihin. Kaupungin omistajaohjauksessa voidaan soveltaa erilaisia toimintaperiaatteita ja -tapoja markkinaehtoisesti toimivien tytäryhteisöjen ja muiden tytäryhteisöjen välillä esimerkiksi asettamalla erilaisia velvollisuuksia sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan suhteen. Kaupunginhallitus päättää tytäryhteisöjen sijoittamisesta salkkuihin osana tytäryhteisökohtaisia omistajastrategioita, jotka ovat valmistelussa kaupunginkansliassa.

1.6.6 Konsernitilinpäätös ja sen tunnusluvut

Helsingin kaupunkikonsernin vuoden 2017 vuosikate parani vuodesta 2016 noin 88 miljoonalla eurolla ollen 1 393 miljoonaa euroa. Helsingin kaupungin vuosikate kasvoi 31 miljoonaa euroa vuonna 2017 edelliseen vuoteen verrattuna. Näin ollen tytäryhteisöjen vaikutus kaupunkikonsernin vuosikatetta nostavasti oli yli 50 miljoonaa euroa edellistä vuotta parempi. Ennen kaikkea Helen Oy:n ja Helsingin Satama Oy:n toiminta oli edellistä vuotta kannattavampaa.

Kaupunkikonsernin ylijäämä oli 648 miljoonaa euroa ja se kasvoi edellisestä vuodesta 50 miljoonaa euroa. Vuonna 2017 ylijäämän kasvu oli seurausta Helen Oy:n ja Helsingin Satama Oy:n toiminnan vaikutuksesta.

Kaupunkikonsernin vuoden 2017 toiminnan ja investointien rahavirta oli 171 miljoonaa euroa positiivinen eli selvästi edellisen vuoden tasoa (-37 miljoonaa euroa) parempi. Helsingin kaupungin vaikutus kaupunkikonsernin toiminnan ja investointien rahavirtaan oli 245 miljoonaa euroa, mutta myös tytäryhteisöjen yhteenlaskettu vaikutus toiminnan ja investointien rahavirtaan oli edellistä vuotta parempi. Tytäryhteisöjen yhteenlaskettu investointitaso oli 76 miljoonaa euroa edellistä matalampi.

Kaupunkikonsernin lainakanta oli 4 985 miljoonaa euroa (7 732 e/as.) ja tästä Helsingin kaupungin lainakanta 1 206 miljoonaa euroa (1 871 e/as.). Helsingin kaupungin lainakanta pieneni edelleen ja tytäryhteisöjen lainakanta kasvoi. Tytäryhteisöjen lainakannan kasvu kohdentui lähinnä kaupungin vuokra-asuntoja ja muuta asunto-omaisuutta hallinnoiviin yhtiöihin sekä kaupunginteatterin peruskorjaukseen.

Konsernin lainasaamiset olivat 480 miljoonaa euroa (745 e/as.) pysyen edellisen vuoden tasolla. Helsingin kaupungin lainasaamiset sekä rahoituslaskelmassa näkyvä antolainasaamisten vähennys eliminoituvat konsernirahoituslaskelmassa, sillä pääosa Helsingin kaupungin antolainoista on lainoja omille tytäryhteisöille.

HELSINGIN KAUPUNGIN KONSERNITULOSLASKELMA

1 000 euroa	01.01.-31.12.2017	01.01.-31.12.2016
Toimintatuotot *)	3 368 014	3 430 380
Toimintakulut *)	-5 549 282	-5 605 799
Osuus osakkuusyhteisöjen voitosta / tappiosta (-)	23 333	9 883
TOIMINTAKATE	-2 157 935	-2 165 536
Verotulot	3 380 795	3 205 605
Valtionosuudet	220 442	316 330
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	17 647	16 755
Muut rahoitustuotot	10 023	14 314
Korkokulut	-69 456	-73 753
Muut rahoituskulut	-8 851	-8 902
	-50 638	-51 586
VUOSIKATE	1 392 664	1 304 813
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-708 445	-675 889
Omistuksen eliminointierot	-867	-451
Arvonalentumiset	0	-291
	-709 312	-676 631
Satunnaiset erät	2 492	0
TILIKAUDEN TULOS	685 844	628 182
Tilinpäätössiirrot	-15 738	-12 546
Tilikauden verot	-12 602	-10 906
Laskennalliset verot	-10 462	-8 052
Vähemmistöosuudet	1 289	1 754
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	648 330	598 432
Konsernituloslaskelman tunnusluvut		
Toimintatuotot/ Toimintakulut, prosenttia	60,7	61,2
Vuosikate/Poistot, prosenttia	196,6	193,0
Vuosikate, euroa/asukas	2 160	2 053
Asukasmäärä	644 700	635 600

*) 2016 vuoden vertailutieto on muutettu vastaamaan nykyistä kirjauskäytäntöä.

HELSINGIN KAUPUNGIN KONSERNIRAHOITUSLASKELMA

1 000 euroa	2017	2016
TOIMINNAN RAHAVIRTA		
Vuosikate *)	1 392 664	1 304 813
Satunnaiset erät *)	2 493	0
Tilikauden verot	-12 602	-10 906
Tulorahoituksen korjaukset	-188 918	-292 257
	1 193 637	1 001 650
INVESTOINTIEN RAHAVIRTA		
Investointimenot	-1 385 994	-1 505 347
Rahoitusosuudet investointimenoihin	33 379	20 003
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	330 243	446 372
	-1 022 372	-1 038 972
	171 265	-37 322
TOIMINNAN JA INVESTOINTIEN RAHAVIRTA		
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäys	-10 709	-8 483
Antolainasaamisten vähennys	8 986	7 939
	-1 724	-544
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	417 793	534 986
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-347 200	-581 447
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-26 228	-24 788
	44 364	-71 249
Oman pääoman muutokset	24 163	24 671
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	-5 774	9 628
Vaihto-omaisuuden muutos	-8 506	-13 370
Saamisten muutos	-23 272	-115 793
Korottomien velkojen muutos	74 214	-36 373
	36 661	-155 908
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	103 464	-203 030
RAHAVAROJEN MUUTOS	274 730	-240 352
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	1 532 441	1 257 711
Rahavarat 1.1.	1 257 711	1 498 063
	274 730	-240 352

Konsernin rahoituslaskelman tunnusluvut

Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, 1 000 euroa	-111 905	-532 913
Investointien tulorahoitus, prosenttia	103,0	87,8
Lainanhoitokate	3,5	2,1
Kassan riittävyys (pv)	76	59

*) 2016 vuoden vertailutieto on muutettu vastaamaan nykyistä kirjauskäytäntöä.

HELSINGIN KAUPUNGIN KONSERNITASE

1 000 euroa	31.12.2017	31.12.2016
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineettomat hyödykkeet		
Aineettomat oikeudet	56 491	51 771
Muut pitkävaikutteiset menot	206 939	233 348
Ennakkomaksut	6 035	13 008
	269 465	298 127
Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	3 295 118	3 286 803
Rakennukset	5 731 550	5 586 425
Kiinteät rakenteet ja laitteet	2 515 717	2 400 355
Koneet ja kalusto	1 347 125	1 235 869
Muut aineelliset hyödykkeet	20 073	20 113
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	1 199 966	1 094 832
	14 109 550	13 624 397
Sijoitukset		
Osakkuusyhteisöosuudet	264 097	245 148
Muut osakkeet ja osuudet	459 315	451 449
Muut lainasaamiset	480 390	478 671
Muut saamiset	2 123	2 120
	1 205 923	1 177 388
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	456 847	536 330
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Vaihto-omaisuus	120 628	112 122
Saamiset		
Pitkäaikaiset saamiset	157 317	166 724
Lyhytaikaiset saamiset	423 761	390 968
	581 078	557 692
Rahoitusarvopaperit	57 306	25 269
Rahat ja pankkisaamiset	1 475 135	1 232 443
VASTAAVAA YHTEENSÄ	18 275 933	17 563 768

1 000 euroa	31.12.2017	31.12.2016
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA		
Peruspääoma	2 972 407	2 972 407
Säätiöiden peruspääomat	5 815	5 815
Arvonkorotusrahasto	1 804 950	1 811 270
Muut omat rahastot	903 374	839 606
Muu oma pääoma	734 105	734 105
Edellisten tilikausien ylijäämä / alijäämä (-)	4 122 257	3 554 875
Tilikauden ylijäämä / alijäämä (-)	648 330	598 431
	11 191 238	10 516 509
VÄHEMMISTÖOSUDET	85 014	80 264
PAKOLLISET VARAUKSET		
Eläkevaraukset	113 833	125 976
Muut pakolliset varaukset	36 193	36 753
	150 025	162 729
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	572 266	657 523
VIERAS PÄÄOMA		
Pitkäaikainen		
Pitkäaikainen korollinen vieras pääoma	4 716 499	4 661 008
Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	97 302	99 666
	4 813 801	4 760 674
Lyhytaikainen		
Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma	268 250	279 017
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	1 195 339	1 107 052
	1 463 589	1 386 069
Vieras pääoma yhteensä	6 277 390	6 146 743
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	18 275 933	17 563 768
Konsernitaseen tunnusluvut		
Omavaraisuusaste, prosenttia	61,7	60,3
Suhteellinen velkaantuneisuus, prosenttia	89,2	87,6
Velat ja vastuut prosenttia käyttötuloista	97,8	93,3
Kertynyt ylijäämä, euroa	4 770 587	4 153 306
Kertynyt ylijäämä, euroa/asukas	7 400	6 534
Konsernin lainakanta 31.12., 1 000 euroa	4 984 749	4 940 025
Konsernin lainakanta, euroa/asukas	7 732	7 772
Konsernin lainasaamiset 31.12., 1 000 euroa	480 390	478 670
Konsernin lainasaamiset, euroa/asukas	745	753

1.7 Tilikauden tuloksen käsittely

Tilikauden tulos ennen varausten ja rahastojen muutoksia on 483 093 012,70 euroa. Tulokseen sisältyvät myös kaupungin liikelaitosten ja itsenäisinä taseyksikköinä käsiteltyjen rahastojen tulokset, jotka käsitellään niiden omis- sa kirjanpidoissa.

Kaupunginhallitus esittää tilikauden tuloksen käsittelystä seuraavaa:

Alla olevien liikelaitosten yli-/alijäämä siirretään ko. liikelaitoksen johtokunnan esityksen mukaisesti taseen omaan pääomaan.

Liikelaitos	Yli-/ alijäämä	2017 euroa
Liikenneliikelaitos (HKL)	ylijäämä	2 974 979,22
Palvelukeskusliikelaitos (Palvelukeskus Helsinki)	ylijäämä	7 252 684,81
Taloushallintopalveluliikelaitos (Talpa)	ylijäämä	30 634,62
Helsingin kaupungin kehittämispalvelut -liikelaitos (Oiva Akatemia)	ylijäämä	152 054,03
Työterveysliikelaitos (Työterveys Helsinki)	ylijäämä	598 280,35
Rakentamispalveluliikelaitos (Stara)	ylijäämä	21 436 231,33

Alla olevien rahastojen yli-/alijäämä siirretään rahaston sääntöjen mukaisen ko. rahaston rahastopääomaan.

Rahasto	Yli-/ alijäämä	2017 euroa
Asuntotuotantorahasto	alijäämä	-3 245 250,24
Urheilu- ja ulkoilulaitosrahasto	ylijäämä	2 493,23
Vakuutusrahasto	ylijäämä	1 666 224,54
Innovaattiorahasto	alijäämä	-1 868 204,72

Kaupunginhallitus esittää lisäksi, että muun toiminnan tilikauden tulos käsitellään seuraavasti:

	2017 euroa
Kamppi–Töölönlahti-alueen investointirahastosta tuloutetaan alueen investointeihin käytetty määrä	604 685,85
Asuntotuotantorahastoon siirretään asuntotuotannon tilikauden tuloksesta	9 498 000,00
Lähiörahastosta tuloutetaan toteutunutta käyttöä vastaava määrä	3 822 328,80
Kallion virastotalon peruskorjausta varten tehdystä investointivaruudesta syntynyttä poistoeroa tuloutetaan	840 939,63
Muun toiminnan tilikauden ylijäämä varaus- ja rahastokirjausten jälkeen, ehdotetaan kirjattavaksi kaupungin taseen omaan pääomaan edellisten tilikausien yli- /alijäämiin	448 945 048,83

Talousarvion toteutuminen

2 Talousarvion toteutuminen

Kaupunginvaltuusto hyväksyy toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet. Toiminnassa ja taloudessa on noudatettava talousarviota. Kaupunginvaltuustoon nähden sitovaksi eräksi talousarviossa voidaan määrittellä määräraha, tuloarvio tai toimintakate. Myös toiminnallisia tavoitteita voidaan määrittellä sitoviksi. Sitovuus merkitsee sitä, että tavoitteesta ei voi poiketa ilman kaupunginvaltuuston päätöstä. Sitovat erät on merkitty tilinpäätöksessä sinisellä värillä varjostettuina.

2.1 Käyttötalouden toteutuminen

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot						
Keskushallinto	236 751	-154 369	82 382	86 032	-3 650	-40
Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala	65 981	-856	65 125	73 104	-7 979	0
Kaupunkiympäristön toimiala	886 337	267	886 604	1 060 410	-173 806	0
Kulttuuri- ja vapaa-ajan toimiala	25 005	857	25 862	28 749	-2 887	0
Sosiaali- ja terveystoimiala	199 476	0	199 476	204 712	-5 236	0
Tulot yhteensä	1 413 550	-154 101	1 259 449	1 453 006	-193 557	-40
Menot						
Keskushallinto	487 903	-126 067	361 836	321 160	40 676	20 296
Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala	1 099 670	-1 141	1 098 529	1 098 644	-115	500
Kaupunkiympäristön toimiala	739 259	298	739 557	702 969	36 588	3 440
Kulttuuri- ja vapaa-ajan toimiala	223 010	1 157	224 167	226 776	-2 609	0
Sosiaali- ja terveystoimiala	2 025 287	408	2 025 695	2 046 373	-20 678	32 400
Menot yhteensä	4 575 129	-125 345	4 449 784	4 395 923	53 861	56 636
Toimintakate	-3 161 579	-28 757	-3 190 336	-2 942 917	-247 419	-56 676
Poistot	315 000	-3 322	311 678	303 656	8 023	0
Tilikauden tulos	-3 476 579	-25 435	-3 502 014	-3 246 573	-255 441	-56 676

Toimintatulot olivat 1,453 miljardia euroa sisältäen maanmyyntitulot. Laskua edellisestä vuodesta oli noin 17 % mikä johtuu Staran liikelaitostamisesta (valmistus omaan käyttöön on mukana vain viiden kuukauden osalta) sekä edellisen vuoden poikkeuksellisen suurista maanmyynneistä. Lisäksi toimeentulotuen siirto kokonaan valtiolle aiheuttaa eroavaisuutta sekä tuloissa että menoissa.

Toimintamenot olivat 4,396 miljardia euroa alittaen talousarvion 184 miljoonalla eurolla. Toimintamenoissa talousarviossa on mukana koko stara-viraston talousarvio, mutta toteuma vain viiden kuukauden osalta. Lisäksi HSL mak-suosuus on länsimetron liikennöinnin viivästymisen vuoksi pienempi. Kaupungin menot toteutuivat myös edellistä vuotta pienempänä johtuen perustoimeentulotuen maksatuksen siirtymisestä KELA:lle.

Kaupungin strategian tavoitteena oli vuonna 2017, että pidetään emokaupungin käyttömenojen reaali- kasvu asukas- määrän mukaisena vähennettynä vuotuisella prosentilla tuottavuuden parantamisen tavoitteella. Vuonna 2017 tavoit- teen mukaiset menot kasvoivat 0,6 prosenttia kun tavoitteen mukaan menokasvu olisi saanut olla -2 prosenttia.

Toimintatulojen ja -menojen toteutumista ja poikkeamia talousarvioon verrattuna on kuvattu jäljempänä tässä luvussa toimialoittain, virastoittain ja liikelaitoksittain.

1 Keskushallinto

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	236,751	-154,369	82,382	86,032	-3,650	-40
Menot	-487,903	126,067	-361,836	-321,160	-40,676	-20,296
Toimintakate	-251,152	-28,303	-279,454	-235,128	-44,326	-20,336
Poistot	-11,725	2,791	-8,934	-10,639	1,705	
Tilikauden tulos	-262,877	-25,512	-288,388	-245,767	-42,622	-20,336

1 10 01 VAALIEN JÄRJESTÄMINEN, KESKUSVAALILAUTAKUNNAN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-3,618		-3,618	-2,370	-1,248	
Toimintakate	-3,618		-3,618	-2,370	-1,248	
Tilikauden tulos	-3,618		-3,618	-2,370	-1,248	

Vuoden 2017 määrärahasta toteutettiin vuoden 2017 kuntavaalit ja valmistauduttiin vuoden 2018 presidentinvaaliin. Vuoden 2017 määrärahoissa varauduttiin maakuntavaalien järjestämiseen presidentinvaalin ensimmäisen vaalin yhteydessä. Maakuntavaaleja ei toimitettu tässä yhteydessä ja tämän vuoksi määrärahoissa syntyi säästöjä. Määrärahoissa varauduttiin myös yleisten ennakkoäänestyspaikkojen lisääntymiseen ja vuokratulujen nousuun. Vuokratuloissa ja muissa ennakkoäänestykseen liittyvissä kuluissa, kuten koulutus- ja neuvontamenoissa onnistuttiin kuitenkin saavuttamaan säästöjä. Vuoden 2017 määrärahoissa varauduttiin myös sähköisen äänioikeusrekisterin laajenevaan käyttöön. Tämä ei toteutunut arvioidusti, joten syntyi säästöjä.

1 20 01 TARKASTUSLAUTAKUNTA JA –VIRASTO

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	3		3	3	0	0
Menot	-1,987		-1,987	-1,897	-90	0
Toimintakate	-1,984		-1,984	-1,895	-89	0
Poistot	-8		-8	-8	0	0
Tilikauden tulos	-1,992		-1,992	-1,903	-89	0
Suoritetavoitteet						
Henkilötyöpäivät	3 800	0	3 800	3 658	-142	0
Tehokkuus/taloudellisuus						
Arviointi- ja tarkastustyöhön käytettyjen työpäivien osuus henkilötyöpäivistä, prosenttia	73,5	0,0	73,5	74,3	0,8	0,0

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Toiminnan laajuustiedot						
Tilintarkastuspäivät, ulkoisen tilintarkastajan toteutuneet tarkastuspäivät	390	0	390	325	-65	0
Tarkastuskohteena olevat virastot ja liikelaitokset, lukumäärä	30	0	30	30	0	0
Konserniyhteisöt, lukumäärä	120	0	120	128	8	0
Resurssit						
Henkilöstön määrä	18	0	18	17	-1	0
Tarkastusta ja arviointia tekevän henkilöstön määrä	16	0	16	15	-1	0
Tuottavuus (2014=100)						
Tarkastus- ja arviointitoiminnan tuottavuuden kehittyminen	98	103,8	102,9	99,4	100	
Tilankäytön tehokkuuden mittari						
Tilojen kokonaispinta-ala (h ²)	602	602	602	602	602	

Tarkastustoimen vuoden 2017 toimintamenot toteutuivat arvioitua pienempinä. Talousarvion alitus johtui ennakoitua alhaisemmista henkilöstömenoista. Kaupunkitarkastajan avointa vakanssia hoidettiin viraston sisäisin tehtäväjärjestelyin.

Tarkastustoimen menot olivat 2,94 euroa asukasta kohden. Tilintarkastusyhteisön osuus tarkastustoimen toimintamenoista oli noin kahdeksan prosenttia ja tarkastuslautakunnan osuus oli noin viisi prosenttia.

Tarkastusviraston tuottavuutta mitataan tulokorttiin pohjautuvalla tuottavuusindeksillä. Tuotosindeksi koostuu kuudesta osatekijästä, joista työpanosten käyttöön liittyvien tekijöiden painoarvo on 50 prosenttia, työn laatutekijöiden painoarvo on 40 prosenttia ja henkilöstötekijöiden painoarvo on 10 prosenttia. Panosindeksi on muodostettu julkisten menojen hintaindeksillä (kuntatalouden yleishallinto) deflatoiduista toimintamenoista.

Sitovat toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

- Tarkastuslautakunnan arviointisuunnitelmaan sisältyvistä vuosittain vaihtuvista aiheista vähintään 60 prosenttia liittyy kaupungin strategiaohjelmassa asetettujen linjausten, tavoitteiden tai toimenpiteiden arviointiin.

Tavoite toteutui. 71 prosenttia vaihtuvista aiheista sisälsi strategiakytkennän.

Muut toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

- Arviointikertomus ja tilintarkastuskertomus valmistuvat 30.4.2017 mennessä. Tavoitteet toteutuivat. Arviointikertomus valmistui 12.4.2017 ja tilintarkastuskertomus annettiin 28.4.2017.
- Kuntalaista (410/2015) johtuvat tarkastuslautakunnan laajenevat tehtävät hoidetaan talousarvion puitteissa ammattitaitoisesti ja henkilöresursseja kasvattamatta. Tavoite toteutui. Arviointisuunnitelma toteutettiin ja sidonnaisuusilmoitusten valvontatehtävä hoidettiin ammattitaitovaatimukset täyttäen talousarviomäärärahan puitteissa.
- Kaupungin lakisääteinen tilintarkastus suoritetaan laadukkaasti ja kustannustehokkaasti sovitus 390 tarkastuspäivän laajuudessa. Tavoite toteutui. Kaupungin ulkoinen tilintarkastaja alitti tilivuodelta 2016 sovitut 390 tarkastuspäivää 65 päivällä. Tarkastus suoritettiin julkishallinnon hyvän tilintarkastustavan mukaisesti ja sopimushintojen puitteissa.

- Energiansäästö tavoite on kaksitoista prosenttia vuoden 2010 kokonaisenergiakulutuksesta mukaan lukien aiempien vuosien säästö tavoitteet. Tavoitteeseen sisältyvät sähkön ja kaukolämmön kulutus. Tavoitteen toteutumista ei ole mahdollista todentaa. Tarkastusvirasto on vuokrannut toimitalansa kaupunki ympäristön toimialan tilapalveluilta, missä seurataan energiankulutusta vain koko kiinteistön osalta.

1 30 KAUPUNGINHALLITUS

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot				17	-17	
Menot	-15 880	517	-15 363	-16 977	1 614	-17 526
Toimintakate	-15 880	517	-15 363	-16 960	1 597	-17 526
Tilikauden tulos	-15 880	517	-15 363	-16 960	1 597	-17 526

1 30 01 KAUPUNGINHALLITUKSEN KÄYTTÖVARAT

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot				17	-17	
Menot	-12 500	517	-11 983	-14 781	2 798	-17 526
Toimintakate	-12 500	517	-11 983	-14 764	2 781	-17 526
Tilikauden tulos	-12 500	517	-11 983	-14 764	2 781	-17 526

Kaupunginhallituksen käyttövarat sisältää alkuperäisen talousarvion kohdat Käyttövarat, kaupunginhallituksen käytettäväksi ja Menovaraukset, kaupunginhallituksen käytettäväksi. Määrärahaa on käytetty yleisiin käyttövaroihin, kaupungin viihtyisyyden ja turvallisuuden parantamiseen sekä monimuotoiseen tapahtumatuotantoon 14,8 miljoonaa euroa.

Suurimmat yleisiin käyttövaroihin sisältyvät toteutuneet kustannukset olivat kotouttamisen osaamiskeskus 7,1 miljoonaa euroa, Korkeasaaren säätioittamisesta johtuva pääomasijoitus 1,2 miljoonaa euroa, nuorten kausityöllisyys 0,9 miljoonaa euroa, taitaja 2017 tapahtuman kustannukset 0,9 miljoonaa euroa, maahanmuuttajien työmarkkina-aseman parantamiseen kohdennetut menot 0,8 miljoonaa euroa, nuorten syrjäytymistä ehkäisevät toimenpiteet 0,7 miljoonaa euroa, Suomen 100-vuotis itsenäisyysjuhluvuoden tapahtumat 0,5 miljoonaa euroa ja Helsinki-mitalien hankintamenot 0,6 miljoonaa euroa.

1 30 02 KAUPUNGINHALLITUKSEN AVUSTUKSET

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-3 380		-3 380	-2 196	-1 184	
Toimintakate	-3 380		-3 380	-2 196	-1 184	
Tilikauden tulos	-3 380		-3 380	-2 196	-1 184	

Määrärahaa maksettiin avustusta muun muassa Finlandia-talo Oy:lle, Jyty Helsinki ry:lle, Helsingin yhteisjärjestö JHL ry:lle, Helsingin seudun kesäyliopistosäätiölle ja Helsingin kaupunginosayhdistykset ry:lle.

1 40 01 KAUPUNKINKANSLIA

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	14 846	-12	14 834	14 354	480	0
Menot	-121 866	-5 254	-127 120	-110 913	-16 207	-2 670
Toimintakate	-107 020	-5 266	-112 286	-96 559	-15 727	-2 670
Poistot	-6 115	0	-6 115	-7 974	1 859	0
Tilikauden tulos	-113 135	-5 266	-118 401	-104 533	-13 868	-2 670

Johtamisuudistuksen yhteydessä Kaupunginkansliaan yhdistettiin osa hankintakeskuksen toiminnoista sekä tietokeskuksen toiminnot. Lisäksi Oiva Akatemia -liikelaitoksen toiminnot liitettiin kansliaan.

Kaupunginkanslian talousarviokohdalla oli johtamisen organisaatiomuutoksen jälkeen 1.6.2017 käytettävissä 127,1 miljoonaa euroa sekä ylitysoikeutta 2,67 miljoonaa euroa. Ylitysoikeutta myönnettiin Helsinki Abroad Ltd Oy:lle maksusuuksiin 170 000 euroa ja Maria Start Upin toimintaan 300 000 euroa, keskitettyihin tietotekniikkahankkeisiin 1,2 miljoonaa euroa ja koko kaupunkia koskeviin kehittämishankkeisiin miljoona euroa. Yhteensä kaupunginkanslialle oli määrärahaa käytettävissä ylitysoikeuksineen 129,8 miljoonaa euroa.

Suurimmat menoerät olivat henkilöstömenot 63,1 miljoonaa euroa (57 % menoista) ja palvelujen ostot 35,6 miljoonaa euroa (32 % menoista). Näissä kohdissa syntyivät myös suurimmat säästöt; henkilöstömenoissa 2,7 miljoonaa euroa ja palvelujen ostoissa 14,7 miljoonaa euroa. Henkilöstömenojen säästö koostui suurelta osin avointen vakanssien täyttämättä jättämisestä. Palvelujen ostojen säästöt koostuivat mm. organisaatiomuutoksen vaikutuksesta esim. henkilöstöhankkeiden toteutumisessa, keskitettyjen tietotekniikkahankkeiden siirtymisestä seuraavalle vuodelle, työllisyyden asiantuntijapalveluiden toteutumisessa.

Alla on esitetty koko kaupunkia palvelevan tietotekniikan (ent. keskitetty tietotekniikka) ja työllisyyspalvelun (ent. työllisyyspolitiikka) vuoden 2017 toteutuma.

2017	kaupunginkanslia (muut määrärahat)	tietotekniikka	työllisyysasiat	yhteensä
Tulot	3 409 042	1 976 844	8 968 533	14 354 419
Menot	59 797 025	20 311 707	30 804 488	110 913 220

Strategiat

Strategiaohjelman 2013–2016 toteutus viimeisteltiin. Kaupunginvaltuustolle järjestettiin 2.–3.2.2017 strategiaseminaari, jossa arvioitiin strategiaohjelman vaikuttavuutta. Seminaarin aineistona oli analyysi strategiaohjelman 2013–2016 vaikuttavuudesta, raportti strategiaohjelman toteuttamisesta, strategiaohjelman mittaristo ja digijulkaisuna kaupungin toimintaympäristöä kuvaava Helsingin tila ja kehitys -raportti.

Kevään 2017 aikana valmistauduttiin uuden valtuuston strategiatyöhön sekä uuden kuntalain mukaisiin kuntastrategian suunnitteluvaiheisiin. Uusi kaupunginvaltuusto aloitti strategiatyönsä kokoontumalla seminaariin 15.–16.6.2017. Seminaarissa valtuusto arvioi kaupungin toimintaympäristön nykytilaa ja muutoksia valtuustokauden 2017–2021 kaupunkistrategian valmistelun lähtökohdaksi. Valtuuston strategiatyön pohjaksi seminaariin oli valmisteltu kuntalain edellyttämiä analyysejä. Valtuustoseminaarin aineisto koostui toimintaympäristöraportista, johtamisjärjestelmän uudistamisprosessin yhteydessä tehdystä skenaario- ja visiotyöskentelystä ja yrityshaastattelujen yhteenvetoraportista.

Elokuun alkupuolella uudet toimialalautakunnat kokoontuivat strategiaseminaareihin, joissa tunnistettiin kaupungin yhteisiä ja toimialakohtaisia tavoitteita ja teemoja valtuustokaudelle. Lautakuntien seminaarien jälkeen pormestarin johdolla pormestarikunta työsti näkemystä kaupungin strategian keskeisistä teemoista. Strategiavalmistelun virnahaltijatuki tehtiin talous- ja suunnitteluosastolla. Kaupunginvaltuusto päätti uudesta kaupunkistrategiasta 2017–2021 Maailman toimivin kaupunki kokouksessaan 27.9.2017. Syyskauden jälkipuoliskolla valmisteltiin kaupunkistrategian toteuttamista, mittarointia ja kaupunkiyhteisten toimenpiteiden käynnistämistä kaupungin johtoryhmälle.

Organisaation kehittämisessä koordinoitiin johtamisjärjestelmän uudistamisen kokonaisuutta. Alkuvuodesta 2017 päätehtäviä olivat toimintasääntöjen täytäntöönpano toimialoilla, yhteistoiminnan ja henkilöstösiirtojen toteuttaminen henkilöstöosaston johdolla, tietojärjestelmien jatkuvuudenhallinta kanslian tietotekniikan johdolla sekä palvelutoiminnan jatkuvuudesta huolehtiminen toimialoilla. Siirtymä uuteen organisaatioon 1.6.2017 tapahtui ilman merkittäviä häiriöitä. Keväästä 2017 alkaen valmistauduttiin uuden organisaation toimintaan ja huolehdittiin mm. kaupungin johtoryhmän valmistelusta.

Asumisen ja siihen liittyvän maankäytön toteutusohjelman (AM-ohjelma) seurantaraportti 2017 valmisteltiin kaupunginvaltuuston 17.5.2017 kokoukseen.

Vuoden aikana osallistuttiin aktiivisesti seudullisen MAL-suunnitteluun. MAL 2019 -suunnitelman osalta Helsingin seudun yhteistyökokous hyväksyi 29.11.2016 puiteohjelman. Suunnittelua tehtiin vuoden 2017 aikana puitesopimuksen linjausten mukaisesti. Loppuvuodesta 2017 valmistui MAL 2019 -suunnitelman raamiehdotus päätöksentekoon.

Elinkeinotoiminta

NewCo Helsinki -palveluita kehitettiin palvelemaan alkavia ja startup-yrityksiä sekä työvoimaa etsiviä yhä paremmin. Yritysneuvonnan kautta perustettiin 1 010 yritystä. Helsinki Think Company -toimintamallia sekä korkeakoulu-yhteistyötä laajennettiin mm. Meilahdessa ja Kumpulassa. Kaupunki toteutti yhteistyössä kumppaneidensa kanssa kansainvälisen yritysten vientiä, invest-in-toimintaa, startup-yritysten verkostoitumista ja kaupungin markkinointia tukevan tapahtuman Singaporessa. Kaupungin uusi visuaalinen ilme otettiin käyttöön koko kaupunkiorganisaatiossa ja MyHelsinki-verkkopalvelu avattiin. Helsinki haki Euroopan lääkeviraston sijoituspaikaksi ja Euroopan innovaatiopääkaupungiksi. Kumppanien kanssa rakennettiin startup-innovaatiokeskittymiä (erityisesti Maria 01) ja -alustoja (esimerkiksi Health Capital Helsinki). Kaupunki tiivisti yhteistyötä tapahtuma- ja matkailualan toimijoiden kanssa mm. Rantakesä-lupakonseptin avulla. Kaupunginhallituksen elinkeinojaosto käynnisti toimintansa.

Työllisyys

Kaupungin työllisyyspalvelut keskitettiin kaupunginkanslian elinkeino-osastolle. Sekä nuorten että aikuisten työllisyyspalveluissa toteutettiin toimitilauudistukset. Nuorten työllisyyspalveluissa tarjottiin neuvontaa ja ohjausta nuorisotyöttömyyden ennaltaehkäisemiseksi. Ohjaamo-palvelun neuvonta-asiointien määrä oli 15 237. Muiden, erityisesti pitkään työttömänä olleiden henkilöiden, työllistymistä edistettiin aikuisten työllisyyspalveluissa ja Työrasti-hankkeessa.

Työttömille järjestettiin palkkatukityötä ja oppisopimusta kaupungin työpaikoilla palkkatuen avulla. Lisäksi kaupunki maksoi yrityksille ja muille yhteisöille Helsinki-lisää työllistämisen- ja rekrytointitukena niiden ottaessa helsinkiläisen työttömän työsuhteeseen. Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala järjesti työttömille kurssitusta, koulutusta sekä maahanmuuttajien kielikoulutusta. Lisäksi työllisyyspalveluissa käynnistettiin aikuisten opinto-ohjauksen palvelu sekä hankittiin ostopalveluna tulosperusteista valmennusta työttömille asiakkaille.

Määrärahaa jäi käyttämättä noin 3,9 miljoonaa euroa. Tähän vaikuttivat erityisesti palkkatuetun oppisopimuksen aloitusmäärien väheneminen ja se, että yritykset hakivat Helsinki-lisiä arvioitua vähemmän. Lisäksi uusia innovatiivisia hankintoja pystyttiin käynnistämään vasta loppuvuoden aikana. Kaupungin palkkatukityöhön alun perin varatut määrärahat käytettiin täysmääräisesti. Toimintavuoden aikana palkkatukityöhön siirrettiin muista palveluista käyttämättä jääneitä määrärahoja, mutta kaikkiin näihin lisäpaikkoihin ei saatu rekrytoitua työttömiä TE-toimiston kautta. Tuloja jäi saamatta johtuen palkkatuetun oppisopimuksen aloitusmäärien vähenemisestä.

Talous- ja konserniohjaus

Vuoden 2017 alkuperäisen talousarvion rakenteen ja määrärahojen muutos 1.6.2017 toteutuneen johtamisjärjestelmäuudistuksen mukaisesti valmisteltiin kaupunginvaltuustoon 21.6.2017. Yksikkö osallistui kaupunkistrategian 2017–2021 taloustavoitteiden valmisteluun. Vuoden 2018 talousarvio ja 10-vuotinen investointiohjelma valmisteltiin kaupunkistrategian 2017–2021 taloustavoitteiden mukaisesti.

Yksikössä valmisteltiin rakentamispalveluliikelaitoksen (Staran) toimintojen siirtäminen liikelaitokseen. Kaupunginvaltuusto päätti 1.3.2017 perustaa liikelaitoksen 1.6.2017 alkaen. Yksikkö osallistui Korkeasaaren säätiöittämissä valmisteluun. Kaupunginvaltuusto päätti säätiön perustamisesta 27.9.2017 siten, että toiminta säätiönä käynnistyy 1.1.2018.

Konserniohjeen päivittäminen uutta johtamisjärjestelmää vastaavaksi valmisteltiin kaupunginvaltuustoon 17.5.2017. Päivitetyn konserniohjeen pohjalta jatkettiin tytäryhteisökohtaisten omistajastrategioiden sekä hyvän hallintotavan ohjeistuksen päivittämisen valmistelua.

Rahoitus

Kaupungin pitkäaikaisia lainoja lyhennettiin 153,8 miljoonaa euroa, ja uutta lainanottoa lykättiin vahvan maksuvalmiuden turvin. Kaupungin lainakanta (sis. liikenneliikelaitoksen lainat) oli vuoden lopulla 1 206,0 miljoonaa euroa. Joh-

tamisjärjestelmäuudistuksen yhteydessä valmisteltiin uudet varallisuudenhoidon ja sijoitustoiminnan perusteet, jotka valtuusto hyväksyi 17.5.2017. Vuoden lopulla otettiin käyttöön uusi lainasalkkuanalyysityökalu.

Aluerakentaminen

Aluerakentamisprojekteina ohjattiin ja koordinoitiin 11 projektialueen suunnittelua ja toteuttamista sekä esikaupunkien ja keskustan kehittämistä. Vuoden aikana Helsinkiin valmistui 4 890 uutta asuntoa, aloitettiin 5 070 asunnon rakentaminen ja rakennuslupan sai 8 231 uutta asuntoa.

Kalasadamassa kauppakeskus Redin rakentaminen jatkui. K-Kampuksen ja kaupunkiympäristötoimialan talon rakentaminen käynnistyi, samoin asuntorakentaminen Redissä ja Sompasaassa alkoi ja Itäväylän liikenne palautettiin lopulliselle paikalleen.

Jätkäsaarella asuntorakentaminen jatkui Jätkäsaarenkallion ja Saukonlaiturin alueilla. Alueelle valmistui ennätysmäärä 1 162 uutta asuntoa. Uusi matkustajaterminaali otettiin käyttöön ja raitiotielinja 7 aloitti liikennöinnin Jätkäsaareen.

Asuntorakentaminen jatkui kiivaana myös Kuninkaantammen ja Honkasuon projektialueille. Myllypurossa rakennettiin asuntojen lisäksi Metropolia -ammattikorkeakoulun kampusta.

Kruunuvuorenrannassa rakentaminen eteni Gunillankallion, Borgströminmäen ja Hopealaakson alueilla. Lisäksi tehtiin kunnallisteknisiä töitä Haakoninlahdessa.

Pasilassa Tripla-keskuksen ja siihen liittyvän infran rakennustyöt jatkuivat, Pasilan asema purettiin ja väliaikainen asema otettiin käyttöön. Keski-Pasilassa solmittiin yhteistyösopimuksia valtion kanssa ja osapuolet tekivät maanvaihtoa Ratapihakortteleissa.

Täydennysrakentamisalueille valmistui vuoden aikana yhteensä 2 242 uutta asuntoa.

Tietotekniikka

Keskitetyn tietotekniikan 26,1 miljoonan euron määrärahasta jäi käyttämättä 5,8 miljoonaa euroa. Myönnettyä 1,2 miljoonan euron ylitysoikeutta ei käytetty. Suurimmat käyttömenojen kustannukset kohdentuivat keskeisten kaupunkiyhteisten järjestelmien kuten asian- ja dokumentinhallintajärjestelmän, taloushallinnon järjestelmien, sähköisen asioinnin ja verkkopalvelujen (hel.fi ja Helmi) ylläpitoon sekä tietoteknisen perusinfrastruktuurin kuten tietoliikenneverkon, työasema- ja kapasiteettipalvelujen ja viestintäjärjestelmien hallintaan ja ylläpitoon. Kustannuksia syntyi myös johtamisjärjestelmäuudistuksen aiheuttamista tietojärjestelmämuutoksista. Menosäästöjä syntyi mm. siksi, että johtamisjärjestelmäuudistukseen ja sen vaatimiin tietoteknisiin muutoksiin keskittyminen aiheutti muiden tehtävien siirtymistä tuleville vuosille.

Sisäinen tarkastus

Kaupunginhallitus hyväksyi sisäisen tarkastuksen toimintaohjeen 4.12.2017. Vuoden aikana valmistui 28 tarkastusraporttia ja 5 muistiota kaupungin johdolle. Raporteissa ja muistioissa arvioitiin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimivuutta toimialoilla ja tytäryhteisöissä. Lisäksi sisäinen tarkastus osallistui opetusvirastossa esiin tulleen korruptioepäilyä tutkintaan tekemällä erilaisia selvityksiä ja keräämällä aineistoja poliisille. Syksyllä rakentamispalveluliikelaitoksen (Staran) pyynnöstä käynnistettiin yhteistyössä oikeuspalveluiden kanssa selvitys rakentamispalveluliikelaitoksen (Staran) suorittamista asfalttiurakoiden kilpailutuksista ja niihin perustuvista hankinnoista.

Valmistuneista tarkastuksista saaduista asiakaspalautteista lasketun lisäarvoindeksin arvoksi saatiin 4,5 asteikolla 1–5. Toimenpidesuosituksen seurannassa todettiin, että sisäisen tarkastuksen vuonna 2016 antamista toimenpidesuosituksista vuoden 2017 syyskuuhun mennessä oli toteutettu vain 40 prosenttia. Toteumaprosentin laskuun vaikutti kaupungin johtamisuudistus. Toimialoilla, joissa organisaation muutos oli suurin, sisäisen tarkastuksen toimenpidesuosituksen toteuma jäi selvästi alhaisemmaksi (kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala 0 prosenttia, kaupunkiympäristön toimiala 16 prosenttia) kuin muilla toimialoilla (sosiaali- ja terveystoimiala 64 prosenttia, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 60 prosenttia).

Kaupungin henkilöstöasioiden ohjaaminen

Kaupungin henkilöstömäärän ja osaamisen hallintaa on tehostettu koko strategiakauden ajan parantamalla henkilöstösuunnittelua osana muun toiminnan suunnittelua. Tätä kehittämistyötä on voitu hyödyntää valmistauduttaessa vuoden 2017 organisaatiomuutokseen ja toimintaympäristön tuleviin muutoksiin. Henkilökunnan ammattitaidon ylläpitämisestä ja osaamisen kehittämisestä pidetään huolta henkilöstökoulutusten ja valmennusohjelmien avulla. Tällä strategiakaudella painotetaan erityisesti esimiestaitojen kehittämistä ja toimintakulttuurin muuttamista sen kautta.

Syksyllä toteutettiin työterveyskysely, johon vastasi 18 000 kaupungin työntekijää (vastausprosentti 57 prosenttia). Tulokset osoittavat, että kaupungin henkilöstö ja työyhteisöt voivat hyvin. Tuloksista ilmenee, että työyhteisöjen vahvuuksia ovat luottamus sekä työtovereihin että esimiehiin. Työyhteisössä oli näin ollen paljon voimavaroja, jotka kannattelivat isossa muutoksessa. Työstä palautuminen ja stressin kokemukset ovat sen sijaan lisääntyneet. Kysely on myös tärkeä riskienhallinnan väline, kun sen avulla voidaan kohdentaa erilaisia tukitoimia.

Organisaatiouudistuksessa kiinnitettiin erityistä huomiota muutosjohtamiseen ja -tukeen sekä varmistettiin oikea-aikainen viestintä, yhteistoiminta ja henkilöstön osallistuminen muutosprosessiin. Kaupungin yhteistoimintajärjestelmä myös uudistettiin. Henkilöstön osallistuminen ja vaikutusmahdollisuudet pyrittiin varmistamaan koko muutosprosessin ajan. Vuoden aikana pidettiin useita työpajoja ja lukuisa määrä yhteistoimintakokouksia edustuksellisisa henkilöstötoimikunnissa ja työpaikoilla.

Kaupungin viestintä ja osallistuminen

Vuoden 2017 aikana tuettiin uuden johtamisjärjestelmä- ja organisaatiouudistuksen valmistelua sekä sen käynnistymistä kattavan viestintäsuunnitelman mukaisesti.

Helmen Kaupunki uudistuu -uutisia ja uutiskirjeitä tuotettiin eniten (64) kevätkaudella valmisteluvaiheessa. Vuoden aikana henkilöstöuutisia toimitettiin 122 ja kaiken kaikkiaan Helmi-uutisia 295.

Uuden organisaation myötä otettiin käyttöön uusi kaupunkiyhteinen visuaalinen ilme.

Hel.fi-verkkosivut uudistettiin uuden johtamisjärjestelmän ja toimialamallin mukaisiksi. Uusille toimialoille ja uusille lautakunnille rakennettiin uudet sivustot. Samoin Helmi-intra uudistettiin vastaamaan uutta organisaatorakennetta. Samalla intra sai uuden visuaalisen ilmeen.

Uutta Helsinkiä -sivuston sisältö ja ulkoasu uudistettiin. Sivustolle lisättiin yrityksille oma osuus, josta yrittäjät voivat muun muassa katsoa toimitiloja.

Jokaiseen helsinkiläiskotitalouteen jaettava kaupungin asukaslehti Helsinki-info ilmestyi neljä kertaa. Lehden painos oli noin 380 000 kappaletta. Kesäkuun numeron välissä jaettiin kaupungin organisaation ja johtamisjärjestelmän uudistamista käsittelevä erillinen 12-sivuinen liite.

Kaupungin henkilöstölehti Helsingin Henki ilmestyi neljä kertaa. Numerot avasivat kaupungin johtamisjärjestelmä- ja organisaatiouudistusta ja esittelivät sen käynnistymistä ajankohtaisten työantajatoiminnan ja henkilöstöpolitiikan hankkeiden rinnalla.

Vuosi 2017 oli Suomi 100 -juhlavuosi ja oli yksi viestinnän painopisteitä. Viestintä teki tiivistä yhteistyötä valtioneuvoston Suomi 100 -organisaation kanssa. Helsinkiläiset osallistuivat aktiivisesti juhlavuoden tapahtumiin ja järjestivät niitä myös itse.

Kaupunginhallitus vahvisti Helsingin osallisuus- ja vuorovaikutusmallin, jonka myötä suurpiireihin palkataan stadiluottisit ja osallistuva budjetointi laajennetaan kaupunkitasoiseksi koskemaan kaikkia toimialoja. Yhdenvertaista osallisuutta vahvistettiin kehittämällä digineuvontaa kaupungin toimipisteissä kuten kirjastoissa, vanhusten monipuolisissa palvelukeskuksissa ja asukastaloissa. Osana johtamisen ja suunnittelun tukea aloitettiin palautetiedon hyödyntämisen ja raportoinnin kehittäminen. Neuvonnassa avattiin digitaalinen WelcomeGuide.fi -verkkopalvelu kohderyhmänään Suomeen työn, työnhaun tai opiskelun vuoksi saapuvat ulkomaalaistaustaiset henkilöt ja heidän perheenjäsenensä. Maahanmuuttajaneuvontaa annettiin uudessa kansainvälisissä osajia ja Uudenmaan alueella toimivia työnantajia palvelevassa International House Helsinki (IHH) -palvelupisteessä. Kaupungintalon ala-aulan toimintakonsepti päätettiin uudistaa vastaamaan kaupungin strategiaa. Toimintakonseptin uudistamisessa käynnistyi palvelumuotoiluhanke.

Kaupungin tutkimustoiminta

Tutkimus- ja tilastoyksikön toiminnalliset tavoitteet toteutuivat suunnitellusti vuonna 2017.

Vuonna 2017 korostui hyvä tiedonhallinta ja sähköinen julkaiseminen, tiedon visuaalisuus sekä uusien julkaisualustojen toiminnallisten mahdollisuuksien hyödyntäminen. Helsinki Region Infoshare -palvelu (HRI) ja 6Aika-hanke edistivät strategiaohjelman mukaisesti avoimen tiedon hyödyntämistä sekä kehittävät tiedon avaamisen prosesseja ja välineitä.

Strategiaan liittyvissä asioissa teemasta elinvoimainen Helsinki seurattiin tarkkaan koulutus- ja työmarkkinatilannetta. Lisäksi tarkasteltiin helsinkiläisten hyvinvointia, erityisesti nuoret, maahanmuuttajien tilannetta, joista ylläpidettiin erillisiä teemasivustoja. Elinkeinoelämän ja elinkeinopolitiikan seuranta varten kehitettiin uusi sivusto otsikolla Elinkeinot Helsingissä. Toimiva Helsinki -tematiikka tarkasteltiin kaupunginosien kehityksen ja asumisen tilastoinnin ja tutkimuksen avulla. Kuntapalvelututkimus sekä kuntien talousarvioiden ja tilinpäätösten seuranta edesauttoi tasapainoisen talouden ja hyvän johtamisen edistämistä.

Kaupungin hankintatoiminta

Toimintavuonna tehty kaupungin johtamis- ja toimialauudistus muutti hankintojen työnjakoa. Vanhassa organisaatiossa virastona toimineen hankintakeskuksen hankintatoiminnot siirrettiin uudistuksessa osaksi kaupunginkanslian talous- ja suunnitteluosastoa. Uuden työnjaon mukaisesti talous- ja suunnitteluosaston hankinnat ja kilpailuttaminen -yksikkö vastaa kaupungin yhteishankintojen ja keskushallinnon erillishankintojen valmistelusta ja kilpailuttamisesta, yhteishankintojen sopimushallinnasta, kaupungin hankintatoimen kehittämisestä ja ohjauksesta sekä harmaan talouden torjuntaan liittyvistä tehtävistä. Toimialat vastaavat uudessa organisaatiossa omista erillishankinnoistaan.

Hankinnat eli sisäiset ja ulkoiset palvelujen sekä aineiden, tarvikkeiden ja tavaroiden ostot muodostivat yli 40 prosenttia Helsingin kaupungin menoista. Hallintokuntien ja toimialojen hankinnat olivat toimintavuonna yhteensä noin 2,3 miljardia euroa, josta määrästä noin puolet kohdistui sosiaali- ja terveystoimeen. Kaupungin ulkopuolisten toimittajien osuus hankinnoista oli noin 40 prosenttia. Hankintakeskus ja sitä seurannut hankinnat ja kilpailuttaminen -yksikkö tekivät toimintavuoden aikana 93 hankintakilpailutusta.

Hallinto

Hallintomenettelyn ja päätösvalmistelun kehittämisen osalta vuonna 2017 keskityttiin johtamisjärjestelmän muutoksen ja uuden kuntalain voimaantulon tuomiin muutoksiin valmisteluprosesseissa ja kunnallisessa hallintomenettelyssä. Merkittäviä muutoksia prosesseihin tuli muun muassa esittelijätehtävän keskittyessä kansliapäällikölle ja pöytäkirjojen nähtävänä pidon siirryttyä yleiseen tietoverkkoon. Valtuustokauden vaihtumiseen liittyen huolehdittiin valtuutettujen ja muiden luottamushenkilöiden ohjeistamisesta, kouluttamisesta ja varustamisesta tietokonein.

Hallinnon tehostamista ja läpinäkyvyyttä toteutettiin kehittämällä sähköistä asianhallintajärjestelmää, Ahjoa. Ahjon asiankäsitelysovelluksen uuden version ns. Ahjo2:n kehittäminen eteni koko vuoden. Tämän lisäksi aloitettiin johdon työpöydän kehitystyö, kaupunginvaltuuston salijärjestelmän uudistaminen sekä valmistautuminen EU:n tietosuojasetuksen vastaanottamiseen tietojärjestelmässä.

Helsingin kaupunkikonsernin turvallisuusperiaatteet sekä organisaatioturvallisuuden linjaukset hyväksyttiin. Toimialojen turvallisuusjohtamisen organisoitumista edistettiin ja tuettiin.

Helsingin kaupunkikonsernin kriisijohtamismalli valmisteltiin päätöksentekoa varten ja HUOVI-palvelun korvaavan järjestelmän hankinta käynnistyi. Yhteistyössä Palvelukeskus Helsingin kanssa valmisteltiin kriisijohtamisessa tarvittavien teknisten välineiden tuottaminen keskitetysti palveluna ja siihen liittyvä palvelukatalogi.

Kaupungin turvallisuussuunnitelman kärkihankkeita edistettiin painopisteiden ollessa Minun Silmin - Sinun Silmin -hankkeessa sekä Kaupunki kuuluu kaikille -toimintamallissa. Paikallisen turvallisuussuunnittelun periaatteiden uudistaminen siirrettiin vuodelle 2018. Kaupungin turvallisuustutkimuksen tutkimusraportti Kaikesta huolimatta turvallista julkaistiin vuoden 2017 alkupuolella.

Kaupunki on 1.6.2017 lähtien ollut yksi arkistonmuodostaja, ja sille syntyy jatkossa vain yksi arkisto. Kaupungille on laadittu yhteistä tiedonohjaussuunnitelmaa (TOS), joka on edellytys digitaaliseen säilyttämiseen siirtymiselle. Tiedonohjaussuunnitelmalla hallintaan myös paperiaineistoa, kunnes siirtyminen digitaaliseen säilyttämiseen on toteutunut.

Virastojen ja liikelaitosten arkistojen päättämistä tukemaan perustettiin erillinen projekti, joka sai päätettyä arkistoja noin 150 hyllymetriä. Arkistoja on edelleen päättämättä noin 3 500 hyllymetriä.

Tietosuojalainsäädännön uudistuksen edellyttämät toimenpiteet on aloitettu. Kaupungin henkilötietoja sisältävät tietojärjestelmät on kartoitettu, tietosuoja-asioiden hallinnointi on suunniteltu ja avainhenkilöstöä koulutettu. Tietosuojavastaava on aloittanut virassaan 1.12.2017.

Sopimushallintaa kehitettiin uudistamalla sopimusmalleja ja edistämällä sopimushallintajärjestelmän käyttöönottoa. Järjestelmään oli vuoden loppuun mennessä viety noin 16 000 sopimusta ja 640 sopimuskokonaisuutta.

Hankintatoimen osaamista kehitettiin kouluttamalla henkilöstöä, laatimalla ohjeita ja uudistamalla hankintakäsikirja. Hankintakäsikirja toteutettiin Helmessä nyt selainpohjaisena versiona.

Sitovat toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

- Tavoitteena on, että 60 % kaupunginvaltuuston ja -hallituksen päätettäväksi tulevista asioista käsitellään enintään 100 kalenteripäivässä

Tavoite toteutui. 70,35 prosenttia kaupunginvaltuuston ja -hallituksen päätettäväksi tulevista asioista käsiteltiin enintään 100 kalenteripäivässä.

- Talouden ohjauksen tasapainotavoite: Pidetään emokaupungin käyttömenojen reaalisuus asukasmäärän kasvun mukaisena vähennettynä vuotuisella 1 %:n tuottavuuden parantamisen tavoitteella

Tavoite ei toteutunut. Arvio käyttömenojen kasvutavoitteeseen vaikuttavasta kustannustason muutoksesta (peruspalvelujen hintaindeksi) oli vuonna 2017 talousarvion valmisteluvaiheessa -0,7 %. Käyttötalouden toimintamenokasvu ylittää strategian taloustavoitteen ollen 0,7 %. Tällä hetkellä kustannustason muutos vuonna 2017 on -2,1 % ja se on laskenut talousarvion 2017 valmistelutilanteen ennusteesta selvästi. Kaupungin menosäästöt eivät riitä kattamaan kustannustason muutoksesta aiheutuvaa säästöpainetta.

- Tietopalveluiden on vähintään 68 tilasto- ja tutkimusjulkaisua.

Tavoite toteutui. 81 tilasto- ja tutkimusjulkaisua.

- Tietopalveluiden tavoitteena on vähintään 410 000 käyntiä tietokeskuksen ylläpitämissä verkkopalveluissa vuoden aikana.

Tavoite toteutui. Käyntejä oli 495 983.

- Tietopalveluiden tavoitteena on ajantasainen julkaisukalenteri, joka tarkistetaan johtoryhmässä 11 kertaa vuodessa

Tavoite toteutui. Julkaisukalenteria seurattiin johtoryhmässä 11 kertaa.

- 60 prosentissa hankintapalveluiden tekemistä hankinnoista huomioidaan ympäristönäkökulma.

Tavoite ei toteutunut.

Ympäristönäkökulma huomioitiin 56 prosentissa hankintakeskuksen tai sitä seuranneen kaupunginkanslian talous- ja suunnitteluosaston hankinnat ja kilpailuttaminen -yksikön tekemissä hankinnoissa.

Hankintakilpailutusten luonne ja sisältö vaihtelevat vuosittain. Vuoden 2017 kilpailutusrakenteessa ympäristönäkökulman huomioimisen kannalta haastavien tavaroiden ja palvelujen osuus oli suhteellisen suuri. Tästä syystä tavoitetta ei saavutettu.

- Hankintapalveluiden asiakastytyväisyys on 3,8 (asteikolla 1-5).

Tavoite ei toteutunut.

Hankintakeskus -virasto lakkasi olemasta kaupungin johtamisuudistuksen yhteydessä 1.6.2017, eikä asiakastytyväisyyden mittaaminen vertailukelpoisella tavalla ollut enää mahdollista.

Hankintakeskuksen toiminnoista muodostettiin johtamisuudistuksessa kaupunginkanslian talous- ja suunnitteluosastolle hankinnat ja kilpailuttaminen -yksikkö. Hankintakeskuksen aiemmin tuottamista yhteishankintapalveluista sosiaali- ja terveydenhuollon tarvikkeiden ja palveluiden hankinta- ja kilpailutusvastuu siirrettiin 1.6.2017 sosiaali- ja terveystoimialalle. Tästä johtuen hankintapalveluiden asiakastytyväisyyttä ei ollut mahdollista mitata toimintavuoden osalta siten, että kyselyllä voitaisi arvioida hankintakeskukselle asetetun tavoitteen täyttymistä.

4 55 TIETOKESKUS 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	576	-477	99	99	0	
Menot	-7 612	4 903	-2 709	-2 709	0	
Toimintakate	-7 036	4 426	-2 610	-2 611	1	
Poistot	-32		-32	-21	-11	
Tilikauden tulos	-7 068	4 426	-2 642	-2 632	-10	

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Suoritavoitteet						
Julkaisut, kpl	68	0	68	81	13	0
Julkaisukalenterin seuranta	11	0	11	11	0	0
Tietokeskuksen verkkopalvelussa käyntien määrä, kpl/vuosi	410 000	0	410 000	512 126	102 126	0
Laaja tietopalvelutehtävä, kpl	1 100	0	1 100	892	-208	0
Tutkijapalvelu kaupunginarkistossa, tutkijakäynnit, kpl	1 600	0	1 600	1 567	-33	0
Tutkijoiden tilaamat asiakirjat, kpl	7 150	0	7 150	4 551	-2 599	0
Sinetti-arkistotietojärjestelmä, käyntejä/vuosi	41 000	0	41 000	52 057	11 057	0
HRI-palvelusta ladattujen tietoaineistojen määrä/vuosi	22 000	0	22 000	26 462	4 462	0
Toiminnan laajuustiedot						
Helmi-intrassa ylläpidettävien teema-alueiden lukumäärä, kpl	18	0	18	18	0	0
Ylläpidettävät sähköiset tietopalvelut, kpl	11	0	11	12	1	0
HRI-palvelussa avattujen tietoaineistojen lukumäärä, kpl	50	0	50	63	13	0

2 08 HANKINTAKESKUS 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	15 557	-9 118	6 439	6 439	-0	
Menot	-15 539	9 215	-6 324	-6 324	1	
Toimintakate	18	97	115	115	1	
Poistot	-30	30		-3	3	
Tilikauden tulos	-12	127	115	112	3	

Hankintakeskus	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Suoritetaivoitteet						
Kestävä kehitys						
Hankintakilpailutukset, joissa ympäristönäkökulma huomioitu hankintakriteereissä, prosenttia	60	0	60	56	-4	0
Tehokkuus/taloudellisuus						
Keskimääräinen työpanos/ kilpailutus, htp	40,5	0,0	40,5	Ei laskettavissa 1.6.2017 jälk.	0,0	0,0
Toiminnan laajuustiedot						
Hankintakilpailutusten määrä, kpl	130	0	130	93	-37	0

Henkilöstön kehittämisspalvelut	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Suoritetaivoitteet						
Opintopäivät	28 000	0	28 000	2 855	-25 145	0
Konsulttipäivät	1 300	0	1 300	425	-875	0

2 10 RAKENTAMISPALVELU (STARA) 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	199 864	-144 762	55 102	55 102	0	
Menot	-190 982	117 203	-73 779	-73 779	-1	
Toimintakate	8 882	-27 559	-18 677	-18 676	-0	
Poistot	-4 300	2 761	-1 539	-1 496	-43	
Tilikauden tulos	4 582	-24 798	-20 216	-20 172	-43	

1 50 KESKITETYSTI MAKSETTAVAT MENOT

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	1 350		1 350	4 859	-3 509	
Menot	-122 484	-517	-123 001	-97 620	-25 380	-100
Toimintakate	-121 134	-517	-121 651	-92 761	-28 889	-100
Poistot				-18	18	
Tilikauden tulos	-121 134	-517	-121 651	-92 779	-28 871	-100

1 50 01 TOIMIELINTEN TOIMINTAKUSTANNUKSET, KAUPUNGINKANSLIAN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot				2	-2	
Menot	-6 327	-517	-6 844	-6 257	-587	-100
Toimintakate	-6 327	-517	-6 844	-6 255	-589	-100
Tilikauden tulos	-6 327	-517	-6 844	-6 255	-589	-100

Kaupungin johtamisjärjestelmän uudistaminen muutti 1.6.2017 talousarviorakennetta talousarviokohdassa 1 50 01 Toimielinten toimintakustannukset, pormestarin ja kaupunginkanslian käytettäväksi. Talousarviokohtaan yhdistettiin kaupunginvaltuuston, kaupunginhallituksen, vieraanvaraisuuden, virkamatkojen ja kaupungin historiatoimikunnan määrärahat. Talousarviokohdan sitovana tasona ovat kokonaismenot 6,844 miljoonaa euroa, mitkä kokonaisuutena alittuivat.

Kaupunginvaltuusto

Vuonna 2017 kaupungin tilinpäätös- ja talousarviokirjojen painatus-, julkaisu- yms. menot kirjattiin kaupunginvaltuuston kuluksi. Valtuustokauden vaihdoksesta johtuen valtuusto piti tilivuonna kaksi seminaaria, minkä lisäksi kuluja tuli luottamushenkilökoulutusten järjestämisestä. Tähän tulosityksikköön kirjattiin myös luottamushenkilölle oman tietokoneen käytöstä maksettava korvaus. Kaupunginvaltuuston menot ylittivät 117 000 euroa.

Kaupunginhallitus

Kaupunginhallituksen menot olivat edellisvuoden tasolla ja alittivat talousarvion 523 000 eurolla. Toisaalta kuluja lisäsi kaupunginhallituksen jäsenten vuosipalkkioiden nostaminen johtamisjärjestelmän muutoksen yhteydessä.

Vieraanvaraisuus

Vieraanvaraisuuden menoissa näkyi itsenäisyyden juhluvuosi; kaupunki osoitti vieraanvaraisuutta enemmän muun muassa valtiovieraille. Näkyvin tilaisuus oli pohjoismaisten valtionpäämiesten vierailu kaupungintalolla 1.6.2017. Toteuma oli noin 150 000 euroa suurempi kuin edellisvuonna, mutta tähän oli varauduttu 100 000 euron ylitysoikeudella.

Virkamatkat

Virkamatkojen määrässä näkyi valtuustokauden vaihdos ja johtamisjärjestelmän muutos, mikä vaikutti johdon matkustamiseen. Määrärahasta käytettiin vain alle 40 prosenttia (noin 61 000 euroa). Edellisvuoteen verrattuna käytettiin noin 50 000 euroa vähemmän määrärahoja.

Historiatoimikunta

Helsingin historiatoimikunnan käyttötalouden määrärahasta toteutui noin puolet. Tämä johtui siitä, että historiatoimikunta ei aloittanut uusia hankkeita vuoden alkupuoliskolla toimikunnan toiminnan uudelleenarvioinnin ja mahdollisen lakkauttamisen vuoksi. Vuonna 2017 käynnistettiin Anna-Maria Åströmin ja Laura Kolben kirjoittaman Helsingin historia vuodesta 1945, osa 5, Kaupunkilaisten Helsinki ja Martti Häikiön kirjoittaman Helsingin historia vuodesta 1945, osa 6, Tiedon metropoli, ruotsintaminen. Linnoituskaupunki-teoksen (1721–1809) käsikirjoituksen ensimmäinen versio valmistui joulukuussa 2017.

1 50 02 KESKITETYSTI MAKSETTAVAT HENKILÖSTÖMENOT, KAUPUNGINKANSLIAN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot				-213	213	
Menot	-21 360		-21 360	4 246	-25 606	
Toimintakate	-21 360		-21 360	4 034	-25 394	
Tilikauden tulos	-21 360		-21 360	4 034	-25 394	

Jaksotetut henkilöstömenot

Lomapalkkavelan määrä väheni tilinpäätökseen 2016 verrattuna 8,6 milj. euroa.

Työsuhdematkalippu

Määrärahaa tuettiin henkilöstön työsuhdematkalippuja tai vaihtoehtoisesti annettiin rahallista tukea polkupyörän hankintaan. Matkalippuihin varattu määräraha alittui 151 000 euroa.

Eläkkeet

Määräraha on varattu kaupungin oman eläkejärjestelmän mukaisiin menoihin sekä niihin eläkemenoihin, joita ei voida kohdistaa millekään hallintokunnalle. Menoja vähentää lakisääteisen eläkevastuuvakuutuksen purkaminen. Eläkevastuuta on purkautunut 1,7 miljoonaa euroa enemmän. Kaupungin eläkkeiden määrä on vähentynyt 2,2 miljoonaa euroa ennakoitua enemmän. Lisäksi Palvelukeskuksen eläkemaksut ovat vähentyneet 5,4 miljoonaa euroa johtuen Palmian yhtiöittämisestä.

1 50 03 MAKSUOSUUDET, KORVAUKSET JA JÄSENOSUUDET, KAUPUNGINKANSLIAN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-25 652		-25 652	-25 181	-471	
Toimintakate	-25 652		-25 652	-25 181	-471	
Tilikauden tulos	-25 652		-25 652	-25 181	-471	

Kunnallisverotus

Menoihin kirjattiin valtion veloittamat verohallintolain 11 § mukaiset verotuksen toteuttamisesta aiheutuneet kustannukset 16,3 miljoonaa euroa.

Osuudet ja korvaukset

Uudenmaanliiton maksuosuus 3,1 miljoonaa euroa, Greater Helsinki Promotion Ltd Oy:lle 1,3 miljoonaa euroa sekä muita pieniä hankkeita.

Jäsenmaksut

Suurimmat yksittäiset jäsenmaksut maksettiin Suomen kuntaliitolle (1,9 miljoonaa euroa) KT Kuntatyönantajat -järjestölle 0,6 miljoonaa euroa ja Uudenmaan virkistysalueyhdistys ry:lle (0,4 miljoonaa euroa)..

1 50 04 KESKITETTY HANKETOIMINTA, KAUPUNGINKANSLIAN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	1 350		1 350	5 069	-3 719	
Menot	-4 145		-4 145	-7 227	3 082	
Toimintakate	-2 795		-2 795	-2 158	-637	
Poistot				-18	18	
Tilikauden tulos	-2 795		-2 795	-2 175	-620	

Keskitetyn hanketoiminnan määrärahaa rahoitettiin yhteensä 45 kaupungin eri virastojen (1.6. alkaen eri toimialojen) EU-hankkeita (sisältäen mm. 6Aika strategiahankeet) sekä muita ulkopuolisella osarahoituksella toteutettuja hankkeita. Euroopan Unionin rahoittamia hankkeita oli vuoden 2017 aikana yhteensä 39 kappaletta ja muulla ulkopuolisella rahoituksella rahoitettiin kuutta eri hanketta.

Hankkeisiin käytettiin 7,2 miljoonaa euroa, joista EU-hankkeiden osuus oli 6,5 miljoonaa euroa. Tuloihin on kirjattu EU:lta ja muilta rahoittajilta saatuja tukia yhteensä 5,1 miljoonaa euroa. Tuloista EU-hankkeiden osuus oli 4,4 miljoonaa euroa. Vuoden 2017 osalta toimintakate toteutui talousarviota hiukan parempana.

1 50 05 TYÖMARKKINATUEN KUNTAOSUUS, KAUPUNGINKANSLIAN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-65 000		-65 000	-63 201	-1 799	
Toimintakate	-65 000		-65 000	-63 201	-1 799	
Tilikauden tulos	-65 000		-65 000	-63 201	-1 799	

Työmarkkinatuen kuntaosuuden kustannukset kasvoivat edelleen vuonna 2017. Kasvu kuitenkin hidastui edellisvuoteen verrattuna ja kuntaosuuteen varatusta 65 miljoonan määrärahasta kului 63,2 miljoonaa euroa (97,2 prosenttia). Kasvu oli maltillisinta alimmissa maksuluokissa ja kääntyi loppuvuodesta laskuun alle 500 päivää työttömyyden perusteella työmarkkinatukea saaneiden joukossa. Kuntaosuutta maksettiin kuukausittain keskimäärin 12 200 työttömästä, mikä on noin 500 henkilöä enemmän kuin edellisenä vuonna.

1 60 01 KORKEASAAREN ELÄINTARHA

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	4 554		4 554	5 159	-605	-40
Menot	-7 936		-7 936	-8 570	634	
Toimintakate	-3 382		-3 382	-3 411	30	-40
Poistot	-1 240		-1 240	-1 118	-122	
Tilikauden tulos	-4 622		-4 622	-4 529	-92	-40

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Suoritetavoitteet						
Kävijämäärä	530 000	0	530 000	448 882	-81 118	0
Tehokkuus/taloudellisuus						
Toimintakate/asukas, euroa	5,70	0	5,70	5,29	-0,41	0
Tulot €/kävijä	8,52	0	8,52	11,49	2,97	0
Toiminnan laajuustiedot						
Lajimäärä	160	0	160	155	-5	0
Pinta-ala, ha	24	0	24	24	0	0
Resurssit						
Henkilöstön määrä (31.12.)	76	0	76	76	0	0

Tuottavuusmittari (2014=100)	TA 2017	2017	2016	2015	2014
Tuottavuus	103,1	96,99	101,4	101,5	100
Toimintakate/kävijä	6,76	7,60	7,53	6,82	7,39
Tilankäytön tehokkuus	TA 2017	2017	2016	2015	2014
Tilojen kokonaispinta-ala htm ²	10 107	10 107	10 107	10 107	10 107

Korkeasaaren eläintarha valmistautui vuoden 2017 aikana säätiöitymiseen vuoden 2018 alusta ja teetti useita selvityksiä säätiöitymiseen liittyen. Näistä aiheutui muun muassa viranomaismaksuja sekä asiantuntijapalvelumaksuja, joihin ei vuoden 2017 talousarviossa ollut varauduttu. Ylimääräisiä menoja aiheutui myös erilaisista järjestelmien muutoksiin liittyvistä toimenpiteistä. Korkeasaaren eläintarha on kattanut selvityksistä ja valmisteluista aiheutuneet kustannukset käyttötaloudestaan, lukuun ottamatta taloudellista analyysia. Edellä mainituista syistä toimintakate alittiin 30 000 euroa vuonna 2017, johon kaupunginvaltuusto myönsi toimintakatteen alitusoikeuden.

Sitovat toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

- Helsingin kaupungin vuoden 2017 talousarviossa Korkeasaaren eläintarhalle asetettiin yksi sitova toiminnallinen tavoite: kävijämäärä 530 000 vuodessa.

Tavoite ei toteutunut.

Vuonna 2017 Korkeasaarella vieraili 448 882 asiakasta. Kesä oli kylmä ja sateinen ja tämä vaikutti negatiivisesti kävijämäärään. Vuoden vilkkain päivä oli heinäkuussa, jolloin vierailijoita oli 6 839. Vuoden hiljaisimpana päivänä tammikuussa Korkeasaarella vieraili 19 asiakasta.

Muut toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

- Korkeasaaren eläintarhalle hyväksyttiin vuonna 2016 energiatehokkuutta ja ympäristöä koskevaksi tavoitteeksi Ekokompassi-ympäristöjärjestelmä, jonka mukaisesti toimittiin sekajätteiden ja energiankulutuksen vähentämiseksi. Hiilineutraali Korkeasaari –projektiä jatkettiin vuoden 2017 aikana.

HELSINGIN KAUPUNGIN HENKILÖSTÖN KEHITTÄMISPALVELUT –LIIKELAITOS 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio 12 kk	Toteutunut 5 kk	Poikkeama
Tuloslaskelman toteutuminen			
Liikevaihto	3 800	1 788	-2 012
Liiketoiminnan muut tuotot	0	47	47
Varsinaiset kulut	3 737	1 666	-2 071
Poistot	24	11	-13
Liikelylijäämä/alijäämä	39	157	118
Korvaus peruspääomalle (kulu)	12	5	-7
Tilikauden ylijäämä/alijäämä	27	152	125

1 000 euroa	Talousarvio 12 kk	Toteutunut 5 kk	Poikkeama
Rahoituslaskelman toteutuminen			
Toiminnan rahavirta			
Liikely/alijäämä	39	157	118
Poistot	24	11	-13
Korvaus peruspääomalle	12	5	-7
Investointien rahavirta	50	9	-41
Toiminnan ja investointien rahavirta	1	154	153
Rahoituksen rahavirta	0	74	74
Rahavarojen muutos	1	80	79

HELSINGIN KAUPUNGIN PALVELUKESKUSLIIKELAITOS

1 000 euroa	Talousarvio	Toteutunut	Poikkeama
Tuloskehitys			
Liikevaihto	93 217	106 743	13 526
Liikelyijäämä/alijäämä	3 795	7 333	3 538
Tilikauden ylijäämä/alijäämä	3 715	7 253	3 538
Varsinaisen toiminnan rahavirta	4 349	7 525	4 019
Investointien rahavirta	-843	-134	709
Muut maksuvalmiuden muutokset	-320	-1 445	-1 125
Vaikutus maksuvalmiuteen	3 186	6 080	2 894
Peruspääoman tuotto (8 %)	80	80	0

	Talousarvio	Toteutunut	Poikkeama
Suoritavoitteet			
Tehokkuus/taloudellisuus			
Liikevaihdon muutos, prosenttia	64,3	72,3	8,0
Toiminnan laajuustiedot			
Liikevaihdon muutos, prosenttia	-0,1	10,6	10,7
Investoinnit liikevaihdosta, prosenttia	0,9	0,1	-0,8
Resurssit			
Henkilöstön määrä (31.12.)	1 477	1 476	-1,0
Kannattavuus			
Liikelyijäämä liikevaihdosta, prosenttia	4,0	6,9	2,9
Sijoitetun pääoman tuotto, prosenttia	6,9	12,4	5,5
Rahoitusrakenne			
Omavaraisuusaste, prosenttia	78,2	80,4	2,2
Tuottavuus (2015 = 100)			
Jalostusarvo/henkilö	102	106	4
Sitovat toiminnalliset tavoitteet			
Asiakastyytyväisyys vähintään, (asteikolla 1–5)	3,5	3,9	0,4

Helsingin kaupungin Palvelukeskus-liikelaitos kaupungin toiminnassa ja taloudessa

Palvelukeskuksen toiminta-ajatuksena on olla aktiivinen kumppani ja tuottaa sekä kehittää monipuolisia palveluita kuten ateriat- ja puhtaanapidon palveluita, varastointi-, logistiikka- ja vahtimestaripalveluita sekä puhelin- ja hyvinvointipalveluita Helsingin kaupungin toimialoille, virastoille ja liikelaitoksille. Palvelukeskuksen tehtäviin kuuluu myös kaupungin valmius-, päivittäistavarahuolto- ja pelastuspalvelusuunnitelmissa määritellyjä poikkeusolojen ruokahuoltotehtäviä.

Kaupungin toimialamuutoksen yhteydessä Palvelukeskukseen on siirtynyt 1.6.2017 Hankintakeskukseen kuulunut Logistiikkakeskus kokonaisuudessaan (yht. 30 henkilöä) osaksi asiakkuudet-yksikköä sekä tukipalveluhenkilöstöä (yht. 7 henkilöä) kaupunkiympäristön toimialalta osaksi turvallisuus ja riskienhallinta -toimintoa.

Palvelukeskuksen tuotantoa kilpailutetaan valtuuston päätöksen mukaisesti seuraavan neljän vuoden kuluessa hallitusti ja vaihteittain sosiaali- ja terveystoimessa sekä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla. Kilpailutus alkoi sosiaali- ja terveystoimialalla vuonna 2016 kotiateriapalveluista ja sidosyksikköluovutuksena Haartmanin sairaalan tuotannosta.

Palvelukeskus on varautunut kilpailutuksiin kehittämällä edelleen omaa toimintaansa, jotta kireässä taloustilanteessa voidaan varmistaa palveluiden laadukas tarjonta sekä monipuolisuus asiakkaita ja muita sidosryhmiä tyydyttävällä tavalla.

Liikelaitoksen viidennenätoista toimintavuotena jatkettiin edellisenä vuonna alkanutta työyhteisötaitojen kehittämistä. Vuosi oli nimetty Palvelukeskuksessa monimuotoisuuden johtamisen teemavuodeksi. Teeman käsittely sisältyi

molempiin työhyvinvointihankkeisiin ja normaaliin esimiestyön kehittämiseen. Lisäksi aihetta pidettiin esillä viestinnän keinoin ja muilla tavoin.

Tavoitteena oli lisätä jokaisen Palvelukeskuksen työntekijän tietoisuutta ja ymmärrystä työyhteisötaitoista ja niiden merkityksestä työyhteisöjen toimivuuteen, työn sujumiseen ja yhteistyöhön työntekijöiden ja esimiesten sekä asiakasvirastojen henkilöstön kanssa. Työyhteisötaitoja kehitettiin ”Parasta yhdessä” –pelin avulla kaupungin rahoittamassa tyhy-hankkeessa, joka jatkui myös vuonna 2017 sekä monipalvelut-yksikössä kehittämishankkeena ”Hyvä työpaikka, yhteinen toimintakulttuuri palvelutyössä”, jonka tavoitteina olivat työelämäarvojen ja työn arvostuksen lisääntyminen, muutosta johtava ja arvopohjaa tukeva ja kehittävä toimintakulttuuri.

Palvelukeskuksen liikevaihto oli noin 106,7 miljoonaa euroa. Henkilöstömäärä vuoden lopussa oli 1407 vakinaista ja 69 määräaikaista, yhteensä 1476 henkilöä. Peruspääoman suuruus oli noin 1 miljoona euroa, josta maksettiin suunnitelman mukaisesti peruspääoman tuottoa kaupungille 80 000 euroa (8 %).

Liikevaihto kasvoi koko Palvelukeskuksessa noin 10,2 miljoonaa euroa edellisestä vuodesta. Kaupungin sisäisille asiakkaille myytävien kilpailuttamattomien palvelujen yksikköhintoihin kohdistettiin kiky-alennus. Merkittävimmän kasvun aiheutti Logistiikkakeskuksen siirto Palvelukeskukseen sekä puhelinoperaattorilaskutuksen keskittäminen Palvelukeskuksen hoidettavaksi vuoden 2017 alussa.

Organisaatio ja tilintarkastajat

Helsingin kaupungin Palvelukeskus-liikelaitos siirtyi osaksi keskushallintoa 1.6.2017 alkaen, aiemmin Palvelukeskus kuului Rakennus- ja ympäristötoimeen.

Palvelukeskuksen johtokunnassa ajalla 1.1.2017-31.5.2017 ovat toimineet puheenjohtajana Toijonen Karita ja varapuheenjohtajana Larsson Tiina. Kaupunginhallituksen edustajina Luukkainen Hannele (Kok.) ja varaedustajana Peltokorpi Terhi (Kesk.).

Johtamisjärjestelmämuutoksen tultua voimaan 1.6.2017 Palvelukeskuksen johtokunta muuttui virkamiesjohtokunnaksi, jonka puheenjohtajana toimii Malinen Matti

Tilintarkastusyhteisönä toimi KPMG Julkishallinnon Palvelut Oy ja vastuullisena tilintarkastajana JHT, KHT Forsberg Leif-Erik.

Toimintaan liittyvät kaupungin yhtiöt

Palvelukeskuksen toimintaan liittyy kaksi kokonaan kaupungin omistuksessa olevaa yhtiötä: Kiinteistö Oy Ab Pakkalantie 30 ja Työmaahuolto Oy Ab. Kiinteistöyhtiö omistaa ja hallitsee Vantaalla sijaitsevaa ruokatuotantokiinteistöä, jossa osa liikelaitosta on vuokralaisena. Työmaahuolto Oy Ab hoitaa mainitun kiinteistön sekä sen koneiden ja laitteiden huoltoa ja korjausta.

Strategisten tavoitteiden toteutuminen

Palvelukeskuksen strategia on johdettu kaupunkitason strategiasta. Palvelukeskuksen strategiana on ollut tuottaa taloudellisesti, kannattavasti ja laadukkaasti tukipalveluja Helsingin kaupunkikonsernin in-house -tuottajan ominaisuudessa kasvattaen muun ohella kotona asuvien ikääntyvien asukkaiden tukipalveluja. Palvelujen saatavuuden ja asiakastyytyväisyyden parantaminen, palvelujen keskittäminen ja kehittäminen sekä toiminnan tehokkuuden lisääminen ovat olleet Palvelukeskuksen strategisia tavoitteita. Vuoden 2017 aikana Palvelukeskuksen yksiköt jatkoivat uudesta kaupunkistrategiasta johdettujen tavoitteiden ja toimintasuunnitelmien toteuttamista. Toiminnan tehokkuus ja tuottavuus ovat jatkaneet kehittymistään tilikauden aikana.

Palvelukeskuksen toimintaa ohjataan yhdistetyn tuloskortin ja vuosikellon avulla, ne on integroitu johtoryhmän ja koko organisaation työskentelyyn. Strategian jalkauttamista seurataan tuloskortin mittareilla, joiden pohjana ovat asiakaspalautteet ja -kyselyt sekä tuottavuuden ja työhyvinvoinnin parantamiseen tähtäävät viime vuosien kehitysteemat.

Palvelukeskuksen roolia linjaamaan luotiin vuonna 2016 arvolupaus ”Parasta yhdessä”, joka näkyy luotettavuutena, luovuutena, vastuullisuutena ja yhdessä tekemisenä sekä sisäisessä työssä että sidosryhmytyössä. Arvolupausta on jalkautettu sisäiseen toimintaan sekä ulkoiseen asiakastyöhön vuoden 2017 aikana. Palvelukulttuurin ja arvolupauksen toteutumista selvitettiin loppuvuodesta 2017 laadullisella tilaajakyselyllä, jonka tuloksia käytetään kehittämistyön tukena.

Kaupunkistrategian linjaukset ”olemme kaikki helsinkiläisten palveluksessa” ja ”haluamme tehdä jokaisesta päivästä paremman” kiteytettiin Palvelukeskuksen vuoden 2018 vuositeemaksi ”päivä päivältä parempaa palvelua”. Vuositeeman jalkauttamiseksi järjestetään esimiesvalmennusta ja valmennusta Palvelukeskuksen työyhteisöille palvelukokemuksen ja tiimien itseohjautuvuuden parantamiseksi.

Lyhyt katsaus yksiköittäin

Monipalvelut

Monipalvelut-yksikkö tarjoaa ruoka- ja yhdistelmäpalveluita Helsingin kaupungin kouluissa, päiväkodeissa, leikki- ja hoitoalan paikoissa, kuten sairaaloissa, monipuolisissa palvelukeskuksissa, senioritaloissa ja muissa asumisyksiköissä.

Toimintaympäristön tuleviin muutoksiin varauduttiin keskittämällä monipalvelut-yksikköön ruoka- ja siivouspalveluiden tuotekehitys ja toiminnanohjaus 1.4.2017 alkaen sekä Pakkalan tuotanto 1.6.2017 alkaen.

Pakkalan tuotanto valmistaa Helsingin kaupungin toimialoille n. 50 000 annosta / 10 000 kg ruokaa päivässä. Lisäksi tehtäviin kuuluu poikkeusolojen ruokahuoltotehtäviä, jotka liittyvät kaupungin valmiussuunnitteluun, kansanhuoltoon ja pelastuspalveluun. Kaupunginvaltuuston päätöksellä 8.10.2014 kilpailutti sosiaali- ja terveystoimi noin 20 prosenttia kotiateriapalveluista siten, että eteläinen ja kaakkoinen kodinhoitoalue siirtyivät kilpailutuksen myötä toiselle toimijalle, ja se tarkoitti noin neljänneksen kotiateria-asiakasmäärän menetystä liikelaitokselle ja siksi loppuvuodesta panostettiin asiakkuuksien lisähankintaan yhteistyössä toimialan kanssa.

Toimintakauden aikana ruokapalvelua tarjottiin 467 kohteessa ja siivouspalvelua 150 kohteessa. Lisäksi toimitettiin aterioita 167 muuhun kohteeseen, joita olivat mm. leikkipuistot, ryhmäperhepäiväkodit ja pienet asumisyksiköt. Lisäksi Haartmannin sairaalan ateriapalvelut siirtyivät Koskelan ravintokeskuksesta HUS Raviolin hoitoon 1.1.2017.

Päivittäin asiakkaille tarjottiin noin 100 000 ateriaa, joista erityisruokavalioiden osuus kasvoi entisestään. Vuoden 2016 lopussa aloitettu vuoden vegaaniruokakokeilu päiväkodeissa päättyi. Lokakuussa 2017 kokeilun tulosten pohjalta Kasko ja Palvelukeskus päättivät aloittaa vegaaniruokan tarjonnan vuoden 2018 alusta päiväkodeissa niille lapsille, joiden kotona noudatetaan samaa ruokavaliota. Erityisruokavalioiden osalta korostuivat entisestään allergikkojen ruokavaliot, joihin myös panostettiin reseptejä kehittämällä sekä ohjeistusta ja koulutusta lisäämällä.

Yhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa vastuullisen ruoan puolesta palkittiin voittamalla jo kolmannen kerran Luomu2017-palkinnon omassa sarjassaan. Vastuullisesta ympäristötyöstä Palvelukeskus sai myös Ekokompassi-sertifikaatin marraskuussa 2017. Ruokalista kehitettiin saatujen asiakaspalautteiden mukaisesti sekä huomioiden uudet ravitsemussuositukset, kuten 2017 alusta ilmestynyt ”Syödään ja opitaan yhdessä”-kouluruokailusuositus sekä 2018 julkaistava päiväkotiruokailusuositus ”Terveystä ja iloa ruoasta” – varhaiskasvatuksen ruokailusuositukset. Molemmat suositukset pohjautuvat valtakunnallisiin ravitsemussuosituksiin. Toimintavuonna juhlittiin kaikissa toimipaikoissa Suomen 100-vuotisitsenäisyyspäivää sekä Palvelukeskuksen omaa 100-vuotista historiaa panostamalla juhlavampaan ruokalistaan ja esillepanoon yhteistyössä asiakkaiden kanssa.

Sähköisiin työkaluihin ja sovelluksiin siirtyminen jatkui siten, että suurimpaan osaan päiväkodeista asennettiin työasema, ja työvuorosunnittelu keskittyi kokonaan sähköiseen järjestelmään. Käteisestä eroon –hanke pilotoitiin muutamissa kouluissa tavoitteena luopua käteisen käytöstä kokonaan kouluissa.

Vuoden lopussa monipalvelut-tulosyksikössä oli 1 264 työntekijää.

Puhelin- ja hyvinvointipalvelut

Yksikkö tuottaa 24 tuntia vuorokaudessa kaupungin keskitettyä asiakaspalvelua, kuten vaihdepalvelut toimialoille sekä toimii sähköisen asioinnin tukena. Erityisryhmien kuljetuspalvelujen toiminta on jatkanut kasvua ja sitä toteutetaan yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimialan kanssa. Uutena kanavana on testattu tunnistavaa chat-palvelua.

Kotona asumisen teknisiä tukipalveluita, kuten vanhusten turvapuhelinhälytyspalvelua ja virtuaalihoitoa, on kehitetty yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimialan kotihoidon kanssa. Asiakasmäärät ovat kasvaneet tasaisesti ja virtuaalisia etäkäyntejä kertyy noin 20 000 kuukaudessa. Lisäksi käytössä ovat mm. ovihälytin, paikannusrannekkeet ja älyvalot.

Yksikön ylläpitämä kontaktienhallintajärjestelmä on käytössä suuressa osassa toimialojen asiakaspalveluja. Kaupunkiyhteisen chat-palvelun kontaktimäärät ovat kasvaneet tasaisesti. Help desk -palvelu ja koulutuspalvelut puhelinpalveluissa ovat vakiintuneet ja asiakasmäärä laajenee.

Tukipalvelut

Tukipalvelut tuottavat muille Palvelukeskuksen yksiköille hallinnollisia tukipalveluita. Tukipalvelujen prosessien sähköistämistä (päästöstenhallinta- ja tunnustenhallintaprosessit) on kehitetty kaupunkikonsernin ohjaamana sekä osana Palvelukeskuksen tukitoimintojen kehittämistä.

Tukipalveluiden HR vastasi kahden kaupungin rahoittaman työhyvinvointihankkeen vetämisestä. Nämä olivat Pelataan yhdessä -työyhteistyötaitot-hanke ja Hyvä työpaikka -hanke. Hankkeiden on suunniteltu jatkuvan myös vuonna 2018.

Tukipalvelut oli kiinteästi mukana valmistelemissa ja toteuttamassa 1.6.2017 tapahtunutta organisaatiomuutosta.

Asiakkuudet

Asiakkuudet-yksikkö vastaa asiakkuuksien hoidosta, sopimuksista, yhteisistä hankinnoista ja logistiikasta, viestinnästä ja vastuullisuustyöstä, toimintajärjestelmän kehittämisestä ja koordinoinnista sekä strategiatyöstä yhdessä toimitusjohtajan kanssa. Asiakkuudet toimii tiiviissä yhteistyössä sekä sisäisten että ulkoisten asiakkaiden kanssa.

Vuoden 2017 aikana ketjuohjaus siirtyi 1.4. alkaen monipalveluihin ja osana kaupungin toimialamuutosta kaupungin Logistiikkakeskus siirtyi hankintakeskuksesta 1.6.2017 osaksi asiakkuuksien organisaatiota. Logistiikkakeskuksen osalta on aloitettu valmistautuminen sosiaali- ja terveystoimialaa palvelevan osan siirtoon HUS-Logistiikkaan ennen mahdollista sote-palveluiden siirtoa maakunnan hoidettavaksi.

Asiakkuuden hoito on organisoitunut asiakasvastuittain ja se on keskittynyt asiakkuustyöhön mm. asiakkuudenhoito-suunnitelmien laatimisella ja asiakastyytyväisyyden mittaamisella ja seuraamisella. Asiakashallinnan työkaluksi aloitettiin oman CRM-järjestelmän kehitystyö siten, että käyttöönotto on mahdollista alkuvuodesta 2018. Palautejärjestelmää on kehitetty kaupunkiyhteisen järjestelmän puitteissa ja osallistuttu palautejärjestelmän ohjausryhmään. Koulutus- ja oppilaitosruokailussa on otettu käyttöön digitaalinen palautejärjestelmä jatkuvan palautteen kokoamiseen ja seurantaan. Tilaa- ja-asiakkaille toteutettiin syksyn aikana laadullinen tilaajakysely (yhteensä 21 sisäistä ja 16 ulkoista haastattelua). Tulosten edellyttämiä toimenpiteitä viedään käytäntöön tulosten valmistuttua alkuvuodesta 2018.

Hankinnat ja logistiikka on aloittanut systemaattisen raportoinnin ostamisen ja ostuskokemuksen tehostamisen osalta sekä ns. ostoskori-vertailulla. Kilpailutusprosesseja on kuvattu uudelleen yhdessä Kanslian strategisen hankinnan kanssa. Logistiikkakeskuksen siirron myötä on luotu uusia ja yhteisiä käytäntöjä mm. raportointiin, sisäiseen viestintään ja henkilöstön kehittämiseen. Kevään 2018 aikana valmistellaan Logistiikkakeskuksen sotea palvelevaa siirtoa, jonka määrä tapahtua 30.4.2018 mennessä.

Palvelukeskuksen viestintää on tehostettu erityisesti aktiivisella asiakasviestinnällä ja sisäisellä viestinnällä mm. intranetuudistuksella ja sisäisen Paletti-folehden kehittämisen muodossa. Sidosryhmille suunnattu sähköinen uutiskirje otettiin käyttöön alkuvuodesta 2017. Palvelukeskuksen someryhmä aloitti toiminnan ja erityisesti rekrytointia tukemaan aloitettiin aktiivinen someviestintä. Osana Palvelukeskuksen 100-vuotisjuhlavuotta viestintä toteutti Palvelukeskuksen historiavideon, joka dokumentoi Helsingin kaupungin ruokailupalvelun historian ja Palvelukeskuksen nykytilan tähän päivään saakka. Videolla esittäytyy myös toimialamuutoksen myötä valittua organisaatiota.

Asiakkuudet-yksikkö tukee tulosyksiköiden tavoitteiden toteutumisessa ja osallistuu aktiivisesti uusien palvelujen kehittämiseen mm. asiakas-, asiantuntija- ja markkinatietoa hyödyntämällä. Tavoitteena on myös entistä enemmän osallistaa henkilöstöä kaikilla tasoilla mukaan toiminnan ja toimintakulttuurin kehittämiseen, jolla myös varmistetaan entistä parempi työtyytyväisyys.

Tavoitteiden toteutuminen

Laatutavoitteiden toteutuminen

Laadun kehittämistä jatkettiin mm. sisäisten auditointien avulla. Vuonna 2016 auditointia vain hoitoalan toimipaikat. Vuodesta 2017 alkaen päätettiin laajentaa sisäisiä auditointeja koskemaan myös päiväkotien ruoka- ja siivouspalveluita. Samalla päätettiin lisätä auditointien määrää ja auditointilomaketta kehitettiin niin, että kaikissa toimipaikoissa käytetään jatkossa samaa lomaketta soveltuvin osin. Jatkossa vuosittain auditoidaan noin 150 monipalvelujen toimipaikkaa.

Ympäristötavoitteiden toteutuminen

Palvelukeskus Helsingille myönnettiin ympäristöasioiden hallintaa ja johtamista ohjaava Ekokompassi-sertifikaatti marraskuussa 2017. Ekokompassi kertoo Palvelukeskuksen sitoutumisesta jatkuvaan ympäristötoimien parantamiseen. Sertifikaatti kattaa kaikki Palvelukeskuksen palvelut ja lähes 600 toimipistettä.

Ruuan ympäristövaikutuksia vähennettiin mm. kasvisruokareseptejä kehittämällä. Päiväkotiruokailussa aloitettiin 20 päiväkodissa vegaaniruuan tarjoaminen ja kaikissa päiväkodeissa otettiin käyttöön viikoittainen kasvisruokapäivä. Palvelukeskus valittiin kolmannen kerran luomun Suomen mestariksi.

Autoilun tarve väheni mm. Helsingin Matkapalvelujen kuljetusten yhdistämisen ja virtuaalihoitajapalvelun asiakasmäärän kasvun ansiosta. Vuonna 2017 säästettiin noin 1,5 miljoonaa kilometriä.

Toimintatavoitteiden toteutuminen

Palvelukeskus ylitti vuoden 2017 talousarvion mukaisen taloudellisen tavoitteen. Tavoite oli 3,715 miljoonan euron tilikauden ylijäämä. Tilikauden ylijäämäksi muodostui noin 7,253 miljoonaa euroa. Talousarvion tavoite ylittyi siis noin 3,54 miljoonalla eurolla.

Sitova toiminnallinen tavoite

- Asiakastytyväisyystulokset ylittivät asetetut tavoitteet. Sitovana tavoitteena asiakastytyväisyydessä oli vähintään 3,5 asteikolla 1 (erittäin heikko) – 5 (erittäin hyvä). Tavoite saavutettiin, sillä mittauksen tulos oli 3,91. Palvelukeskuksen asiakastytyväisyyttä laskettaessa kyselyistä otetaan huomioon ns. kokonaistyytyväisyys palveluihin. Palvelukeskuksen asiakastytyväisyys muodostuu kyselyjen tulosten keskiarvona painoarvot huomioiden. Painoarvojen lähtökohtana on Palvelukeskuksen liiketoimintayksiköiden samanlainen osuus lopputuloksesta.

Muut toiminnalliset tavoitteet

- Ensimmäisenä toiminnallisena tavoitteena oli saavuttaa vähintään 2,0 prosenttia liikeylijäämä liikevaihdosta. Tavoite ylitettiin. Palvelukeskuksen liikeylijäämä liikevaihdosta oli 6,9 prosenttia.
- Toisena toiminnallisena tavoitteena oli sijoitetun pääoman tuotto vähintään 5,0 prosenttia. Palvelukeskuksen sijoitetun pääoman tuotto oli 12,4 prosenttia. Tavoite ylitettiin.
- Kolmantena toiminnallisena tavoitteena oli henkilöstökulujen osuus (mukaan lukien työvoiman ostot) enintään 56 prosenttia liikevaihdosta. Palvelukeskuksen henkilöstökulujen osuus v. 2017 oli 48,2 prosenttia liikevaihdosta.
- Palvelukeskuksen peruspääoman tuotto, 80 000 euroa toteutui suunnitelman mukaisesti.

HELSINGIN KAUPUNGIN RAKENTAMISPALVELULIIKELAITOS

Talous ja määrätavoitteet

1 000 euroa	Talousarvio 6-12/2017	Toteutunut 6-12/2017	Talousarvio 1-12/2017	Toteutunut 1-12/2017
Tuotot	152 293	157 692	199 864	212 794
Varsinaiset kulut	124 834	132 951	190 982	206 724
Poistot	2147	2 168	4 300	3 665
Liikelylijäämä/alijäämä	25 312	22 573	4 582	2 405
Korkotuotot/ -kulut		3		3
Korvaus peruspääomalle	1134	1 134		1 134
Tilikauden ylijäämä/alijäämä	24 178	21 436	4 582	1 268

* Yhteensä virasto (1-5) ja liikelaitos (6-12) 2017

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Suoritettavat						
Tehokkuus/taloudellisuus						
Liikevaihto/henkilö, 1 000 euro	140,7	0,0	140,7	154,1	13,4	0,0
Jalostusarvo/henkilö, 1 000 euroa	61,5	0,0	61,5	61,5	0,0	0,0
Toiminnan laajuustiedot						
Liikevaihdon muutos, prosenttia	-1,7	0,0	-1,7	2,5	4,2	0,0
Investoinnit liikevaihdosta, prosenttia	1,5	0,0	1,5	1,2	-0,3	0,0
Resurssit						
Henkilöstön määrä (31.12.)	1 421	0	1 421	1 381	-40	0
Kannattavuus						
Käyttökate, prosenttia	4,3	0,0	4,3	2,9	-1,4	0,0
Liikelylijäämä liikevaihdosta, prosenttia	2,3	0,0	2,3	1,1	-1,2	0,0

Tuottavuus (2014=100)	TA 2017	2017	2016	2015	2014
Jalostusarvo/hlö	101	97	104	102	100
Tilankäytön tehokkuuden mittari	TA 2017	2017	2016	2015	2014
Indeksi (2014= 79 294 htm ² kokonaispinta-ala)	102	102	100	100	100

Keskushallintoon kuuluva rakentamispalveluliikelaitos aloitti toimintansa 1.6.2017. Rakentamispalvelu Stara toimi vuoden viisi ensimmäistä kuukautta virastona, joka oli nettobudjetoitu yksikkö.

Staran strategisia kehittämishankkeita ja toimenpiteitä jatkettiin vuonna 2017 kilpailukyvyyn parantamiseksi. Tavoitteena on vahva asiakaslähtöisyys ja tuottavuuden parantaminen, jota tavoitellaan mm. kehittämällä johtamista, prosesseja, hankintoja, resurssien hallintaa ja osaamista. Kaikki strategiset kehittämishankkeet ovat käynnissä tai alkamassa. Toimintajärjestelmän rakentaminen päättyi erillisenä hankkeena RALA-sertifikaatin hakemiseen. Toimintatapojen kehittäminen jatkuu prosessiryhmytyön kautta.

Staran liikevaihto tilinpäätösjaksolla kesä-joulukuu oli 157,7 milj. euroa. Koko kalenterivuoden liikevaihto oli 212,8 milj. euroa ja liikelylijäämä 2,4 milj. euroa. Koko vuoden liikevaihto kasvoi 2,5 % edelliseen vuoteen verrattuna, mutta lii-

keylijäämä pieneni. Peruspääoman suuruus oli 24,3 milj. euroa, josta maksettiin tuottoa kaupungille 1,134 milj. euroa. Henkilöstömäärä vuoden lopussa oli 1225 vakinaista ja 151 määräaikaista eli yhteensä 1381 henkilöä.

Muiden resurssien osalta Staran toimitilastrategia 2018–2020 on päivitetty syksyllä 2017. Siinä korostetaan edelleen erityisesti tilatehokkuuden kasvavaa merkitystä. Jätkäsaaren luola- ja maanpäälliset toimistotilat otettiin käyttöön vuoden 2017 alussa. Samalla luovuttiin ”Bunkkerista” ja väliaikaisista toimistotiloista. Roihupellon itäisen päätukikohdan korvaavan Vuosaaren uuden tukikohdan rakentaminen alkoi Staran omana tuotantona vuoden 2017 alussa.

Staran viisi strategista menestystekijää ovat: asiakaslähtöisyys ja myyntihenkisyys, vahva talous ja kilpailukykyiset palvelukokonaisuudet, tehokkaat ja hyvin toimivat prosessit, kannustava johtaminen ja motivoitunut henkilöstö sekä toiminnan innovatiivinen kehittäminen. Strategisten hankkeiden tavoitteet, mittarit ja tavoitearvot ovat määriteltä strategiatekstissä. Kehittämisen painopisteet olivat erityisesti asiakaslähtöisyydessä ja myyntihenkisyydessä sekä vahvassa taloudessa ja kilpailukykyisissä palvelukokonaisuuksissa.

Taloudellisten tavoitteiden toteutuminen

Nettobudjetoidun rakentamispalvelu Staran sitova toimintakate oli koko vuodelle 8,882 milj. euroa. Rakentamispalveluliikelaitoksen ajalle 1.6.–31.12.2017 asetettu taloudellinen tavoite on liikelaitoksen ylijäämä 24 178 000 euroa. Staran ylijäämä on noin 21 436 000 euroa eli tavoitteesta jäädään noin 2 742 000 euroa. Tavoitteeseen ei päästy, koska loppuvuonna laskutus oli arvioitua pienempää hankkeiden käynnistyttyä arvioitua hitaammin. Laskentajärjestelmään tehdyt muutokset vaikuttivat Staran omaa toimintaa, koska uudelleenjärjestelyjä jouduttiin toteuttamaan kahdesti kalenterivuoden aikana Staran liittyessä kaupungin yhteisen Laske SAP -järjestelmän käyttäjäksi sekä liikelaitosmuutoksessa uudelleen kesäkuun alussa. Rakentamisen korkeasuhdanne on vaikuttanut varsinkin työhöndön ja päälliköiden siirtymisen yksityisen sektorin palvelukseen, mikä on lisännyt ulkopuolisten palveluiden käyttöä ja kustannuksia. Korvaus peruspääomalle maksettiin talousarviossa edellytetyn suuruisena eli 1,134 milj. euroa.

Sitovat toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

- Tavoitteena oli 12 %:n energiansäästö vuoden 2010 energiankulutuksesta mukaan lukien aiempien vuosien säästöavoitteet. Tavoitteeseen sisältyvät sähkön- ja kaukolämmönkulutus.

Tavoite toteutui.

- Tavoitteena oli työhyvinvoinnin kehittäminen siten, että sairauspoissaolojen määrä vähenee vuodesta 2016 vähintään 0,2 prosenttiyksikköä.

Tavoite toteutui.

Ympäristöä koskeva tavoite

- Tavoitteena oli, että 70 % Staran hankintapäätöksistä sisältää ympäristökriteerejä. Raportointi tehdään ympäristöraportoinnin yhteydessä.

Tuottavuuden kehitys

Tuottavuuden mittarina käytettiin jalostusarvoa henkilöä kohti laskettuna. Vuoden 2017 indeksi on 97, kun vuosi 2014 =100 eli tuottavuus laski vertailuvuoteen nähden. Kilpailukyvyyn hakeminen hinnoittelua alentamalla etenkin suurissa rakentamiskohteissa on supistanut käyttökatetta ja edelleen jalostusarvoa henkilöä kohden.

Kaupunginvaltuusto päätti 1.3.2017 perustaa 1.6.2017 alkaen keskushallintoon kuuluvan Helsingin kaupungin rakentamispalveluliikelaitoksen, jonka tehtävänä on huolehtia rakennusalan, ympäristöhoidon ja logistiikan asiantuntija-, tuotanto- ja ylläpitopalvelujen tuottamisesta kaupungille ja kaupunkikonsernin yhteisöille. Samalla hyväksyttiin, että liikelaitoksen aloittava tase muodostetaan liikelaitokseen siirtyvien tase-erien välitilinpäätöksen 31.5.2017 mukaisista kirjanpitoarvoista, ja että siirtyvä nettovarallisuus merkitään liikelaitoksen peruspääomaksi. Lisäksi hyväksyttiin, että liikelaitoksen peruspääoman tuottotavoite vuonna 2017 on kahdeksan (8) prosenttia peruspääomasta, minkä jälkeen tuottotavoite päätetään vuosittain talousarvion yhteydessä. Peruspääoman suuruus aloittavassa taseessa on 24,3 milj. euroa.

HELSINGIN KAUPUNGIN TALOUSHALLINTOPALVELULIIKELAITOS

1 000 euroa	Talousarvio	Toteutunut	Poikkeama
Tuloskehitys			
Liikevaihto	26 855	28 382	1 527
Liikelylijäämä/alijäämä	56	87	31
Tilikauden tulos	0	31	31
Peruspääoman tuotto (8 prosenttia)	56	56	0
Varsinaisen toiminnan rahavirta	265	235	-30
Investointien rahavirta	-200	-168	32
Vaikutus maksuvalmiuteen	65	-40	-105

	Talousarvio	Toteutunut	Poikkeama
Suoritetavoitteet			
Manuaaliset kirjanpitiöviennit, 1 000 kpl	180	131	-49
Myyntilaskut ja myyntireskontralaskut, 1 000 kpl	1 240	1 283	43
Maksumuistutukset ja perintätoimeksiannot, 1 000 kpl	206	217	11
Ostolaskut, 1 000 kpl	771	761	-10
Palkka- ja palkkiolipukkeet, 1 000 kpl	783	782	-1
Tehokkuus/taloudellisuus			
Automaattisesti täsmäytyvät tilioitteet, prosenttia	62,5	66,9	4,4
E-laskujen osuus lähtevistä laskuista, prosenttia	27,0	30,6	3,6
Automaattisesti täsmäytyneet ostolaskut, prosenttia	14,5	12,2	-2,3
CM-järjestelmässä täsmäytyneet ostolaskut, prosenttia	9,0	8,4	-0,6
Sähköisesti ilmoitetut poissaolot, prosenttia	72,5	70,0	-2,5
Sähköiset palkkalipukkeet, prosenttia	74,0	73,0	-1,0
Resurssit			
Henkilötyövuodet	355	384	29
Tuottavuus			
Tuottavuus (2014=100) *)	106,0	97,9	-8,1
Liikevaihto/henkilötyövuosi, 1 000 euroa	77	74	-3
Tilanläytön tehokkuuden mittari			
Tilojen kokonaispinta-ala, m ²	6 959	6 959	0
Tilat, m ² /henkilötyövuosi	20	18	-2
Sitovat toiminnalliset tavoitteet			
Tilikauden tulos	≥ 0	30 634,62	30 634,62
Asiakastyytyväisyys vähintään (asteikolla 1–5)	3,80	3,72	-0,08

*) Talpan tuottavuuslaskenta on uudistettu ja perusvuosi on 2015 = 100

Sitovat toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

- Talouhallintopalvelulla oli vuonna 2017 kaksi sitovaa tavoitetta: asiakastyytyväisyys (asteikolla 1-5) on vähintään 3,80 ja tilikauden tulos ≥ 0 €.

Asiakastyytyväisyys toteutui tasolla 3,72, eli tavoitteesta jäätiin 0,08. Talousarvioon verraten tilikauden tulos muodostui ylijäämäiseksi 30 634,62 euroa eli tulostavoite ≥ 0 € saavutettiin.

Muut toiminnalliset tavoitteet

- Taloushallintopalveluliikelaitokselle talousarviossa asetettu tuottavuustavoite 106 oli asetettu vanhan tuottavuuslaskentamallin mukaan, joten tavoite ei ole vertailukelpoinen edellisenä vuonna uudistettuun tuottavuuslaskentaan. Talousarviossa tilivuoden tavoitteeksi asetettiin kahden pisteen tuottavuuden nousu. Tästä tavoitteesta jäätettiin 3,9 prosenttia. Tuottavuuden laskuun vaikutti merkittävästi kaupungin johtamisjärjestelmän uudistus sekä siihen liittyneet lisätyöt ja järjestelmämuutokset.
- Taloushallintopalvelun palveluksessa oli vuoden 2017 lopussa yhteensä 400 työntekijää, joista vakinaisia oli 372 ja määräaikaisia 28. Henkilöstömäärä väheni edellisestä vuodesta viidellä henkilöllä. Laskennallisia henkilötyövuosia toteutui 384, mikä oli 11 henkilötyövuotta enemmän kuin edellisenä vuonna.
- Automaattisesti täsmäytyvien tilitevientien tavoite asetettiin huomioiden johtamisjärjestelmämuutoksen mahdollisesti tuomat haasteet. Uudistus onnistuttiin toteuttamaan 4,4 prosenttiyksikköä yli tavoitteen.
- Uusien asiakkaiden verkkolaskutus ei sisällynyt talousarviotavoitteeseen. Uusien asiakkaiden verkkolaskutus nosti e-laskujen osuutta kaikista lähetetyistä laskuista 3,6 prosenttiyksikköä.
- Automaattisesti täsmäytyvien ostolaskujen tavoitteesta jäätettiin 2,3 prosenttiyksikköä, koska uusien asiakkaiden prosessit eivät mahdollistaneet automaattitäsmäytystä. Johtamisjärjestelmämuutuksen vuoksi Talpassa oli viivettä uusille toimialoille laskujen automaattikäsittelyn sopimusten laatimisessa. Myös uusilla toimialoilla oli viivettä sopimusten hyväksymisessä, ja tämän takia osaa sopimuslaskuja jouduttiin uudessa organisaatiossa alkuun käsittelemään manuaalisesti. Lisäksi ostolaskujen kierrätysjärjestelmän versiopäivitys myöhästyi ja sopimuslaskujen täsmäytysjärjestelmän kanssa oli merkittäviä ongelmia viiden kuukauden ajan. Tuona aikana osa sopimuslaskuista jouduttiin käsittelemään manuaalisesti.
- Hr-työpöydän käyttöä ei onnistuttu laajentamaan suunnitellusti, joten sähköisesti ilmoitettujen poissaolojen osuus jäi tavoitteestaan. Myös sähköisten palkkalipukkeiden osuus ei kasvanut suunnitellusti. Tämä siitäkin huolimatta, että palkansaajille toimitetaan palkkalipuke ensisijaisesti sähköisessä muodossa ja tästä poiketaan vain erillisestä pyynnöstä.
- Kirjanpitolientien tavoitteesta jäätettiin - 49 000 kpl (-27,2 %) koska suunniteltuja jaksotuksia ei toteutettu.
- Myyntilaskuja ja myyntireskontralaskuja toteutui 43 000, mikä on 3,5 prosenttia talousarviota enemmän. Tämä nousu koostuu uusista asiakkuuksista, joiden laskujen määriä ei oltu huomioitu talousarviota laadittaessa.
- Maksumuistutuksia ja perintätoimeksiantoja toteutui 11 000 eli 5,3 prosenttia enemmän. Velallisia jouduttiin muistuttamaan aiempaa useammin.
- Ostolaskuja toteutui 10 000 vähemmän kuin arvioitiin, mikä johtui muun muassa asiakkaalla toteutetun palvelusetelilaskujen käsittelyn muutoksesta.

HELSINGIN KAUPUNGIN TYÖTERVEYSLIIKELAITOS

1 000 euroa	Talousarvio	Toteutunut	Poikkeama
Tuloskehitys			
Liikevaihto	16 220	16 519	299
Liikelylijäämä/alijäämä (-)	140	638	498
Tilikauden ylijäämä/alijäämä (-)	100	598	498
Poistot	70	32	-38
Peruspääoman tuotto, (8 prosenttia)	40	40	0
Varsinaisen toiminnan rahavirta	170	630	460
Investointien rahavirta	-31	0	31
Vaikutus maksuvalmiuteen	139	630	491

	Talousarvio	Toteutunut	Poikkeama
Suoritetavoitteet			
Työterveysneuvottelut	1 600	1 651	51
Esimieskonsultaatiot	3 500	4 236	736
Työpaikkaselvitykset	560	469	-91
Vastaanotto- ja etäkontaktit	230 000	242 713	12 713
Asiakasmäärä	40 500	40 500	0
Kirjanpidon myynti/asiakasmäärä	403	420	17
Tehokkuus/taloudellisuus			
Liikevaihto/henkilö, 1 000 euroa	113,0	115,0	2,0
Resurssit			
Henkilöstön määrä (31.12.)	144	144	0
Tuottavuus (2014=100)			
Tuottavuusindeksi	100	83	-17

Vuoden 2017 aikana toteutui ennakoitua enemmän hankkeita, jotka eivät olleet tiedossa talousarvion laadintavaiheessa. Tilikauden ylijäämä ylittyi noin 500 000 eurolla vuonna 2017.

Sitovat toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

- Työterveys Helsingin sitovana toiminnallisena tavoitteena on 1 600 työterveysneuvottelua (henkilölukumäärä)

Tavoite toteutui, työterveysneuvotteluja oli 1 651.

Muut toiminnalliset tavoitteet

- Muut toiminnalliset tavoitteet olivat esimieskonsultaation, työpaikkaselvitysten, vastaanotto- ja etäkontaktien, asiakasmäärän ja kirjanpidon myynti/asiakasmäärän lukumäärät. Muut toiminnalliset tavoitteet ylittyivät lukuun ottamatta työpaikkaselvitysten lukumäärää (toteuma 84 prosenttia).

2 Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	65 981	-856	65 125	73 104	-7 979	
Menot	-1 099 670	1 141	-1 098 529	-1 098 644	115	-500
Toimintakate	-1 033 689	285	-1 033 404	-1 025 541	-7 864	-500
Poistot	-17 471		-17 471	-15 941	-1 529	
Tilikauden tulos	-1 051 160	285	-1 050 875	-1 041 482	-9 393	-500

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala huolehtii kaupungin varhaiskasvatuksesta, esiopetuksesta, perusopetuksesta ja lukiokoulutuksesta, suomenkielisestä ammatillisesta koulutuksesta sekä vapaasta sivistystyöstä. Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala toimii kasvatusta ja koulutuslautakunnan alaisuudessa.

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala jakaantuu neljään palvelukokonaisuuteen: varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen palvelukokonaisuus, perusopetuksen palvelukokonaisuus, lukio- ja ammatillisen koulutuksen ja vapaan sivistystyön palvelukokonaisuus sekä ruotsinkielisten palvelujen palvelukokonaisuus.

2 10 01 KASVATUS JA KOULUTUS

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot		33 294	33 294	41 272	-7 978	
Menot		-650 980	-650 980	-651 095	115	-500
Toimintakate		-617 686	-617 686	-609 823	-7 863	-500
Poistot		-10 875	-10 875	-9 443	-1 432	
Tilikauden tulos		-628 561	-628 561	-619 265	-9 296	-500

Määrä- ja taloustavoitteet

Tehokkuus/taloudellisuus	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Käyttöaste	92,5	0,0	92,5	92,3	-0,2	0,0
Menot, euroa/ 1-6 v. Hki	9 730	0	9 730	9 835	105	0
Euroa/ lapsi omilla päiväkodeissa	11 314	0	11 314	11 425	111	0
Euroa/ lapsi ostopalvelupäiväkodeissa	10 576	0	10 576	11 795	1 219	0
Euroa/ lapsi perhepäivähoidossa	12 942	0	12 942	13 059	117	0
Euroa/ lapsi lasten kotihoidontuella	6 243	0	6 243	6 532	289	0
Euroa/ lapsi yksityishoidontuella	6 865	0	6 865	6 829	-36	0
Euroa/ lapsi kerhoissa **)	2 500	0	2 500	2 500	0	0

**) kyseessä keskimääräinen hinta, koska vaihtelua on paljon kerhon koostumuksen mukaan

Keskimääräiset nettomenot, euroa/oppilas/opiskelija

Suomenkielinen esi- ja perusopetus	9 181	0	9 181	8 966	-215	0
Suomenkielinen lukio- ja aikuislukiokoulutus	7 200	0	7 200	7 175	-25	0
Ruotsinkielinen esi- ja perusopetus	9 561	0	9 561	9 469	-92	0
Ruotsinkielinen lukio- ja aikuislukiokoulutus	7 741	0	7 741	7 914	173	0

Tehokkuus/taloudellisuus	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Ammatillinen koulutus ilman oppisopimusta	11 836	0	11 836	12 073	237	0
Oppisopimuskoulutus	3 596	0	3 596	4 232	636	0
Kaupungin tuottamat koulutuspalvelut	9 080	0	9 080	9 016	-64	0
Suomenkielinen työväenopisto						
Tehokkuus/taloudellisuus						
Menot/asukas, euroa, ilman avustuksia	23	0	23	22	-1	0
Toimintakate/opetustunti ilman avustuksia	-125	0	-125	-114	11	0
Ruotsinkielinen työväenopisto						
Tehokkuus/taloudellisuus						
Menot/ruotsinkiel. asukas, euroa	94,68	0	94,68	88,35	-6,33	0
Netto/pidetetyt tunnit, euroa	-127,91	0	-127,91	-108,67	19,24	0

Tuottavuuden toteutuminen (2014 = 100)	TA 2017	2017	2016	2015	2014
Suomenkielinen varhaiskasvatus					
Tuottavuusmatriisi	121,0	127,0	122,0	115,0	100,0
Opetuksen kokonaistuottavuus					
Tuottavuusmatriisi	104,7	103,2	100,6	101,5	100,0
Suomenkielinen esi- ja perusopetus					
Tuottavuusmatriisi	105,3	107,6	102,0	101,5	100,0
Suomenkielinen lukiokoulutus					
Tuottavuusmatriisi	112,8	113,1	103,0	103,9	100,0
Ruotsinkielinen esi- ja perusopetus					
Tuottavuusmatriisi	104,4	105,4	102,3	102,3	100,0
Ruotsinkielinen lukiokoulutus					
Tuottavuusmatriisi	98,5	96,3	95,4	103,4	100,0
Ammatillinen koulutus					
Tuottavuusmatriisi	104,7	99,0	100,6	100,0	100,0
Suomenkielinen työväenopisto					
Tuottavuusmatriisi	116,0	209,2	111,0	98,0	100,0
Ruotsinkielinen työväenopisto					
ilmoittautuneet opiskelijat x opetustunnit/tilikauden tulos	82,9	84,7	89,0	99,1	100,0

Talousarvion toteutuminen

Käyttötalouden toteutuminen

Tilankäytön tehokkuuden toteutuminen	TA 2017	2017	2016	2015	2014
Suomenkielinen varhaiskasvatus					
Tilojen kokonaispinta-ala, htm ²	234 195	234 195	231 523	229 894	
Tilojen pinta-ala (htm ²) suhteessa asiakasmäärään	9,4	9,6	9,4	9,6	
Tilatäyttö	100	100	100	97	
Päiväkotien määrä	278	282	276	275	
Leikkipuistojen määrä	65	65	67	66	
Ruotsinkielinen varhaiskasvatus, suomen- ja ruotsinkielinen perusopetus ja lukiokoulutus					
Tilojen kokonaispinta-ala, htm ²	591 572	592 763	589 782	591 582	
htm ² /opp	11,43	11,33	11,92	11,98	
Suomenkielinen työväenopisto					
Tilojen kokonaispinta-ala, htm ²	17 499	17 432	18 133	17 148	
m ² /asukas	0,028	0,027	0,028	0,027	
Opetustilojen käyttöaste, h / luokkatila 24 vk	35	34	34	35	
Ruotsinkielinen työväenopisto					
Tilojen kokonaispinta-ala htm ²	3 807	3 807	3 807	3 807	
m ² /asukas	9,5	*)	9,5	9,5	

*) Dagmarin kiinteistön remontin vuoksi ei ole mahdollista laskea tunnuslukua

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Suomenkielinen varhaiskasvatus						
Suoritavoitteet						
Hoidossa olevat alle kouluikäiset lapset 31.12.	37 769	0	37 769	37 294	-475	0
Omissa päiväkodeissa, 31.12.	22 759	0	22 759	23 214	455	0
Ostopalvelupäiväkodeissa, 31.12.	290	0	290	352	62	0
Perhepäivähoidossa, 31.12.	997	0	997	881	-116	0
Lasten kotihoidon tuki, lapset 31.12.	8 706	0	8 706	8 140	-566	0
Yksityishoidontuki, lapset 31.12.	3 396	0	3 396	3 451	55	0
Kerhoissa, lapset 31.12.	1 500	0	1 500	1 175	-325	0
Esiopetus, perusopetuksessa	121	0	121	81	-40	0

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Perusopetuslain mukainen iltapäivätoiminnan oppilaat	5 400	0	5 400	6 922	1 522	0
Kaupungin järjestämässä iltapäivätoiminnassa olevat oppilaat	1 400	0	1 400	1 715	315	0
Muiden järjestämässä avustettavassa iltapäivätoiminnassa olevat oppilaat	4 000	0	4 000	5 207	1 207	0
Perusopetus						
Suomenkielinen perusopetus	37 348	0	37 348	37 693	345	0
Perusopetus	37 288	0	37 288	37 627	339	0
Perusopetuksen lisäopetus (10 lk)	60	0	60	66	6	0
Lukio- ja ammatillinen koulutus ja vapaasivistystyö						
Suomenkielinen lukiokoulutus	7 664	0	7 664	7 546	-118	0
Lukiokoulutus	7 248	0	7 248	7 166	-82	0
Valmistava opetus	52	0	52	44	-8	0
Valtionosuuteen oikeuttavat aineopiskelijat	364	0	364	336	-28	0
Ammatillinen koulutus	12 038	0	12 038	11 453	-585	0
Valtionosuuteen oikeuttava koulutus	8 731	0	8 731	8 504	-227	0
* Tekniikan ja liikenteen ala	4 412	0	4 412	4 347	-66	0
* Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	550	0	550	559	9	0
* Sosiaali- ja terveysala	3 053	0	3 053	2 913	-140	0
* Kulttuuriala	364	0	364	289	-75	0
* Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus	352	0	352	398	46	0
Valtionosuuteen oikeuttava lisäkoulutus	185	0	185	185	0	0
Maksullinen palvelutoiminta	300	0	300	300	0	0
Perusopetuksen lisäopetus (10 lk)	40	0	40	40	-1	0
Oppisopimuskoulutus	2 650	0	2 650	2 293	-358	0
Työpajatoiminta, opiskelijamäärä henkilötyövuosina	132	0	132	132	0	0
Suomenkielinen työväenopisto						
Opetustunnit	101 500	0	101 500	103 738	2 238	0
Kurssilaiset, kurssipaikan saaneet	78 000	0	78 000	82 057	4 057	0
Opiskelutunnit, kaikki osallistuneet	1 136 000	0	1 136 000	1 258 686	122 686	0

Talousarvion toteutuminen

Käyttötalouden osan toteutuminen

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Kokeileva, Integraiva, strateginen opetus	15 000	0	15 000	16 587	1 587	0
Ruotsinkieliset palvelut						
Ruotsinkielinen varhaiskasvatus						
Hoidossa olevat alle kouluikäiset lapset 31.12.	2 348	0	2 348	2 254	-94	0
Omissa päiväkodeissa, 31.12.	1 943	0	1 943	1 866	-77	0
Ostopalvelupäiväkodeissa, 31.12.	200	0	200	207	7	0
Perhepäivähoidossa, 31.12.	120	0	120	90	-30	0
Esiopetus, perusopetuksessa	85	0	85	91	6	0
Ruotsinkielinen esi- ja perusopetus	3 445	0	3 445	3 543	98	0
Perusopetus	3 435	0	3 435	3 532	97	0
Perusopetuksen lisäopetus (10 lk)	10	0	10	11	1	0
Ruotsinkielinen lukiokoulutus	1 341	0	1 341	1 296	-45	0
Lukiokoulutus	1 214	0	1 214	1 203	-11	0
Valtionosuuteen oikeuttavat aineopiskelijat	127	0	127	93	-34	0
Ruotsinkielinen työväenopisto						
Opetustunnit	22 500	0	22 500	23 869	1 369	0
Opiskelijamäärä	6 300	0	6 300	6 523	223	0
Kurssilaiset, ilmoittautuneet opiskelijat	18 500	0	18 500	15 934	-2 566	0
Opintonsa loppuunsaattaneiden maahanmuuttajien määrä	15	0	15	16	1	0
Kaupungin varhaiskasvatuksen palvelut yhteensä	45 517	0	45 517	46 470	953	0
Peruspalvelulain mukainen iltapäivätoiminta	5 400	0	5 400	6 922	1 522	0
Kaupungin tuottaman perusopetuksen oppilaat yhteensä	40 793	0	40 793	41 236	443	0
Kaupungin tuottaman lukiokoulutuksen opiskelijat yhteensä	9 005	0	9 005	8 842	-163	0
Ammatillinen koulutus	12 038	0	12 038	11 453	-585	0

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Kotikuntakorvausten perusteena olevat oppilasmäärät						
Helsingin kaupungin järjestämässä esi- ja perusopetuksessa olevat muiden kuntien oppilaat	626	0	626	580	-46	0
Muiden koulutuksen järjestäjien esi- ja perusopetuksessa olevat helsinkiläiset oppilaat	8 750	0	8 750	8 818	68	0

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Vieraskielisten ja erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden osuudet opiskelijamääristä, prosenttia						
Erityistä tukea tarvitsevat						
Suomenkielinen perusopetus	11,2	0,0	11,2	11,9	0,7	0,0
Ruotsinkielinen perusopetus	6,7	0,0	6,7	8,0	1,3	0,0
Ammatillinen koulutus	11,5	0,0	11,5	9,7	-1,8	0,0
Vieraskieliset						
Suomenkielinen perusopetus	20,8	0,0	20,8	20,8	0,0	0,0
Ruotsinkielinen perusopetus	1,5	0,0	1,5	2,4	0,9	0,0
Suomenkielinen lukiokoulutus	11,5	0,0	11,5	13,4	1,9	0,0
Ruotsinkielinen lukiokoulutus	0,4	0,0	0,4	0,9	0,5	0,0
Ammatillinen koulutus	24,7	0,0	24,7	32,3	7,6	0,0

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Käytettävissä olevat henkilöstöresurssit						
Varhaiskasvatus						
Vakanssit	5 893	0	5 893	5 807	-86	0
Henkilöstömäärä	6 120	0	6 120	6 125	5	0
Opetus						
Kuukausipalkkainen henkilöstö	5 573	0	5 573	5 240	-333	0
Tuntiopettajat	1 069	0	1 069	1 237	168	0
Muut määräaikaiset	88	0	88	103	15	0
Suomenkielinen työväenopisto						
Asukkaat	634 656	0	634 656	635 181	525	0
Vakituisen henkilöstön määrä	106	0	106	46	-60	0
Tuntipalkkaisen henkilöstön opetustunnit	86 544	0	86 544	88 670	2 126	0
Ruotsinkielinen työväenopisto						
Kuukausipalkkainen henkilöstö	27	0	27	16	-11	0
Tuntiopettajat	250	0	250	232	-18	0

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Vaikuttavuus tavoitteet						
Suomenkielinen perusopetus						
Peruskoulun päättötodistuksen saaneet	98	0	98	99	1	0
Perusopetuksen oman oppilaaksiottoalueen koulun valinneet 1. luokan oppilaat	86	0	86	86	0	0
Perusopetuksen oman oppilaaksiottoalueen koulun valinneet 6. luokan oppilaat	75	0	75	76	1	0
Ruotsinkielinen perusopetus						
Peruskoulun päättötodistuksen saaneet	99	0	99	100	1	0
Perusopetuksen oman oppilaaksiottoalueen koulun valinneet 1. luokan oppilaat	89	0	89	99	10	0
Perusopetuksen oman oppilaaksiottoalueen koulun valinneet 6. luokan oppilaat	81	0	81	92	11	0
Suomenkielinen lukiokoulutus						
Ylioppilaskirjoitusten tulokset (ero valtak. keskiarvoon)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Läpäisyaste	85,4	0,0	85,4	84,9	-0,5	0,0
Keskeyttäminen negatiivinen	1,3	0,0	1,3	1,3	0,0	0,0
Ruotsinkielinen lukiokoulutus						
Ylioppilaskirjoitusten tulokset (ero valtak. keskiarvoon)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Läpäisyaste	93,4	0,0	93,4	93,1	-0,3	
Keskeyttäminen negatiivinen	1,2	0,0	1,2	1,2	0,0	
Ammatillinen koulutus						
Läpäisyaste	53,8	0,0	53,8	51,0	-2,8	0,0
Läpäisyaste, näyttötutkintoperusteinen	59,8	0,0	59,8	61,1	1,3	0,0
Keskeyttäminen negatiivinen	11,8	0,0	11,8	11,1	-0,7	0,0
Järjestämisluvan käyttöaste	100,0	0,0	100,0	97,4	-2,6	0,0

Toimialan käyttötalouden tulot ylittivät talousarvion noin 8,0 miljoonalla eurolla. Ennakoitua enemmän tuloja kertyi ulkopuolisesta hankerahoituksesta sekä varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista. Varhaiskasvatuksen asiakasmaksujen kasvu (noin miljoona euroa) johtuu talousarviossa ennakoitua suuremmasta lapsimäärästä päiväkotihoidossa.

Toimialan menot olivat 115 000 euroa yli talousarvion eli ne toteutuivat lähes talousarvion mukaisesti. Menoylitys johtuu kaupungin saamista käyttötarkoitussidonnaisista valtionavustuksista sekä muusta ulkopuolisesta rahoituksesta, joita ei ole pystytty huomioimaan talousarviossa. Kaupungin näkökulmasta ylitys on tekninen. Määrärahan ylitykselle kaupunginvaltuusto myönsi ylitysoikeuden 28.2.2018.

Sitovat toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

Toimialalla on seitsemän sitovaa tavoitetta vuoden 2017 talousarviossa. Toimialan kaikki sitovat tavoitteet toteutuivat talousarvion mukaisesti.

Varhaiskasvatus

- Tavoite 1: Neuvola päiväkodissa -toimintamallin käyttö laajenee Mellunkylän ja Malmi-Pukinmäen varhaiskasvatusalueille vuoden 2017 aikana.

Tavoite toteutui. Mellunkylän ja Malmi-Pukinmäen varhaiskasvatusalueilla 3-vuotiaiden päiväkotilasten vanhemmista 38 prosenttia valitsi Neuvola päiväkodissa -toimintamallin käytön kevään 2017 tarkastuksissa. Tavoite liittyy kaupungin strategiaohjelman kohtaan hyvinvoiva helsinkiläinen.

- Tavoite 2: Deflatoidut menot €/varhaiskasvatuksen palvelujen piirissä olevia lapsia (koko päiväkotihoido, koko perhepäivähoito, yksityisen hoidon ja kotihoidon tuki ja kerhot) kohden Helsingissä eivät kasva.

Tavoite toteutui. Deflatoidut menot eivät kasvaneet vuonna 2017. Deflatoidut menot palvelujen piirissä olevaa lasta kohden olivat 10 477 €, kun vuonna 2016 ne olivat 10 650 €.

Opetus

- Tavoite 1: Digitaalisuus ja monimuotoiset oppimisympäristöt edistävät jokaisen oppimista yhteisöllisesti ja yksilöllisesti perusopetuksessa.

Mittari 1: Jokaisessa peruskoulussa on vähintään yksi monimuotoinen oppimisympäristö täyttä 100:aa oppilasta kohti. Tavoite toteutui sekä suomenkielisessä että ruotsinkielisessä perusopetuksessa. Suomenkielisessä perusopetuksessa on 627 monimuotoista oppimisympäristöä 37 703 oppilaalle. Ruotsinkielisessä perusopetuksessa on 62 monimuotoista oppimisympäristöä 3 594 oppilaalle.

Mittari 2: ePortfolio otetaan käyttöön vähintään 40 suomenkielisessä ja viidessä ruotsinkielisessä peruskoulussa. Tavoite toteutui. ePortfolio on otettu käyttöön 48 suomenkielisessä koulussa ja seitsemässä ruotsinkielisessä koulussa.

Tavoite liittyy kaupungin strategiaohjelman kohtaan hyvinvoiva helsinkiläinen.

- Tavoite 2: Digitaalisuus ja monimuotoiset oppimisympäristöt edistävät jokaisen oppimista yhteisöllisesti ja yksilöllisesti lukiokoulutuksessa.

Mittari: Vähintään 50 prosentilla lukioiden opettajista ja ohjaajista on digi.fi 1-tason taidot.

Tavoite toteutui. Taitotasolle 1 on tunnustettu 57 prosenttia suomenkielisestä opetushenkilöstöstä (266/464) ja 70 prosenttia ruotsinkielisestä opetushenkilöstöstä (58/83).

Tavoite liittyy kaupungin strategiaohjelman kohtaan hyvinvoiva helsinkiläinen.

- Tavoite 3: Digitaalisuus ja monimuotoiset oppimisympäristöt edistävät jokaisen oppimista yhteisöllisesti ja yksilöllisesti ammatillisessa koulutuksessa.

Mittari: Vähintään 50 prosentilla opettajista ja ohjaajista on digi.fi 1-tason taidot.

Tavoite toteutui. Taitotasolle 1 on tunnustettu 56 prosenttia (481/860) ammatillisen koulutuksen opetushenkilöstöstä.

Tavoite liittyy kaupungin strategiaohjelman kohtaan hyvinvoiva helsinkiläinen.

Vapaa sivistystyö, Suomenkielinen työväenopisto

- Tavoite 1: Suomenkielisen työväenopiston opetustuntien määrä vuonna 2017 on 101 500 opetustuntia.

Tavoite toteutui. Suomenkielinen työväenopisto toteutti vuoden 2017 aikana 103 737 opetustuntia.

Vapaa sivistystyö, Ruotsinkielinen työväenopisto

- Tavoite 1: Ruotsinkielinen työväenopisto toteuttaa 22 500 opetustuntia yhteensä noin 6 300 osallistujalle vuonna 2017.

Tavoite toteutui. Ruotsinkielinen työväenopisto toteutti 23 689 opetustuntia vuoden 2017 aikana. Ruotsinkielisen työväenopiston toimintaan osallistui 6 523 henkilöä.

Muut toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti

Varhaiskasvatus

- Tavoite 1: Varhaiskasvatoimi osallistuu Suomi 100 Suuri Lukuseikkailu -hankkeeseen tiiviissä yhteistyössä kaupunginkirjaston kanssa.
Tavoite toteutui.
Tavoite liittyy kaupungin strategiaohjelman kohtaan kulttuurista iloa ja vetovoimaa.
Neljässä Suomi 100 Suuri lukuseikkailu -hankkeen starttitilaisuudessa kaupunginkirjaston yhdyshenkilö kohtasi oman lähialueensa varhaiskasvatusyksiköiden, leikkipuistoyksiköiden ja perhepäivähoidon edustajat (yhteensä 291 henkilöä). Tilaisuuksiin liittyvissä työpajoissa ideoitiin ja kirjattiin kymmeniä yhteisiä alueellisia työkäytäntöjä ja tapahtumia sekä sovittiin niiden toimeenpanosta erityisesti vuoden 2017 aikana ja että kukin päiväkotiryhmä vierailee kirjastossa vuoden 2017 aikana. Kaikilla päiväkodeilla on ollut vähintään yksi ja monilla useita yhteistapahtumia. Tavoitteen toteutuminen on kirjattu varhaiskasvatusyksiköiden sähköisesti tallennettuihin toimintasuunnitelmiin.
- Tavoite 2: Työkykyjohtaminen tukee arjen sujuvuutta – jokaisen työpanos on tärkeä
Tavoite toteutui.
Tavoite liittyy kaupungin strategiaohjelman kohtaan taitava johtaminen ja osaava henkilöstö.
Työkykyjohtamista koskeva työhyvinvointihanke toteutui suunnitelman ja ennusteen mukaisesti. Tavoitteena oli, että esimies ja työntekijät ymmärtävät työkykyjohtamisen käsitteen, roolit ja vastuut, tavoitteet ja toimenpiteet ja toimivat niiden mukaan. Tavoitteen toteutumiseksi toteutettiin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan yhteinen työhyvinvointihanke vuonna 2017. Hyvien käytäntöjen keräämiseksi keväällä 2017 järjestettiin kaksi työkykyjohtamisen työpajaa esimiehille. Työpajatyöskentelyä hyödynnettiin esimiesvalmennuksissa. Syksyllä järjestettiin työkykyjohtamisen esimiesvalmennus pilottina kolmelle esimiesryhmälle (yhteensä 45 esimiestä) eri palvelukokonaisuuksista. Pilotoinnin tuloksena syntyi valmennusohjelma, jolla kaikki toimialan esimiehet valmennetaan jatkossa työkykyjohtamiseen. Työkykyjohtamisen koulutus toimialan esimiehille aloitettiin yhdellä esimiesryhmällä 27.11.2017 (toinen osa 15.1.2018).
Vuoden 2016 sairauspoissaolokokeilun käytäntö laajennettiin vuoden 2017 aikana koskemaan koko varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen palvelujen sekä toimialan hallinnon henkilökuntaa. Lisäksi käytäntö laajennettiin vuoden 2018 alusta koskemaan koko toimialan henkilöstöä. Sairauspoissaolojen myöntämiskäytännössä kaikilla esimiehillä on käytössä laajennettu oikeus myöntää sairauslomaa työntekijöilleen työkykykeskustelun jälkeen ilman lääkärin- tai terveydenhoitajan todistusta. Esimiehen ja työntekijän käymät työkykykeskustelut ovat muodostuneet osaksi arjen toimintaa.

Opetus

- Tavoite 4: Kehitetään lasten, nuorten ja perheiden aktiivista toimintaa ja vahvistetaan osallisuutta siten, että jokaisella lapsella on mahdollisuus johonkin harrastukseen.
Mittari 1: Vähintään 40 suomenkielisessä ja viidessä ruotsinkielisessä peruskoulussa koulun tiloja käytetään koulun jälkeen iltapäivisin harrastustoimintaan.
Tavoite toteutui sekä suomenkielisen että ruotsinkielisen perusopetuksen osalta.
Tavoite liittyy kaupungin strategiaohjelman kohtaan hyvinvoiva helsinkiläinen.
- Tavoite 5: Suunnittelussa huomioidaan varhaiskasvatoimen digitalisaatio-ohjelma ja kehittämistyötä tehdään yhdessä varhaiskasvatoimen ja kaupunginkanslian kanssa. Tavoitteena on yhteisen tiedon tuottaminen verkossa ja verkostoissa.
Mittari: Vähintään kaksi suomen- ja kaksi ruotsinkielistä opetus- ja varhaiskasvatoimen yhteistä koulutuspäivää.
Ruotsinkielisessä palvelukokonaisuudessa on toteutettu kolme yhteistä koulutustilaisuutta varhaiskasvatuksen ja

perusopetuksen henkilöstölle. Aiheina ovat olleet pedagoginen dokumentointi ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus monikulttuurisessa ympäristössä. Tavoite toteutui myös suomenkielisessä perusopetuksessa. Ruotsinkielisen palvelukokonaisuuden tavoin järjestettiin kolme yhteistä koulutustilaisuutta. Tavoite liittyy kaupungin strategiaohjelman kohtaan hyvinvoiva helsinkiläinen.

Vapaa sivistystyö, Suomenkielinen työväenopisto

- Tavoite: Opistossa seurataan ilmoittautuneiden kurssilaisten määrää, kaikkien opiskelijoiden tuntimäärää ja tapahtumiin osallistuvien opiskelijoiden lukumäärää. Tavoite toteutui. Ilmoittautuneita oli 82 057. Opiskelijoiden tuntimäärä oli 1 258 686 tuntia. Opiskelijoiden lukumäärä oli 109 507.

Vapaa sivistystyö, Ruotsinkielinen työväenopisto

- Tavoite: Ilmoittautuneiden kurssiosallistujien määrä. Tavoite ei toteutunut. Ilmoittautuneiden kurssiosallistujien määrä oli 15 934. Tavoitteena oli 18 500 osallistujaa. Ruotsinkielinen työväenopisto toimi väistötiloissa, mikä vaikutti kurssiosallistujien määrään. Tavoite: Ruotsinkielisen työväenopiston kurssitoimintaan osallistuvien määrän suhde Helsingin ruotsinkielisen väestön määrään. Tavoite toteutui. Tavoitteena oli, että 17 prosenttia ruotsinkielisestä väestöstä osallistuu ruotsinkielisen työväenopiston toimintaan. Ruotsinkielisestä väestöstä osallistui toimintaan 18 prosenttia. Tavoite: Suunnittelemansa opinnot loppuunsaattavien maahanmuuttajien määrä. Tavoite toteutui. Tavoite oli 15 opiskelijaa ja toteuma oli 16 opiskelijaa.

Määrä- ja taloustavoitteet

Tavoitteet liittyvät strategiaohjelman kohtaan talous tasapainottuu ja tuottavuus paranee.

- **Opetus:** Palvelujen yksikkökustannukset lähenevät muiden suurempien kaupunkien keskiarvoa. Mittari: Oppilaskohtaiset nettomenot ovat kaupungin tuottamissa opetus- ja koulutuspalveluissa keskimäärin enintään 9 080 euroa eli 31 euroa vähemmän kuin vuonna 2016. Tavoite ei sisällä työväenopistojen kustannuksia eikä asiakasmääriä. Tavoite toteutui. Toteuma oli 9 016 euroa oppilasta ja opiskelijaa kohden.
- **Suomenkielinen työväenopisto:** menot 23 € asukasta kohden ja toimintakate/opetustunti ilman avustuksia -125 €. Tavoite toteutui. Menot asukasta kohden olivat 22 € ja toimintakate/opetustunti ilman avustuksia oli -114 €.
- **Ruotsinkielinen työväenopisto:** 94,68 €/ruotsinkielinen asukas ja netto €/pidetty tunti -127,91 €. Tavoite toteutui. Kustannukset olivat 88,35 €/ruotsinkielinen asukas ja netto €/pidetty tunti -108,67 €.

Energiatohokkuutta ja ympäristöä koskevat tavoitteet

Tieto toteumasta ei vielä ole saatavilla.

Tuottavuuden toteutuminen

Toimialan tuottavuutta mitattiin vuonna 2017 yhdistyneiden virastojen tuottavuuslaskennan pohjalta. Opetuksessa ja ruotsinkielisessä vapaassa sivistystyössä tuottavuutta on laskettu tuottavuusindeksillä (kustannusten kehitys suhteessa asiakasmäärän kehitykseen) ja varhaiskasvatuksessa ja suomenkielisessä vapaassa sivistystyössä tuottavuusmatriisilla.

Tuottavuuden parantamisessa saavutettiin tai ylitettiin talousarviossa arvioitu taso muissa toimialan palveluissa paitsi ruotsinkielisessä lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa. Ammatillisen koulutuksen tuottavuutta laski opiskelijamäärien ja oppisopimusten määrien jääminen alle talousarvion. Menoja ei pystytty sopeuttamaan samassa suhteessa.

3 20 01 VARHAISKASVATUSVIRASTO 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	40 742	-21 078	19 664	19 664	0	
Menot	-384 155	222 351	-161 804	-161 804	-0	
Toimintakate	-343 413	201 273	-142 140	-142 140	-0	
Poistot	-1 600	934	-666	-535	-131	
Tilikauden tulos	-345 013	202 207	-142 806	-142 675	-131	

4 02 02 KAUPUNGIN TUOTTAMAT PALVELUT 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	22 121	-11 631	10 490	10 490	-0	
Menot	-602 720	359 743	-242 977	-242 977	0	
Toimintakate	-580 599	348 112	-232 487	-232 487	0	
Poistot	-15 728	9 867	-5 861	-5 889	28	
Tilikauden tulos	-596 327	357 979	-238 348	-238 376	28	

4 02 11 KORVAUKSET JA AVUSTUKSET MUIDEN TUOTTAMIIN PALVELUIHIN 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	470	-247	223	223	0	
Menot	-92 529	57 896	-34 633	-34 633	-0	
Toimintakate	-92 059	57 649	-34 410	-34 410	-0	
Poistot				-1	1	
Tilikauden tulos	-92 059	57 649	-34 410	-34 410	0	

4 02 13 TYÖLLISYYDEN HOITAMINEN 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-1 862	1 843	-19	-19	-0	
Toimintakate	-1 862	1 843	-19	-19	-0	
Tilikauden tulos	-1 862	1 843	-19	-19	-0	

4 11 SUOMENKIELINEN TYÖVÄENOPISTO 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	2 117	-955	1 162	1 162	-0	
Menot	-14 995	8 283	-6 712	-6 712	1	
Toimintakate	-12 878	7 328	-5 550	-5 550	0	
Poistot	-120	69	-51	-50	-1	
Tilikauden tulos	-12 998	7 397	-5 601	-5 600	-1	

4 12 RUOTSINKIELINEN TYÖVÄENOPISTO 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	531	-239	292	292	-0	
Menot	-3 409	2 005	-1 404	-1 404	0	
Toimintakate	-2 878	1 766	-1 112	-1 112	-0	
Poistot	-23	5	-18	-24	6	
Tilikauden tulos	-2 901	1 771	-1 130	-1 137	6	

3 Kaupunkiympäristön toimiala

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	886 337	267	886 604	1 060 410	-173 806	
Menot	-739 259	-298	-739 557	-702 969	-36 588	-3 440
Toimintakate	147 078	-31	147 047	357 440	-210 394	-3 440
Poistot	-256 055	531	-255 524	-252 472	-3 052	
Tilikauden tulos	-108 978	500	-108 478	104 968	-213 446	-3 440

Toimialalla oli käytettävissä 743,0 miljoonaa euroa. Menojen toteuma oli 703,0 miljoonaa euroa. Talousarviossa toimialan tuloarvio oli 886,6 miljoonaa euroa. Tuloja kertyi 1 060,4 miljoonaa euroa. Tulokertymää kasvatti muuttuneen kirjanpitoikäntönnön mukainen maanmyyntien ja rakennusten myyntien voittojen ja tappioiden kirjaaminen käyttötalouteen.

3 10 01 KAUPUNKIRAKENNE

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot		163 601	163 601	343 758	-180 157	
Menot		-103 883	-103 883	-106 902	3 019	-3 440
Toimintakate		59 718	59 718	236 856	-177 138	-3 440
Poistot		-53 406	-53 406	-58 081	4 675	
Tilikauden tulos		6 312	6 312	178 775	-172 463	-3 440

Määrä- ja taloustavoitteet

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Suoritettavat tavoitteet						
Luovutettu asuntorakennusoikeus vähintään, kem ²	380 000	0	380 000	256 000	-124 000	0
Vapautuvien vuokra-asuntojen markkinointiaika, keskiarvo enintään pv.	5	0	5	4,6	0	0
Maanmittaustoimintaan liittyvien keskeisten palvelujen toimitusaika enintään, keskiarvo pv	19	0	19	15,4	-4	0
Ulkoiset maanvuokrat, milj. €, vähintään	210	0	210	211	1	0
Laaditaan yleiskaavan toteutumishjelma yhdessä kaupunginkanslian kanssa	Ohjelma laadittu	0	Ohjelma laadittu	Ohjelma laadittu	0	0
Laaditaan MAL-sopimuksen ja uuden AM-ohjelman mukaisesti asemakaavoja asuntotuotantoon vähintään 600 000 kem ² pääosin raideliikenteen palvelualueelle	600 000	0	600 000	736 819	136 819	0

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Asemakaavoitetusta asuntokerrosalammäärästä on täydennysrakentamista vähintään 200 000 kem ² .	200 000	0	200 000	379 094	179 094	0
Malmin lentokenttäalueen asemakaavoituksen jatkaminen: Fallkullanpuiston asemakaava, lentokenttärakennuksen ja hangaarin suojelukaava ja Malmin raitiotie- ja liikenneyhteydet Kivikon ja Tattariharjun välillä. Asemakaavaehdotukset valmistellaan lautakunnan käsittelyyn vuoden 2017 aikana.	ehdotukset valmisteltu	0	ehdotukset valmisteltu	ehdotukset valmisteltu	0	0
Asunto-ohjelman mukaisille tonteille rakennetaan katu sellaiseen vaiheeseen, että tontin rakentaminen on oikea-aikaisesti mahdollista.	rakennettu	0	rakennettu	rakennettu	0	0
Joukkoliikenteen kuljetusosuus aamuliikenteessä keskustaan kasvaa 0,2 %-yksikköä edellisvuoden toteumasta.	+0,2%	0	+0,2%	+2,6%	2,4 %	0
Joukkoliikenteen osuus poikittaisliikenteessä kasvaa 0,2%-yksikköä edellisvuoden toteumasta.	+0,2%	0	+0,2%	-1,9%	-2,1 %	0
Luovutettu asuntorakennusoikeus vähintään, kem ²	380 000	0	380 000	256 000	-124 000	0
Helsingin katu- ja puistorakentamisessa muodostuvista maa-aineksista vähintään 80 prosenttia hyötykäytetään.	80 %	0	80 %	80 %	0	0
Kävelyn, pyöräilyn ja joukkoliikenteen osuutta liikenteestä edistetään kehittämällä talvihoitoa.	talvihoitoa kehitetty	0	talvihoitoa kehitetty	talvihoitoa kehitetty	0	0
Suunnitelmalliseen valvontaan kuuluvia tarkastuksia tehdään ympäristövalvonnassa 400 tarkastusta.	400	0	400	557	157	0
Suunnitelmalliseen valvontaan kuuluvia tarkastuksia tehdään elintarvike-valvonnassa 2 600 Oiva-järjestelmän mukaista tarkastusta	2600	0	2 600	2 695	95	0
Suunnitelmalliseen valvontaan kuuluvia tarkastuksia tehdään tupakkavalvonnassa yhteensä 350 tarkastusta.	350	0	350	657	307	0

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Luonnon monimuotoisuutta turvataan laatimalla hoito- ja käyttösuunnitelmat sekä rauhoitusesitykset kolmelle alueelle	toteutettu	0	toteutettu	ei toteutunut	ei toteutunut	0
Ympäristötalon kokonaisenergiankulutus vuonna 2017 on 6 % pienempi kuin vuoden 2014 kokonaisenergiankulutus	-6,0 %	0	-6,00 %	-3,60 %	2,40 %	0
Rakennusvalvontaan saapuneista lupahakemuksista vähintään 80 % käsitellään 6 viikossa (=1,4 kuukautta)	80 %	0	80 %	80 %	80 %	0
Sähköisesti käytettävissä olevien asiointipalveluiden osuutta lisätään vuodesta 2015 vuoden 2017 loppuun mennessä 30:llä prosenttiyksiköllä	Toteutettu	0	Toteutettu	Tavoitteen toteutumista ei voitu arvioida, koska tavoite perustui päättyneeseen organisaatioon eikä luotettavia mittareita ollut käytössä uudessa organisaatiossa	Tavoitteen toteutumista ei voitu arvioida, koska tavoite perustui päättyneeseen organisaatioon eikä luotettavia mittareita ollut käytössä uudessa organisaatiossa	0
Kaupungin tuella rakennettujen hissien määrä, kpl	60	0	60	76	16	0
Rakentamiskelpoiseksi tutkittu ja kunnostettu maa (5v. keskiarvo, ha)	15	0	15	33	18	0
Geoteknisestä suunnittelusta johtuvia, yli 0,5 milj. euron vahinkoja ei toteudu pohja- ja kalliorakentamisessa, vahinkojen määrä, kpl	0	0	0	0	0	0
Ylläpidettävä katuala, ha	2 102	0	2 102	2 101	-1	0
Ylläpidettävät sillat, m ²	310 364	0	310 364	318 177	7 813	0
Yleiset käymälät, kpl	39	0	39	39	0	0
Uudelleen päällystetty katuala, ha	46	0	46	48	2	0
Rakennetut puistot, ha	919	0	919	925	6	0
Pellot ja niityt, ha	1 045	0	1 045	1 069	24	0
Metsäiset alueet, ha	4 655	0	4 655	4 601	-54	0
Katuvihreä, ha	491	0	491	456	-35	0
Lupapäätökset, kpl	3 500	0	3 500	2 686	-814	0
Uudisrakentamista koskevat lupapäätökset, kpl	650	0	650	593	-57	0
Uudisrakentamisen lupapäätökset, asuntoja kpl	6 000	0	6 000	7 935	1 935	0
Käyttötarkoituksen muutokset, asuntoja kpl	1 000	0	1 000	295	-705	0

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Uudisrakentamisen lupapäätökset, toimistot, liiketilat, julkiset tilat kem ²	300 000	0	300 000	247 615	-52 385	0
Uudisrakentamisen lupapäätökset, teollisuus ja varastotilat kem ²	90 000	0	90 000	30 227	-59 773	0
Uudisrakentamisen lupapäätökset, muut kem ²	7 500	0	7 500	6 770	-730	0
Erityissuunnitelmat, kpl	36 000	0	36 000	43 171	7 171	0
Katselmuksset, kpl	15 000	0	15 000	13 814	-1 186	0
Uudisrakentamisen määrä milj. m ³	4,3	0,0	4,3	4,3	0,0	0,0
Asiakaspalvelutapahtumat	125 000	0	125 000	135 856	10 856	0
Alueidenkäytön valvontatapahtumat	15 000	0	15 000	20 760	5 760	0
Katutyöluvut	6 000	0	6 000	5 809	-191	0
Tilapäiset liikennejärjestelyt, kpl	6 700	0	6 700	212	-6 488	0
Sijoitusluvut ja -suostumukset	450	0	450	492	42	0
Maanvuokrasopimukset	1 500	0	1 500	1 505	5	0
Tonttikorkeusilmoitukset	600	0	600	594	-6	0
Pysäköinnin valvontatapahtumat	1 000 000	0	1 000 000	874 439	-125 561	0
Pysäköintivirhemaksut ja -huomautukset, kpl	200 000	0	200 000	166 409	-33 591	0
Pysäköintiautomaatit, kpl	500	0	500	573	73	0
Pysäköintitunnukset	28 000	0	28 000	28 327	327	0
Kunnossa- ja puhtaanapitosiirrot, kpl	11 900	0	11 900	14 778	2 878	0
Pysäköinninvalvonnan siirrot, kpl	4 100	0	4 100	2 116	-1 984	0
Turvataan yritysten toimintaedellytykset ja elinkeinoelämän toimivuus laatimalla riittävästi ja oikea-aikaisesti toimitilakaavoja kaupunkirakenteen ja saavutettavuuden kannalta hyville paikoille.	toteutuu	0	toteutuu	toteutui	0	0
Keskusta-alueiden kävely-ympäristön toiminnallinen ja kaupunkikuvallinen laatu paranee. Vuonna 2017 toteutetaan edellisvuonna kehitetty seurantamenetelmä.	toteutuu	0	toteutuu	toteutui	0	0
Jalankulku-, pyöräily- ja joukkoliikennematkojen yhteenlaskettu osuus kaikista matkoista kasvaa verrattuna viiden edellisen vuoden keskiarvoon.	toteutuu	0	toteutuu	toteutuu	0	0

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Liikenneonnettomuuksissa loukkaantuneiden ja kuolleiden kokonaismäärän vähenemistrendi on vähintään 2 % viiden edellisen vuoden keskiarvosta.	2 %	0	4,3 %	4,3 %	2,3 %	0
Yhteistyössä muiden hallintokuntien kanssa tuetaan toimia, jotka edistävät pyöräilyä. Tavoitteena on pyöräilyn lisääminen ja turvallisuuden edistäminen. Vuoden 2017 aikana laaditaan rakennuspalvelun kanssa yhteiset tavoitteet pyöräilyinfran toteuttamiseen ja yhteiset mittarit vaikutusten seuraamiseen.	toteutuu	0	toteutuu	toteutui	0	0
Tutkimukset, selvitykset, ohjelmat	48	0	48	37	-11	0
Kirjalliset lausunnot	835	0	835	243	-592	0
Luvat ja ilmoitukset	1 840	0	1 840	1 828	-12	0
Valvontatarkastukset ja näytteenotto	5 700	0	5 700	6 436	736	0
Neuvonta	14 400	0	14 400	13 347	-1053	0
Tiedotus ja valistus	503		503	451	-52	0
Tehokkuus/taloudellisuus						
Maankäyttö ja kaupunkirakenteen menot €/asukas ****)	41	0	41	52,7	12	0
Maankäyttö ja kaupunkirakenteen menot €/kaavoitettu kokonaiskerrosala (kem ² 5 v keskiarvo) ****)	23	0	23	27,4	4	0
Ulkovalaistuksen energian kulutus, kWh/asukas **)	73,43	0,00	73,43		-73,43	0,00
Toiminnan laajuustiedot						
Kaavoituksen mahdollistamat uudet asunnot (kpl)*	6 000	0	6 000	8 200	2 200	0
Kaavoitettu kokonaiskerrosala (kem ²)* **)	1 250 000	0	1 250 000	1 343 772	93 772	0
Joukkoliikenne-etuudet sisältävien tulosuuntien kokonaismäärä liikennevaloliittymissä yhteensä (kpl) **)	980	0	980	949	-31	0
Suunnitellut baana- ja pyöräilyn pääväyläkilometrit (km) ***)	10	0	10	10	0	0

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Suunniteltujen pyöräpysäköintipaikkojen lkm ***	300	0	300	300	0	0
*) sisältää poikkeamispäätökset **) vuosilta 2015-16 ko. vuoden lisäys ja vuodesta 2017 eteenpäin kokonaismäärä ***) kyseisen vuoden lisäys *****) Uuden organisaation mukaiset kulut (aiemmin ksv)						
Resurssit						
Henkilöstön määrä *)	1 140	0	1 140	1 140	0	0
Henkilötyövuodet **)						
*) karkea arvio hallinto- ja tukipalveluhenkilöstön määrän vähentämisen vaikutuksesta kokonaishenkilöstömäärään (ei sisällä yleisiä alueita) **) tietoa ei ole vielä saatavissa						

Tuottavuus (2017 = 100)	TA 2017	2017	2016	2015	2014
Tuottavuus	100	100	89,0	99,1	100,0

Tilankäytön tehokkuuden mittari	TA 2017	2017	2016	2015	2014
Toimialan tilojen kokonaispinta-ala htm ²	155 848	155 848			

Määrärahaa käytettiin 106,9 milj. euroa. Määrärahaa oli käytettävissä määrärahasiirtojen sekä edellisenä vuonna käyttämättä jääneiden määrärahojen perusteella sekä kiinteistökaupoista aiheutuneiden tappiokirjausten perusteella myönnettyjen ylitysoikeuksien jälkeen 107,4 milj. euroa. Vuonna 2017 käyttöönotetun uuden kirjanpitoikäntönnön mukaan kiinteistökaupan kauppahinnan ja tasearvon välisenä erotuksena syntyvä voitto kirjataan tuloksi ja tappio menoksi käyttötalouteen. Vastaavasti tasearvo kirjataan tuloksi investointitalouteen. Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy:n käytössä olevista kiinteistöistä myytiin yhdellä kaupalla seitsemän kohdetta vuonna 2017. Kohteet ovat olleet käyttöomaisuuskirjanpidossa omina kohteinaan ja osasta kohteista kirjattiin 7,5 milj. euron tappio, johon ei oltu varauduttu talousarviossa. Tappio oli osittain katettava 3,0 milj. euron ylitysoikeudella.

Tulojen toteuma oli 343,8 milj. euroa, joka ylittää talousarvion 180,2 milj. eurolla. Käyttöönotetun kirjanpitoikäntönnön mukaan maanmyyntien ja rakennusten ja osakkeiden myyntien kirjaukset tuloihin olivat yhteensä 159 miljoonaa euroa.

Ulkoisia maanvuokria koskeva sitova tulotavoite oli koko vuonna 210 milj. euroa. Ulkoiset maanvuokratulot ovat noin 211 milj. euroa, joten tavoite saavutettiin. Toteutuneiden uusien asunto- ja yritystonttien pitkäaikaisten vuokrasopimusten normaalivuosi vuokra on yhteensä noin 4 milj. euroa. Toimintavuoden aikana toteutui 11 maankäyttösovimusta. Kaupunki sai niistä maksuja 10 milj. euroa, minkä lisäksi kaupunki sai yleisiä alueita korvauksetta 2,6 ha, laskennalliselta yhteisarvoltaan 1,1 milj. euroa.

Kaupungin johtamisjärjestelmän muutoksen mukaisesti toimintoja ja rakenteita on uudistettu ja päivitetty sekä rakennettu yhteistoimintaverkostoa kaupunkiympäristön toimialan sisällä. Kaudella käynnistettiin useita toimintojen yhtenäistämiseen liittyviä kehittämishankkeita sekä tehtiin henkilöstösuunnittelua, jonka tavoitteena on, että henkilöstön määrä laskee nykyisestä 1.1.2019 mennessä.

Maankäyttö- ja kaupunkirakenne palvelukokonaisuudessa valmisteltiin Helsingin uuden yleiskaavan toteuttamishojjelma. Kaupunkiympäristölautakunta esitti 12.12.2017 kaupunginhallitukselle, että toteuttamishojjelma hyväksytään Helsingin uuden yleiskaavan mukaisen maankäytön jatkosuunnittelun aikataulutuksen pohjaksi eräin muutoksin ja vastaesityksin.

Maanalaisen yleiskaavan valmistelua jatkettiin suunnitteluperiaatteiden pohjalta. Työn aikataulut on sovitettu yhteen Helsingin kaupunkistrategian pohjalta laadittavaan työhön, jossa kaupunki selvittää ydinkeskustan viihtyisyyttä ja toiminnallisuutta edistävän kävelykeskustan merkittävämmän laajentamisen sekä keskustan läpiajoliikennettä ja sataman raskasta liikennettä katutilassa vähentävän maanalaisen kokoojakadun edellytykset.

Östersundomin yhteistä yleiskaavaehdotusta valmisteltiin siten, että muutetusta yleiskaavaehdotuksesta annetut lausunnot voitiin käsitellä sekä kunnissa että Östersundom-toimikunnassa 15.12.2017. Yleiskaavaehdotus asetettiin nähtäville alkuvuodesta 2018.

MAL-yhteistyötä jatkettiin aktiivisesti seudun muiden kuntien ja HSL:n kanssa. Seudullisen maankäytön suunnittelun pohjaksi kerättiin organisoidusti maankäyttötietoja seudun kunnista ja ns. MAL-raamipäätöstä valmisteltiin yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa päätöksentekoa varten. Maakuntakaavoituksessa on osallistuttu maakuntakaavan, Uusimaa 2050 kaavan rakennemallien arviointiin ja tehty yhteistyötä Uudenmaan liiton kanssa mm. Suomen kasvukäytävän puitteissa sekä lentoradan suunnitteluun tähtäävässä yhteistyöprosessissa.

Vuoden 2017 loppuun mennessä asemakaavoitettiin asumista 698 618 k-m². Tästä täydennysrakentamisen osuus oli 360 178 k-m² (51,6%). Uusia toimitilarakentamisen mahdollisuuksia kaavoitettiin yhteensä 173 063 k-m². Toimialan suurimmat kaavoitushankkeet ovat kohdistuneet Pasilan Posti-puistoon, Mellunkylään ja Laajasalon Yliskylään, Jätkäsaareen, Kalasatamaan sekä Herttoniemen Työnjohtajankadun kortteleihin ja Pitäjänmäen Patterimäkeen. Malmin lentokenttäalueen asemakaavoitusta jatketaan.

Helsingin yleiskaavan toteuttamisohjelmaan liittyvät kantakaupungin joukkoliikenteen kehittämisselvitys ja raitiotien toteutettavuusselvitys valmistuivat. Kaupunkibulevardien liikenteellisten periaatteiden suunnittelu käynnistyi Vihdintien ja Tuusulantien bulevardeilla.

Hämeentien katusuunnitelmat valmistuivat ja hyväksyttiin. Keskustan ratapihan alittavan pyörä- ja jalankulkutunnelin yleissuunnitelma valmistui.

Vuoden 2017 aikana aloitettiin useiden tontinluovutuskilpailujen valmistelu ja järjestettiin yleinen omakotitalotonttihaku. Jatkettiin asuntotonttien maanvuokran määrittelyperiaatteiden uudistamisen valmistelua. Vuosina 2020 ja 2021 päättyvien noin 750 asuntotontin maanvuokrasopimusten uusimisprosessia on jatkettu. Vuoden lopulla tonttien vuokralaisille on toimitettu tarkennettu arvio tulevan maanvuokran tasosta.

Toimitilahankkeita oli vuonna 2017 rakenteilla useita. Merkittävimmät niistä olivat Kalasataman keskuksen kauppakeskus Redi, Pasilan keskuksen hybridihanke Tripla, Pasilan Ilmalan toimitilahanke (Hartela), Salmisaaren toimitilahanke (Technopolis III vaihe) ja Pitäjänmäen Peabin toimitilahanke (vaihe II). Vuoden aikana luovutettiin tontteja merkittävään toimitilarakentamiseen mm. Laajasalossa (Laajasalon uusi ostoskeskus). Lisäksi tehtiin uusia tontti- ja suunnitteluvarauksia mm. Elielinaukiolle, Länsisatamaan (Royal Areena) ja Myllypuroon (Verkkokauppa.com Oy). Vireillä on myös kaksivaiheinen kilpailu Kallion kahden virastorakennuksen purkamisesta ja uudelleenrakentamisesta (Siltasaarenkatu ja Toinen linja). Yritystontteja luovutettiin vuoden 2017 aikana yhteensä 78 000 k-m², josta 59 000 k-m² vuokraamalla.

Yleisillä alueilla urakoitsijan valinta tehtiin ensimmäistä kertaa siten, että kolmelle alueelle valittiin kullekin oma urakoitsija.

Staran kanssa sovittiin neuvottelumenettelyllä rakennettujen katu- ja puistoalueiden ylläpidosta vuodeksi 2018. Lisäksi sovittiin luonnonmukaisten alueiden hoidosta vuosiksi 2018 - 2022. Helsinki-LED -projekti led-valaisinvaihtotyö ei edennyt suunnitellusti hankintateknisten ongelmien vuoksi. Helsingin kaupungin maamassojen hallinnan koordinoitua on tehty kehittämissuunnitelman 2014–2017 mukaisesti.

Kaupunkiympäristön yhteisessä asiakaspalvelussa hoidetaan keskitetysti koko toimialan asiakaspalvelu. Asunnonvälitys tarjosi markkinoille 4 303 aravavuokra-asuntoa. Tavanomaisten aravavuokra-asuntojen lisäksi yksikkö välitti palvelussuhdeasunnot (531 asuntoa) ja pienen määrän vapaarahoitteisia vuokra-asuntoja (434 asuntoa). Asunnonhakijoiden, kotitalouksien, määrä on noin 17 000 poikkileikkaushetkellä. Asunnonvälityksen taustajärjestelmän uudistamista valmistellaan. Viranomaistoimintaa ovat asumisoikeusasioiden ja valtion avustusjärjestelmien lisäksi Hitas-asiat. Hitas-asuntoja tuli markkinoille yhteensä 675.

Kaupunkimittauksen palveluiden kokonaiskysyntä kasvoi selvästi edellisen vuoden tasoon nähden. Erityisesti tämä näkyi rakennusvalvontamittauksissa ja kiinteistönmuodostuksessa.

Valtakunnallisen Lupapisteen sähköisen asiointipalvelun kiinteistönmuodostusosio vakiinnutettiin tuotantoon. Paikatietopalveluissa julkaistiin runsaasti uusia maksuttomia aineistoja, kuten muun muassa kiinteistöjen, määräälojen ja rakennuskieltoalueiden sijaintitiedot sekä ortoilmakuva-aineistoja vuosilta 2015 ja 2017.

Pysäköintimaksupalveluissa otettiin avoin rajapinta käyttöön vuoden alussa. Pysäköintimaksupalveluja oli tarjoamassa kolme toimijaa vuoden lopussa. Avoimen datan tietoja päivitettiin säännöllisesti pysäköintipaikkojen sijainnista. Pysäköinnin tietovarasto, pysäköinti-HUB valmistui ja otettiin käyttöön loppuvuodesta. Pysäköintimaksuvyöhykkeiden muutos 2016-2017 talvella nosti pysäköinnistä saatavia tuloja 40,5 prosenttia edellisestä vuodesta. Muutos vaikutti myös virhemaksutuloja kasvattaen. Pysäköintiautomaatteja kehitettiin yhdessä Helsingin seudun liikenteen kanssa niin, että uusista kortti automaateista voitiin loppuvuodesta alkaen ostaa myös HSL:n matkalippuja.

Rakennusvalvontapalvelujen sähköisiä asiointipalveluja oli laajasti asiakkaiden käytössä (Lupapiste, Arskapalvelu). Asiakirjojen ja piirustusaineiston sähköinen säilytys on myös otettu käyttöön.

Katukuilujen ilmanlaadusta laadittiin selvitys ja työtä jatketaan vuonna 2018. Viiden vuoden välein tehtävä liikennemeluselvitys valmistui. Itämeripaneeli on uusi Helsingin Itämerihaasteen yhteistyömuoto. Ilmastonmuutoksen hillinnässä kartoitettiin rakennusten energiankulutus ja –tehokkuuspotentiaalia kaupungin 3D-tietomallin osaksi. Biodiversiteetin suojelussa aloitettiin Helsingin uhanalaisten luontotyypit sekä laadittiin hoito- ja käyttösuunnitelmat ja rauhoitusesitykset kahdelle alueelle. Ympäristöterveydenhuolto on siirtymässä maakunnan järjestämistä vastuulle 1.1.2020 alkaen. Ympäristöpalvelut varautuivat ympäristöterveydenhuollon erityisratkaisuun ja sopimuksen valmisteluun maakunnan kanssa. HSY Veden riskiarviointi valmisteltiin Espoon ja Vantaan terveydensuojeluviranomaisten kanssa ja se valmistuu vuonna 2018.

Terveydensuojelussa suunnitelmallista valvontaa kohdistettiin riskiperusteisesti mm. kouluihin ja päivähoitotiloihin sekä uimaranta- ja allasvesiin. Tupakkatuotteiden ja nikotiinivalmisteiden vähittäismyynnin ja tupakointikieltojen noudattamisen valvonta kuuluivat painopisteisiin.

Sitovat toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

- Vapautuvien vuokra-asuntojen markkinointiajan keskiarvo on enintään 5 päivää.

Tavoite toteutui. Vuoden 2017 markkinointiajan keskiarvo on 4,62 päivää.

- Maanmittaustoimintaan liittyvien keskeisten palveluiden toimitusaikojen keskiarvo on enintään 19 päivää.

Tavoite toteutui. Vuonna 2017 kaupunkimittauksen neljän keskeisen palvelun toimitusaikojen keskiarvo oli 15,4 päivää.

- Luovutettu asuntorakennusoikeus on vähintään 380 000 kerrosneliometriä.

Tavoite ei toteutunut. Asuntotontteja luovutettiin noin 255 500 k-m² vastaava määrä, josta noin 182 000 k-m² vuokraamalla.

Tavoitetta ei saavutettu, vaikka eri vaiheissa olevia asuntohankkeita on runsaasti vireillä. Tähän vaikutti osaltaan se, että uusilla projektialueilla säänneltyyn asuntotuotantoon varatut tontit eivät ole kustannussyistä edenneet tontinluovutus- ja rakentamisvaiheeseen.

- Laaditaan yleiskaavan toteuttamisohjelma yhdessä kaupunginkanslian ja muiden hallintokuntien kanssa.

Tavoite toteutui. Vuoden 2017 aikana valmisteltiin Helsingin uuden yleiskaavan toteuttamisohjelma. Kaupunkiympäristölautakunta esitti 12.12.2017 kaupunginhallitukselle, että toteuttamisohjelma hyväksytään Helsingin uuden yleiskaavan mukaisen maankäytön jatkosuunnittelun aikataulutuksen pohjaksi eräin muutoksin ja vastaesityksin.

- Ulkoiset maanvuokratulot ovat vähintään 210 miljoonaa euroa.

Tavoite toteutui. Vuoden 2017 osalta ulkoiset maanvuokratulojen toteuma on 211,3 milj. euroa.

- Laaditaan MAL-sopimuksen ja uuden AM-ohjelman mukaisesti asemakaavoja asuntotuotantoon vähintään 600 000 kem² pääosin raideliikenteen palvelualueelle.

Tavoite toteutui. Vuonna 2017 tarkistetut 45 asemakaavaa käsittävät 871 681 k-m² kerrosalaa, josta 698 618 k-m² on asumista ja 173 063 k-m² toimitilaa sekä muuta kerrosalaa (esim. julkisia tiloja). Yli 1000 k-m² asuinkerrosalaa tuottavia kaavoja tarkistettiin yhteensä 32 kappaletta. 57 prosenttia kokonaiskerrosalasta (n. 493 000 k-m²) sijoittuu A- ja B-vyöhykkeille eli nykyisen raideliikenteen kilpailukykyiselle palvelualueelle. Osuus kuitenkin kasvaa 84 prosenttiin, mikäli tarkasteluun lisätään Raide-Jokerin ja Kruunusiltojen vyöhykkeille kaavoitettu kerrosala.

- Asemakaavoitetusta asuntokerrosalamäärästä on täydennysrakentamista vähintään 200 000 kem².

Tavoite toteutui. Vuoden 2017 loppuun mennessä asemakaavoitettiin asumista 736 819 k-m². Tästä täydennysrakentamisen osuus oli 379 904 k-m² (51,56 %). Luvut sisältävät poikkeamispäätöksillä tehdyt asuntorakennusoikeuden lisäykset.

- Joukkoliikenteen kuljetusosuus aamuliikenteessä keskustaan kasvaa 0,2 % -yksikköä edellisvuoden toteumasta.

Tavoite toteutui. Joukkoliikenteen kuljetusosuus aamuliikenteestä keskustaan 77,02 %, kasvua 2,6 %-yksikköä.

- ja joukkoliikenteen osuus poikittaisliikenteessä kasvaa 0,2 % -yksikköä edellisvuoden toteumasta.

Tavoite ei toteutunut. Joukkoliikenteen osuus poikittaisliikenteestä 21,10 %, osuus laski 1,9 %-yksikköä.

- Malmin lentokenttäalueen asemakaavoituksen jatkaminen: Fallkullanpuiston asemakaava, lentokenttärakennuksen ja hangaarin suojelukaava ja Malmin raitiotie- ja liikenneyhteydet Kivikon ja Tattariharjun välillä. Asemakaavaehdotukset valmistellaan Kaupunkisuunnittelulautakunnan käsittelyyn vuoden 2017 aikana.

Tavoite toteutui. Malmin lentokenttäalueen asemakaavoituksen jatkettiin tavoitteiden mukaisesti: Fallkullan tilan asemakaavan muutos sekä Malmin lentoaseman rakennusten asemakaavan muutos hyväksyttiin kaupunkiympäristölautakunnassa 21.11.2017 ja Tattarisillan eritasoliittymän asemakaava ja asemakaavan muutos 28.11.2017.

- Suunnitelmalliseen valvontaan kuuluvia tarkastuksia tehdään ympäristö-valvonnassa 400 tarkastusta elintarvikevalvonnassa 2 600 Oiva-järjestelmän mukaista tarkastusta ja terveydensuojelussa ja tupakkavalvonnassa yhteensä 350 tarkastusta.

Tavoitteet toteutuivat. Suunnitelmalliseen valvontaan kuuluvia tarkastuksia tehtiin 557, elintarvikevalvonnassa 2 600 Oiva-järjestelmän mukaisia tarkastuksia tehtiin 2695 ja terveydensuojelussa ja tupakkavalvonnassa yhteensä 657 tarkastusta.

- Luonnon monimuotoisuutta turvataan laatimalla hoito- ja käyttösuunnitelmat sekä rauhoitusesitykset kolmelle alueelle.

Tavoite ei toteutunut. Tavoitteiksi asetetuista hks:stä ja rauhoitusesityksistä toteutui yksi ja sen lisäksi kaksi muuta ls-alueiden suunnitelmaa ja rauhoitusesitystä.

- Ympäristötalon kokonaisenergiankulutus vuonna 2017 on 6 % pienempi kuin vuoden 2014 kokonaisenergiankulutus.

Tavoite ei toteutunut. Energiankulutus oli 3,6% pienempi kuin vuonna 2014.

Ympäristötalossa vuosien 2016–2017 aikana tehty useita energiansäästötoimenpiteitä. Toimenpiteet ovat talotekniikkasuunnittelun, kiinteistö-, energia- ja ympäristöasioiden konsultointiyrityksen suosittelemia. Toimenpiteistä huolimatta Ympäristötalon kokonaisenergiankulutus laski vuonna 2017 vuoteen 2014 verrattuna vain -3,6 %, kun tavoite oli -6 %. Talon käyttäjien mahdollisuudet laskea energiankulutusta vielä enemmän ovat hyvin rajalliset.

- Helsingin katu- ja puistorakentamisessa muodostuvista maa-aineksista vähintään 80 prosenttia hyötykäytetään.

Tavoite toteutui: Helsingin katu- ja puistorakentamisessa muodostuvien maa-ainesten hyötykäyttö 88 %.

- Asunto-ohjelman mukaisille tonteille rakennetaan katu sellaiseen vaiheeseen, että tontin rakentaminen on oikea-aikaisesti mahdollista.

Tavoite toteutui. Käynnistettiin kaupunginkanslian kanssa paikkatietopohjaisen asuntotuotantorekisterin ja katuhankekisterin yhdistämisen selvitystyö. Tavoitteen seuranta varten on muodostettu mittari. Menetelmä, jolla toiminnan onnistumista mitataan, on teknisen kehitystyön osalta saatu päätökseen yhteistyössä kanslian asunto-ohjelmoinnin kanssa. Menetelmää on testattu rajatulla aineistolla.

- Kävelyn, pyöräilyn ja joukkoliikenteen osuutta liikenteestä edistettään kehittämällä talvihoitoa.

Tavoite toteutui. Tehostetussa talvihoidossa olevaa reitistöä laajennettiin kahdella uudella reitillä ja ongelmallisiksi koettujen vilkkaimpien pysäkkialueiden talvihoidon laatuvaatimusten toteutumista valvottiin tehostetusti.

- Rakennusvalvontaan saapuneista lupahakemuksista vähintään 80 % käsitellään 6 viikossa (=1,4 kuukautta).

Tavoite toteutui. Vuonna 2017 saapui yhteensä 2579 lupahakemusta. 2063:n asian (80 %) käsittelyaika oli 28 päivää.

- Sähköisesti käytettävissä olevien asiointipalveluiden osuutta lisätään vuodesta 2015 vuoden 2017 loppuun mennessä 30:llä prosenttiyksiköllä.

Tavoitteen toteutumista ei voitu arvioida, koska tavoite perustui päättyneeseen organisaatioon eikä luetettavia mittareita ollut käytössä uudessa organisaatiossa.

Muut toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti

- Turvataan yritysten toimintaedellytykset ja elinkeinoelämän toimivuus laatimalla riittävästi ja oikea-aikaisesti toimitilakaavoja kaupunkirakenteen ja saavutettavuuden kannalta hyville paikoille.
Tavoite toteutui. Uusia toimitilakaavoja kaavoitettiin 173 063 k-m². Poikkeamispäätösten perusteella syntyi 195 940 k-m² toimitilaa.
- Keskusta-alueiden kävely-ympäristön toiminnallinen ja kaupunkikuvallinen laatu paranee. Vuonna 2017 toteutetaan edellisvuonna kehitetty seurantamenetelmä.
Tavoite toteutui. Tutkimusmenetelmä kehitettiin 2016 ja seurantamenetelmä otettiin käyttöön 2017. Vuonna 2017 perustettu monialainen työryhmä pohti jalankulun laadun tutkimusta. Paikkatietoanalyysillä laskettiin käveltävyyssindeksi 100x100 ruuduissa koko Helsingissä, tutkittiin kantakaupungin rakennusten pohjakerrosten tilojen aktiivisuus ja sekoittuneisuus sekä kartoitettiin kaupunkitilan käyttöä havainnoimalla. Diplomityö jalankulkuympäristöjen laadun mittaamisesta ja seurannasta keväällä valmistuu 2018.

- Jalankulku-, pyöräily- ja joukkoliikennematkojen yhteenlaskettu osuus kaikista matkoista kasvaa verrattuna viiden edellisen vuoden keskiarvoon.
Tavoite toteutui. Osuus kasvoi 0,2 %-yksikköä vuodesta 2016 ja 1,3 %-yksikköä viiden edellisen vuoden keskiarvoon nähden.
- Liikenneonnettomuuksissa loukkaantuneiden ja kuolleiden kokonaismäärän vähenemistrendi on vähintään 2 % viiden edellisen vuoden keskiarvosta.
Tavoite toteutui. Vähenemä oli 4,3 %.
- Yhteistyössä muiden hallintokuntien kanssa tuetaan toimia, jotka edistävät pyöräilyä. Tavoitteena on pyöräilyn lisääminen ja turvallisuuden edistäminen. Vuoden 2017 aikana laaditaan rakennuspalvelun kanssa yhteiset tavoitteet pyöräilyinfran toteuttamiseen ja yhteiset mittarit vaikutusten seuraamiseen.
Tavoite toteutui. Pyöräiliikenteen koordinoitiryhmässä 15.9.2017 infran toteutumisen seurantaan sovittiin mittareiksi hyväksytyt katusuunnitelmat sekä toteutuneet pyöräpysäköintipaikat vuodessa. Tavoitetaso 10km katusuunnitelmia (vuonna 2017 vielä liikennesuunnitelmia), jotka ovat pääasiallisesti kantakaupungin tavoiteverkkoa tai baanaverkkoa. Pyöräpysäköintiin osalta tavoitetaso on vähintään 300 rakennettua pyöräpysäköintipaikkaa. Molemmat tavoitteet täyttyivät. Pyöräilyn kulkutapaosuutta (% matkoista) seurataan vuosittain ja siitä raportoidaan Liikenteen kehitys Helsingissä -julkaisussa. Pyöräiliikenteen määrän kehitystä seurataan kaupungin pysyvissä laskentapisteissä. Pyöräiliikenteen turvallisuuden kehitystä seurataan onnettomuusmäärien kehityksellä.
Kaupunkilaisten tyytyväisyyttä Helsingin pyöräilyn olosuhteisiin tutkitaan joka toinen vuosi pyöräilybarometrilla, jonka tuloksien kehitystä seurataan ja julkaistaan Pyöräilykatsauksen muodossa.
- Pilaantuneen maaperän kunnostamista koskevista ilmoituksista 80 % ratkaistaan 80 vuorokauden kuluessa ilmoituksen vireille tulosta.
Tavoite toteutui. Kaikki ilmoitukset (100 %) käsiteltiin alle 80 vrk:ssa.
- Oleskelutilojen, mm. päivähoitotilat, koulut, majoitustilat ja nk. hygieniä edellyttävien huoneistojen käyttöönotto koskevista ilmoituksista 80 % käsitellään alle 120 vuorokaudessa.
Tavoite toteutui. Toteuma 11 vrk. Lainsäädännön muuttumisen vuoksi saavutettu tulos ei ole suhteessa asetettuun tavoitteeseen.
- Asumisterveyttä koskevista toimenpitepyynnöistä 80 % ratkaistaan 220 vuorokaudessa asian vireille tulosta.
Tavoite toteutui. Toteuma oli 133 vrk.
- Yksittäisten ruokamyrkytyspäilyjen keskimääräinen käsittelyaika on enintään 6 vuorokautta.
Tavoite toteutui. Toteuma oli 5,7 vrk.
- Rakennusvalvonta käy vuonna 2017 projektiluonteisesti läpi erikseen valittavan kantakaupungin osa-alueen selvittääkseen mahdolliset erot lupapäätösten mukaan toteutuneiden rakennusten laajuustietojen ja kiinteistöverotuksen pohjana olevien laajuustietojen (kokonaisala) välillä. Projekti toteutetaan yhteistyössä veroviranomaisten kanssa. Saatujen tulosten perusteella selvitystyötä jatketaan seuraavina vuosina muilla alueilla. Palvelun tavoitteena on pystyä rationalisoimaan toimintaansa niin, että katselmusten ja erityissuunnitelmien lukumääriä voidaan vähentää. Valvonta- ja tarkastustoimenpiteitä kohdistetaan riskialttiisiin kohteisiin.
Tavoite toteutui. Vuoden 2017 aikana asiaa on valmisteltu yhdessä kaupunginkanslian talous- ja suunnitteluosaston, kaupunkimittauspalvelun, verottajan ja rakennusvalvontapalvelujen kanssa. Projektialueeksi oli valittu Kampin kaupunginosa. Kampin alueen kiinteistöjen verottajan ja kaupungin tietoja on verrattu toisiinsa. Eroja löytyi kumpaankin suuntaan eli joidenkin kiinteistöjen osalta verottajan tiedoissa rakennettu kokonaisala on suurempi kuin kaupungin tiedoissa ja joidenkin kiinteistöjen osalta asia on toisinpäin. Suuri osa eroista johtuu siitä, että verotuslainsäädäntö ja maankäyttö- ja rakennuslainsäädäntö poikkeavat toisistaan. Taulukkomuodossa oleva selvitys on erillisenä liitteenä.

2 09 01 KATU JA VIHERALUEIDEN YLLÄPITO 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	71 097	-47 353	23 744	23 744	1	
Menot	-116 118	61 101	-55 017	-55 017	-1	
Toimintakate	-45 021	13 748	-31 273	-31 273	-0	
Poistot	-78 820	46 207	-32 613	-36 317	3 704	
Tilikauden tulos	-123 841	59 955	-63 886	-67 590	3 704	

2 37 YMPÄRISTÖTOIMI 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	1 656	-180	1 476	1 476	0	
Menot	-12 404	7 577	-4 827	-4 827	-0	
Toimintakate	-10 748	7 397	-3 351	-3 350	-0	
Poistot	-61	36	-25	-28	3	
Tilikauden tulos	-10 809	7 433	-3 376	-3 378	2	

5 11 KAUPUNKISUUNNITTELUTOIMI 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	470	-193	277	277	-0	
Menot	-26 416	16 431	-9 985	-9 985	0	
Toimintakate	-25 946	16 238	-9 708	-9 708	0	
Poistot	-93	1 286	1 193	-922	2 115	
Tilikauden tulos	-26 039	17 524	-8 515	-10 629	2 115	

5 21 01 KIINTEISTÖVIRASTO 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	264 073	-115 118	148 955	148 955	-0	
Menot	-21 333	12 803	-8 530	-8 530	-0	
Toimintakate	242 740	-102 315	140 425	140 425	-0	
Poistot	-9 600	5 877	-3 723	-3 985	262	
Tilikauden tulos	233 140	-96 438	136 702	136 441	261	

5 21 05 AVUSTUKSET ASUINTALOJEN HISSIEN RAKENTAMISEEN 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-1 606	853	-753	-754	1	
Toimintakate	-1 606	853	-753	-754	1	
Tilikauden tulos	-1 606	853	-753	-754	1	

Talousarvion toteutuminen

Käyttötalouden toteutuminen

5 31 RAKENNUSVALVONTA 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	9 351	-2 228	7 123	7 123	-0	
Menot	-8 976	5 279	-3 697	-3 697	-0	
Toimintakate	375	3 051	3 426	3 426	-0	
Poistot	-335	202	-133	-140	7	
Tilikauden tulos	40	3 253	3 293	3 287	6	

3 10 02 RAKENNUKSET

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot		302 695	302 695	292 248	10 447	
Menot		-169 899	-169 899	-156 392	-13 507	
Toimintakate		132 796	132 796	135 857	-3 061	
Poistot		-85 040	-85 040	-87 974	2 934	
Tilikauden tulos		47 756	47 756	47 882	-126	

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Suoritetavoitteet						
Tyhjien tilojen osuus tilakannasta enintään %	4	0	4	3,7	0	0
Uudisrakennukset ja peruskorj., m ²	30 000	0	30 000	66 100	36 100	0
Arkkitehtuuripalvelun projekteille tehdyt tunnint	30 000	0	30 000	42 652	12 652	0
Tehokkuus/taloudellisuus						
Kaupungin palvelurakennusten sääkorjattu lämpöenergian kulutus, kWh/brm ² /v **)	141	0	141		-141	0
Toiminnan laajuustiedot						
Tiloja vuokrauksessa, m ²	2 970 000	0	2 970 000	2 929 000	-41 000	0
Tiloja ylläpidossa, m ²	1 880 000	0	1 880 000	1 877 000	-3 000	0
Tilojen pinta-ala suhteessa asiakasmäärään	4,08	0,00	4,08	4,60	0,52	0,00
Resurssit						
Henkilöstön määrä *)	393	0	393	393	0	0
Henkilötyövuodet **)						

*) sisältää yleiset alueet henkilöstön, ei sisällä avoimia vakansseja

**) tietoa ei vielä saatavissa

Tuottavuus (2017 = 100)	TA 2017	2017	2016	2015	2014
Tuottavuus	100	100			

Tilankäytön tehokkuuden mittari	TA 2017	2017	2016	2015	2014
Toimialan tilojen kokonaispinta-ala htm ²	155 848	155 848			

Tilapalvelujen sisäiset vuokratulot olivat yhteensä 215,9 miljoonaa euroa ja ulkoiset vuokratulot yhteensä 60,2 miljoonaa euroa. Sitova toimintakate oli 3,3 miljoonaa euroa talousarviota parempi.

Kiinnostus lyhytaikaiseen vuokraukseen on kasvanut vuoden aikana. Lyhytaikaisen vuokrauksen toimintatapojen keventämiseksi on kerätty vertailutietoja, jonka perusteella toimintatapoja kevennetään ja sujuvoitetaan.

Vuonna 2017 myytiin rakennuksia yhteensä noin 85 miljoonalla eurolla, josta Metropolian kiinteistöjen myynti oli suurin yksittäinen kauppa. Metropolian tilojen kauppa vähentää vuokratuloja 3,6 miljoonaa euroa vuodessa. Lisäksi Bunkkerin (noin 35.000 m²) myyntiin varautuminen irtisanomalla vuokralaiset tammikuussa vähensi vuokratuloja noin 0,4 miljoonaa euroa vuonna 2017.

Korjausvelan hallitsemiseksi tehtävän toimenpideohjelman osana on tehty kysely useisiin kaupunkeihin riskinhallinnan kehittämiseksi. Vuosaaren lukion hankkeen valmistelu on käynnissä elinkaarihankkeena. Pakilan alueella on käynnistetty allianssihankkeen valmistelu, jossa yhdistetään useita koulu- ja päiväkotihankkeita. Palvelutilaverkkotarkastelu on käynnissä Mellunkylän alueella ja tarkasteluja valmistellaan useilla alueilla.

Energiatohokkuuden tehostamiseksi käynnissä on mm. uuden kuntien energiatohokkuussopimuksen ja Covenant of Mayors –velvoitteiden toimeenpano. Lisäksi on käynnistetty useiden aurinkosähköjärjestelmien hankinnat. Sisäilma-asioiden kehittämiseksi ollaan aktiivisesti osallistuttu Valtionneuvoston Terveet tilat 2028 –ohjelman ja Terveiden ja hyvinvointilaitoksen Sisäilmaohjelman valmisteluun sekä käynnistetty yhteistyötä pääkaupunkiseudun muiden kaupunkien kanssa.

Sote- ja maakuntauudistukseen liittyen on toimitilojen tiedot toimitettu Maakuntien tilakeskuksen tietopyynnön mukaisesti. Lisäksi varauduttiin Sote-uudistuksen vaikutuksiin kehittämällä toimintaa ja pitämällä aktiivisesti yhteyttä sosiaali- ja terveystoimialan tilapalveluihin.

Rakennuttamispalvelu toteutti talonrakennushankkeita noin 268 milj. eurolla ja infrahankkeita noin 170 milj. eurolla. Ne koostuvat noin kahdestakymmenestä suuremmasta sekä lukuisista pienemmistä hankkeista. Perusparannushankkeita valmistui vuonna 2017 noin 62 400 m² ja uudisrakennuksia noin 3700 m². Uudisrakennushankkeita on kuitenkin käynnissä huomattavasti enemmän kuin tämä valmistuneiden hankkeiden määrä kertoo. Infrahankkeita valmistui määrällisesti vuoden 2017 aikana noin 117000 m².

Palmia Oy:n yhtiöittämiseen liittyvä kiinteistönhoidon kilpailutuksen valmistelu on edennyt suunnitelmien mukaisesti ja tarjousasiakirjat valmistuvat kevään 2018 aikana.

Sitovat toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

- Tyhjiä tilojen osuus tilakannasta on enintään 4 %.

Tavoite toteutui. Tyhjiä tilojen osuus tilakannasta 31.12.2017 oli 3,66%.

- Energiansäästö tavoite vuonna 2017 on energiansäästöneuvottelukunnan ohjeistuksen mukaisesti 12 % vuoden 2010 kokonaisenergiakulutuksesta mukaan lukien aiempien vuosien säästö tavoitteet.

Tavoite toteutui. Toteuma perustuu ennusteeseen VTT:n tarkistusraportti saatavilla maaliskuussa.

2 05 TUUKKUTORI 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	6 163	-3 577	2 586	2 586	0	
Menot	-9 144	5 825	-3 319	-3 319	1	
Toimintakate	-2 981	2 248	-733	-734	1	
Poistot	-350	329	-21	-7	-14	
Tilikauden tulos	-3 331	2 577	-754	-740	-13	

Talousarvion toteutuminen

Käyttötalouden toteutuminen

2 09 04 HKR-RAKENNUTTAJA 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	9 102	-5 292	3 810	3 810	-0	
Menot	-9 102	6 055	-3 047	-3 047	-0	
Toimintakate	0	763	763	763	-0	
Tilikauden tulos	0	763	763	763	-0	

5 21 03 TILAKESKUS, KIINTEISTÖVIRASTO 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	490 400	-292 088	198 312	198 312	-0	
Menot	-261 399	156 967	-104 432	-104 432	-1	
Toimintakate	229 000	-135 121	93 879	93 880	-1	
Poistot	-165 000	85 040	-79 960	-62 910	-17 050	
Tilikauden tulos	64 000	-50 081	13 919	30 971	-17 052	

3 10 03 ASUNTOTUOTANTO

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot		9 959	9 959	11 807	-1 848	
Menot		-13 572	-13 572	-6 515	-7 057	
Toimintakate		-3 613	-3 613	5 292	-8 905	
Poistot		-26	-26	-39	13	
Tilikauden tulos		-3 639	-3 639	5 254	-8 893	

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Suoritetavoitteet						
ARA-tuotanto: käynnistyspäätöksiä asuntoja, kpl	1 238	0	1 238	916	-322	0
Muu uudistuotanto: käynnistyspäätöksiä asuntoja, kpl	262	0	262	252	-10	0
Uudistuotanto yhteensä: käynnistyspäätöksiä, asuntoja, kpl	1 500	0	1 500	1 168	-332	0
Peruskorjaus: käynnistyspäätöksiä asuntoja, kpl	697	0	697	702	5	0
Resurssit						
Henkilöstön määrä *)	56	0	56	62	6	0
Henkilötyövuodet **)						

*) ei sisällä avoimia vakansseja

***) tietoa ei vielä saatavilla

Tuottavuus (2017 = 100)	TA 2017	2017	2016	2015	2014
Tuottavuus	100	100			

Tilankäytön tehokkuuden mittari	TA 2017	2017	2016	2015	2014
Toimialan tilojen kokonaispinta-ala htm ²	1 984	1 984			

Sitova toimintakate saavutettiin ja se oli 8,9 milj. euroa talousarviota parempi.

Asuntotuotannossa rakentamisen ennätysellisen korkea volyymi on nostanut hintoja. Tämä on vaikeuttanut tai estänyt kustannusten saamista hyväksyttävälle tasolle kilpailujen pohjalta ARA:ssa ja eräissä hankkeissa myös Hitas-työryhmässä. Osaan hankkeista ei ole saatu yhtään urakkatarjousta järjestetyissä kilpailuissa. Samoin rekrytointi on ollut haasteellista. Korot pysyivät koko seurantakauden alhaisella tasolla.

Asuntotuotannossa järjestettiin urakkakilpailuja yli 2100 asunnosta vuoden 2017 aikana. Lainakilpailutuksia tehtiin 352 milj. euron edestä. Rakennusaikaiset korot muodostivat 20 % talousarviomenoista vuonna 2017. Rakentamisen korkea volyymi heikensi tarjoushalukkuutta ja nosti hintatasoa.

Vuonna 2017 uudistuotannon käynnistämispäätökset tehtiin 1168 asunnon rakennuttamisesta. Facta-seurannan mukaisin kriteerein rakennustöiden aloituksia tehtiin 1427 asunnon osalta. Talousarvion sitovaa tavoitetta ei saavutettu. Urakkakilpailutuksia tehtiin yli 2000 asunnon osalta. Peruskorjauskohteiden käynnistämispäätöksiä tehtiin yhdeksässä kohteessa, joissa on yhteensä 702 asuntoa.

Asuntotuotanto ottaa rakennuttamisensa kohteissa tavanomaista suuremman vastuun, joka pitää sisällään myös suunnittelijoiden ja urakoitsijoiden virheellisestä toiminnasta aiheutuneet menot. Jotta asuntotuotannon kymmenen vuoden vastuuseen perustuvat vastuut voitaisiin jatkossakin kattaa asuntotuotantorahaston varoista, toimintakatteen mahdollisesti ylittävä osa tulisi siirtää asuntotuotantorahastoon.

Riskien hallintaa tehostettiin täsmentämällä menettelytapoja ja prosessiohjetta sekä kehittämällä raportointia. Tontteihin liittyvien riskien hallinta on ollut haastavaa ja vaatii toimialalta yhteistyötä ja kehittämistä. Erityisesti oikea-aikainen tonttien rakentamiskelpoisuuden valmistuminen on asuntotuotannon toiminnan ja resursoinnin kannalta välttämätöntä. Muun muassa hyvissä ajoin ennakoivaa viestintää tulee kehittää.

Sitovat toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

- Asuntotuotanto sitoutuu rakennuttamaan asuntotuotantotoimikunnalle varattujen rakentamiskelpoisten tonttien puitteissa AM-ohjelman mukaisen kaupungin oman asuntotuotannon, jonka määrä vuonna 2017 on 1 500 asuntoa.

Tavoite ei toteutunut. Uudistuotannon sitovana tavoitteena olevia Facta-aloituksia kertyi 1427 asunnon verran. Käynnistyspäätökset tehtiin 1168 asunnosta. Urakkakilpailut käytiin yli 2100 asunnosta. Peruskorjaukset käynnistettiin 702 asunnossa.

- Toimisto rakennuttaa siltä tilattavat kaupungin kiinteistöyhtiöiden peruskorjaukset yhtiöiden investointibudjettien ja aikataulujen mukaisesti.

Tavoite toteutui. Peruskorjaukset käynnistettiin 702 asunnossa.

5 22 ASUNTOTUOTANTOTOIMISTO 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	19 762	-9 959	9 803	9 803	-0	
Menot	-18 758	14 165	-4 593	-4 593	0	
Toimintakate	1 004	4 206	5 210	5 210	0	
Poistot	-45	26	-19	-24	5	
Tilikauden tulos	959	4 232	5 191	5 186	5	

3 10 04 HELSINGIN SEUDUN LIIKENNE JA HELSINGIN SEUDUN YMPÄRISTÖPALVELUT -KUNTAYHTYMIEN MAKSUOSUUDET

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-202 050		-202 050	-183 600	-18 450	
Toimintakate	-202 050		-202 050	-183 600	-18 450	
Tilikauden tulos	-202 050		-202 050	-183 600	-18 450	

Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymä (HSL)

Kuntayhtymän perussopimuksen mukaan kuntayhtymä rahoittaa toimintansa lipputuloilla, jäsenkuntien kuntaosuuksilla, valtion avustuksilla ja muilla tuloilla. Jäsenkunnille kohdistetaan kuntayhtymän eri tehtävistä aiheutuvat kulut palvelujen käytön mukaisesti. Lipputulot kohdistetaan kunnittain kuntakohtaisen lipputulokertymän perusteella. Kuntaosuuksilla katetaan kullekin kunnalle kohdistettujen kulujen ja tuottojen erotus.

Talousarviossa 2017 varauduttiin HSL-maksuosuuden osalta HSL:n hallituksen 14.6.2016 hyväksymän alustavan toiminta- ja taloussuunnitelman 2017–2019 mukaiseen 200 miljoonan euron maksuosuuteen. HSL:n hallituksen 25.10.2016 hyväksymässä toiminta- ja taloussuunnitelmassa Helsingin kaupungin maksuosuudeksi tarkentui 189,3 miljoonaa euroa. Helsingin vuoden 2017 maksuosuus toteutui lopulta 181,6 miljoonan euron suuruisena (2016: 189,1), sillä HSL:n hallituksen hyväksymästä maksuosuudesta hyvitetiin länsimetron käyttöönoton siirtymisen vuoksi infran käyttökorvausta yhteensä 7,8 miljoonaa euroa.

Jäsenkunnat laskuttavat HSL:ltä erillisillä sopimuksilla joukkoliikenteen käyttöön osoitetusta joukkoliikenneinfraomaisuudesta käyttökorvausta. Joukkoliikenneinfra koskevien sopimusten lähtökohta on, että HSL alkaa maksaa uudesta infrasta sen käyttöönoton jälkeen.

Helsingin seudun ympäristöpalvelut -kuntayhtymä (HSY)

Helsingin seudun ympäristöpalvelut -kuntayhtymän perussopimuksen mukaan kuntayhtymä rahoittaa toimintakulunsa vesihuolto- ja jätehuoltotoimintojen maksuilla, kuntaosuuksilla ja muilla tuloilla. Kuntayhtymä perii jäsenkunniltaan maksuosuudet muista kuin vesihuollon tai jätehuollon tehtävistä aiheutuviin kustannuksiin. Vuoden 2017 maksuosuus toteutui talousarvion mukaisesti ollen 2,05 miljoonaa euroa (2016: 2,07).

3 10 05 PELASTUSLAITOS

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	14,263		14,263	16,510	-2,247	
Menot	-51,953		-51,953	-51,362	-591	
Toimintakate	-37,690		-37,690	-34,852	-2,838	
Poistot	-1,751		-1,751	-2,047	296	
Tilikauden tulos	-39,441		-39,441	-36,899	-2,542	

	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Suoritettavat						
Turvallisuuspisteet	8 600	0	8 600	8 091	-509	0
Tehokkuus/taloudellisuus						
Kaukolämmön kulutus (2010=100)	88	0	88	88	0	0
Sähkön kulutus (2010=100)	88	0	88	89	1	0
Toiminnan laajuustiedot						
Asukasluku	634 656	0	634 656	644 700	10 044	0
Palo- ja pelastustehtävät ilman ensivastetta	7 300	0	7 300	9 119	1 819	0
Ensihoitotehtävät ensivaste mukaan lukien	55 150	0	55 150	61 483	6 333	0
Resurssit						
Vakanssit vuoden lopussa	693	0	693	685	-8	0
Palkansaajat keskimäärin tilikaudella	670	0	670	647	-23	0
Bruttokäyttömenot, 1 000 euroa	51 953	0	51 953	51 362	-591	0
Nettokäyttömenot, 1 000 euroa	37 690	0	37 690	34 851	-2 839	0

Tuottavuusmittari	TA 2017	2017	2016	2015	2014
Bruttokäyttömenot, euroa/asukas	83,0	79,7	82,2	82,0	83,9
Nettokäyttömenot, euroa/asukas	61,1	54,1	58,2	56,6	58,6
Uusi tuottavuusindeksi, (2014=100)	97,7	106,0	103,5	101,4	100,0

Tilankäytön tehokkuuden mittari	TA 2017	2017	2016	2015	2014
Tilojen kokonaispinta-ala htm ²	177 750	176 716	177 750	173 624	173 624
Tilojen pinta-alamäärä (htm ²) suhteessa asiakasmäärään	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Vuokrakustannukset, 1 000 euroa/vuosi	6 727	6 647	6 480	6 517	6 602
Toimipaikkojen määrä	10	10	10	10	10

Määrärahaa käytettiin 51,4 milj. euroa. Käyttömenot alittuivat 0,6 milj. euroa, koska henkilöstöpoistumaa ei ole kyetty kompensoimaan riittävän nopeasti.

Tulot ylittivät talousarvion 2,2 milj. eurolla, mikä johtui merkittävimmin valvontasuoritteista perityistä maksuista 0,4 milj. euroa ja erheellisistä paloilmoituksista 0,5 milj. euroa.

Pelastustoimen nettokäyttömenot asukasta kohden olivat 55,1 euroa ja bruttokäyttömenot 62,8 euroa. Ensihoitopalvelun kustannukset mukaan lukien ensivaste ja poistot olivat 18 euroa asukasta kohden.

Sitovat toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

- Onnettomuuksien ehkäisemiseksi sekä omatoimisen varautumisen kehittämiseksi kuntalaisiin sekä alueella toimiviin tahoihin kohdistetaan turvallisuuteen ja onnettomuusriskien hallintaan liittyviä toimenpiteitä. Vuoden 2017 turvallisuuspistekertymätavoite on vähintään 8 600.

Tavoite ei toteutunut. Tavoitteesta jäätin 6 %. Noususuhdanteen myötä kiihtynyt yksityissektorin kysyntä on lisännyt huomattavasti henkilöstön vaihtuvuutta. Poistumaa ei kyetä korvaamaan uusrekrytoinneilla riittävän nopeasti. Vaikean tilanteen ennakoidaan jatkuvan vuonna 2018.

- I-riskialueella pelastustoiminnan keskimääräinen lähtö- ja ajoaika kohteeseen ensimmäisellä 1+3 vahuisella yksiköllä on enintään 6 minuuttia vähintään 50 %:ssa tehtävistä.

Tavoite toteutui. Toteuma oli 55 %.

- Ensihoidon tavoittamisviive on enintään 8 minuuttia vähintään 70 %:ssa kiireellisyysluokkien A ja B tehtävistä.

Tavoite ei toteutunut. Toteuma oli 68 %. Poikkeama johtuu kiireellisen ensihoidon runsaasta tehtävämäärästä suhteessa ensihoitoyksiköiden kapasiteettiin.

Muut toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

- Määräaikaisen valvonnan piirissä olevissa valvontakohteissa riskiluvun 3–5 saaneiden kohteiden osuus kaikista valvonnan piirissä olevista kohteista ei laske.
Tavoite toteutui tulos 87,2 % ylittää tavoitteen 1,7 prosenttiyksikköä.
- Maallikoiden havaitsemista kammioväriäpotilaista selviytyy vähintään 32 %.
Tavoite toteutui tuloksella 60 %.
- Ensihoitoyksiköiden tehtäväsidonaisuus ei nouse vuoteen 2016 verrattuna.
Tavoite toteutui. Kuljettavien yksiköiden tehtäväsidonaisuus alentui 0,8 prosenttiyksiköllä 50,0 prosenttiin. Johto- ja lääkäriyksikkö mukaan lukien sidonaisuus aleni 46,0 prosenttiin.
- Varhaisen tuen (VATU)-menettelyt toteutuvat 100 %.
Tavoite ei toteutunut. Toteuma oli 98 %. Ero tavoitteeseen selittyy raportointiviiveillä.
- Täydennyskoulutuksen määrä on vähintään sama kuin vuonna 2016.
Tavoite toteutui. Tulos ylittyi 2 prosenttia.
- Pelastustoimialueen alueellisen pelastusliiton sekä sopimuspalokunnat tuottavat onnettomuuksien ehkäisyyn ja omatoimiseen varautumiseen liittyviä palveluja kuntalaisille enemmän kuin vuonna 2016. Tavoite toteutui.
Tavoite ylittyi 7 %.

HELSINGIN KAUPUNGIN LIIKENNELIIKELAITOS (HKL)

1 000 euroa	Talousarvio	Toteutunut	Poikkeama
Tuloskehitys			
Liikevaihto	205 768	180 637	-25 131
Liikelylijäämä/alijäämä	31 583	28 270	-3 313
Tilikauden ylijäämä/alijäämä	0	2 975	2 975
Varsinaisen toiminnan rahavirta	49 259	52 195	2 936
Investointien rahavirta	-169 141	-72 377	96 764
Rahoituksen rahavirta	119 882	20 064	-99 819
Vaikutus maksuvalmiuteen	0	-118	-118
Peruspääoman tuotto (9 %)	8 442	8 442	0
Infran korkotulo	18 885	12 143	-6 742
Tuki kaupungilta	-20 742	-18 935	1 807
Netto	6 585	1 650	-4 935
Pitkäaikaisen vieraan pääoman vähennys	1 988	1 988	0
Pitkäaikaisen vieraan pääoman korko	54	1	-53

	Talousarvio	Toteutunut	Poikkeama
Suoritetaivoitteet			
Paikkakilometrit			
Raitioliikenne, miljoonaa	659,7	664,6	4,9
Metrolinjakilometrit, miljoonaa	3 512,7	2 368,5	-1 144,2
Yhteensä, miljoonaa	4 172,4	3 033,1	-1 139,3
Tehokkuus/taloudellisuus			
Liikelylijäämä, prosenttia	15,3	15,7	0,4
Koko pääoman tuotto, prosenttia	3,3	3,1	-0,2
Sijoitetun pääoman tuotto, prosenttia	3,7	3,9	0,2
Omavaraisuusaste, prosenttia	44,4	49,3	4,9
Paikkakilometrikustannus, euroa	0,057	0,067	0,010
Toiminnan laajuustiedot			
Liikevaihto, miljoonaa euroa	205,8	180,6	-25,2
Liikevaihto/henkilö, 1 000 euroa	163,0	146,8	-16,2
Liikevaihdon muutos, prosenttia	23,3	12,6	-10,7
Resurssit			
Henkilöstö keskimäärin	1 264	1 231	-33
Tuottavuus			
Tuottavuus (2014=100)	109	99	-10
Tilankäytön tehokkuuden mittari			
Toimistotilojen kokonaispinta-ala yhteensä, m ²	6 050	6 050	0
Toimistotilojen pinta-ala suhteessa toimistotilojen henkilömäärään, m ² /hlö	32	32	0

Raitioliikenteessä tuotetut paikkakilometrit nousivat hieman edellisvuodesta ja olivat 664,6 miljoonaa paikkakilometriä (2016: 612,0). Myös metrolinjakilometrejä kertyi edellisvuotta enemmän, 2 368,5 miljoonaa (2016: 2 119,4).

Raitioliikenteessä otettiin käyttöön Jätkäsaaren Välimerenkadun uusi rata elokuussa 2017 ja toteutettiin raitioliikenteen linjastouudistus. Loppuvuonna Laaksossa otettiin käyttöön Reijolankadun rataosuus. Metrolinjakilometreissä länsimetron matkustajaliikenteen aloitus marraskuussa 2017 lisäsi suoritetasoa vuoden viimeisen 1,5 kuukauden aikana.

HKL vastaa länsimetron liikennöinnin lisäksi länsimetron järjestelmien, asemien ja radan hallinnoinnista ja ylläpidosta.

HKL on jatkanut johtokunnassa vuonna 2016 hyväksytyt tavoiteohjelman toteutusta. Toteutuksessa huomioidaan vuonna 2017 valtuustossa hyväksytyt kaupunkistrategian linjaukset. Vuonna 2017 käynnistettiin kolme kehitysohjelmia tavoiteohjelman tavoitteiden toteuttamiseksi: operatiivisen tehokkuuden, omaisuuden hallinnan ja turvallisuuden kehitysohjelmat.

Raide-Jokerin allianssin palveluntuottajat valittiin loppuvuodesta 2017. Raide-Jokerin rakentamisprojektissa on käynnissä kehitysvaihe, jonka aikana suunnitellaan projektin toteutus ja toteutuksen vaiheistus. Infran rakentaminen alkanee vuoden 2019 alussa.

Vuonna 2017 saatiin päätökseen kilpailutus pysäkkikatosten toteutuksesta ja ylläpidosta. Toimittajaksi valittiin JCDecaux seuraavaksi 20 vuodeksi.

Vuoden 2017 aikana toimitettiin kaikki uudet metrovaunut HKL:lle. Myös uusien raitiovaunujen toimitus (40 Articvaunua) oli loppusuoralla. HKL teki Bombardierin kanssa sovintosopimuksen Variotram-raitiovaunujen palauttamisesta Bombardierille. Sopimuksen mukaisesti Bombardier hyvittää HKL:lle vaunuista vähintään 33 miljoonaa euroa.

Helsingin kaupunkipyöräpalvelu laajeni vuoden 2017 aikana 1 400 pyörään ja 140 pyöräasemaan. Vuonna 2016 oli käytössä 500 pyörää. Rekisteröityjen käyttäjien määrä oli noin 34 000 eli määrä kasvoi lähes kolminkertaiseksi vuodesta 2016.

HKL:n tilikauden liikevaihto oli 180,6 miljoonaa euroa (2016: 160,5). Liikevaihto muodostui HSL:ltä laskutettavista liikennöintikorvauksista, 91,2 miljoonaa euroa (2016: 81,9) ja infrakorvauksesta, 67,1 miljoonaa euroa (2016: 65,5) sekä kaupungin infratuesta, 18,9 miljoonaa euroa (2016: 12,5) ja muista myyntituotoista, 3,4 miljoonaa euroa (2016: 0,7). Tulojen nousu vuodesta 2016 johtuu pitkälti länsimetron käyttöönotosta vuoden 2017 aikana.

Kulut ennen liikeylijäämää olivat 177,9 miljoonaa euroa (2016: 156,9) eli 13,3 prosenttia edellisvuotta enemmän.

Henkilöstökuluissa oli nousua 3,7 miljoonaa euroa. Henkilöstöä oli keskimäärin 68 henkilöä enemmän kuin edellisellä tilikaudella.

Aine- ja palveluostojen kasvu edellisvuoteen verrattuna johtui länsimetron asemien kuluista, 2,5 miljoonaa euroa (2016: 0,7).

Poistotasoa nostivat uusien raitio- ja metrovaunujen siirtäminen valmiiseen omaisuuteen vuoden 2017 aikana. Myös vuoden 2016 aikana omaisuuteen siirretyt Myllypuron metroaseman peruskorjaus ja metrovarikon laajennus vaikuttivat poistoihin nyt koko vuoden 2017 ajalta, mikä osaltaan nosti poistotasoa.

Liiketoiminnan muut kulut olivat 15,6 miljoonaa euroa (2016: 8,0). Länsimetro Oy:n vastikkeita kirjattiin vastikemenoihin 6,8 miljoonaa euroa edellisvuotta enemmän.

Liikeylijäämä oli 28,3 miljoonaa euroa (2016: 23,4) ja liiketulosprosentti 15,7 (2016: 14,6).

Tulos rahoituserien jälkeen eli ylijäämä ennen varausten muutoksia oli 3,9 miljoonaa euroa (2016: 1,1).

Uuden investointivarauksen lisäyksen ja edellisten tilikausien investointivarauksen purun nettovaikutus oli -0,9 miljoonaa euroa vuonna 2017. Poistoeron ja investointivarauksen muutosten jälkeen HKL:n tulos oli 3,0 miljoonaa euroa (2016: 2,6).

HKL:n investoinnit olivat 73,5 miljoonaa euroa. Investointimeno sisältää Variotram-vaunuihin kohdistettua hinnanalennusta 32,5 miljoonaa euroa. Ilman hinnanalennusta investoinnit olivat 105,9 miljoonaa euroa. Osa uusien raitiovaunujen ennakkomaksuista maksettiin jo joulukuussa 2016. Lisäksi metrovaunujen peruskorjauksen, metroasemien ja varikoiden investoinnit eivät toteutuneet suunnitellusti.

Suurin yksittäinen investointikohde oli uudet raitiovaunut, 39,5 miljoonaa euroa. Muita suuria hankkeita olivat Hakaniemen metroaseman perusparannus (6,8 miljoonaa euroa), Helsingin metron asetinlaite (6,0 miljoonaa euroa), uudet metrovaunut (5,0 miljoonaa euroa), Pasilan metroasemavaraus (4,1 miljoonaa euroa), Raide-Jokerin infran ja varikon suunnittelu (4,0 miljoonaa euroa), Kruunusillat-hankkeen suunnittelu (3,7 miljoonaa euroa) ja sähköbussiliikenteen sähkönsyöttöasemat (2,8 miljoonaa euroa).

Liikenneliikelaitos lyhensi kaupungin sisäisiä lainoja 2,0 miljoonalla eurolla ja ulkopuolelta nostettuja lainoja 11,5 miljoonalla eurolla vuonna 2017.

HKL:n taseen loppusumma oli 932,8 miljoonaa euroa 31.12.2017 (31.12.2016: 873,5 miljoonaa euroa). Omavaraisuusaste oli 49,3 prosenttia (2016: 52,0 prosenttia).

Sitovat toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

- Tilikauden tulos vähintään nolla.

HKL saavutti tulostavoitteen. Tilikauden taloudellinen tulos oli 3,0 miljoonaa euroa.

- Toiminnan kokonaiskustannukset per paikka-km laskevat (positiivinen tuottavuuskehitys).

Tavoite ei toteutunut. Vuoden 2016 toteuma oli 0,066 euroa/paikka-km ja vuoden 2017 toteuma on 0,067 euroa/paikka-km. Paikkakilometrit nousivat edellisestä vuodesta noin 11 prosentilla, mutta kokonaiskustannukset nousivat hieman enemmän. Suoritteita ei toteutunut suunnitellusti, koska länsimetron matkustajaliikenne alkoi vasta marraskuussa 2017.

- Raitio- ja metroliikenteen asiakastytyväisyys vähintään vuoden 2016 tasolla (raitio 2016: 4,04; metro 2016: 4,19).

Tavoite saavutettiin vain raitioliikenteessä. Asiakastytyväisyys raitioliikenteessä oli 4,06 ja metroliikenteessä 4,10. Metron asiakastytyvyyteen arvioitiin vaikuttaneen laskevasti alkuvuonna liikenteen pysäyttäneet useat tekniset viat sekä länsimetron aloituksen epävarmuustekijät ja ongelmat.

- Liikennöinnin luotettavuus säilyy vuoden 2016 tasolla (raitio 2016: 99,84 prosenttia; metro 2016: 99,84 prosenttia).

Metro- ja raitioliikenteen luotettavuustavoitteet saavutettiin. Raitioliikenteessä luotettavuus oli 99,85 prosenttia ja metroliikenteessä 99,89 prosenttia.

- Matkustajien kokema järjestys ja turvallisuus paranevat vuoden 2016 tasosta (raitio 2016: 4,22; metro 2016: 4,18).

Tavoitteet eivät toteutuneet. Matkustajien kokema järjestys ja turvallisuus oli raitioliikenteessä 4,21 ja metroliikenteessä 4,15. Raitioliikenteen arvosana 4,21 oli niukasti alle tavoitteen 4,22. Metromatkustajien turvallisuuden tunteeseen arvioitiin vaikuttaneen länsimetron koeajojen sekä liikennöinnin aloituksen tuomat odottamattomat liikennöintiongelmat.

Muut toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

- Henkilöstötyytyväisyyskyselyssä mitattu johtamisen ja esimiestyön arvosana paranee. Tavoite on asetettu vuoden 2016 Kunta10-tutkimuksen pohjalta. Vuonna 2017 ei tehty vastaavaa tutkimusta, joten toteumaa ei ole saatavilla vuodelta 2017.
- Vakavista työtaturmista johtuvien sairauspoissaolopäivien määrä laskee 5 %. Työtaturmien toteuman osalta tietoa ei ole ollut saatavilla vuoden 2018 alussa.
- HKL:n strategisten kehitysohjelmien käynnistyminen. Vuonna 2017 käynnistettiin kolme kehitysohjelmaa tavoiteohjelman tavoitteiden toteuttamiseksi: operatiivisen tehokkuuden, omaisuuden hallinnan ja turvallisuuden kehitysohjelmat.
- Raide-Jokerin valmistelu etenee suunnitelman mukaisesti. Raide-Jokerin allianssin palveluntuottajat valittiin loppuvuodesta 2017. Raide-Jokerin rakentamisprojektissa on käynnissä kehitysvaihe, jonka aikana suunnitellaan projektin toteutus ja toteutuksen vaiheistus. Infran rakentaminen alkanee vuoden 2019 alussa.
- Kruunusillat-hankkeen valmistelu etenee suunnitelman mukaisesti. Kruunusillat –hanke on edennyt suunnitellusti. Hankkeen projektiorganisaatio on ollut toiminnassa kokonaisuudessaan kesästä 2017 alkaen. Kruunusillat –hanke tullaan toteuttamaan allianssihankeena lukuun ottamatta siltojen rakentamista.

Selvitys tuottavuuden toteutumisesta vuonna 2017:

HKL:n tuottavuusmittarin suoritteena käytetään raitio- ja metroliikenteen paikkakilometrejä painotettuna liikennöinti- ja infrakorvauksilla. Panoksena mittarissa käytetään kokonaismenoja ennen liikeylijäämää.

HKL:n tuottavuusindeksi oli 99 vuonna 2017 (2016: 93). Vuoden 2017 talousarviossa tavoitteena oli 109.

Talousarviossa oletuksena oli, että länsimetron matkustajaliikenne olisi alkanut vuoden 2017 alussa, jolloin paikkakilometrejä olisi kertynyt 4 172 miljoonaa. Paikkakilometrejä toteutui 3 033 miljoonaa. HKL oli valmistautunut länsimetron käynnistymiseen mm. palkkaamalla uusia metrojunakuljettajia, laajentamalla metrovarikkoa ja hankkimalla uusia metrovaunuja. Nämä kulut toteutuivat koko vuodelta 2017 metroliikenteen käynnistyessä marraskuussa 2017.

4 Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	25 005	857	25 862	28 749	-2 887	
Menot	-223 010	-1 157	-224 167	-226 776	2 609	
Toimintakate	-198 005	-300	-198 305	-198 028	-277	
Poistot	-12 948		-12 948	-13 463	515	
Tilikauden tulos	-210 953	-300	-211 253	-211 490	237	

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala ylläpitää ja parantaa eri-ikäisten helsinkiläisten mahdollisuuksia henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin, sivistymiseen sekä aktiiviseen kansalaisuuteen ja tukee Helsingin elinvoimaisuutta.

Toimiala vastaa kirjastoaineistosta, museo- ja taidemuseokokoelmista sekä kulttuuriperinnön ylläpitämisestä. Toimiala huolehtii kulttuuriympäristön vaalimiseen liittyvistä viranomaistehtävistä. Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala toimii kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan alaisuudessa.

Toimiala jakautuu kolmeen palvelukokonaisuuteen: kulttuuripalvelukokonaisuus, liikuntapalvelukokonaisuus ja nuorisopalvelukokonaisuus. Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalla on kolme talousarviokohtaa: kulttuuri- ja vapaa-aika (talousarviokohta 4 10 01), kulttuurin laitosavustukset (talousarviokohta 4 10 02) ja liikunnan laitosavustukset (talousarviokohta 4 10 03).

4 10 01 KULTTUURI JA VAPAA-AIKA 1.6.-31.12.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot		14 355	14 355	17 240	-2 885	
Menot		-108 059	-108 059	-110 757	2 698	
Toimintakate		-93 704	-93 704	-93 516	-188	
Poistot		-7 420	-7 420	-7 972	552	
Tilikauden tulos		-101 124	-101 124	-101 488	364	

Kaupunginkirjasto	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Suoritetavoitteet						
Lainat, kpl	9 300 000	0	9 300 000	8 961 355	-338 645	0
Toimitetut varaukset	1 100 000	0	1 100 000	94 473	-1 005 527	0
Kirjastokäynnit, kerta	620 000	0	620 000	6 545 360	5 925 360	0
Verkkokäynnit, kerta	8 200 000	0	8 200 000	8 270 098	70 098	0
Käynnit, yhteensä	14 400 000	0	14 400 000	14 815 458	415 458	0
Toiminnan laajuustiedot						
Aukiolotunnit	106 500	0	106 500	104 717	-1 783	0

Kaupungin taidemuseo	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Suoritetavoitteet						
Kävijämäärä yhteensä	145 000	0	145 000	203 734	58 734	0
Uusien julkisen taiteen hankkeiden käynnistäminen	2	0	2	4	2	0
Näyttelyt	17	0	17	24	7	0
Toiminnan laajuustiedot						
Näyttelyiden laajuus						
Näyttelykävijät	145 000	0	145 000	203 734	58 734	0
Verkkokävijät	160 000	0	160 000	306 300	146 300	0
Yhteensä	305 000	0	305 000	510 034	205 034	0

Kaupungin taidemuseo	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Kokoelmien laajuus						
Karttuva kokoelma	6 215	0	6 215	6 265	50	0
Julkiset veistokset	195	0	195	196	1	0
Julkinen taide ja prosenttiperiaate-teokset	286	0	286	293	7	0
Deponoinnit (muille mus.)	229	0	229	229	0	0
Muut (myös lahj.)	2 245	0	2 245	2 240	-5	0
Yhteensä	9 170	0	9 170	9 223	53	0
Aukiolotunnit	2 431	0	2 431	2 432	1	0

Yleiset kulttuuripalvelut (sis. nykyisen kulttuurikeskuksen toiminnan)	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Suoritavoitteet						
Taide- ja kulttuuriopetus erityisesti lapsille						
Opetustuntien määrä	15 000	0	15 000	16 479	1 479	0
Oppilasmäärä yhteensä	14 500	0	14 500	23 249	8 749	0
Kulttuuritoiminta toimipaikoissa (Stoa, Vuotalo, Malmitalo, Kanneltalo, Caisa)						
Esitykset taloissa	1 350	0	1 350	1 421	71	0
Esitykset ja tapahtumat talojen ulkopuolella	120	0	120	143	23	0
, joista yhteisölliset esitykset ja tapahtumat	255	0	255	77	-178	0
Taidenäyttelyiden lukumäärä	130	0	130	109	-21	0
Suoritavoitteet						
Toiminnan laajuustiedot						
Kävijöitä toimipaikkojen tilaisuuksissa	320 000	0	320 000	447 449	127 449	0
Kävijät, näyttelyt	200 000	0	200 000	320 341	120 341	0
Kävijät, esitykset taloissa	120 000	0	120 000	127 108	7 108	0
Kävijät, esitykset ja tapahtumat talojen ulkopuolella	45 000	0	45 000	147 961	102 961	0
joista kävijät yhteisölliset esitykset ja tapahtumat	21 000	0	21 000	161 825	140 825	0
Artist in Residence, käyttöpäivät keskimäärin majoitustilat	220	0	220	220	0	0
Tilavuokraukset taiteilijoille, kpl (Harakan saari)	30	0	30	30	0	0
Käsiteltyjä avustuksia, kpl	990	0	990	792	-198	0
Myönnettyjä avustuksia, kpl	600	0	600	592	-8	0
Toiminnan laajuustiedot						
Savoyn teatterisalin käyttöpäivät	210	0	210	241	31	0
Savoyn teatterisalin kävijät	65 000	0	65 000	95 126	30 126	0
Esplanadin lavan kävijät	60 000	0	60 000	102 000	42 000	0

Kaupunginmuseo	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Suoritettavat						
Näyttelyt ja julkaisut	7	0	7	7	0	0
Annetut lausunnot ja muistiot	500	0	500	755	255	0
Kokoelmien laajuus (objektimäärä):						
- kulttuurihistoriallinen kokoelma	453 598	0	453 598	453 568	-30	0
- valokuvat	972 837	0	972 837	985 300	12 463	0
- taide	6 175	0	6 175	6 168	-7	0
- arkeologiset kokoelmat	92 429	0	92 429	92 429	0	0
Kokoelmista avattuna Finna-tiedonhakupalvelun kautta	52 500	0	52 500	59 617	7 117	0
Toiminnan laajuustiedot						
Asiakkaiden lukumäärä, josta	550 000	0	550 000	1 378 664	828 664	0
- näyttelykävijät	200 000	0	200 000	434 509	234 509	0
- muut asiakkaat	30 000	0	30 000	20 779	-9 221	0
- verkkokävijät	320 000	0	320 000	923 376	603 376	0

Kaupunginorkesteri	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Suoritettavat						
Sinfoniakonsertit	43	0	43	46	3	0
Viihdekonsertit	5	0	5	5	0	0
Lasten- ja koululaiskonsertit	5	0	5	22	17	0
Muut konsertit	0	0	0		0	0
Tilaukskonsertit	1	0	1	5	4	0
Ulkomaiset konsertit	1	0	1	1	0	0
Kamarimusiikkikonsertit	20	0	20	11	-9	0
Avoimet kenraaliharjoitukset	20	0	20	23	3	0
Toiminnan laajuustiedot						
Kokonaiskuulijamäärä	110 000	0	110 000	111 939	1 939	0

Nuorison palvelukokonaisuus	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Suoritettavat						
Käyntikertoja	1 410 000	0	1 410 000	1 512 956	102 956	0
Nuorten pienryhmät	2 500	0	2 500	2 821	321	0
Toiminnan tuottamiseen osallistuneet nuoret	1 430	0	1 430	2 789	1 359	0

Liikunnan palvelukokonaisuus	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Suoritettavat						
Laitostoiminnan käyntikerrat	3 774 000	0	3 774 000	3 876 966	102 966	0
Ulkokenttätoiminnan käyntikerrat	4 171 500	0	4 171 500	3 613 700	-557 800	0
Uimarantatoiminnan käyntikerrat	789 000	0	789 000	746 180	-42 820	0
Liikunnanohjauksen käyntikerrat, josta	700 000	0	700 000	728 971	28 971	0
EasySport käyntikerrat	45 000	0	45 000	70 599	25 599	0

Liikunnan palvelukokonaisuus	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
FunAction käyntikerrat	22 000	0	22 000	27 922	5 922	0
Leirinnän yöpymiskerrat	92 000	0	92 000	92 827	827	0
Venesataman venepaikat, kpl	11 800	0	11 800	11 930	130	0
Kalastusluvut, kpl	7 000	0	7 000	7 478	478	0

Kulttuuri ja vapaa-aika toimialan toiminnan laajuustiedot	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Resurssit						
Henkilöstön määrä yhteensä	1 828	0	1 828	1 813	-15	0

Tilankäytön tehokkuuden mittari	TA 2017	2017	2016	2015	2014
Tilojen kokonaispinta-ala htm ²	308 316	308 316	308 578		

Kulttuurin ja vapaa-aikan talousarviokohta koostuu kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalvelukokonaisuudesta sekä toimialan hallinnosta.

Toimialan toimintakate ylittyi noin 200 000 eurolla johtuen siitä, että tulot ylittivät talousarvion noin 2,9 miljoonalla eurolla. Toimiala sai ennakoitua enemmän ulkopuolista rahoitusta keskustakirjastotehtäviin ja erilaisiin tietoyhteiskuntapalvelujen kehittämishankkeisiin. Lisäksi Helsingin taidemuseon kävijämäärä oli ennakoitua suurempi.

Sitovat toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

Taidemuseo

- Tavoite: Kävijämäärä 145 000 kävijää

Tavoite toteutui. Taidemuseon sitova toiminnallinen tavoite ylittyi. Helsingin taidemuseon (HAM) näyttelyt ja oheistapahtumat vetivät Tennispalatsiin vuonna 2017 yhteensä 204 000 kävijää. Yleisön suosikiksi nousi maaliskuussa avautunut Modernia elämää – Suomalainen modernismi ja kansainvälisyys -näyttely, joka houkutteli neljän kuukauden aikana yli 60 000 taiteen ystävää. Tämän lisäksi yleisöä houkuttelivat erityisesti alkuvuoden Yayoi Kusaman retrospektiivi ja Tykö Sallisen tarina, keväällä ja kesällä Nautinto ja syksyllä Eero Nelimarkan, Pekka Kauhasen ja Ola Kolehmaisena näyttelyt.

Kaupunginkirjasto

- Tavoite 1: 106 500 aukiolotuntia

Tavoite ei toteutunut. Aukiolotuntitavoite alittui, koska kaksi kirjastoa (Malmi ja Kallio) oli osan vuotta suljettuina peruskorjauksen vuoksi ja yksi laitoskirjasto jouduttiin sulkemaan sisäilmaongelmien vuoksi.

- Tavoite 2: Käyntien määrä 14,4 miljoonaa

Tavoite toteutui. Aukiolotuntitavoitteen alittumisesta huolimatta kirjastokäyntien tavoite ylittyi selkeästi. Toteuma oli 14,8 miljoonaa käyntikertaa.

Kaupunginmuseo

- Tavoite: 550 000 asiakasta, johon luetaan museokävijöiden lisäksi muut asiakkaat ja verkkokävijät.

Tavoite toteutui. Kaupunginmuseon suoritettavat tavoitteet ylittyivät. Kaikki asiakasmäärät kasvoivat edellisvuodesta yli 31 prosenttia. Asiakkaita oli yhteensä 1 378 664. Museokäyntien määrä (434 509) kasvoi edelliseen vuoteen nähden 8 prosenttia (2016: 401 181) ja ylitti tavoitteen 117,5 prosentilla. Lippulaivan eli uuden kaupunginmuseon kävijämäärät kasvoivat avajaisvuoden 315 000 kävijästä 362 631 kävijään eli 14,3 prosenttia. Museo teki siis jälleen uuden kävijännäytyn.

Kaupunginorkesteri

- **Tavoite:** 43 maksullista, Musiikkitalossa järjestettävää sinfoniakonserttia

Tavoite toteutui. Maksullisia sinfoniakonsertteja esitettiin 46 Musiikkitalossa. Viihdekonsertteja ja vastaavia järjestettiin 5 ja lastenkonsertteja 22. Omien sinfoniakonserttiensa lisäksi orkesteri konsertoi syyskauden aikana Helsingin juhlatiimoilla, Maj Lind -pianokilpailussa sekä Tukholman Östersjöfestivalilla. Syyskaudella orkesteri järjesti kamarimusiikkiviikon, jonka aikana esiintymisiä oli eri puolilla kaupunkia, muun muassa Helsingin taidemuseo HAMissa, kaupunginmuseossa, Ateneumin taidemuseossa sekä alueellisissa kulttuuritaloissa.

Yleiset kulttuuripalvelut

- **Tavoite 1:** Opetusviraston ja Helsingin kulttuurikeskuksen yhteisessä kulttuurikasvatustyössä luodaan pysyvä verkostorakenne, joka edistää taide- ja kulttuuripalveluiden käyttöä monipuolisina oppimisympäristöinä.

Mittarit: Opetusviraston ja taidetoimijoiden yhteiset foorumit kaksi kertaa vuonna 2017 ja opettajien ja taidetoimijoiden koulutukset, kaksi kappaletta vuonna 2017.

Tavoite toteutui.

- **Tavoite 2:** Kehitetään lasten, nuorten ja perheiden aktiivista toimintaa ja vahvistetaan matalan kynnyksen osallistumismahdollisuuksia siten, että jokaisella lapsella on mahdollisuus johonkin harrastukseen. Lisätään kaupungin tilojen käyttöä lasten ja nuorten harrastustoimintojen toteutuspaikkoina.

Mittarit: Suunnataan lasten ja nuorten matalan kynnyksen harrastuspalveluita erityisesti Helsingin taiteen perusopetuksen tila -selvityksessä (TPO) ilmenneille alhaisen osallistumisen alueille: alueille vähintään 60 iltapäivä- tai vapaa-ajan kurssia vuonna 2017 sekä kohdennetaan taiteen perusopetuksen rahoitusta TPO-selvityksen alhaisen osallistumisen alueille.

Tavoite toteutui. Vuonna 2017 järjestettiin 100 kurssia.

- **Tavoite 3:** Uudistetaan kulttuurin avustusjärjestelmät muuttuvan kentän tarpeisiin.

Mittari: Annetaan vuoden 2017 kulttuuri- ja kirjastolautakunnalle ehdotus, johon pohjautuen taiteen ja kulttuurin toiminta-avustusten jakoperusteet muutetaan vuoden 2018 avustushauista lukien.

Tavoite toteutui.

- **Tavoite 4:** Savoy-teatteri ja siihen kuuluva Espan lava ovat nettobudjetoitu yksikkö. Yksikön sitova toiminnallinen tavoite on järjestettävien esitysten lukumäärä.

Mittari: Vuonna 2017 tilaisuuksia on yhteensä vähintään 320.

Tavoite toteutui. Esityksiä oli yhteensä 428.

Toimintavuoden aikana asukaslähtöistä, alueellista kulttuuri- ja tapahtumatoimintaa kehitettiin ja vahvistettiin. Kulttuuritarjonnassa huomioitiin kasvava väestö, maahanmuuttajien lisääntyvä osuus, väestön ikääntyminen ja asuinalueiden erot hyvinvoinnissa. Uudistettu avustusjärjestelmä otettiin käyttöön. Uusin periaattein ja prosessein jaetut taiteen ja kulttuurin tuet vaikuttavat Helsingin kulttuurikenttään vuonna 2018. Ensimmäisissä avustuspäätöksissä painotettiin taiteen perusopetuksen alueellisesta saatavuudesta aiheesta tehdyn selvityksen pohjalta. Monikulttuurisen kulttuurikeskus Caisan uudeksi tilaksi päätettiin Leipätehdas-rakennus Sörnäisissä, jossa toiminta käynnistyy syyskauden 2018 alkaessa.

Kulttuuripalvelukokonaisuuden muut toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

Kaupunginkirjasto

- **Tavoite:** Lainoja yhteensä 9,3 miljoonaa kappaletta.
Tavoite ei toteutunut. Lainoja yhteensä 8 961 355 kappaletta.

- Tavoite: Toimitetut varaukset 1 100 000.
Tavoite ei toteutunut. Varauksia yhteensä 94 473.

Helsingin taidemuseo

- Tavoite: Vuoden 2017 näyttelyiden lukumääräksi esitetään 17 näyttelyä. Tämä sisältää myös HAM-gallerian näyttelyt. Julkisen taiteen hankkeiden käynnistämisen tavoite on kaksi.
Tavoite toteutui. Näyttelyjä oli yhteensä 24 ja uusia julkisen taiteen hankkeita käynnistettiin yhteensä 4.

Yleiset kulttuuripalvelut

- Tavoite: Vuoden 2016 aikana määritellyt tukipalveluiden (henkilöstö, talous, ICT, lipunmyynti) pääprosessit on kuvattu vuonna 2017.
Tavoite toteutui.
- Tavoite: Koululuokille suunnattava 5 x 2 -taideopetus kohdistetaan yhteen peruskoulun ikäluokkaan.
Mittari: 5 000 oppilasta.
Tavoite toteutui. 5 696 oppilasta.
- Tavoite: Varhaiskasvatuksen ja Helsingin kulttuurikeskuksen yhteishankkeessa (Snadeille artsumpi stadi) luodaan uusia kulttuuri- ja taidekasvatuksen toimintamalleja sovituisissa päiväkodeissa ja leikkipuistoissa.
Mittari: Osahankkeet (vähintään viisi kappaletta vuonna 2017) on toteutettu ja arvioitu varhaiskasvatuksen ja kulttuuripalveluiden yhteistyönä.
Tavoite toteutui.
- Tavoite: Vahvistetaan maahanmuuttajien roolia taiteen ja kulttuurin kuluttajina ja tuottajina.
Mittarit: Caisan uusi tilaratkaisu (2018) varmistuu 2017 (kyllä/ei) ja sen toiminta suunnitellaan Caisa 2.0 -mobiilin toimintamallin mukaisesti (kyllä/ei).
Tavoite toteutui.
- Tavoite: Vahvistetaan yhteisöllisyyttä ja osallisuutta lisäävän kaupunkikulttuurin mahdollisuuksia eri alueilla.
Mittari: Toteutetaan taide- ja taideoppilaitoksia, kulttuuriyhteisöjä ja alueiden verkostoja tai kansalaisjärjestöjä osallistavia, yhteisöllisiä tapahtumia ja taidehankkeita 75 kpl kulttuurikeskuksen tiloissa ja niiden ulkopuolella 2017.
Tavoite toteutui. Yhteensä 183 kappaletta.

Kaupunginmuseo

- Tavoite 1: Kokoelmien laajuus: Yhteensä 1 525 039 kappaletta
Tavoite toteutui: Yhteensä 1 537 465 kappaletta.
- Tavoite 2: Tietokannat ja kokoelmatietojen avaaminen yleisölle Finna-tiedonhakupalveluiden kautta yhteensä 52 500 kappaletta.
Tavoite toteutui. Yhteensä 59 617 kappaletta.
- Tavoite 3: Näyttelyt ja julkaisut yhteensä seitsemän kappaletta.
Tavoite toteutui. Näyttelyjä ja julkaisuja yhteensä seitsemän kappaletta.
- Tavoite 4: Annetut lausunnot ja muistiot yhteensä 500 kappaletta.
Tavoite toteutui. Annettuja lausuntoja ja muistioita yhteensä 755 kappaletta.

Helsingin kaupunginorkesteri

- Tavoite: Muut konsertit, konserttien kokonaismäärä yhteensä 52 kappaletta.
Tavoite toteutui. Muiden konserttien kokonaismäärä yhteensä 67 kappaletta.

Nuorisopalvelukokonaisuuden sitovat toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

Kaikki neljä nuorisopalvelukokonaisuudelle asetettua sitovaa toiminnallista tavoitetta toteutui vuonna 2017.

- Tavoite 1: Kaikki käyntikerrat 1 410 000

Tavoite toteutui. Käyntikertoja kertyi 1 512 956. Käyntikertoihin sisältyvään kontaktit nuoriin nuorisotilojen ulkopuolella -mittariin kirjattiin 245 357 nuorta, jossa on kasvua edellisestä vuodesta 53 000 kontaktia.

- Tavoite 2: Nuorten pienryhmät 2 500

Tavoite toteutui. Nuorten pienryhmiä toimi yhteensä 2 821.

- Tavoite 3: Toiminnan tuottamiseen osallistuneet nuoret 1 430

Tavoite toteutui. Toiminnan tuottamiseen osallistui kaikkiaan 2 789 nuorta, mikä ylittää tavoitteen 1 359 nuorella.

- Tavoite 4: RuutiBudjetin vakinaistaminen

Tavoite toteutui. Nuorten vaikuttamisjärjestelmä Ruudin toimintaa laajennettiin alueellisesti edustavaksi. Ruutibudjettia toteutettiin 54 yläkoulussa, kun vuonna 2016 kouluja oli mukana 43. Ruutibudjetin tilaisuuksissa kirjattiin yhteensä 14 675 nuorten osallistumiskertaa. Ruudin ydinryhmän vaalien äänestysprosentti nousi 11,9 prosentista (2016) 39,9 prosenttiin.

Liikuntapalvelukokonaisuuden sitovat toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

Molemmat liikuntapalvelukokonaisuudelle asetetut sitovat toiminnalliset tavoitteet toteutuivat.

- Tavoite 1: Palveluiden asiakastytyväisyys vähintään vuoden 2016 tasoa tai asiakastytyväisyys on 3,6 (asteikko 1-5).

Tavoite toteutui. Asiakastytyväisyys oli 4,18 asteikolla 1-5, kun tavoitteena oli vuoden 2016 vastaava vertailuluku 4,07.

- Tavoite 2: Monitoimi- ja uimahalleissa on 1 800 000 käyntikertaa.

Tavoite toteutui: Monitoimi- ja uimahalleissa kirjattiin yhteensä 1 843 448 käyntikertaa.

Liikuntapalvelukokonaisuuden muut toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

Liikuntapalvelukokonaisuuden muut toiminnalliset tavoitteet olivat laitostoiminnan käyntikerrat, ulkokenttätoiminnan käyntikerrat, uimarantatoiminnan käyntikerrat, liikunnanohjauksen käyntikerrat, lerinnän yöpymiskerrat ja kalastuslu-pien lukumäärä. Muut toiminnalliset tavoitteet ylittivät talousarvion lukuun ottamatta ulkokenttätoiminnan ja uimarantatoiminnan käyntikertojen tavoitteita. Näitä tavoitteita ei saavutettu. Nämä tavoitteet ovat osin säästä riippuvaisia.

- Tavoite: Ulkokenttätoiminnan käyntikerrat 4 171 500 kappaletta.
Toteuma: Ulkokenttätoiminnan käyntikerrat 3 613 700 kappaletta.
- Tavoite: Uimarantatoiminnan käyntikerrat 789 000 kappaletta.
Toteuma: Uimarantatoiminnan käyntikerrat 746 180 kappaletta.

Tuottavuuden toteutuminen

Tuottavuuden kasvuun pyrittiin tilojen käyttöä tehostamalla, tarkoituksenmukaisella henkilöstön käytöllä sekä asiakas-määriä kasvattamalla. Toimialalle rakennetaan jatkossa uusi tuottavuuden mittaamisen tapa.

4 10 02 KULTTUURIN LAITOSAVUSTUKSET 1.6.-31.12.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot		-8 854	-8 854	-8 853	-1	
Toimintakate		-8 854	-8 854	-8 853	-1	
Tilikauden tulos		-8 854	-8 854	-8 853	-1	

Laitosavustuksilla tuetaan kulttuuria edistäviä toimijoita Helsingissä. Tukimuotoina ovat laina-, toiminta- ja vuokra-avustus. Vuonna 2017 avustuksia myönnettiin:

1. Helsingin teatterisäätiö sr
2. Suomen Kansallisoopperan säätiö sr.

4 10 03 LIIKUNNAN LAITOSAVUSTUKSET 1.6.-31.12.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot		-4 556	-4 556	-4 469	-87	
Toimintakate		-4 556	-4 556	-4 469	-87	
Tilikauden tulos		-4 556	-4 556	-4 469	-87	

Laitosavustuksilla tuetaan liikuntaa edistäviä toimijoita Helsingissä. Tukimuotoina ovat rahoitus-, toiminta- ja vuokra-avustus. Vuonna 2017 avustuksia myönnettiin:

1. Helsinki Stadion Oy
2. Jääkenttäsäätiö sr
3. Mäkelänrinteen Uintikeskus Oy
4. Stadion-säätiö sr
5. Urheiluhallit Oy
6. Vuosaaren Urheilutalo Oy
7. Muut laitosavustukset.

4 15 KAUPUNGIN KIRJASTO 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	3 000	-1 837	1 163	1 163	-1	
Menot	-36 135	20 296	-15 839	-15 839	-0	
Toimintakate	-33 135	18 459	-14 676	-14 676	-1	
Poistot	-995	500	-495	-505	10	
Tilikauden tulos	-34 130	18 959	-15 171	-15 181	10	

4 16 HELSINGIN TAIDEMUSEO 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	667	-23	644	644	-0	
Menot	-6 796	3 812	-2 984	-2 984	-0	
Toimintakate	-6 129	3 789	-2 340	-2 340	-0	
Poistot	-158	113	-45	-65	20	
Tilikauden tulos	-6 287	3 902	-2 385	-2 405	20	

4 17 01 KULTTUURIKESKUS 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	748	-347	401	401	-0	
Menot	-13 159	7 616	-5 543	-5 543	0	
Toimintakate	-12 411	7 269	-5 142	-5 142	-0	
Poistot	-352	232	-120	-113	-7	
Tilikauden tulos	-12 763	7 501	-5 262	-5 255	-7	

4 17 02 SAVOY-YKSIKKÖ 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	508	-119	389	389	0	
Menot	-1 356	722	-634	-634	-1	
Toimintakate	-848	603	-245	-245	-1	
Tilikauden tulos	-848	603	-245	-245	-1	

4 17 03 YHTEISÖJEN TUKEMINEN 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-13 543	5 955	-7 588	-7 588	-0	
Toimintakate	-13 543	5 955	-7 588	-7 588	-0	
Tilikauden tulos	-13 543	5 955	-7 588	-7 588	-0	

4 17 04 AVUSTUKSET TEATTERILAIN PIIRIIN KUULUVILLE AMMATTITEATTEREILLE 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-4 158	2 004	-2 154	-2 154	0	
Toimintakate	-4 158	2 004	-2 154	-2 154	0	
Tilikauden tulos	-4 158	2 004	-2 154	-2 154	0	

4 17 05 AVUSTUKSET SUOMEN KANSALLISOOPPERAN SÄÄTIÖLLE, KHN KÄYTETTÄVÄKSI 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-3 694	2 463	-1 231	-1 231	0	
Toimintakate	-3 694	2 463	-1 231	-1 231	0	
Tilikauden tulos	-3 694	2 463	-1 231	-1 231	0	

4 17 06 AVUSTUKSET HELSINGIN TEATTERISÄÄTIÖLLE, KHN KÄYTETTÄVÄKSI 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-13 132	6 391	-6 741	-6 741	-0	
Toimintakate	-13 132	6 391	-6 741	-6 741	-0	
Tilikauden tulos	-13 132	6 391	-6 741	-6 741	-0	

4 18 KAUPUNGINMUSEO 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	480	-298	182	182	0	
Menot	-7 677	4 749	-2 928	-2 928	0	
Toimintakate	-7 197	4 451	-2 746	-2 746	0	
Poistot	-283	58	-225	-145	-80	
Tilikauden tulos	-7 480	4 509	-2 971	-2 891	-80	

4 19 01 KAUPUNGINORKESTERI 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	1 390	-702	688	688	-0	
Menot	-12 696	7 521	-5 175	-5 175	-0	
Toimintakate	-11 306	6 819	-4 487	-4 487	-0	
Poistot	-95	62	-33	-34	1	
Tilikauden tulos	-11 401	6 881	-4 520	-4 521	0	

4 19 02 KAUPUNGINORKESTERI, KÄYTTÖVARAT, KHN KÄYTETTÄVÄKSI 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	60	-60				
Menot	-130	130				
Toimintakate	-70	70				
Tilikauden tulos	-70	70				

4 31 NUORISOTOIMI 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	1 676	-871	805	805	-0	
Menot	-30 611	16 963	-13 648	-13 648	0	
Toimintakate	-28 935	16 092	-12 843	-12 843	-0	
Poistot	-365	213	-152	-212	60	
Tilikauden tulos	-29 300	16 305	-12 995	-13 054	60	

4 41 LIIKUNTATOIMI 1.1.-31.5.2017

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	16 476	-9 241	7 235	7 235	-0	
Menot	-79 923	41 690	-38 233	-38 233	0	
Toimintakate	-63 447	32 449	-30 998	-30 998	-0	
Poistot	-10 700	6 242	-4 458	-4 417	-41	
Tilikauden tulos	-74 147	38 691	-35 456	-35 414	-41	

5 Sosiaali- ja terveystoimiala

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	199 476		199 476	204 712	-5 236	
Menot	-2 025 287	-408	-2 025 695	-2 046 373	20 678	-32 400
Toimintakate	-1 825 810	-408	-1 826 218	-1 841 661	15 442	-32 400
Poistot	-16 801		-16 801	-11 141	-5 661	
Tilikauden tulos	-1 842 612	-408	-1 843 020	-1 852 802	9 782	-32 400

Koko sosiaali- ja terveystoimialan menoihin oli vuoden 2017 talousarviossa varattu 2 025,7 miljoonaa euroa. Sosiaali- ja terveysviraston toteutuneet menot olivat 2 046,4 miljoonaa euroa, joka ylitti käytettävissä olleet määrärahat 20,7 miljoonalla eurolla. Tämä oli kuitenkin 142,1 miljoonaa euroa edellisvuotta vähemmän. Merkittävää menojen alentumista edellisvuoteen selittää toimentulotuen siirtyminen pois sosiaali- ja terveystoimialan talousarviosta. Sosiaali- ja terveystoimialan kokonaismenot ylittivät 1,0 prosenttia.

5 10 01 SOSIAALI JA TERVEYS

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	169 324		169 324	168 659	665	
Menot	-1 445 718	2 282	-1 443 436	-1 434 243	-9 192	
Toimintakate	-1 276 393	2 282	-1 274 111	-1 265 585	-8 527	
Poistot	-16 800		-16 800	-11 141	-5 659	
Tilikauden tulos	-1 293 193	2 282	-1 290 911	-1 276 725	-14 186	

Suoritettavoitteet (1000 kpl)	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Terveysneuvonta, terveydenhoitaja, käynti	225	0	225	225	0	0
Terveysneuvonta, lääkärikäynti	59	0	59	53	-6	0
Kouluterveydenhuolto, terveydenhoitaja, käynti	122	0	122	110	-12	0
Opiskeluterveydenhuolto, terveydenhoitaja, käynti	50	0	50	45	-5	0
Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto, lääkärikäynti	22	0	22	21	-1	0
Lastensuojelun perhehoito, hoitovrk	325	0	325	326	1	0
Lastensuojelun laitoshoido, hoitovrk	194	0	194	195	1	0
Läheisverkostositoukset, hoitovrk	10	0	10	13	3	0
Kasvatus- ja perheneuvonta, käynti	21	0	21	21	0	0
Lapsiperheiden kotipalvelu, käynti	36	0	36	31	-5	0
Terveysaseman lääkärin vastaanotto, käynti	490	0	490	475	-15	0
Terveysaseman lääkärin vastaanotto, muu asiointi	280	0	280	297	17	0
Terveysaseman hoitajan vastaanotto, käynti	420	0	420	425	5	0

Suoritetaivoitteet (1000 kpl)	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Terveysaseman hoitajan vastaanotto, muu asiointi	330	0	330	417	87	0
Suun terveydenhuolto, käynti	530	0	530	515	-15	0
Pkl-vastaanotto, käynti	55	0	55	57	2	0
Pkl-vastaanotto, muu asiointi	23	0	23	24	1	0
Sisätautien päivystyspoliklinikka, käynti	45	0	45	46	1	0
Terveyskeskuspäivystys, käynti	127	0	127	139	12	0
Psykiatrian avohoito, käynti	182	0	182	187	5	0
Psykiatrian avohoito, muu asiointi	53	0	53	67	14	0
Psykiatrian vuodeosastohoitopäivät	74	0	74	74	0	0
Psykiatrian avohoitopäivä	75	0	75	47	-28	0
Polikliininen päihdehuolto, as.käynnit vuoden aikana	61	0	61	61	0	0
Korvaushoito, käynnit vuoden aikana	130	0	130	134	4	0
Päihdehuollon asumispalvelut. asumisvuorokaudet yht.	63	0	63	72	9	0
Päihdehuollon laitoshuolto, hoitovuorokaudet yht.	40	0	40	34	-6	0
Kotihoito, käynti	2 850	0	2 850	2 988	138	0
Kotihoito, muu asiointi	300	0	300	256	-44	0
Somaattinen sairaalahoito, päättyneet hoitojaksot	33	0	33	32	-1	0
lääkkäiden ympärivuorokautinen palveluasuminen, vrk	1 100	0	1 100	1 055	-45	0
lääkkäiden ympärivuorokautinen laitoshuolto, vrk	400	0	400	376	-24	0

Tuottavuus (2014 = 100)	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tuottavuus	104,8	102,3	100,4	100,6	100,0	

Tilankäytön tehokkuuden mittari	TA 2017	2017	2016	2015	2014
Tilojen kokonaispinta-ala (h ²)	480 419	479 151			
Tilojen pinta-alamäärä (h ²) suhteessa asiakasmäärään	0,99	0,98			
Hallintokunnan oma mittari, tilat m ² /vakanssi	35	36			

Sosiaali- ja terveyspalvelujen menoihin oli talousarviomuutosten jälkeen varattu määrärahaa 1 443,4 miljoonaa euroa. Talousarviokohdan menot olivat 1 434,2 miljoonaa euroa, joka alitti käytettävissä olleet määrärahat noin 9,2 miljoonalla eurolla. Kaupunginvaltuusto päätti 14.12.2016 hyväksyä sopimuksen hammaslääketieteen perusopetuksen klinisen koulutuksen toiminnan siirtämisestä ja 2.11.2016 lasten foniatrian työryhmän siirtämisestä liikkeenluovutuksena 1.1.2017 lukien Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymälle (HUS). Kaupunginvaltuusto päätti 28.2.2018 hammaslääketieteen perusopetuksen klinisen koulutuksen toiminnan ja lasten foniatrian työryhmän määrärahojen siirrosta (yhteensä 2,69 miljoonaa euroa) sosiaali- ja terveys -talousarviokohdasta HUS-kuntayhtymän maksuosuus -talousarviokohtaan.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen vuoden 2017 budjetoitu tulomääräraha oli 169,3 miljoonaa euroa. Toteutuneet tulot olivat 168,7 miljoonaa euroa, joten ne alittivat 0,7 miljoonalla eurolla. Merkittävimmin ylittyivät täyden korvauksen

perusteella saadut korvaukset, jotka ylittivät budjetoidun 8,4 miljoonalla eurolla. Pääosa näistä tuloista liittyi vastaanotto- ja kotoutumislain mukaisiin korvauksiin. Muut tuotot alittivat budjetoidun 7,5 miljoonalla eurolla. Sosiaali-toimen maksut alittivat budjetoidun 5,0 miljoonalla eurolla.

Menolajeittain talousarvion ylittivät merkittävimmin asiakaspalvelujen ostot, noin 5,4 miljoonaa euroa. Vuokraku-luissa ja muiden palvelujen ostoissa syntyi toisaalta säästöä noin 3,48 miljoonaa euroa.

Sitovat toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

- Lastensuojeluasiakkaiden määrä vähenee vuoteen 2016 verrattuna.

Tavoite toteutui.

- Laajennetaan 3-vuotiaiden terveystarkastukset ja hyvinvointitapaamiset eli "neuvola päiväkodissa"-toimintamallia vuoteen 2016 verrattuna (yhteinen tavoite varhaiskasvatusviraston kanssa).

Tavoite toteutui.

- Kehitysvammaisten asumispalveluissa itsenäisesti asuvien osuus kasvaa 2 prosenttiyksikköä vuodessa. Lisäksi tuetaan kehitysvammaisten kotona asumista.

Tavoite toteutui.

- Potilas pääsee lääkärin kiireettömälle vastaanotolle keskimäärin kahdessa viikossa (T3 < 14 vrk eli kolmas vapaa ajanvarausaika kalenteripäivissä, odotusaikojen mediaani).

Tavoite toteutui.

- Päivystysosastojen kotiutusprosentti kasvaa vuoteen 2016 verrattuna ilman että keskimääräiset mediaanihoitoajat pitenevät yli puolella vuorokaudella.

Tavoite ei toteutunut. Kotiutusprosentti 72,8 %. Päivystysosastojen kotiutusprosentin nostaminen on haastavaa päivystyksen keskittyessä yhä hauraampien asiakkaiden hoitamiseen. Asiakkaita siirtyy päivystyksestä jatkohoitoon kaupunginsairaalaan. Päivystysosastojen keskimääräinen hoitoaika oli kolme vuorokautta ja tältä osin tavoite toteutui.

- Kotona asuvien osuus 75 vuotta täyttäneistä nousee vuoteen 2016 verrattuna.

Tavoite toteutui.

- Laitoshoidossa olevien osuus 75 vuotta täyttäneistä laskee vuoteen 2016 verrattuna.

Tavoite toteutui.

- Sähköisen asiointin käyttäjämäärä kasvaa vähintään 10 % vuoteen 2016 verrattuna.

Tavoite toteutui.

- Psykiatrisessa avohoidossa olevien potilaiden sairaalahoitopäivien määrä vähenee vuoteen 2016 verrattuna (2,41).

Tavoite ei toteutunut. Sairaalahoitopäivien määrä oli 2,54. Psykiatristen avohoitopotilaiden sairaalapäivien määrä kasvoi hieman. Sairaalahoidossa olleiden psykiatristen avohoitopotilaiden määrä kasvoi 164 henkilöllä ja uusien sairaalahoitokasojen määrä kasvoi 255:een. Avohoitopotilaiden kokonaismäärä kasvoi 105 henkilöllä. Potilas tilastoidaan avohoitopotilaaksi, mikäli hän on ollut päivänkin avohoidossa vuoden aikana. Tilastoista ei voida eritellä, onko avohoitopotilaan avohoitoa edeltänyt sairaalajakso tai onko potilas ohjattu avohoidosta sairaalahoitoon.

- Kuntouttavaa työtoimintaa saa vähintään 1 800 henkilöä vuodessa.

Tavoite ei toteutunut. Kuntouttavaa työtoimintaa sai 1 780 henkilöä. Kuntouttavan työtoiminnan merkitys aktivointitoimenpiteenä väheni, kun pitkäaikaistyöttömien asiakastyön painopiste muuttui monialaisesta kartoitustyöstä työttömien koulutukseen ja työhön ohjaavaksi palveluksi.

Vuonna 2017 TYP Helsinki (työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu) siirtyi osaksi kaupunginkanslian elinkeino-osastoa.

Kesäkuussa sosiaali- ja terveystoimialan vastuulle siirtyi kuntouttavan työtoiminnan 339 asiakasta.

Siirtovaiheessa asiakkaille tehtiin pitkät päätökset, mikä vähensi työtoimintapaikkojen asiakasvirtauksen määrää. Kuntouttavan työtoiminnan päätöksiä ja aktivointisuunnitelmia alettiin TYP-siirron ja uuden tehtäväjaon myötä tehdä sosiaali- ja terveystoimialalla vuonna 2017. Kuntouttavan työtoiminnan palveluprosessi ja sen organisointi tulivat uusina työtehtävinä sosiaalityöntekijöille ja sosiaaliohjaajille ja työtehtävien haltuunotto ja koulutus vei oletettua enemmän aikaa. Lisäksi työntekijöiden työaikaa kohdentui perustoimeentulotuen neuvontaan ja ohjaukseen, kun Kelalla oli haasteita toimeentulotuen myöntämisessä.

Muut toiminnalliset tavoitteet

- Koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon käynnit alittivat kokonaisuutena tarkastellen suunnitellun tason.
- Terveysaseman terveydenhoitajan vastaanottokäynnin osalta toteumat ylittivät suunnitellun tason.
- Kotihoidon käynnit ylittivät suunnittelun tason.
- Iäkkäiden ympärivuorokautinen palveluasuminen ja laitoshoidon vähenivät suunnitellusti.

5 10 02 TOIMEENTULOTUKI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	13 702		13 702	14 983	-1 281	
Menot	-26 600		-26 600	-30 935	4 335	-4 400
Toimintakate	-12 898		-12 898	-15 952	3 054	-4 400
Poistot	-1		-1		-1	
Tilikauden tulos	-12 899		-12 899	-15 952	3 053	-4 400

Toimeentulotuen menoihin oli talousarviossa varattu 26,6 miljoonan euron määräraha. Talousarviokohdan menot olivat 30,9 miljoonaa euroa, joka ylitti käytettävissä olleet määrärahat 4,3 miljoonalla eurolla. Toimeentulotuen talousarviokohdalle myönnettiin ylitysoikeutta (kaupunginvaltuusto 28.2.2018). Toimeentulotuen tulomääräraha oli 13,7 miljoonaa euroa. Toteutuneet tulot olivat 15,0 miljoonaa euroa, joten ne ylittivät budjetoidun noin 1,3 miljoonalla eurolla.

Sitovat toiminnalliset tavoitteet toteutuivat seuraavasti:

- Kohdennetaan ehkäisevän toimeentulotuen määrärahasta vähintään 45 % lapsiperheille.

Tavoite ei toteutunut. Ehkäisevän toimeentulotuen määrärahasta kohdentui lapsiperheille 35,6 %.

Myönnetystä ehkäisevästä toimeentulotuesta lapsiperheille kohdentui 47,1 %. Ehkäisevä toimeentulotuki on harkinnanvaraista ja käytön ennakoitiin ei ole tarkkaan arvioitavissa. Vuoden 2017 määräraha ehkäisevään toimeentulotukeen oli suurempi kuin toteuma. Lapsiperheille myönnettiin suhteessa enemmän ehkäisevää toimeentulotukea kuin yksinasuville.

5 10 03 VASTAANOTTOKEKUSKUKSET

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	16 200		16 200	20 626	-4 426	
Menot	-15 500		-15 500	-17 409	1 909	
Toimintakate	700		700	3 217	-2 517	
Tilikauden tulos	700		700	3 217	-2 517	

Vastaanottokeksusten menot olivat 1,9 miljoonaa euroa suuremmat ja tulot 4,4 miljoonaa euroa suuremmat kuin talousarviossa. Toimintakate toteutui talousarviota parempana johtuen valtion korvauksien toteutuneesta määrästä. Korvauksista osa oli aiempien vuosien toimintaan liittyviä.

5 10 04 APOTTI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	250		250	444	-194	
Menot	-2 700		-2 700	-1 812	-888	
Toimintakate	-2 450		-2 450	-1 368	-1 082	
Tilikauden tulos	-2 450		-2 450	-1 368	-1 082	

Apotin menot olivat 888 000 euroa pienemmät ja tulot 194 000 euroa suuremmat kuin talousarviossa. Toimintakate toteutui talousarviota parempana.

5 10 05 HUS-KUNTAYHTYMÄN MAKSUOSUUS

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-534 769	-2 690	-537 459	-561 973	24 514	-28 000
Toimintakate	-534 769	-2 690	-537 459	-561 973	24 514	-28 000
Tilikauden tulos	-534 769	-2 690	-537 459	-561 973	24 514	-28 000

HUS:n määrärahojen kehitys on ollut seuraava:

1 000 euroa	2017	2016	2015	2014	2013	2012
	561 973	519 229	564 127	527 231	516 643	491 297

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiriin toteuma oli yhteensä 562,0 miljoonaa euroa, mikä merkitsee talousarvion ylitymistä noin 24,5 miljoonalla eurolla. HUSin talousarviokohdalle myönnettiin ylitysoikeutta (kaupunginvaltuusto 28.2.2018).

Kaupunginvaltuusto päätti 14.12.2016 hyväksyä sopimuksen hammaslääketieteen perusopetuksen klinisen koulutuksen toiminnan siirtämisestä ja 2.11.2016 lasten foniatrian työryhmän siirtämisestä liikkeenluovutuksena 1.1.2017 lukien Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiriin kuntayhtymälle (HUS). Kaupunginvaltuusto päätti 28.2.2018 hammaslääketieteen perusopetuksen klinisen koulutuksen toiminnan ja lasten foniatrian työryhmän määrärahojen siirrosta (2 690 000 €) sosiaali- ja terveys -talousarviokohdan ja HUS-kuntayhtymän maksuosuus -talousarviokohdan välillä.

HUSin vuoden 2017 toteuma sisältää yhteensä 38,7 miljoonaa euroa vuoden 2017 aikana maksettuja jäsenkuntapalautuksia.

2.2 Tuloslaskelmaosan toteutuminen

2.2.1 Helsingin kaupungin tuloslaskelman toteutumisvertailu

1 000 euroa	Toteutunut 2016	Talousarvio 2017	Toteutunut 2017	Poikkeama 2017	TA-muutos 2017
Toimintatulot					
Myyntitulot	329 068	342 311	327 589	14 722	-40
Maksutulot	227 627	219 110	229 429	-10 319	0
Tuet ja avustukset	112 333	40 695	48 769	-8 074	0
Vuokratulot	359 202	381 932	363 404	18 528	0
Muut toimintatulot ¹	292 769	184 663	210 545	-25 882	0
	1 320 999	1 168 711	1 179 736	-11 025	-40
Valmistus omaan käyttöön	117 111	116 375	135 069	-18 694	0
Toimintamenot					
Palkat	-1 349 744	-1 391 016	-1 353 556	-37 460	-535
Henkilösivumenot	-446 240	-413 780	-400 583	-13 197	-207
Palvelujen ostot	-1 640 090	-1 685 803	-1 703 349	17 546	-39 383
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-193 134	-188 227	-192 186	3 959	0
Avustukset	-443 696	-318 553	-311 649	-6 904	-4 753
Vuokramenot	-186 065	-219 856	-196 655	-23 201	0
Muut toimintamenot ¹	-8 615	-20 241	-17 188	-3 053	-11 758
	-4 267 584	-4 237 476	-4 175 166	-62 310	-56 636
TOIMINTAKATE	-2 829 474	-2 952 390	-2 860 361	-92 029	-56 676
Verotulot ja valtionosuudet					
Verotulot	3 205 605	3 133 400	3 380 795	-247 395	0
Valtionosuudet	316 330	220 000	220 442	-442	0
	3 521 935	3 353 400	3 601 237	-247 837	0
Rahoitustulot ja -menot					
Korkotulot	82 825	82 840	79 827	3 013	0
Muut rahoitustulot	50 551	29 299	36 306	-7 007	0
Korkomenot	-18 006	-32 438	-18 134	-14 304	0
Muut rahoitusmenot	-442	-1 800	-975	-825	0
	114 928	77 901	97 024	-19 123	0
VUOSIKATE	807 389	478 911	837 900	-358 989	-56 676
Poistot ja arvonalentumiset ja satunnaiset erät					
Suunnitelman mukaiset poistot	-337 209	-368 369	-354 807	-13 562	0
	-337 209	-368 369	-354 807	-13 562	0
TILIKAUDEN TULOS	470 180	110 542	483 093	-372 551	-56 676
Poistoeron muutos	-13 908	3 099	3 816	-717	0
Varausten muutos	16 300	-563	-3 893	3 330	0
Rahastojen lisäys	-17 176	0	-13 122	13 122	0
Rahastojen vähennys	9 643	6 925	11 496	-4 571	10 447
	-5 141	9 461	-1 703	11 164	10 447
TILIKAUDEN YLI- / ALIJÄÄMÄ (-)	465 039	120 003	481 390	-361 387	-46 229

¹ Vertailuvuoden ja talousarvion tiedot oikaistu vastaamaan satunnaisten erien osalta nykyistä kirjauskäytäntöä.

2.2.2 Helsingin kaupungin talousarvion tuloslaskelmaosan toteutumisvertailu

Talousarvion tuloslaskelmaosan toteutumisvertailu eroaa virallisesta tuloslaskelmasta siten, että se ei sisällä kunnallisten liikelaitosten ja itsenäisinä taseyksikköinä käsiteltävien rahastojen tuloja ja menoja eikä siinä ole eliminoitu eriä.

Toimintatulot olivat 1,453 miljardia euroa sisältäen maanmyyntitulot. Laskua edellisestä vuodesta oli noin 17 % mikä johtuu Staran liikelaitostamisesta (valmistus omaan käyttöön on mukana vain viiden kuukauden osalta) sekä viime vuoden poikkeuksellisen suurista maanmyynnistä. Lisäksi toimeentulotuen siirto kokonaan valtiolle aiheuttaa eroavaisuutta sekä tuloissa että menoissa.

Toimintamenot olivat 4,418 miljardia euroa alittaen talousarvion 184 miljoonalla eurolla. Toimintamenoissa talousarviossa on mukana koko stara-viraston talousarvio, mutta toteuma vain viiden kuukauden osalta. Lisäksi HSL maksuosuus on länsimetron liikennöinnin viivästymisen vuoksi pienempi. Kaupungin menotaso toteutui myös perustoimeentulotuen maksatuksen siirtymisestä KELA:lle johtuen edellistä vuotta pienempänä.

Kaupungin strategian tavoitteena on, että pidetään emokaupungin käyttömenojen kasvu asukasmäärän mukaisena vähennettynä vuotuisella prosentin tuottavuuden parantamisen tavoitteella. Vuonna 2017 tavoitteen mukaiset menot toteutuivat 0,7 prosenttia kun tavoitteen mukaan menokasvu olisi voinut olla -2 prosenttia.

Vuosikate toteutui 359 miljoonaa euroa talousarviota korkeampana ja on poistotasoon suhteutettuna 236% Vuosikatteen sisältyy aiemmin satunnaisiin eriin kirjattu maan- ja rakennusten myyntien voitto.

HELSINGIN KAUPUNGIN TALOUSARVION TULOSLASKELMAOSAN TOTEUTUMISVERTAILU

1 000 euroa	Toteutunut 2016	Talousarvio 2017	Toteutunut 2017	Poikkeama 2017	TA-muutos 2017
Toimintatulot					
Myyntitulot	265 988	248 188	186 678	61 510	-40
Maksutulot	234 035	219 074	236 724	-17 650	0
Tuet ja avustukset	113 281	41 860	48 511	-6 651	0
Vuokratulot	731 440	760 804	747 120	13 684	0
Muut toimintatulot ¹	294 847	174 791	204 656	-29 865	0
	1 639 591	1 444 717	1 423 689	21 028	-40
Valmistus omaan käyttöön	113 592	110 526	29 324	81 202	0
Toimintamenot					
Palkat	-1 243 119	-1 279 658	-1 212 254	-67 404	-535
Henkilösivumenot	-414 450	-380 713	-360 876	-19 837	-207
Palvelujen ostot	-1 806 484	-1 844 867	-1 790 370	-54 497	-39 838
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-166 795	-155 962	-143 661	-12 301	0
Avustukset	-457 078	-341 019	-330 435	-10 584	-4 753
Vuokramenot	-556 617	-581 698	-560 479	-21 219	0
Muut toimintamenot ¹	-14 496	-18 260	-20 106	1 846	-11 758
	-4 659 039	-4 602 177	-4 418 181	-183 996	-56 636
TOIMINTAKATE	-2 905 856	-3 046 934	-2 965 168	-81 766	-56 676
Verotulot ja valtionosuudet					
Verotulot	3 205 605	3 133 400	3 380 795	-247 395	0
Valtionosuudet	316 330	220 000	220 442	-442	0
	3 521 935	3 353 400	3 601 237	-247 837	0
Rahoitustulot ja -menot					
Korkotulot	80 727	80 244	77 793	2 451	0
Muut rahoitustulot	70 175	56 624	58 136	-1 512	0
Korkomenot	-15 465	-25 700	-14 311	-11 389	0
Muut rahoitusmenot	-346	-1 800	-856	-944	0
	135 091	109 368	120 762	-11 394	0
VUOSIKATE	751 170	415 834	756 831	-340 997	-56 676
Poistot ja arvonalentumiset					
Suunnitelman mukaiset poistot	-295 427	-315 581	-303 656	-11 925	0
	-295 427	-315 581	-303 656	-11 925	0
TILIKAUDEN TULOS	455 743	100 253	453 175	-352 922	-56 676
Poistoeron muutos	841	0	841	-841	0
Rahastojen lisäys	-9 485	0	-9 498	9 498	0
Rahastojen vähennys	7 582	6 925	4 427	2 498	10 447
	-1 062	6 925	-4 230	11 155	10 447
TILIKAUDEN YLI- / ALIJÄÄMÄ (-)	454 681	107 178	448 945	-341 767	-46 229

¹ Vertailuvuoden ja talousarvion tiedot oikaistu vastaamaan satunnaisten erien osalta nykyistä kirjauskäytäntöä.

2.2.3 Tuloslaskelmaosan tuloarvioiden ja määrärahojen toteutuminen

7 TULOSLASKELMAOSA

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	3 497 193	1 127	3 498 320	3 742 286	-243 966	10 447
Menot	-54 549	0	-54 549	-46 764	-7 785	0
Netto	3 442 644	1 127	3 443 771	3 695 522	-251 751	10 447

7 01 TOIMINNAN RAHOITUS

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	3 353 400	0	3 353 400	3 601 237	-247 837	0
Netto	3 353 400	0	3 353 400	3 601 237	-247 837	0

7 01 01 VEROTULOT

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Kunnallisvero	2 495 000	0	2 495 000	2 595 152	-100 152	0
Yhteisövero	390 000	0	390 000	528 591	-138 591	0
Kiinteistövero	248 000	0	248 000	256 711	-8 711	0
Koiravero	400	0	400	341	59	0
Tulot	3 133 400	0	3 133 400	3 380 795	-247 395	0
Netto	3 133 400	0	3 133 400	3 380 795	-247 395	0

Verotuloja kertyi vuonna 2017 yhteensä 3 380,8 miljoonaa euroa eli kokonaisverotulot toteutuivat 247,4 miljoonaa euroa talousarviota parempina. Vuoteen 2016 nähden verotuloja kertyi 175,1 miljoonaa euroa eli 5,5 prosenttia enemmän. Vuosien 2016 ja 2015 verotulojen kasvu oli 4,5 prosenttia.

Kunnallisveroja kertyi 2 595,2 miljoonaa euroa eli 100,2 miljoonaa euroa talousarviota enemmän. Vuoden 2016 toteumaan nähden toteuma on 9,1 miljoonaa euroa eli 0,4 prosenttia enemmän. Työllisyystilanne sekä koko talouden palkkasumman kasvu on vuoden 2017 aikana kehittynyt 2017 talousarvion valmistelun yhteydessä tehtyä ennustetta paremmin. Kertymän pieni kasvu verrattuna edelliseen vuoteen johtuu mm. kilpailukykysojopimusten vaikutuksista kunnallisverotulokertymään mm. työntekijämaksujen muutoksen vaikutuksen kautta.

Yhteisöveroja kertyi kertyvän 528,6 miljoonaa euroa eli 138,6 miljoonaa euroa talousarviota enemmän. Vuoden 2016 toteumaan nähden yhteisöverotuloja kertyi 131,3 miljoonaa euroa eli 33 prosenttia enemmän. Yhteisöverotulojen muutos vuodesta 2016 on seurausta siitä, että Helsingin kuntakohtainen jako-osuus nousi vuodeksi 2017 verrattuna vuoteen 2016 (26,68 prosentista 29,06 prosenttiin). Kuntakohtaisen jako-osuuden nousu on seurausta siitä, että vuoden 2015 valmistuneen verotuksen (valmistui lokakuun lopussa 2016) Helsingin veropohjan kasvu oli yhteisöverojen osalta maan keskimääräistä myönteisempi. Helsingin kuntakohtainen jako-osuus on muutamassa vuodessa noussut alle 20 prosenttiyksikön tasolta nykyiselle tasolle pääasiassa rahoituspalvelusektorin maksamien yhteisöverojen pysyessä aikaisemalla tasollaan samaan aikaan kun muiden toimialojen maksamat yhteisöverot ovat pienentyneet. Lisäksi eräät peliteollisuuden yritykset ovat maksaneet aikaisempaa enemmän yhteisöveroja. Myös yhteisöveron valtakunnallinen kertymä kehittyi myönteisesti mm. verovuodelle 2016 ajoittuneiden yrityskauppojen ansiosta.

Kiinteistövero kertyi 256,7 miljoonaa euroa eli 8,7 miljoonaa euroa talousarviota enemmän ja 15,7 prosenttia eli 34,8 miljoonaa euroa vuoden 2016 kertymää enemmän. Kiinteistöverotuoton nousu oli pääosin seurausta valtion tekemistä muutoksista yleisen kiinteistöveron sekä vakituisen asuinrakennuksen kiinteistöveron alarajoissa. Yleisen kiinteistöveroprosentin alaraja nousi 0,80 prosentista 0,93 prosenttiin ja vakituisen asuinrakennuksen kiinteistöveroprosentin alaraja 0,37 prosentista 0,41 prosenttiin. Helsingin kaupungin määräämä yleinen kiinteistöveroprosentti sekä vakituisen asuinrakennuksen kiinteistöveroprosentti olivat vuonna 2017 lain mahdollistamalla alarajalla.

Koiraveroa perittiin 50 euroa koiralta. Koiraveroa kertyi 0,3 miljoonaa euroa eli jokseenkin saman verran kuin edellisnäkin vuonna.

7 01 03 VALTIONOSUUDET

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	220 000	0	220 000	220 442	-442	0
Netto	220 000	0	220 000	220 442	-442	0

Valtionosuusjärjestelmän mukainen kirjanpitoon kirjattava vuoden 2017 peruspalvelujen valtionosuus oli verotuloihin perustuva valtionosuuden tasaus (-289,2 miljoonaa euroa) mukaan lukien 209,9 miljoonaa euroa. Kohtaan muut opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet vuonna 2017 kirjattiin 10,5 miljoonaa euroa (sisältäen osin vuoden 2016 valtionosuuteen kuuluvia, mutta vuodelle 2017 ajoittuneita tilityksiä). Yhteensä vuotta 2017 koskevat valtionosuudet olivat siis 220,4 miljoonaa euroa. Valtionosuuksia kertyi talousarviossa ennakoitun mukaisesti, mutta 95,9 miljoonaa euroa edellisestä vuodesta vähemmän. Valtionosuuksien vähenemä edellisestä vuodesta johtui kilpailukykysovimuksen voimaantulosta sekä perustoimeentulotuen siirrosta Kelaan johtuneista valtionosuusleikkauksista.

7 02 RAHOITUS- JA SIIJOITUSTOIMINTA

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	136 868	1 127	137 995	135 780	2 215	0
Menot	-54 549	0	-54 549	-37 266	-17 283	0
Netto	82 319	1 127	83 446	98 514	-15 068	0

Lyhyet markkinakorot pysyivät vuoden 2017 edelleen ennätyksellisen alhaisilla tasoilla. Markkinakorkojen matalia tasoja selittää pääosin Euroopan Keskuspankin tilapäiset Euroalueen talouden elvyttämiseen tähtäävät toimenpiteet, joiden seurauksena kaikkien lyhyiden Euribor-korkojen noteeraukset ovat olleet negatiivisilla tasoilla vuoden 2016 helmikuusta lukien. Ennakoitua matalampana säilynyt korkotaso sekä pitkäaikaisten lainojen nostotarpeen lykkääntymisen heijastuivat kaupungin korkomenoihin, jotka toteutuivat arvioitua pienempinä.

7 02 01 KOROT, KAUPUNGINKANSLIAN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot						
Asuntorakennustoiminnan tukemiseen myönnettyjen antolainojen korot	7 200	0	7 200	6 192	1 008	0
Muiden antolainojen korot	1 000	0	1 000	988	12	0
Rakennusaikaisen luoton korot	800	0	800	293	507	0
Muut korot	1 500	0	1 500	1 014	486	0
Helen Oy:n lainojen korot	23 000	0	23 000	22 553	448	0
Helsingin Satama Oy:n lainojen korot	10 300	0	10 300	10 355	-55	0
HKL:n lainojen korot	54	0	54	1	53	0
Helsingin seudun ympäristöpalvelut -kuntayhtymän lainojen korot	36 390	0	36 390	36 397	-7	0
Tulot yhteensä	80 244	0	80 244	77 793	2 451	0
Menot					0	
Ottolainojen korot	-23 700	0	-23 700	-14 114	-9 586	0
Tilapäisluoton korot	-2 000	0	-2 000	-203	-1 797	0
Menot yhteensä	-25 700	0	-25 700	-14 316	-11 384	0
Netto	54 544	0	54 544	63 477	-8 933	0

7 02 02 MUU RAHOITUS, KAUPUNGINKANSLIAN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot						
Muut rahoitustulot	50	0	50	489	-439	0
Osingot	25 000	0	25 000	31 349	-6 349	0
HKL:n infratulo	18 695	0	18 695	12 143	6 552	0
Tulot yhteensä	43 745	0	43 745	43 982	-237	0
Menot	0	0	0	0	0	0
Muut rahoitusmenot	-1 800	0	-1 800	-703	-1 097	0
Menot yhteensä	-1 800	0	-1 800	-703	-1 097	0
Netto	41 945	0	41 945	43 278	-1 333	0

7 02 03 TUET ERÄILLE HALLINTOKUNNILLE, KAUPUNGINKANSLIAN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot						
Hankintakeskukselle maksettava tuki	-1 807	0	-1 807	-753	-1 054	0
HKL:lle maksettava tuki	-20 742	0	-20 742	-18 935	-1 807	0
Menot yhteensä	-22 549	0	-22 549	-19 688	-2 861	0
Netto	-22 549	0	-22 549	-19 688	-2 861	0

7 02 04 PERUSPÄÄOMIEN TUOTOT

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot						
HKL:n peruspääoman tuotto	8 442	0	8 442	8 442	0	0
HUS-peruspääoman tuotto	4 249	0	4 249	4 249	0	0
Palvelukeskuksen peruspääoman tuotto	80	0	80	80	0	0
Oiva Akatemian peruspääoman tuotto	12	-7	5	5	0	0
Taloushallintopalvelun peruspääoman tuotto	56	0	56	56	0	0
Työterveys Helsingin peruspääoman tuotto	40	0	40	40	0	0
Staran peruspääoman tuotto	0	1 134	1 134	1 134	0	0
Tulot yhteensä	12 879	1 127	14 006	14 006	0	0
Netto	12 879	1 127	14 006	14 006	0	0

7 02 05 TUET HELSINGIN VÄYLÄ OY:N RAHOITUSKULUIHIN, KAUPUNGINKANSLIAN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-4 500	0	-4 500	-2 559	-1 941	0
Netto	-4 500	0	-4 500	-2 559	-1 941	0

7 03 RAHASTOINTI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	6 925	0	6 925	4 427	2 498	10 447
Menot	0	0	0	-9 498	9 498	0
Netto	6 925	0	6 925	-5 071	11 996	10 447

7 03 06 KAMPPI-TÖÖLÖNLAHTI RAHASTO

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	1 925	0	1 925	605	1 320	3 420
Menot	0	0	0	0	0	0
Netto	1 925	0	1 925	605	1 320	3 420

Rahastosta tuloutettiin investointiosan Kamppi-Töölönlahti-alueen investointeja vastaava rahamäärä 0,6 miljoonaa euroa. Alueella ei ollut tontinmyyntejä.

7 03 07 ASUNTOTUOTANTORAHASTO

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	0	0	0	-9 498	9 498	0
Netto	0	0	0	-9 498	9 498	0

7 03 09 LÄHIÖRAHASTO

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	5 000	0	5 000	3 822	1 178	7 027
Menot	0	0	0	0	0	0
Netto	5 000	0	5 000	3 822	1 178	7 027

Rahastosta tuloutettiin investointiosan kohdan 8 07 01 Lähiörahostosta rahoitettavat hankkeet investointeja vastaava rahamäärä 3,8 miljoonaa euroa.

7 05 POISTOEROT

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	0	0	0	841	-841	0
Netto	0	0	0	841	-841	0

2.3 Investointiosan toteutuminen

8 INVESTOINTIOSA

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	141 694	0	141 694	39 483	102 211	0
Menot	-492 641	1 667	-490 974	-545 671	54 697	-182 107
Netto	-350 947	1 667	-349 280	-506 188	156 908	-182 107

Investointitulot eli pysyvien vastaavien myyntitulot olivat 29,7 miljoonaa euroa, jotka koostuivat kiinteän omaisuuden myynnistä, 7,9 miljoonaa euroa sekä rakennusten ja osakkeiden myynneistä, 21,8 miljoonaa euroa. Vuonna 2017 käyttöön otetun kirjanpitoikäntönnön mukaan kauppahinnan ja myyntihinnan erotuksena syntyvä myyntivoitto 159 miljoonaa euroa kirjataan käyttötalouteen talousarviokohtaan 3 01 01 Kaupunkirakenne. Lisäksi investointituloja kertyi valtionosuuksista ja avustuksista 8,6 miljoonaa euroa sekä öljysuojarahastosta ja palosuojarahastosta saaduista avustuksista, 1,0 miljoonaa euroa.

Investointimenoihin ilman liikelaitoksia käytettiin 545,7 miljoonaa euroa. Investointimenoihin oli käytettävissä talousarviossa varatun 491,0 miljoonan euron ja kaupunginvaltuuston eri perusteilla myöntämien 182,1 miljoonan euron ylitysoikeuksien jälkeen yhteensä 673,1 miljoonaa euroa. Investointeihin käytettävissä olleista määrärahoista käytettiin 81 prosenttia.

Talousarvion lukutasoilla eniten investoitiin Rakennukset-luvussa, 192,0 miljoonaa euroa, Kadut ja liikenneväylät-luvussa, 137,5 miljoonaa euroa sekä Kiinteä omaisuus -luvussa 75,8 miljoonaa euroa.

8 01 KIINTEÄ OMAISUUS

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	100 000	0	100 000	7 917	92 083	0
Menot	-77 371	0	-77 371	-75 838	-1 533	-21 851
Netto	22 629	0	22 629	-67 921	90 550	-21 851

Talousarvion 100 miljoonan euron myyntitavoite saavutettiin kokonaismäärän ollessa 143 miljoonaa euroa. Vuonna 2017 käyttöön otetun kirjanpitoikäntönnön mukaisesti investointiosaan kirjataan tasearvon mukaiset 7,9 miljoonaa euroa. Kauppahinnan ja tasearvon erotuksena syntyvä 135,1 miljoonan euroa myyntivoitto kirjataan käyttötalousosaan.

Määrärahaa käytettiin 75,8 miljoonaa euroa. Menoihin oli käytettävissä 99,2 miljoonaa euroa, joka muodostui talousarvioon varatusta 77,4 miljoonasta eurosta sekä eri perusteilla myönnettyistä yhteensä 21,9 miljoonan euron ylitysoikeuksista.

8 01 50 KIINTEÄN OMAISUUDEN MYyntI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	100 000	0	100 000	7 917	92 083	0

Talousarvion myyntitulotavoite oli 100 miljoonaa euroa. Ennakoitua aikaisemmin toteutuneen Metropolian ammattikorkeakoulun käytössä olevien kiinteistöjen kauppakokonaisuuden ansiosta maanmyyntitulot nousivat 143 miljoonaan euroon. Tästä Metropolian osuus oli 40 miljoonaa euroa. Muiden kauppajen osalta 10 kauppahinnaltaan suurinta vastasivat kolme neljäsosaa myyntituloista. Merkittävimpiä muita kohteita myytiin Jätkäsaaren, Kalasataman ja Pasilan alueilta. Talousarviokohtaan Kiinteän omaisuuden myynti kirjataan tasearvon mukaiset 7,9 miljoonaa euroa. Kauppahinnan ja tasearvon erotuksena syntyvät 135,1 miljoonan euron myyntivoittotulot kirjataan käyttötalousoosan talousarviokohtaan 3 10 01 Kaupunkirakenne.

8 01 01 KIINTEISTÖJEN JA KIINTEISTÖJEN HALLINTAAN OIKEUTTAVIEN OSAKKEIDEN OSTOT JA LUNASTUKSET SEKÄ KAAVOITUSKORVAUKSET, KYLKN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-10 000	0	-10 000	-9 134	-866	-3 955

Määrärahaa käytettiin 9,1 miljoonaa euroa. Käytettävissä oli 14,0 miljoonaa euroa, joka muodostui talousarvioon varastusta 10,0 miljoonasta eurosta ja edellisenä vuonna käyttämättä jääneiden määrärahojen perusteella myönnettyistä 4,0 miljoonan euron ylitysoikeuksista. Määrärahaa jää käyttämättä 4,8 miljoonaa euroa kauppojen myöhentymisen vuoksi. Myös maankäyttösopimusten myöhentyneet toteutumisaiakataulut vaikuttivat niiden yhteydessä suunniteltujen maanhankintojen toteutumiseen.

Kauppoja tehtiin yhteensä 36 kappaletta, jolla hankittiin yhteensä 36 ha maata. Vuodesta 2008 alkaen Östersundomista on hankittu noin 607 ha maata nostoen kaupunginmaanomistusta noin 1 535 ha:iin (noin 61 % Östersundomin maapinta-alasta). Toimintavuonna Östersundomista hankittiin yhdeksällä kaupalla yhteensä 10 ha maata. Muu maanhankinta kohdistui perinteiseen kaavan toteuttamista edistävään sekä asunto- tai elinkeinopoliittisesti tärkeiden alueiden hankintaan. Osa hankinnoista perustui maankäyttösopimukseen, joiden kautta kaupunki tänä vuonna sai yleisiä alueita ilmaisluovutuksina noin 2,6 ha, yhteisarvoltaan noin 1,1 miljoonaa euroa.

8 01 02 PROJEKTIALUEIDEN ESIRAKENTAMINEN, TÄYTTÖTYÖT, KHN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Kamppi-Töölönlahden esirakentaminen	-50	0	-50	-119	69	-535
Länsisataman esirakentaminen	-16 100	-1 950	-18 050	-18 499	449	-1 403
Kalasataman esirakentaminen	-25 319	-3 500	-28 819	-30 439	1 620	-4 971
Kruunuvuoren rannan esirakentaminen	-6 420	4 300	-2 120	-1 122	-998	-3 728
Kuninkaankolmion esirakentaminen	-470	-350	-820	-593	-227	-93
Pasilan esirakentaminen	-3 757	1 500	-2 257	-1 935	-322	-355
Menot yhteensä	-52 116	0	-52 116	-52 707	591	-11 085

Määrärahaa käytettiin 52,7 milj. euroa. Käytettävissä oli 63,2 miljoonaa euroa, joka koostui talousarvion 52,1 miljoonan eurosta ja edellisenä vuonna käyttämättä jääneiden määrärahojen perusteella myönnettyistä 11,1 miljoonan euron ylitysoikeuksista.

Kamppi-Töölönlahden alueella määrärahaa jäi käyttämättä hankkeiden etupainotteisen budjetoinnin vuoksi. Määrärahaa käytettiin pääasiassa pohjatutkimuksiin. Esirakentaminen keskustakirjaston ympäristössä käynnistyy vuonna 2018.

Länsisataman esirakentamisen määrärahalta on toteutettu Hernesaaren risteilijälaiturin ruoppaus- ja täyttötöitä, jatkettu kaivumaiden, purkumateriaalien, pilaantuneiden maiden ja sedimenttien välivarastointia ja käsittelyä kierätysalueella. Syvätiivistystä ja pilaantuneen maan puhdistustöitä on jatkettu tonttialueilla rakentamisen edellyttämässä aikataulussa. Lisäksi on maksettu Helsingin Satamalle Oy:lle Ahdinaltaan esirakentamistyöt kokonaisuudessaan yhteensä 7,2 miljoonaa euroa.

Kalasataman esirakentamisen määrärahalta on puhdistettu pilaantunutta maaperää sekä kaduilla, että tonteilla, selvitetty erilaisia kunnostusvaihtoehtoja ja valmisteltu koekunnostusta. Massojen kierrätysalueella jatkettiin kaivumaiden, purkumateriaalien sekä sedimenttien välivarastointia ja käsittelyä. Lisäksi toteutettiin tonttien johtosiirtoja ja esirakentamista asuntotuotannon edellytysten mukaisesti. Merkittävien esirakentamisrahoilla toteutettava tilahanke oli Suvilahden tiilisen kaasukellon vaipan puhdistus ja peruskorjaus.

Kruunuvuoren rannan esirakentamisen määrärahalta jatkettiin pilaantuneiden maiden puhdistamista sekä jatkettiin kaivumaiden ja kiviaineksen välivarastointia ja käsittelyä.

Kuninkaankolmion esirakentamisen määrärahoilla käynnistettiin Kuninkaantammessa Palettilammen kunnostus. Honkasuolla jatkettiin koestabilointialueen mittauksia.

Pasilan esirakentamisen määrärahalla toteutettiin Keski-Pasilan keskustakortteliin sijoittuvien Veturitien ja metroasemavarauksen rakentamisen edellyttämää esirakentamista (ns. Kielekkeen alue).

8 01 03 ESIRAKENTAMINEN, TÄYTTÖTYÖT, RAKENTAMISKELPOISEKSI SAATTAMINEN, KYLKN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Muu esirakentaminen, alueiden käyttöönotto ja tonttien rakentamiseksi saattaminen	-12 755	0	-12 755	-13 411	656	-6 811
Täydennysrakentamiskorvaukset ja korvausinvestoinnit	-2 500	0	-2 500	-586	-1 914	0
Menot yhteensä	-15 255	0	-15 255	-13 997	-1 258	-6 811

Määrärahaa käytettiin 14,0 miljoonaa euroa. Käytettävissä olevasta 22,1 miljoonasta eurosta 15,3 miljoonaa euroa oli talousarvion varattua määrärahaa ja 6,8 miljoonaa euroa edellisenä vuonna käyttämättä jääneiden määrärahojen perusteella myönnettyä ylitysoikeutta.

Muu esirakentaminen, alueiden käyttöönotto ja tonttien rakentamiskelpoiseksi saattaminen

Määrärahaa käytettiin 13,4 miljoonaa euroa. Käyttämättä jäi 6,2 miljoonaa euroa. Merkittävimmät rakentamiskelpoiseksi saattamiskohteet ovat Hakaniemenrannan pohjatutkimukset, Kirvesmiehenkadun tonttien ja Vuosaaren entisen jätevedenpuhdistamon pilaantuneen maaperän puhdistaminen sekä Kasarminkadun tontin johtosiirrot. Lisäksi rakentamisen vilkkautuon vuoksi pieniä rakentamiskelpoiseksi saattamiskohteita on ollut lukumääräisesti aiempaa huomattavasti suurempi määrä.

Merkittävimmät asuntotuotantokohteiden esirakentamiskohteet ovat Tankovainio, Siltalanpuisto, Naulakallio ja Tullivuoren eteläinen alue. Muut esirakentamiskohteet ovat Vuosaaren kaatopaikan kunnostus ja Ruusuniemen esirakentaminen.

Merkittävimmät purkukohteet ovat leikkipuistorakennusten purkaminen Lpk Brahe, Lpk Lapinmäki, Lpk Neulanen, Lp Lohikäärme ja Lp Pohjois-Haaga. Merkittävimmät opetusrakennuksiin ja niihin liittyvien rakennusten purkamiset ovat Pelimannintien ala-aste, Myllypuron ala-asteen osapurku ja Munkkivuoren ala-asteen neuvolan purkaminen.

Täydennysrakennuskorvaukset ja korvausinvestoinnit

Määrärahaa käytettiin 0,6 miljoonaa euroa, joten käyttämättä jäi 1,9 miljoonaa euroa, Korvauksia maksettiin kahdelle asuntotontin vuokralaiselle. Täydennysrakentamishankkeet sijaitsivat Etelä-Haagassa (931 k-m²) ja Laajasalossa (2 932 k-m²). Määrärahaa jäi käyttämättä, koska osa hankkeista ei edennyt yhtiöiden päätöksenteossa oletetussa aikataulussa.

8 02 RAKENNUKSET

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-182 883	-1 900	-184 783	-192 001	7 218	-42 472
Netto	-182 883	-1 900	-184 783	-192 001	7 218	-42 472

Määrärahaa käytettiin 192,0 miljoonaa euroa. Määrärahaa oli käytettävissä ylitysoikeudet mukaan lukien 226,7 miljoonaa euroa, uudis- ja lisärakennushankkeisiin oli osoitettu 75,5 miljoonaa euroa, korjaushankkeisiin 142,5 miljoonaa euroa ja kaupungintalokorttelien kehittämiseen 8,7 miljoonaa euroa.

8 02 01 UUDIS- JA LISÄRAKENNUSHANKKEET, KYLKN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Uudisrakennushankkeiden tarveselvitykset	-1 000	1 000	0	80	-80	0
Kasvatus- ja koulutustoimialan uudis- ja lisärakennushankkeet	-17 630	-4 062	-21 692	-21 041	-651	-1 332

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Kaupunkiympäristötoimialan uudis- ja lisärakennushankkeet	0	-3 800	-3 800	-2 952	-848	0
Kulttuuri- ja vapaa-aikatoimialan uudis- ja lisärakennushankkeet	0	-20 000	-20 000	-24 032	4 032	-9 500
Sosiaali- ja terveystoimialan uudis- ja lisärakennushankkeet	-900	-300	-1 200	-1 554	354	-600
Muut uudisrakennushankkeet	-32 460	29 000	-3 460	-12 682	9 222	-12 100
Rakennusten ja liikehuoneistojen hallintaan oikeuttavien osakkeiden hankkiminen	0	-1 838	-1 838	-1 837	-1	0
Menot yhteensä	-51 990	0	-51 990	-64 018	12 028	-23 532

Uudis- ja lisärakennushankkeisiin käytettiin 64,0 miljoonaa euroa. Käytettävissä oli 75,5 miljoonaa euroa, joka sisälsi edellisenä vuonna käyttämättä jääneiden määrärahojen perusteella myönnetyn ylitysoikeuden 14,0 miljoonaa euroa ja keskustakirjastohankkeelle valtion avustuksesta myönnetyn ylitysoikeuden 9,5 miljoonaa euroa. Vuonna 2017 valmistuneet uudisrakennushankkeet ovat Jätkäsaaren peruskoulun luokat 1-2 ja lasten päiväkoti sekä Outamon lastenkodin osasto Nelonen. Merkittävimmät rakentamisaikavaiheissa olevat uudisrakennushankkeet ovat Keskustakirjasto, Staran ja Liikuntatoimen Vuosaaren tukikohta sekä lasten päiväkoti Yliskylä. Uudisrakennushankkeille osoitetusta investointimäärärahasta jäi käyttämättä 11,5 miljoonaa euroa. Käyttämättä jääneiden määrärahojen perusteella on tarkoitus hakea vastaava ylitysoikeus vuonna 2017 valmistuvien uudisrakennushankkeiden takuuaikaisiin velvoitteisiin kuuluvan vuoden jälkeen ja suunnittelu- tai rakentamisaikavaiheissa oleviin hankkeisiin, joiden aikataulu tai laskutus on myöhentynyt ja hankkeet jatkuvat vuonna 2018.

8 02 02 KORJAUSHANKKEET, KYLKN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Korjausrakennushankkeiden tarveselvitykset	-1 900	0	-1 900	-1 295	-605	0
Kasvatus- ja koulutustoimialan korjaushankkeet	-63 646	-27 768	-91 414	-84 803	-6 611	-8 189
Kaupunkiympäristönstoimialan korjaushankkeet	-1 609	1 887	278	-2 297	2 575	-2 576
Kulttuuri- ja vapaa-aikatoimialan korjaushankkeet	-790	-6 560	-7 350	-7 277	-73	-645
Sosiaali- ja terveystoimialan korjausrakennushankkeet	-12 280	-1 000	-13 280	-13 212	-68	-1 416
Muut korjausrakennushankkeet	-42 988	31 541	-11 447	-12 141	694	-5 134
Menot yhteensä	-123 213	-1 900	-125 113	-121 025	-4 088	-17 960

Korjausrakentamiseen käytettiin 121,0 milj. euroa. Talousarvioon varattujen 125,1 milj. euron määrärahojen lisäksi kaupunginvaltuusto myönsi käyttämättä jääneiden määrärahojen perusteella 18,0 milj. euroa ylitysoikeutta, eli yhteensä käytettävissä oli 143,1 milj. euroa. Suurimmat valmistuneet peruskorjaushankkeet ovat Vallilassa Teollisuuskadulla sijaitsevan ammatillisen koulutusyksikön perusparannus ja muutostyöt sekä Hoplaxskolanin Solnantien toimipisteen, Ruotsinkielisen työväenopiston ja Kaisaniemen ala-asteen perusparannukset. Merkittävimpiä alkaneita kohteita ovat Alppilan lukion perusparannus, Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen tiiliverhouksen uusiminen, Munkkivuoren ala-asteen perusparannus ja Sofianlehdon A-taloon rakennettavat toimintakeskus, kehitysvammapoliklinikka ja lyhytaikaisyksikkö. Käyttämättä jäävä korjausrakentamismääräraha 22 milj. euroa on kokonaisuudessaan vuodelle 2018 siirtyvää investointirahoitusta. Eräissä hankkeissa aloitusten edellytykset eivät ole

toteutuneet suunnitellun aikataulun mukaisesti. Lisäksi siirtyviä investointimäärärahoja käytetään vuonna 2017 valmistuneiden perusparannushankkeiden takuuajaksiin velvoitteisiin talousarviovuoden jälkeen.

8 02 03 KAUPUNGINTALOKORTTELEIDEN KEHITTÄMINEN, KHN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-7 680	0	-7 680	-6 958	-722	-980

Määrärahaa käytettiin 7,0 miljoonaa euroa. Määrärahaa oli käytettävissä 8,7 miljoonaa euroa, joka sisälsi edellisellä vuonna käyttämättä jääneiden määrärahojen perusteella myönnetyn ylitysoikeuden 1,0 miljoonaa euroa. Vuonna 2017 valmistui Sarvikuonokorttelissa osoitteessa Sofiankatu 4 sijaitsevien tilojen muutostyö ja peruskorjaus.

8 03 KADUT JA LIIKENNEVÄYLÄT

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-111 994	0	-111 994	-137 540	25 546	-42 843
Netto	-111 994	0	-111 994	-137 540	25 546	-42 843

Määrärahaa käytettiin 137,5 miljoonaa euroa. Käytettävissä oli ylitysoikeuksineen yhteensä 154,8 miljoonaa euroa.

8 03 01 UUDISRAKENTAMINEN JA PERUSPARANTAMINEN SEKÄ MUUT INVESTOINNIT, KYLKN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-52 154	0	-52 154	-55 600	3 446	-17 740

Määrärahaa käytettiin 55,6 miljoonaa euroa. Käytettävissä oli ylitysoikeudet mukaan lukien 69,9 miljoonaa euroa.

Uudisrakentamisen osalta täydennysrakentaminen oli vilkasta ja määrärahaa käytettiin vähän suunniteltua enemmän. Perusparantamisen osalta määrärahaa jäi käyttämättä. Suurin poikkeama oli katujen peruskorjauksessa, jossa Erottan peruskorjauksen käynnistäminen siirtyi vuodelle 2018 ja ulkovalaistuksen Helsinki-LED- hanke ei edennyt suunnitellusti. Siltojen peruskorjauksessa määrärahaa jäi käyttämättä Vuosaarensillan urakan vaiheistuksen vuoksi, koska samassa urakassa olevaa viereistä uutta jalankulun ja pyöräilyn siltaa oli työtékisestii edullisempaa toteuttaa suunniteltua enemmän. Joukkoliikenteen kehittämisen osalta Tukholmankadun toteutus siirtyi pääosin vuodelle 2018.

Muissa investoinneissa liityntäpysäköintipaikkoihin varattua määrärahaa jäi käyttämättä hankkeiden käynnistymisen myöhästymisen vuoksi.

8 03 01 01 UUDISRAKENTAMINEN

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Eteläinen suurpiiri	-540	-134	-674	-674	0	0
Läntinen suurpiiri	-1 086	-73	-1 159	-1 159	0	0
Keskinen suurpiiri	-540	-494	-1 034	-1 034	0	0
Pohjoinen suurpiiri	-770	569	-201	-201	0	0
Koillinen suurpiiri	-4 525	-707	-5 232	-5 233	1	0
Kaakkoinen suurpiiri	-1 450	-101	-1 551	-1 551	0	0
Itäinen suurpiiri	-4 508	-189	-4 697	-4 697	0	0
Östersundomin suurpiiri	-410	76	-334	-334	0	0
Meluesteet	-1 000	-380	-1 380	-1 380	0	0
Menot yhteensä	-14 829	-1 433	-16 262	-16 263	1	0

Määrärahat käytettiin kokonaisuudessaan. Uudisrakentamisen merkittävimmät kohteet ovat täydennysrakentamisalueet Isona, Alppikylä, Tapulikaupungin pohjoisosa, Siltalanpuisto, Vanhan Tapanilantien eteläpuoli, Ruususenrinne ja Ramsinranta III. Meluestimäärärahalla käynnistettiin Itäväylän melusteen rakentaminen Herttoniemessä.

8 03 01 02 PERUSPARANTAMINEN JA LIIKENNEJÄRJESTELYT

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Katujen peruskorjaukset	-7 700	455	-7 245	-7 720	475	-8 810
Siltojen peruskorjaukset	-6 025	0	-6 025	-3 331	-2 694	-170
Päällysteiden uusiminen	-4 500	315	-4 185	-4 185	0	0
Joukkoliikenteen kehittäminen	-4 000	0	-4 000	-3 729	-271	-1 900
Liikennejärjestelyt	-3 000	0	-3 000	-3 311	311	-890
Jalankulun ja pyöräilyn väylät	-8 700	-905	-9 605	-14 205	4 600	-4 600
Menot yhteensä	-33 925	-135	-34 060	-36 481	2 421	-16 370

Määrärahaa käytettiin 36,5 miljoonaa euroa käytettävissä olevista 50,4 miljoonasta eurosta. Perusparantamisen ja liikennejärjestelyjen määrärahasta jäi osa käyttämättä. Suurin poikkeama oli katujen peruskorjauksessa, jossa Erottajan peruskorjauksen käynnistäminen siirtyi vuoden 2018 puolelle ja ulkovalaistuksen Helsinki-LED- hanke ei edennyt suunnitellusti.

Peruskorjauksen merkittävin kohde oli Iso Roobertinkadun saneeraus sekä Mannerheimintien betonipäällysteen purku. Siltojen peruskorjauksen pääkohde oli Vuosaarensillan peruskorjaus. Joukkoliikenteen kehittämisen pääkohteita olivat runkolinja 500:n katumuutokset (Paciuksenkatu, Tukholmankatu, Reijolankatu) sekä Länsimetron asemien viereisten katujen muutostyöt Lautasaaressa. Reijolankadulle toteutettiin myös kiskot katu-urakan yhteydessä ja uusi raitiotieosuus otettiin käyttöön lokakuun alussa. Liikennejärjestelyjen pääkohteet olivat liikenneturvallisuuksia edistävät investoinnit eri puolilla kaupunkia ja merkittävimmät niistä olivat Oulunkylän liikenneturvallisuuksien suunnitelman ja Palokan liikennejärjestelyjen toteuttaminen. Jalankulun ja pyöräilyn väylien pääkohteet olivat Mechelininkatu, uusi Vuosaaren jalankulun ja pyöräilyn silta sekä pohjoisbaana välillä Pasila-Käpylä. Merkittävimmät pyöräilyn edistämisen suunnitteluhankkeet olivat Mäkelänkatu ja Hämeentie.

8 03 01 03 MUUT INVESTOINNIT

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Täytemaan vastaanottoaikat	-650	-15	-665	-665	0	0
Lumen vastaanottoaikat	-400	0	-400	-167	-233	0
Yleiset käymälät	-250	0	-250	-179	-71	0
Ranta-alueiden kunnostus	-1 100	0	-1 100	-1 059	-41	0
Liityntäpysäköinti	-1 000	1 583	583	-786	1 369	-1 370
Menot yhteensä	-3 400	1 568	-1 832	-2 856	1 024	-1 370

Määrärahaa käytettiin 2,9 miljoonaa euroa. Käytettävissä oli ylitysoikeuksineen 3,2 miljoonaa euroa. Muut investoinnit suurin menoa käyttettiin massojen hyötykäyttöhankeiden suunnitteluun ja toteutukseen. Lumen vastaanottoaikkojen ja hiekkasiilojen osalta kehittämistä ja kunnostusta jatkettiin. Yleisten käymälöiden määrärahalla uusittiin käymäläverkostoa. Ranta-alueiden kunnostuksen merkittävin kohde oli Vanhaväylänpuiston tulvasuojauksen suunnittelu Vartiokylänlahden tulvasuojauksen valmistuttua syksyllä. Liityntäpysäköintipaikkoihin varattu määräraha käytettiin Takkakujan ja Pohjois-Haagan liityntäpysäköintialueiden toteutukseen. Liityntäpysäköinnin hallinta siirtyi 1.1.2018 liikenneliikelaitokselle (HKL) ja keskeneräiseksi jäävät Takkakujan ja Pohjois-Haagan liityntäpysäköintialueiden viimeistelyt siirtyivät liikenneliikelaitoksen vastuulle ja rahoitettavaksi.

8 03 02 PROJEKTIALUEIDEN KADUT, KHN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Kamppi-Töölönlahti	-1 430	2 400	970	-235	1 205	-1 260
Länsisatama	-11 890	-8 835	-20 725	-22 120	1 395	-1 400
Kalasadama	-11 070	895	-10 175	-18 262	8 087	-8 090
Kruunuvuorenranta	-8 500	2 007	-6 493	-6 588	95	-170
Pasila	-20 050	600	-19 450	-26 158	6 708	-6 710
Kuninkaankolmio	-2 000	-1 300	-3 300	-3 101	-199	-560
Kruunusillat	-3 100	1 123	-1 977	-2 317	340	-340
Uudet projektialueet ja muu täydennysrakentaminen	-1 000	3 110	2 110	-2 038	4 148	-4 161
Menot yhteensä	-59 040	0	-59 040	-80 819	21 779	-22 691

Määrärahaa käytettiin 80,8 miljoonaa euroa käytettävissä olevista 81,7 miljoonan euron määrärahasta. Toteutua kasvatti Satama Oy:lle maksettu Tyynenmerenkadun rakentamisesta aiheutunut koko sopimuksen mukainen osuus noin 14 miljoonaa euroa.

Kamppi-Töölönlahti määrärahalta laadittiin katusuunnitelmaa rakennettavan keskustakirjaston viereisillä kaduilla. Länsisataman määrärahalta maksettiin koko Helsingin Satama Oyn toteuttaman Tyynenmerenkadun jäljellä oleva maksuosuus. Katuja toteutettiin Salmisaarella sekä Jätkäsaarella Hietasaaren, Jätkäsaarenkallion ja Saukonlaiturin osa-alueilla. Kalasadaman määrärahalta toteutettiin SRV:n ja kaupungin sopimuksen mukaisesti Kalasadaman keskuksen katuja. Lisäksi katuja toteutettiin Suvilahdessa, Sörnäistenniemellä, Sompasaarella, Verkkosaaren eteläosassa Capellanrannan ja muun Capellan alueella. Kruunuvuorenrannan määrärahalta jatkettiin Linnanrakentajan tie-ltäväylä Suunnittelijankadun siltojen urakkaa. Kruunuvuorenrannassa viimeisteltiin Kaitalahden, Gunillankallion ja Borgströminmäen katuja ja käynnistettiin Haakoninlahden keskiosan katujen rakentaminen. Suunnittelukohteena olivat Koirasaarentien länsipää sekä Kruunuvuorenrannan läntinen ranta. Pasilan määrärahalta toteutettiin Ilmalan alueella Televisiokadun alueen katuja. Keski-Pasilan osalta YIT:n ja kaupungin välisen sopimuksen mukainen katujen ja Pasilan aseman joukkoliikennettä palvelevien osien toteutus eteni sopimuksen mukaisesti. Veturitien urakka välillä Nordenskiöldinkatu-Pasilan silta käynnistyi syksyllä ja Pasilan sillan joukkoliikenneterminaalin rakentaminen käynnistyi vuoden lopulla. Teollisuuskadun osuus Konepajalla valmistui. Pohjois-Pasilan alue oli vielä asema-kaavavaiheessa. Konepajan alueella katuja toteutettiin asunto- ja toimitilatutuotannon edellyttämässä aikataulussa. Kuninkaankolmion alueella toteutettiin Kuninkaantammen keskusta-alueen katuja suunniteltua enemmän, koska alueen asuntotuotanto sitä edellytti. Honkasuon alueella sen sijaan asuntotuotannon käynnistyminen oli suunniteltua hitaampaa ja katu-urakka siirtyi vuoden vaihteen jälkeen käynnistyväksi.

Kruunusillat hankkeen suunnittelu eteni alustavan aikataulun mukaisesti rakennussuunnittelulla välillä Nihti-Kruunuvuori ja esisuunnittelulla välillä Nihti-Hakaniemi-Keskusta.

Uudet projektialueet määrärahalta toteutettiin mm. Laajasalon keskuksen toimitilarakentamisen edellyttämiä katuja ja Tankovainion täydennysrakentamisalueen katuja. Suunnitteluhankkeista merkittävin oli Hakaniemi-Merihaka alueen yleissuunnittelu.

8 03 03 YHTEISHANKKEET LIIKENNEVIRASTON KANSSA, KHN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-800	0	-800	-1 121	321	-2 412

Määrärahaa käytettiin 1,1 miljoonaa euroa käytettävissä olevista 3,2 miljoonasta eurosta.

Kehä I kohteissa ja Porvoonväylän melusuojuuksessa kaupungin maksuosuudet toteutuivat suunniteltua pienempinä. Tuusulanväylällä Yhdyskunnantien vaihtopysäkkien rakentaminen siirtyi vuodelle 2018. Kehä I:n Sepänmäen hanke jatkuu vuonna 2018. Tiesuunnitteluhankkeissa Länsiväylällä sijaitsevan Koivusaaren eritasoliittymän suunnittelu siirtyi vuoteen 2018.

Kehä I välillä Espoon raja –Vihdintie sekä Kehä I:n ja Hämeenlinnanväylän eritasoliittymä valmistuivat. Tuusulanväylällä Yhdyskunnantien vaihtopysäkkien rakentamisen käynnistäminen liikennevirastossa siirtyi vuoden 2018 alkupuolelle.

Porvoonväylällä melusuojaus Jakomäen kohdalla valmistui. Kehä I melusuojauksen 1.vaihe Sepänmäen kohdalla valmistui ja 2. vaiheen suunnittelu käynnistyi.

8 04 PUISTOT JA LIIKUNTA-ALUEET

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-18 887	1 900	-16 987	-15 829	-1 158	-4 198

Määrärahaa käytettiin 15,8 miljoonaa euroa käytettävissä olevasta 21,2 miljoonan euron määrärahasta.

Yksikään talousarvion sitovista alakohdista ei ylittynyt.

8 04 01 PUISTOT JA LIIKUNTA-ALUEET, KYLKN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Uudet puistot ja puistojen peruskorjaukset	-6 042	0	-6 042	-4 949	-1 093	-650
Liikuntapaikat ja ulkoilualueet	-10 219	1 900	-8 319	-7 128	-1 191	-1 878
Menot yhteensä	-16 261	1 900	-14 361	-12 077	-2 284	-2 528

Määrärahaa käytettiin 12,1 miljoonaa euroa käytettävissä olleista 16,8 miljoonan euron määrärahasta. Määrärahas-
ta jäi käyttämättä 4,8 miljoonaa euroa, koska hankkeita siirtyi vuodelle 2018.

Uudet puistot ja puistojen peruskorjauksien määrärahan käyttö kohdistui asuntorakentamisen edellyttämiin uudis-
rakentamishankkeisiin ja välttämättömiin käyttökelpoisuuden edellyttämiin peruskorjauksiin projektialueiden ulko-
puolella. Merkittävimmät uudisrakentamiskohteet olivat Alppikylänpuisto, Aimo Tukiaisen puisto, Tapulikaupungin
pohjoisosan puistot ja Naulakallion koira-aitaus. Merkittävimmät peruskorjauksikohteet olivat Munkinpuisto ja Ullak-
senpuisto. Suunnittelukohteista merkittävin oli Kaisaniemenpuiston peruskorjauksen suunnittelun käynnistäminen.

Liikuntapaikat ja ulkoilualueet määrärahan käyttö on kohdistunut pääosin välttämättömiin käyttökelpoisuuden edel-
lyttämiin peruskorjauksiin. Merkittävimpiä uusia kohteita olivat Vuosaaren liikuntapuiston, Tehtaanpuiston nurmi-
kentän ja Paloheinän portaiden toteuttaminen sekä Jätkäsaaren liikuntapuiston suunnittelu.

8 04 02 PROJEKTIALUEIDEN PUISTOT JA LIIKUNTA-ALUEET, KHN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Kamppi-Töölönlahden alueen puistot	-445	1 800	1 355	-250	1 605	-1 620
Länsisataman puistot ja liikunta-alueet	-1 000	-666	-1 666	-1 356	-310	0
Kalasadaman puistot	-500	-800	-1 300	-1 089	-211	0
Kruunuvuorenrannan puistot ja liikunta-alueet	-99	-25	-124	-120	-4	0
Pasilan puistot	-286	141	-145	-195	50	-50
Kuninkaankolmion puistot	-296	-450	-746	-742	-4	0
Uudet projektialueet ja muu täydennysrakentaminen	0	0	0	0	0	0
Menot yhteensä	-2 626	0	-2 626	-3 752	1 126	-1 670

Määrärahaa käytettiin 3,8 miljoonaa euroa käytettävissä olleista 4,3 miljoonasta eurosta. Osa määrärahasta jäi käyttämättä koska mm. Kamppi-Töölönlahden alueella Makasiinipuiston ja Pasilassa Konepajanpuiston toteuttaminen ajoittuu pääosin vuodelle 2018.

Kamppi-Töölönlahden alueen puistot määrärahalla laadittiin keskustakirjaston viereisen Makasiinipuiston puisto-suunnitelma. Länsisataman puistot ja liikunta-alueet määrärahalla toteutettiin Hyväntoivonpuistoa ja Saukonpaadenpuistoa. Kalasataman puistot määrärahalla toteutettiin Kalasatamanpuistoa ja suunniteltiin Loviseholminpuistoa. Kruunuvuorenrannan puistot ja liikunta-alueet määrärahalla laadittiin Kaitalahdenpuiston ja Saaristofregatinpuiston suunnitelmia. Pasilan puistot määrärahalla käynnistettiin Konepajan puiston rakentaminen. Keski-Pasilan Ratapihakortteleissa ja Pohjois-Pasilan postipuistossa tehtiin puistojen yleissuunnittelua katusuunnittelun yhteydessä. Kuninkaankolmion puistojen määrärahaa käytettiin Helene Schjerfbäckin puiston toteutukseen sekä laadittiin Taide-maalariinpuiston ja Vennynpuiston suunnitelmia.

8 05 IRTAIMEN OMAISUUDEN PERUSHANKINTA

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	1 594	0	1 594	1 038	556	0
Menot	-65 795	1 667	-64 128	-45 304	-18 824	-14 193
Netto	-64 201	1 667	-62 534	-44 266	-18 268	-14 193

8 05 01 KESKUSHALLINTO

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Kaupunginkanslia	-752	-950	-1 702	-1 723	21	-330
Keskitettyt tietotekniikkahankinnat	-10 943	950	-9 993	-9 097	-896	-4 200
Korkeasaaren eläintarha	-51	0	-51	-51	0	0
Menot yhteensä	-11 746	0	-11 746	-10 871	-875	-4 530

Kaupunginkanslia

Määrärahaa käytettiin 1,7 miljoonaa euroa. Määrärahaa oli käytettävissä määrärahasiirtojen ja edellisenä vuonna käyttämättä jääneiden määrärahojen perusteella myönnettyjen ylitysoikeuksin kanssa 2,0 miljoonaa euroa. Vuonna 2017 kaupunginkanslian sosiaali- ja terveystieteiden osastosta 1.1.2017 siirretyn aikuisten ja nuorten työllisyystoiminnan muuttoihin liittyvä tilojen uudelleen kalustaminen sisältyy toteutumaan. Lisäksi toteutettiin elinkeino-osaston alaisuuteen perustetun Maria 01 kasvuyritys- ja startup -keskittymän uusien tilojen muutostöitä 0,9 miljoonalla eurolla.

Keskitettyt tietotekniikkahankinnat

Määrärahaa käytettiin 9,1 miljoonaa euroa käytettävissä olleista 14,2 miljoonan euron määrärahoista. Käyttämättä jäi 5,0 miljoonaa euroa. Menosäästö syntyi sekä viivästyneistä että siirtyneistä hankkeista esim. HR-hankkeesta, Ahjo-hankkeesta, taloushallinnon järjestelmähankkeista sekä kaupunkiyhteisen tietoteknisen infrastruktuurin investoinneista. Viivästymiset ja siirtymiset aiheutuivat sekä johtamisjärjestelmäuudistuksen vaatimista resurssitarpeista että normaalia suuremmasta henkilöstön lähtövaihtuvuudesta.

Korkeasaaren eläintarha

Korkeasaaren eläintarha kuului keskushallintoon 1.6.2017–31.12.2017. Talousarvioon varatut määrärahat käytettiin kokonaisuudessaan. Korkeasaaren eläintarha aloitti säätiönä 1.1.2018 alkaen.

8 05 02 KASVATUKSEN JA KOULUTUKSEN TOIMIALA

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tietotekniikkahankinnat	-16 459	0	-16 459	-6 964	-9 495	-2 026
Muut hankinnat	-7 418	0	-7 418	-6 228	-1 190	-650
Menot yhteensä	-23 877	0	-23 877	-13 192	-10 685	-2 676

Määrärahaa käytettiin 13,2 miljoonaa euroa. Käytettävissä oli 26,6 miljoonaa euroa, joka sisälsi edellisenä vuonna käyttämättä jääneiden määrärahojen perusteella myönnettyä ylitysoikeutta 2,7 miljoonaa euroa. Määrärahaa käytettiin merkittävimmin digitalisaatio-ohjelmaan 4,7 miljoonaa euroa. Muut merkittävimmät hankinnat olivat hallinnon it-laitteet ja opetuksen verkkopalveluratkaisut 2,6 miljoonaa euroa, Stadin ammattiopiston it-laitteet 0,9 miljoonaa euroa sekä opetustiloja tehostavat ja parantavat hankkeen muut hankinnat 0,8 miljoonaa euroa ja Stadin ammattiopiston muut hankinnat 3,7 miljoonaa euroa.

Määrärahoja jäi käyttämättä 13,4 miljoonaa euroa. Merkittävimmin määräraha jäi käyttämättä digitalisaatio-ohjelmasta noin 7 miljoonaa euroa sekä muista tietotekniikkahankinnoista 2 miljoonaa euroa. Tietotekniikkahankintojen viivästymiset johtuvat henkilöstöresurssien vajeesta, uudelleen organisoinnista sekä it-hankintaprosessien tarkentamisesta ja uusimisesta. Osaltaan tietotekniikan tuotteiden toimittajat eivät pystyneet toimittamaan kaikkia hankittavia tuotteita, koska kasvatuksen ja koulutuksen hankintavolyymit ovat niin suuret. Muiden hankintojen rakennushankkeet ovat viivästyneet, niin että hankintoja ei ole voitu suorittaa budjetoidun mukaisesti tai hankinta viivästyi muun muassa pitkän toimitusajan vuoksi.

8 05 03 KAUPUNKIYMPÄRISTÖN TOIMIALA

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Pelastustoimi	0	0	0	0	0	0
Tulot	1 594	0	1 594	1 038	556	0
Menot	-4 569	0	-4 569	-2 469	-2 100	-3 382
Netto	-2 975	0	-2 975	-1 431	-1 544	-3 382
Tietotekniikkahankinnat	-164	-576	-740	-740	0	0
Muut hankinnat	-3 019	576	-2 443	-2 240	-203	-1 116
Poistuva Stara	-3 015	1 667	-1 348	-1 348	0	0
Menot yhteensä	-10 767	1 667	-9 100	-6 797	-2 303	-4 498

Öljysuojarahastosta ja palosuojarahastosta maksettiin avustuksia yhteensä 1,0 miljoonaa euroa. Pelastustoimen määrärahan toteuma oli 2,5 miljoonaa euroa. Käytettävissä oli 8,0 miljoonaa euroa, josta 3,4 miljoonaa euroa oli edellisenä vuonna käyttämättä jääneiden määrärahojen perusteella myönnettyä ylitysoikeutta. Toimintavuonna valmistui kaksi säiliöautoa, joiden varustus koostuu 17 000 litran vesisäiliöstä, Esteri-palopumpusta sekä vesitykistä. Ensimmäinen kahdesta nostolava-autosta otettiin vastaan loppuvuodesta. Ensihoitoon otettiin käyttöön uusi lääkäriauto. Kolmen uuden ambulanssin valmistus on käynnissä. Kolme D – luokan öljyntorjunnan työvenettä valmistui keväällä. Kaksi venettä on kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialan käytössä ja yksi jäi pelastuslaitokselle. Syksyllä 2017 käynnistettiin isoja öljyntorjunnan hankintoja kuten öljykerääjät, öljynkeräyssäiliöt sekä rannikko- ja aitapuomit. Määrärahaa jäi käyttämättä 5,5 miljoonaa euroa, josta 5,4 miljoonaa euroa on sidottu keskeneneräisiin kalustohankintoihin ja tietojärjestelmien kehittämiseen. 3,7 miljoonaa euroa on sidottu hankintasopimuksiin ja tilauksiin perustuen kalustohankintoihin kuten kolmentoista valmisteilla olevan ambulanssin hankintaan, nostolava- ja jakelukuorma-auton hankintaan sekä öljyntorjunnan työveneidän hankintaan. 1,3 miljoonaa euroa on sidottu Helsingin pelastustoimen alueen öljyntorjuntasuunnitelmaan ja Öljysuojarahaston ennakkopäätökseen perustuen öljykerääjien, öljyntorjuntapuomien ja öljynkeräyssäiliöiden hankintaan. Tietojärjestelmien kehittämiseen on sidottu 0,4 miljoonaa euroa.

Tietotekniikkahankintoihin ja muihin hankintoihin käytettiin 3,0 miljoonaa euroa. Määrärahaa oli käytettävissä 4,3 miljoonaa euroa. Määrärahaa käytettiin mm. ALLU-hankkeeseen, MVJ-jatkokehitykseen, Laske-SAPin ja Winkin yhdistämisprojektiin, sähköisen asioinnin kehittämishankkeisiin sekä muihin tietojärjestelmäkehityshankkeisiin, IT-

laitteistoihin ja muuhun kalustoon. Osa vuodelle 2017 suunnitelluista hankkeista ei ole toteutunut suunnitellusti ja hankkeiden toteutua ajoittuu vuodelle 2018.

Rakentamispalvelu (Stara)

Rakentamispalvelu (Stara) toimi virastona 31.5.2017 saakka. Määrärahaa käytettiin 1,3 miljoonaa euroa. Rakentamispalveluliikelaitos (Stara) aloitti toimintansa 1.6.2017.

8 05 04 KULTTUURIN JA VAPAA-AJAN TOIMIALA

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tietotekniikkahankinnat	0	0	0	0	0	0
Muut hankinnat	-4 221	0	-4 221	-2 721	-1 500	-878
Menot yhteensä	-4 221	0	-4 221	-2 721	-1 500	-878

Määrärahan käyttö oli 2,7 miljoonaa euroa, josta ICT-hankintojen osuus oli 0,7 miljoonaa euroa. Määrärahaa oli käytettävissä ylitysoikeudet mukaan lukien 5,1 miljoonaa euroa. Merkittäviä investointeja olivat mm. Kallion kirjaston palvelualueen uusiminen, keskustakirjastohanke sekä esitystekniikan, laitteiden ja kalusteiden hankkiminen toimialan eri toimipisteisiin. Lisäksi taidemuseo hankki taidetta eri kokoelmiin. Liikuntapalvelujen suurimpia hankintoja olivat jäähoidokone Pirkkolaan ja latukone lähiliikuntayksikköön. Käyttämättä jäi 2,4 miljoonaa euroa, koska mm. kirjaston logistiikkahanke viivästyi, keskustakirjasto Oodin varustaminen painottuu vuodelle 2018 ja Kulttuurikeskus Caisan muutto uusiin toimitiloihin siirtyi vuodelle 2018.

8 05 05 SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMEN TOIMIALA

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tietotekniikkahankinnat	-7 000	0	-7 000	-6 206	-794	-1 107
Muut hankinnat	-8 184	0	-8 184	-5 517	-2 667	-504
Menot yhteensä	-15 184	0	-15 184	-11 723	-3 461	-1 611

Määrärahaa käytettiin 11,7 miljoonaa euroa. Käytettävissä oli yhteensä 16,8 miljoonaa euroa, joka koostui talousarvion varustusta 15,1 miljoonasta eurosta ja edellisenä vuonna käyttämättä jääneiden määrärahojen perusteella myönnetystä 1,6 miljoonan euron ylitysoikeudesta. Merkittävimpiä tietotekniikan investointeja ovat olleet järjestelmien ja tietoliikenneverkon ylläpitokehityshankkeet sekä työasemien uusiminen. Merkittävimpiä muita hankintoja ovat olleet kalasataman kalusteet, lääkelaitteet, valvonta- hälytysjärjestelmät sekä hammashoitoyksiköiden uusiminen. Määrärahaa jäi käyttämättä 5,1 miljoonaa euroa. Merkittävä siirtynyt kohde oli Kalasataman terveys- ja hyvinvointikeskuksen kalusteiden ja tietoteknisten hankinnat.

8 05 06 TARKASTUSVIRASTO

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	0	0	0	0	0	0

8 06 ARVOPAPERIT

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-27 031	0	-27 031	-72 418	45 387	-47 601

8 06 01 HITAS-OSAKKEIDEN OSTAMINEN, KYLKN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-1 000	0	-1 000	-828	-172	0

Talousarvioon varatusta 1,0 miljoonasta euroa käytettiin Hitas-osakkeiden ostamiseen 0,8 miljoonaa.

8 06 02 MUUT KOHTEET, KHN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-25 731	0	-25 731	-71 291	45 560	-47 601

Määrärahaa käytettiin 71,3 miljoonaa euroa. Määrärahaa oli käytettävissä talousarviossa varatun 25,7 miljoonan euron ja eri perusteiden myönnettyjen yhteensä 47,6 miljoonan euron ylitysoikeuksien kanssa yhteensä 73,3 miljoonaa euroa. Metropolia ammattikorkeakoulu Oy:n käytössä olevien luovutusrajoituksen alaisten kiinteistöjen myynneistä saatavat myyntitulot 66,6 miljoonaa euroa sijoitettiin vastikkeetta Kiinteistö Oy Myllypuron Kampuksen sijoitettuna vapaan oman pääoman rahastoon. Muita kohteita olivat mm. Koy Helsingin Kaapelitalon pääomittaminen Tanssin talo –hankkeeseen liittyen ja Apotti Oy:n pääomittaminen.

8 06 03 HELSINKI STADION OY:N OSAKKEIDEN MERKITSEMINEN, KHN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-300	0	-300	-299	-1	0

Talousarvioon varatut määrärahat käytettiin kokonaisuudessaan.

8 07 MUU PÄÄOMATALOUS

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	40 100	0	40 100	30 528	9 572	0
Menot	-6 130	0	-6 130	-4 149	-1 981	-7 779
Netto	33 970	0	33 970	26 379	7 591	-7 779

8 07 50 VALTIONOSUUDET JA -AVUSTUKSET

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	2 000	0	2 000	8 629	-6 629	0

Valtionosuuksia ja avustuksia kertyi yhteensä 8,6 miljoonaa euroa. Merkittävin avustus kohdistuu keskustakirjasto-hankkeelle eli 8,0 miljoonaa euroa.

8 07 51 RAKENNUSTEN JA OSAKKEIDEN MYYNTITULOT

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	35 000	0	35 000	21 846	13 154	0

Myyntituloja kirjattiin rakennusten ja osakkeiden tasearvon mukaisesti yhteensä 21,8 miljoonaa euroa. Kauppahinnan ja tasearvon erotuksena syntyvä 24 miljoonan euron myyntivoitto kirjataan käyttötalouden osan talousarviokohtaan 3 10 01 Kaupunkirakenne. Merkittävimmin tuloja kertyi Metropolia ammattikorkeakoulu Oy:n käytössä olevien rakennusten myynneistä. Metropolian kaupan kokonaisarvo oli 80,9 miljoonaa euroa, josta rakennusten osuus oli runsas puolet. Näiden lisäksi myytiin 14 muuta rakennusta, joiden kokonaisarvo oli noin 5,1 miljoonaa euroa. Osakekauppoja tehtiin viisi kappaletta ja kauppojen arvo oli noin 1,0 miljoonaa euroa.

8 07 52 MUUT PÄÄOMATULOT

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	3 000	0	3 000	53	2 947	0

8 07 53 VÄESTÖNSUOJAKORVAUKSET

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	100	0	100	0	100	0

8 07 01 LÄHIÖRAHASTOSTA RAHOITETTAVAT HANKKEET, KHN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-5 000	0	-5 000	-3 822	-1 178	-7 027

Määrärahaa käytettiin 3,8 milj. euroa. Määrärahaa oli käytettävissä 12,0 miljoonaa euroa, joka muodostui talousarvioon varatusta 5,0 miljoonasta eurosta ja edellisenä vuonna käyttämättä jääneiden määrärahojen perusteella myönnetystä 7,0 miljoonan euron ylitysoikeudesta.

Lähiörahastosta rahoitettavista hankkeista valmistuivat Runar Schildtin puisto, Vanhaistenpuisto, Ala-Malmintorin lasipaviljongin peruskorjaus, leikkipuisto Mäkitorppa ja leikkipuisto Mustakivi. Edelleen jatkuvia kohteita ovat Ala-Malmintorin ja Pekanraitin kunnostus, Kelkkapuiston skeittipaikka, Kostinkallio, Ilveskorvenpuisto, Siltalanpuisto, Sorsapuisto sekä useat leikkipuistot. Lisäksi lähiörahastosta on rahoitettu Kannelmäen kaupunkipuiston ulkoliikuntapisteitä, Maunulanpuistoa sekä Rudolfin ja Syystien monipuolisten palvelukeskusten kuntoiluolosuhteita, Stoan aukion korjausta, Merirastilan nuorisotiloja, Malmin kirjastoa sekä koulujen pihojen toiminnallisuuksia Malmilla ja Vuosaassa.

8 07 02 KEHITTÄMISHANKKEET, KANSLIAN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-1 130	0	-1 130	-327	-803	-752

Määrärahaa käytettiin 0,3 miljoonaa euroa. Merkittävin hanke oli 3D-kaupunkitietomallien päivittäminen. Käytettävissä olevat määrärahat olivat ylitysoikeuksineen yhteensä 1,9 miljoonaa euroa.

8 08 KORKEASAAREN ELÄINTARHA, KHN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot	-2 550	0	-2 550	-2 592	42	-1 170

Määrärahaa käytettiin 2,6 miljoonaa euroa. Käytettävissä oli noin 3,7 miljoonaa euroa, joka koostui talousarvion noin 2,6 miljoonan euron määrärahasta ja edellisenä vuonna käyttämättä jääneiden määrärahojen perusteella myönnetystä 1,2 miljoonan euron ylitysoikeudesta.

2.4 Rahoitusosan toteutuminen

2.4.1 Helsingin kaupungin rahoituslaskelman toteutumisvertailu

Koko kaupungin rahoituslaskelman toteutumisen sisältö on kuvattu toimintakertomuksessa luvun 1.3.2 yhteydessä.

Helsingin kaupungin rahoituslaskelman toteutumisvertailu sisältää kaikki kaupungin rahavirrat kaupungin sisäiset erät eliminoituna. Se vastaa ulkoisen laskennan rahoituslaskelmaa sillä erotuksella, että laskelma sisältää vertailun talousarviossa esitettyyn rahoituslaskelmaan. Rahoituslaskelma on suoriteperusteinen.

HELSINGIN KAUPUNGIN RAHOITUSLASKELMAN TOTEUTUMISVERTAILU

1 000 euroa	Talousarvio	Toteutunut	Poikkeama
Toiminnan rahavirta			
Tulorahoitus			
Vuosikate	478 911	837 900	-358 989
Tulorahoituksen korjaukset	-154 074	-173 704	19 630
Investointien rahavirta			
Investointimenot	-662 906	-621 443	-41 463
Rahoitusosuudet investointimenoihin	3 694	9 667	-5 973
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	138 414	192 631	-54 217
TOIMINNAN JA INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	-195 961	245 051	-441 012
Rahoituksen rahavirta			
Antolainauksen muutokset			
Antolainasaamisten lisäys	-84 350	-12 283	-72 067
Antolainasaamisten vähennys	66 870	69 483	-2 613
Lainakannan muutokset			
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	294 500	0	294 500
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-185 467	-165 308	-20 159
Muut maksuvalmiuden muutokset			
Muut maksuvalmiuden muutokset	-320	59 755	-60 075
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	91 233	-48 353	139 586
VAIKUTUS MAKSUVALMIUTEEN	-104 728	196 698	-301 426

Talousarvio oikaistu vastaamaan satunnaisten erien osalta nykyistä kirjauskäytäntöä.

2.4.2 Talousarvion rahoitusosan toteutumisvertailu

Talousarvion rahoitusosan toteutumisvertailu eroaa virallisesta rahoituslaskelmasta siten, että se ei sisällä kunnallisten liikelaitosten ja itsenäisinä taseyksikköinä käsiteltyjen rahastojen tuloja ja menoja eikä siinä ole eliminoitu kaupungin sisäisiä eriä.

HELSINGIN KAUPUNGIN TALOUSARVION RAHOITUSOSAN TOTEUTUMISVERTAILU

1 000 euroa	Talousarvio	Toteutunut	Poikkeama
Toiminnan rahavirta			
Tulorahoitus			
Vuosikate	415 834	756 831	-340 997
Tulorahoituksen korjaukset	-154 075	-174 335	20 260
Investointien rahavirta			
Investointimenot	-492 641	-545 671	53 030
Rahoitusosuudet investointimenoihin	3 694	9 667	-5 973
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	138 415	192 184	-53 769
TOIMINNAN JA INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	-88 773	238 676	-327 449
Rahoituksen rahavirta			
Antolainauksen muutokset			
Antolainasaamisten lisäys	-20 350	-7 904	-12 446
Antolainasaamisten vähennys	63 508	65 220	-1 712
Lainakannan muutokset			
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	30 000	0	30 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-160 000	-153 761	-6 239
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	-86 842	-96 445	9 603
VAIKUTUS MAKSUVALMIUTEEN	-175 615	142 231	-317 846

Talousarvio oikaistu vastaamaan satunnaisten erien osalta nykyistä kirjauskäytäntöä.

2.4.3 Rahoitusosan tuloarvioiden ja määrärahojen toteutuminen

9 RAHOITUSOSA

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	93 508	0	93 508	65 220	28 288	0
Menot	-180 350	0	-180 350	-161 665	-18 685	-8 937
Netto	-86 842	0	-86 842	-96 445	9 603	-8 937

9 01 PITKÄVAIKUTTEINEN RAHOITUS

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	93 508	0	93 508	65 220	28 288	0
Menot	-180 350	0	-180 350	-161 665	-18 685	-8 937
Netto	-86 842	0	-86 842	-96 445	9 603	-8 937

9 01 01 ANTOLAINAT ASUNTOTUOTANTOON, KHN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	16 000	0	16 000	16 259	-259	0
Menot	-10 000	0	-10 000	0	-10 000	0
Netto	6 000	0	6 000	16 259	-10 259	0

9 01 02 MUU ANTOLAINAUS, KHN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot						
Vuokra-asuntotuottajien oman pääoman osuutta varten myönnettyjen lainojen lyhennykset	120	0	120	235	-115	0
Muiden antolainojen lyhennykset	4 400	0	4 400	4 430	-30	0
Helen Oy:n lainojen lyhennykset	20 600	0	20 600	20 600	0	0
Helsingin Sataman lainojen lyhennykset	19 600	0	19 600	19 600	0	0
HKL:n lainojen lyhennykset	1 988	0	1 988	1 988	0	0
Sosiaalisen luototuksen lainojen lyhennykset	800	0	800	2 108	-1 308	0
Tulot yhteensä	47 508	0	47 508	48 961	-1 453	0

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Menot						
Lainojen myöntäminen kouluille	-7 000	0	-7 000	-6 102	-898	-8 937
Sosiaalisiin tarkoituksiin myönnettäviä lainoja varten	-1 500	0	-1 500	-51	-1 449	0
Lainoja kaupunginorkesterin soittajille soitinhankintoja varten	-50	0	-50	0	-50	0
Sosiaalisen luototuksen lainojen myöntämiseen, sosiaalilautakunnan käytettäväksi	-1 800	0	-1 800	-1 751	-49	0
Laina Kiinteistö Oy Helsingin Kalliolalle	0	0	0	0	0	0
Menot yhteensä	-10 350	0	-10 350	-7 904	-2 446	-8 937
Netto	37 158	0	37 158	41 057	-3 899	-8 937

9 01 03 OTTOLAINAT JA NIIDEN LYHENNYKSET, KAUPUNGINJOHTAJAN KÄYTETTÄVÄKSI

1 000 euroa	Talousarvio	TA-muutokset	Yhteensä	Toteutunut	Poikkeama	Ylitysoikeus
Tulot	30 000	0	30 000	0	30 000	0
Menot yhteensä	-160 000	0	-160 000	-153 761	-6 239	0
Netto	-130 000	0	-130 000	-153 761	23 761	0

Kaupungin lainakanta aleni tilapäisesti 1 206 miljoonaan euroon (sisältäen HKL:n rahalaitoslainat). Pitkäaikaisia lainoja lyhennettiin yhteensä 165 miljoonaa euroa. Uusia lainoja ei nostettu. Lainakannan 165 miljoonan euron netto-lyhennykset rahoitettiin ylijäämäisestä toiminnan ja investointien rahavirrasta.

Kaupungin taseen rahat- ja pankkisaamiset –erä sisältää myös kaupungin konsernitiliin kuuluvien yhteisöjen tilivarat. Kaupungin velka em. yhteisöille näiden varoista kaupungin konsernitilillä näkyy vastaavasti lyhytaikaisten velkojen määrässä. Kaupungin konsernitilin saldo vuoden lopussa oli 458,8 miljoonaa euroa, josta kaupungin omia varoja oli 35,5 miljoonaa euroa. Uusia sijoituksia rahamarkkinainstrumentteihin ei vallitsevassa korkomarkkinatilanteessa tehty, ja kaupungin omat kassavarat näkyvät vuoden 2017 osalta rahoissa ja pankkisaamisissa.

Tilinpäätöslaskelmat

3 Tilinpäätöslaskelmat

3.1 Helsingin kaupungin tuloslaskelma

	01.01.–31.12.2017	01.01.–31.12.2016
Toimintatuotot		
Myyntituotot	327 589 174,96	329 067 549,81
Maksutuotot	229 428 776,94	227 627 428,94
Tuet ja avustukset	48 768 874,68	112 333 426,93
Vuokratuotot	363 403 719,41	359 202 286,01
Muut toimintatuotot *)	210 545 201,03	292 767 989,45
	1 179 735 747,02	1 320 998 681,14
Valmistus omaan käyttöön	135 068 816,47	117 110 638,78
Toimintakulut		
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-1 353 555 699,09	-1 349 744 040,98
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-334 559 819,87	-360 793 673,10
Muut henkilösivukulut	-66 023 072,19	-85 446 734,96
Palvelujen ostot	-1 703 349 213,91	-1 640 090 361,25
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-192 186 276,91	-193 134 287,51
Avustukset	-311 648 833,92	-443 695 461,51
Vuokrakulut	-196 655 233,23	-186 064 694,52
Muut toimintakulut *)	-17 187 757,01	-8 614 198,66
	-4 175 165 906,13	-4 267 583 452,49
TOIMINTAKATE	-2 860 361 342,64	-2 829 474 132,57
Verotulot ja valtionosuudet		
Verotulot	3 380 795 434,38	3 205 605 067,26
Valtionosuudet	220 441 998,00	316 330 487,00
	3 601 237 432,38	3 521 935 554,26
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	79 827 098,22	82 825 452,53
Muut rahoitustuotot	36 306 338,55	50 551 271,55
Korkokulut	-18 133 668,08	-18 006 535,53
Muut rahoituskulut	-975 639,15	-442 267,93
	97 024 129,54	114 927 920,62
VUOSIKATE	837 900 219,28	807 389 342,31
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-354 807 206,58	-337 209 365,83
	-354 807 206,58	-337 209 365,83
TILIKAUDEN TULOS	483 093 012,70	470 179 976,48
Poistoeron lisäys (-) tai vähennys (+)	3 815 918,85	-13 908 201,74
Varausten lisäys (-) tai vähennys (+)	-3 892 770,20	16 299 754,01
Rahastojen lisäys (-) tai vähennys (+)	-1 626 248,16	-7 532 850,66
	-1 703 099,51	-5 141 298,39
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ / ALIJÄÄMÄ (-)	481 389 913,19	465 038 678,09

*) 2016 vuoden vertailutieto on muutettu vastaamaan nykyistä kirjauskäytäntöä.

3.2 Helsingin kaupungin rahoituslaskelma

	2017	2016
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate ^{*)}	837 900 219	807 389 342
Tulorahoituksen korjaukset	-173 704 368	-251 476 472
	664 195 851	555 912 870
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-621 442 850	-662 960 182
Rahoitusosuudet investointimenoihin	9 667 190	18 806 010
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	192 630 878	247 049 519
	-419 144 782	-397 104 653
TOIMINNAN JA INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	245 051 069	158 808 217
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäys	-12 283 053	-9 912 083
Antolainasaamisten vähennys	69 482 771	67 329 983
	57 199 718	57 417 900
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	0	110 000 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-165 307 750	-320 728 881
	-165 307 750	-210 728 881
Oman pääoman muutokset	0	0
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	10 267 678	-5 899 825
Vaihto-omaisuuden muutos	-4 899 610	-2 246 830
Saamisten muutos	21 756 900	-133 043 221
Korottomien velkojen muutos	32 630 470	315 124 337
	59 755 438	173 934 461
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	-48 352 594	20 623 480
RAHAVAROJEN MUUTOS	196 698 475	179 431 697
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	1 316 561 156	1 119 862 681
Rahavarat 1.1.	1 119 862 681	940 430 984
	196 698 475	179 431 697

^{*)} 2016 vuoden vertailutieto on muutettu vastaamaan nykyistä kirjauskäytäntöä.

3.3 Helsingin kaupungin tase

VASTAAVAA	31.12.2017	31.12.2016
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineettomat hyödykkeet		
Aineettomat oikeudet	12 617 474,89	17 631 524,42
Muut pitkävaikutteiset menot	74 467 009,26	82 187 580,03
Ennakkomaksut	4 012 823,41	2 651 250,78
	91 097 307,56	102 470 355,23
Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	3 223 738 970,90	3 216 005 991,32
Rakennukset	1 689 290 381,27	1 677 989 106,34
Kiinteät rakenteet ja laitteet	1 430 144 986,96	1 347 881 312,02
Koneet ja kalusto	344 819 030,18	265 377 755,17
Muut aineelliset hyödykkeet	12 294 984,90	12 243 237,69
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	324 180 530,48	346 861 716,38
	7 024 468 884,69	6 866 359 118,92
Sijoitukset		
Osakkeet ja osuudet	3 223 741 711,94	3 150 722 224,78
Muut lainasaamiset	1 894 225 768,87	1 951 425 487,26
Muut saamiset	546 462,37	546 462,37
	5 118 513 943,18	5 102 694 174,41
TOIMEKSIANTOJEN VARAT		
Valtion toimeksiannot	124 511 358,61	132 139 837,06
Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	4 391 541,49	4 380 746,45
Muut toimeksiantojen varat	456 356 001,73	543 780 658,89
	585 258 901,83	680 301 242,40
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Vaihto-omaisuus		
Aineet ja tarvikkeet	10 035 975,35	10 260 207,98
Keskeneräiset tuotteet	12 228 571,29	7 110 419,10
Muu vaihto-omaisuus	94 527,73	88 837,43
	22 359 074,37	17 459 464,51
Saamiset		
Pitkäaikaiset saamiset		
Lainasaamiset	62 229,53	62 229,53
Muut saamiset	108 206 802,79	126 553 776,67
	108 269 032,32	126 616 006,20
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	87 696 248,91	53 303 856,13
Lainasaamiset	553 086,22	630 702,47
Muut saamiset	55 847 489,72	66 409 036,10
Siirtosaamiset	86 402 550,42	113 565 706,20
	230 499 375,27	233 909 300,90
Saamiset yhteensä	338 768 407,59	360 525 307,10
Rahoitusarvopaperit		
Joukkovelkakirjalainasaamiset	20 000 000,00	20 000 000,00
	20 000 000,00	20 000 000,00
Rahat ja pankkisaamiset	1 296 561 155,88	1 099 862 680,72
VASTAAVAA YHTEENSÄ	14 497 027 675,10	14 249 672 343,29

VASTATTAVAA	31.12.2017	31.12.2016
OMA PÄÄOMA		
Peruspääoma	2 972 406 573,75	2 972 406 573,75
Arvonkorotusrahassto	1 800 089 797,50	1 806 409 169,60
Muut omat rahastot	553 928 030,97	522 301 782,81
Muu oma pääoma	729 030 699,71	729 030 699,71
Edellisten tilikausien ylijäämä/alijäämä (-)	4 914 292 111,50	4 479 253 433,41
Tilikauden ylijäämä/alijäämä (-)	481 389 913,19	465 038 678,09
	11 451 137 126,62	10 974 440 337,37
POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET		
Poistoero	62 287 450,72	66 103 369,57
Vapaaehtoiset varaukset	5 705 092,43	1 812 322,23
	67 992 543,15	67 915 691,80
PAKOLLISET VARAUKSET		
Eläkevaraukset	112 918 927,00	124 885 293,00
	112 918 927,00	124 885 293,00
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT		
Valtion toimeksiannot	125 553 689,48	133 336 273,80
Lahjoitusrahastojen pääomat	4 391 541,49	4 380 746,45
Muut toimeksiantojen pääomat	438 000 420,19	515 003 293,74
	567 945 651,16	652 720 313,99
VIERAS PÄÄOMA		
Pitkäaikainen		
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	1 092 668 865,48	1 248 517 914,15
Lainat muilta luotonantajilta	7 437 802,77	7 437 802,77
Saadut ennakot	3 992 214,17	300 000,00
Ostovelat	1 235 000,00	1 165 000,00
Liittymismaksut ja muut velat	7 551 735,97	7 551 735,97
	1 112 885 618,39	1 264 972 452,89
Lyhytaikainen		
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	105 849 048,69	115 307 750,28
Saadut ennakot	12 696 538,44	11 381 225,07
Ostovelat	186 280 600,15	141 077 865,44
Liittymismaksut ja muut velat	498 636 881,95	512 436 659,63
Siirtovelat	380 684 739,55	384 534 753,82
	1 184 147 808,78	1 164 738 254,24
Vieras pääoma yhteensä	2 297 033 427,17	2 429 710 707,13
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	14 497 027 675,10	14 249 672 343,29

3.4 Helsingin kaupungin konsernituloslaskelma

1 000 euroa	01.01.-31.12.2017	01.01.-31.12.2016
Toimintatuotot *)	3 368 014	3 430 380
Toimintakulut *)	-5 549 282	-5 605 799
Osuus osakkuusyhteisöjen voitosta / tappiosta (-)	23 333	9 883
TOIMINTAKATE	-2 157 935	-2 165 536
Verotulot	3 380 795	3 205 605
Valtionosuudet	220 442	316 330
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	17 647	16 755
Muut rahoitustuotot	10 023	14 314
Korkokulut	-69 456	-73 753
Muut rahoituskulut	-8 851	-8 902
	-50 638	-51 586
VUOSIKATE	1 392 664	1 304 813
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-708 445	-675 889
Omistuksen eliminointierot	-867	-451
Arvonalentumiset	0	-291
	-709 312	-676 631
Satunnaiset erät	2 492	0
TILIKAUDEN TULOS	685 844	628 182
Tilinpäätössiirrot	-15 738	-12 546
Tilikauden verot	-12 602	-10 906
Laskennalliset verot	-10 462	-8 052
Vähemmistöosuudet	1 289	1 754
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	648 330	598 432
Konsernituloslaskelman tunnusluvut		
Toimintatuotot/ Toimintakulut, prosenttia	60,7	61,2
Vuosikate/Poistot, prosenttia	196,6	193,0
Vuosikate, euroa/asukas	2 160	2 053
Asukasmäärä	644 700	635 600

*) 2016 vuoden vertailutieto on muutettu vastaamaan nykyistä kirjauskäytäntöä.

3.5 Helsingin kaupungin konsernirahoituslaskelma

1 000 euroa	2017	2016
TOIMINNAN RAHAVIRTA		
Vuosikate *)	1 392 664	1 304 813
Satunnaiset erät *)	2 493	0
Tilikauden verot	-12 602	-10 906
Tulorahoituksen korjauserät	-188 918	-292 257
	1 193 637	1 001 650
INVESTOINTIEN RAHAVIRTA		
Investointimenot	-1 385 994	-1 505 347
Rahoitusosuudet investointimenoihin	33 379	20 003
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	330 243	446 372
	-1 022 372	-1 038 972
TOIMINNAN JA INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	171 265	-37 322
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäys	-10 709	-8 483
Antolainasaamisten vähennys	8 986	7 939
	-1 724	-544
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	417 793	534 986
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-347 200	-581 447
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-26 228	-24 788
	44 364	-71 249
Oman pääoman muutokset	24 163	24 671
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	-5 774	9 628
Vaihto-omaisuuden muutos	-8 506	-13 370
Saamisten muutos	-23 272	-115 793
Korottomien velkojen muutos	74 214	-36 373
	36 661	-155 908
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	103 464	-203 030
RAHAVAROJEN MUUTOS	274 730	-240 352
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	1 532 441	1 257 711
Rahavarat 1.1.	1 257 711	1 498 063
	274 730	-240 352

Konsernin rahoituslaskelman tunnusluvut

Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, 1 000 euroa	-111 905	-532 913
Investointien tulorahoitus, prosenttia	103,0	87,8
Lainanhoitokate	3,5	2,1
Kassan riittävyys (pv)	76	59

*) 2016 vuoden vertailutieto on muutettu vastaamaan nykyistä kirjauskäytäntöä.

3.6 Helsingin kaupungin konsernitase

1 000 euroa	31.12.2017	31.12.2016
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineettomat hyödykkeet		
Aineettomat oikeudet	56 491	51 771
Muut pitkävaikutteiset menot	206 939	233 348
Ennakkomaksut	6 035	13 008
	269 465	298 127
Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	3 295 118	3 286 803
Rakennukset	5 731 550	5 586 425
Kiinteät rakenteet ja laitteet	2 515 717	2 400 355
Koneet ja kalusto	1 347 125	1 235 869
Muut aineelliset hyödykkeet	20 073	20 113
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	1 199 966	1 094 832
	14 109 550	13 624 397
Sijoitukset		
Osakkuusyhteisöosuudet	264 097	245 148
Muut osakkeet ja osuudet	459 315	451 449
Muut lainasaamiset	480 390	478 671
Muut saamiset	2 123	2 120
	1 205 923	1 177 388
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	456 847	536 330
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Vaihto-omaisuus	120 628	112 122
Saamiset		
Pitkäaikaiset saamiset	157 317	166 724
Lyhytaikaiset saamiset	423 761	390 968
	581 078	557 692
Rahoitusarvopaperit	57 306	25 269
Rahat ja pankkisaamiset	1 475 135	1 232 443
VASTAAVAA YHTEENSÄ	18 275 933	17 563 768

1 000 euroa	31.12.2017	31.12.2016
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA		
Peruspääoma	2 972 407	2 972 407
Säätöiden peruspääomat	5 815	5 815
Arvonkorotusrahassto	1 804 950	1 811 270
Muut omat rahastot	903 374	839 606
Muu oma pääoma	734 105	734 105
Edellisten tilikausien ylijäämä / alijäämä (-)	4 122 257	3 554 875
Tilikauden ylijäämä / alijäämä (-)	648 330	598 431
	11 191 238	10 516 509
VÄHEMMISTÖOSUUKET	85 014	80 264
PAKOLLISET VARAUUKSET		
Eläkevarauukset	113 833	125 976
Muut pakolliset varauukset	36 193	36 753
	150 025	162 729
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	572 266	657 523
VIERAS PÄÄOMA		
Pitkäaikainen		
Pitkäaikainen korollinen vieras pääoma	4 716 499	4 661 008
Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	97 302	99 666
	4 813 801	4 760 674
Lyhytaikainen		
Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma	268 250	279 017
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	1 195 339	1 107 052
	1 463 589	1 386 069
Vieras pääoma yhteensä	6 277 390	6 146 743
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	18 275 933	17 563 768
Konsernitaseen tunnusluvut		
Omavaraisuusaste, prosenttia	61,7	60,3
Suhteellinen velkaantuneisuus, prosenttia	89,2	87,6
Velat ja vastuut prosenttia käyttötuloista	97,8	93,3
Kertynyt ylijäämä, euroa	4 770 587	4 153 306
Kertynyt ylijäämä, euroa/asukas	7 400	6 534
Konsernin lainakanta 31.12., 1 000 euroa	4 984 749	4 940 025
Konsernin lainakanta, euroa/asukas	7 732	7 772
Konsernin lainasaamiset 31.12., 1 000 euroa	480 390	478 670
Konsernin lainasaamiset, euroa/asukas	745	753

Tilinpäätöksen liitetiedot

4 Tilinpäätöksen liitetiedot

4.1 Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

4.1.1 Kaupungin tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

1. ARVOSTUS- JA JAKSOTUSPERIAATTEET SEKÄ MENETELMÄT

Pysyvien vastaavien arvostus

Omaisuus maa-alueita lukuun ottamatta on merkitty taseeseen pysyviin vastaaviin hankintameno suunittelman mukaisilla poistoilla ja investointeihin saaduilla rahoitusosuuksilla vähennettynä.

Sijoitusten arvostus

Pysyvien vastaavien sijoituksiin merkityt osakkeet ja osuudet on merkitty taseeseen hankintameno tai sitä alemman markkinahintaan.

Vaihto-omaisuuden arvostus

Vaihto-omaisuus on merkitty taseeseen Fifo-periaatteen mukaisesti hankintameno tai sitä alemman jälleenhankintameno tai todennäköisen myyntihinnan määräisenä.

Rahoitusomaisuuden arvostus

Saamiset on merkitty taseeseen nimellisarvoon tai sitä alemman todennäköiseen arvoon. Rahoitusomaisuusarvopaperit on merkitty taseeseen hankintameno tai sitä alemman todennäköiseen luovutushintaan.

2. EDELLISEN TILIKAUDEN TIETOJEN VERTAILUKELPOISUUS

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen kunnan ja kuntayhtymän tuloslaskelman laatimisesta (2016) mukaan olennaiset pysyvien vastaavien aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden luovutusvoitot esitetään tuloslaskelman muissa toimintatuotoissa. Helsingin kaupungin kirjanpidossa on tehty vastaava kirjauskäytännön muutos koskien aiemmin satunnaisiin tuottoihin ja kuluihin kirjattuja pysyvien vastaavien aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden myynnistä saatuja tuottoja ja aiheutuneita kuluja. Pysyvien vastaavien myyntivoitot ja -tappiot on kirjattu vuoden 2017 kirjanpidossa kohtaan muut toimintatuotot tai muut toimintakulut. Tilikauden 2016 vastaavat luvut tuloslaskelman vertailutiedoissa on oikaistu vastaamaan nykyistä kirjauskäytäntöä.

4.1.2 Konsernitilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

3. KONSERNITILINPÄÄTÖKSEN LAATIMISEN PERIAATTEET

Konsernitilinpäätöksen laajuus

Konsernitilinpäätökseen on yhdistelty 83 kaupunkikonserniin kuuluvaa tytäryhteisöä, jotka tekivät tilinpäätöksen.

Uutena tytäryhtiönä yhdisteltiin Loviisan Satama Oy. Konsernitilinpäätökseen sisältyy yhdisteltyjen tytäryhteisöjen kautta myös niiden omiin tilinpäätöksiinsä yhdistelemät 33 tytäryhteisöä eli alikonserniyhteisöä. Tilinpäätökseen on yhdistelty kaikki kuusi kuntayhtymää, joissa kaupunki on jäsenenä. Tilinpäätökseen on myös yhdistelty kaikki 11 säätiötä, joissa kaupungilla on määräysvalta. Lisäksi konsernitilinpäätökseen on yhdistelty yksi yhteisyhteisö sekä 37 osakkuusyhteisöä kaikkiaan 54 osakkuusyhteisöstä.

Sisäiset liiketapahtumat ja sisäiset katteet

Konserniyhteisöjen keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat samoin kuin konserniyhteisöjen ja kaupungin omistamien kuntayhtymien keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat on vähennetty vähäisiä liiketapahtumia lukuun ottamatta. Olennaiset pysyviin vastaaviin sisältyvät sisäiset katteet on vähennetty.

Keskinäisen omistuksen eliminointi

Kaupungin ja tytäryhteisöjen keskinäisen omistuksen eliminointi on tehty Kilan kuntajaoston konserniyleisohjeen mukaisesti käyttäen ns. sovellettua hankintamenomenetelmää.

Vähemmistöosuudet

Vähemmistöosuudet on erotettu konsernin yli- ja alijäämästä konsernituloslaskelmassa sekä konsernin omasta pääomasta konsernitaseessa.

Suunnitelmapoistojen oikaisu

Tytäryhteisöjen aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden poistot on oikaistu suunnitelman mukaisiksi ja jäännösarvojen ero on kirjattu konsernituloslaskelmassa tytäryhteisöjen poistojen oikaisuksi ja aikaisemmille tilikausille kertynyt ero konsernitaseessa edellisten tilikausien yli- ja alijäämän oikaisuksi.

Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston konserniyleisohjeen mukaisesti poistoero ja vapaaehtoiset varaukset on jaettu konsernituloslaskelmassa laskennallisten verojen muutokseen ja tilikauden yli- tai alijäämään sekä konsernitaseessa omaan pääomaan ja laskennalliseen verovelkaan.

Osakkeiden arvonalennukset

Kaupungin tytäryhteisö- ja osakkuusyhteisösakkeistaan tilinpäätöksessä 2015 tekemät 56 miljoonan euron arvonalennukset on konsernitilinpäätöksessä konsernin sisäisinä erinä peruttu.

Osakkuusyhteistöt

Osakkuusyhteistöt on yhdistelty pääomaosuusmenetelmällä konsernitilinpäätökseen.

Edellisen tilikauden tietojen vertailukelpoisuus

Muutoksia konsernirakenteessa vuonna 2017: Uutena tytäryhtiönä konsernissa käsiteltiin Loviisan Satama Oy ja uutena osakkuusyhtiönä Kalasataman Palvelu 2 Oy.

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen kunnan ja kuntayhtymän tuloslaskelman laatimisesta (2016) mukaan olennaiset pysyvien vastaavien aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden luovutusvoitot esitetään tuloslaskelman muissa toimintatuotoissa. Helsingin kaupunkikonsernin kirjanpidossa on tehty vastaava kirjauskäytännön muutos koskien aiemmin satunnaisiin tuottoihin ja kuluihin kirjattuja pysyvien vastaavien aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden myynnistä saatuja tuottoja ja aiheutuneita kuluja. Pysyvien vastaavien myyntivoitot ja -tappiot on kirjattu vuoden 2017 kirjanpidossa kohtaan muut toimintatuotot tai muut toimintakulut. Tilikauden 2016 vastaavat luvut tuloslaskelman vertailutiedoissa on oikaistu vastaamaan nykyistä kirjauskäytäntöä.

4.2 Tuloslaskelmaa koskevat liitetiedot

4. TOIMINTATUOTOT TEHTÄVÄALUEITTAIN

Toimintatuotot tehtäväalueittain tot 2017 1 000 euroa	Konserni ² 2017		Kaupunki ^{1 2} 2017	
Keskushallinto	853 846		24 059	
Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala	48 343		72 381	
Kaupunkiympäristön toimiala	1 357 944		639 672	
Kulttuuri- ja vapaa-ajan toimiala	57 365		27 649	
Sosiaali- ja terveystoimiala	701 614		202 142	
Liikelaitokset	330 514		330 514	
Rahastot	18 388		18 388	
Toimintatuotot yhteensä *)	3 368 014		1 314 805	

*) Toimintatuottojen erittely esitetään ulkoisista eristä.

¹ Tietoihin sisältyy valmistus omaan käyttöön.

² Toteumatiedot 1-5/2017 muunnettu uutta toimialarakennetta vastaavaksi.

Toimintatuotot tehtäväalueittain vrt 2016 1 000 euroa	Konserni ² 2016		Kaupunki ^{1 2} 2016	
Kaupunginjohtajan toimiala	814 918		21 037	
Rakennus- ja ympäristötoimi	410 837		216 226	
Sosiaali- ja terveystoimi	759 569		325 072	
Sivistys- ja henkilöstötoimi	79 503		62 565	
Kaupunkisuunnittelu- ja kiinteistötoimi	891 773		374 249	
Liikelaitokset	181 333		181 333	
Rahastot	18 099		18 099	
Toimintatuotot yhteensä *)	3 156 032		1 198 581	

*) Toimintatuottojen erittely esitetään ulkoisista eristä.

¹ Tietoihin sisältyy valmistus omaan käyttöön.

² Tiedot v.2016 organisaatiorakenteen mukaisesti.

5. VEROTULOJEN ERITTELY

1 000 euroa	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Kunnallisvero	2 595 152	2 586 063	2 595 152	2 586 063
Yhteisövero	528 591	397 315	528 591	397 315
Kiinteistövero	256 711	221 854	256 711	221 854
Koiraverot	341	373	341	373
Verotulot yhteensä	3 380 795	3 205 605	3 380 795	3 205 605

6. VALTIONOSUUKSIEN ERITTELY

1 000 euroa	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus (ilman tasauksia)	500 970	584 419	500 970	584 419
Verotuloihin perustuva valtionosuuksien tasaus	-289 177	-265 433	-289 177	-265 433
Opetus- ja kulttuuritoimen muut valtionosuudet	8 649	-2 655	8 649	-2 655
Valtionosuudet yhteensä	220 442	316 331	220 442	316 331

7. PALVELUJEN OSTOJEN ERITTELY

1 000 e	Kaupunki	
	2017	2016
Asiakaspalvelujen ostot	974 531	931 609
Muiden palvelujen ostot	728 818	708 481
Palvelujen ostot yhteensä	1 703 349	1 640 090

8. VALTUUSTORYHMILLE ANNETUT TUET

1 000 euroa	Kaupunki	
	2017	2016
Kansallinen Kokoomus	79	63
Vihreä liitto	66	56
Vasemmistoliitto	54	33
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	43	45
Suomen ruotsalainen kansanpuolue	28	15
Perussuomalaiset	19	21
Suomen Kristillisdemokraatit	11	6
Valtuustoryhmä Sininen	6	0
Feministinen puolue	4	0
Piraattipuolue	4	0
Suomen Kommunistinen Puolue	3	3
Suomen Keskusta	2	5
Valtuustoryhmä Terve Helsinki	1	0
Valtuustoryhmä Huru Nina	..	0
Valtuustoryhmä Hursti Rene	0	..
Valtuustoryhmille annetut tuet yhteensä	320	244

9. SELVITYS SUUNNITELMAN MUKAISTEN POISTOJEN PERUSTEISTA JA NIIDEN MUUTOKSISTA

Poistosuunnitelma on kaupunginvaltuuston 18.9.1996 vahvistama. Poistosuunnitelmaa on tämän jälkeen täydennetty kaupunginvaltuuston päätöksillä. Päätös 14.11.2001 koskee tehdas- ja tuotantorakennuksia sekä kiinteitä rakenteita ja laitteita. Päätös 9.10.2002 koskee Vuosaaren Sataman liikenneväylien investointeja. Päätös 18.6.2003 koskee raidekalustoa ja muita kuljetusvälineitä. Päätöksellä 2.11.2001 päätettiin asuinkiinteistöjen rakennusten ja pysäköintiyhtiöiden kalliotunneleiden ja maanpäällisten laitosten poistoajoista. Päätös 15.2.2011 koskee atk-ohjelmistojen poistoaikaa. Khs päätös 11.1.2016 koskee viestintävälineitä ja muita aineellisia hyödykkeitä. Poistosuunnitelma perustuu arvioitun taloudellisen käyttöajan mukaiseen tasapoistoon. Poistojen laskenta muutettiin vuonna

Tuloslaskelmaa koskevat liitetiedot

2012 Laske-järjestelmän käyttöönoton myötä alkamaan hankintakuukautta seuraavan kuukauden alusta kun aikaisemmin poistot alkoivat hankintakuukauden alusta. Poistoajat ovat seuraavat:

Aineettomat oikeudet		5 vuotta
Muut pitkävaikutteiset menot		3 - 20 vuotta
Asuinkiinteistöyhtiöiden asuinrakennukset	Progressiivinen poisto	enintään 40 vuotta
Muut rakennukset ja rakennelmat		10 - 50 vuotta
Pysäköintiyhtiöiden kalliotunnelit		enintään 100 vuotta
Pysäköintiyhtiöiden maanpäälliset laitokset		enintään 60 - 70 vuotta
Muut kiinteät rakenteet ja laitteet		8 - 50 vuotta
Koneet ja kalusto		3 - 30 vuotta
Muut aineelliset hyödykkeet		3 - 5 vuotta

Pienet pysyvien vastaavien hankinnat, joiden hankintameno on alle 10 000 euroa, voidaan kirjata vuosikuluiksi.

10. PAKOLLISTEN VARAUSTEN MUUTOKSET

1 000 euroa	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Eläkevastuu 1.1.	125 976	140 137	124 885	138 101
Lisäykset tilikaudella	0	0	0	0
Vähennykset tilikaudella	-12 143	-14 161	-11 966	-13 216
Eläkevastuu 31.12.	113 833	125 976	112 919	124 885
Kaatopaikkojen jälkihoitovaraus (HSY) 1.1.	17 097	17 061	..	..
Lisäykset tilikaudella	13	144	..	..
Vähennykset tilikaudella	0	-108	..	..
Kaatopaikkojen jälkihoitovaraus (HSY) 31.12.	17 111	17 097	..	..
Potilasvahinkovakuutusmaksuvastuu (HUS) 1.1.	18 573	18 596	..	..
Lisäykset tilikaudella	0	0	..	..
Vähennykset tilikaudella	-1 243	-23	..	..
Potilasvahinkovakuutusmaksuvastuu (HUS) 31.12.	17 330	18 573	..	..
Muut pakolliset varaukset 1.1.	1 083	3 788	0	0
Lisäykset tilikaudella	1 356	986	0	0
Vähennykset tilikaudella	-687	-3 691	0	0
Muut pakolliset varaukset 31.12.	1 752	1 083	0	0

11. PYSYVIEN VASTAAVIEN HYÖDYKKEIDEN LUOVUTUSVOITOT JA TAPPIOT

1 000 euroa	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Muut toimintatuotot				
Maa- ja vesialueiden myyntivoitot	138 363	236 794	138 258	236 697
Rakennusten myyntivoitot	29 793	1 673	29 770	1 673
Osakkeiden myyntivoitot	1 237	35 737	1 459	1 159
Muut luovutusvoitot	1 464	0	826	249
Luovutusvoitot yhteensä	170 857	274 204	170 313	239 778
Muut toimintakulut				
Osakkeiden myyntitappio	136	116	136	116
Rakennusten myyntitappio	7 977	0	7 884	0
Maa-alueiden myyntitappio	0	1 402	81	1 402
Muut luovutustappiot	1 910	0	458	0
Luovutustappiot yhteensä	10 023	1 518	8 559	1 518

Muita luovutusvoittoja oikaistu vertailuvuoden 2016 osalta.

12. OSINKOTUOTTOJEN JA PERUSPÄÄOMAN KORKOTUOTTOJEN ERITTELY

1 000 euroa	Kaupunki	
	2017	2016
Osinkotuotot saman konsernin yhteisöistä	29 684	44 189
Osinkotuotot muista yhteisöistä	1 687	1 574
Peruspääoman korot kuntayhtymiltä	4 249	4 249
Osinkotuotot ja peruspääoman korkotuotot yhteensä	35 620	50 012

4.3 Tasetta koskevat liitetiedot

4.3.1 Taseen vastaavia koskevat liitetiedot

13. ARVONKOROTUKSET

1 000 e	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Maa- ja vesialueet				
Arvo 1.1.	1 810 481	1 812 436	1 806 409	1 808 364
Arvonkorotusten purku	-6 319	-1 955	-6 319	-1 955
Arvo 31.12.	1 804 162	1 810 481	1 800 090	1 806 409
Rakennukset				
Arvo 1.1.	3 595	3 595	..	..
Arvo 31.12.	3 595	3 595	..	..

Kaupungin omaisuus arvostettiin uudelleen 1.1.1997 kaupungin siirtyessä uuteen kirjanpitoikäntöön. Ennen vuotta 1985 hankittujen rakennusten ja rakennelmien hankintamenoa käytettiin kirjanpitoarvoa 31.12.1984 vähennettynä sen jälkeisillä suunnitelman mukaisilla poistoilla. Vastaavasti ennen vuotta 1974 hankitun maaomaisuuden hankintamenoa käytettiin kirjanpitoarvoa 31.12.1973. Maa-alueille suoritettiin tuolloin myös arvonkorotus. Maaomaisuuden laskennallisesta käyvästä jälleenhankinta-arvosta 60 prosenttia jaettiin arvojen suhteessa hankintahintaan. Laskennallisesti uudet arvot saatiin jakamalla kaupunki kolmeen hinta-alueeseen ja alueiden sisällä edelleen käyttötarkoituksen mukaan.

14. AINEETTOMAT HYÖDYKKEET

1 000 e	Aineettomat oikeudet	Kaupunki			Yhteensä
		Muut pitkävaikuttiset menot	Ennakkomaksut		
Aineettomat oikeudet					
Poistamaton hankintameno 1.1.	17 631	82 188	2 651		102 470
Lisäykset tilikauden aikana	3 545	1 997	3 710		9 252
Rahoitusosuudet tilikauden aikana	-8	-7	0		-15
Vähennykset tilikauden aikana	-700	0	0		-700
Siirrot erien välillä	1 260	15 157	-2 348		14 069
Tilikauden poisto	-9 111	-24 868	0		-33 979
Poistamaton hankintameno 31.12.	12 617	74 467	4 013		91 097

15. AINEELLISET HYÖDYKKEET

1 000 e	Maa- ja vesialueet	Kaupunki		
		Rakennukset	Kiinteät rakenteet ja laitteet	Koneet ja kalusto
Aineelliset hyödykkeet				
Poistamaton hankintameno 1.1.	1 409 597	1 677 989	1 347 881	265 378
Lisäykset tilikauden aikana	19 873	0	123	28 482
Rahoitusosuudet tilikauden aikana	-182	-250	-125	-1 118
Vähennykset tilikauden aikana	-7 217	-20 946	-837	-78
Siirrot erien välillä	1 578	180 530	200 971	106 943
Tilikauden poisto	0	-148 033	-117 868	-54 788
Poistamaton hankintameno 31.12.	1 423 649	1 689 290	1 430 145	344 819
Arvonkorotukset	1 800 090	0	0	0
Kirjanpitoarvo 31.12.	3 223 739	1 689 290	1 430 145	344 819

15. AINEELLISET HYÖDYKKEET (JATKOA)

1 000 e	Kaupunki		
	Muut aineelliset hyödykkeet	Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	Aineelliset hyödykkeet yhteensä
Aineelliset hyödykkeet			
Poistamaton hankintameno 1.1.	12 243	346 845	5 059 933
Lisäykset tilikauden aikana	116	489 477	538 071
Rahoitusosuudet tilikauden aikana	0	-7 976	-9 651
Vähennykset tilikauden aikana	0	0	-29 078
Siirrot erien välillä	74	-504 165	-14 069
Tilikauden poisto	-138	0	-320 827
Poistamaton hankintameno 31.12.	12 295	324 181	5 224 379
Arvonkorotukset	0	0	1 800 090
Kirjanpitoarvo 31.12.	12 295	324 181	7 024 469

16. MAA- JA VESIALUEET ERITTELY

1 000 e	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Maa- ja vesialueet				
Kiinteistöjen liittymismaksut	19 813	18 933	0	0
Muut maa- ja vesialueet	3 275 305	3 267 870	3 223 739	3 216 006
Maa- ja vesialueet yhteensä	3 295 118	3 286 803	3 223 739	3 216 006

17. PYSYVIEN VASTAAVIEN SIOITUKSET, OSAKKEET JA OSUUDET

1 000 e	Kaupunki				
	Tytäryhteisö-osakkeet ja -osuudet	Jäsenkunta-yhtymäosuudet	Osakkuus- ja muut omistus-yhteisyhteisö-osakkeet ja -osuudet	Muut osakkeet ja osuudet	Osakkeet ja osuudet yhteensä
Osakkeet ja osuudet					
Hankintameno 1.1.	2 403 410	428 932	220 665	97 715	3 150 718
Lisäykset tilikauden aikana	71 042	0	1 869	1 208	74 119
Rahoitusosuudet tilikauden aikana	0	0	0	-533	-533
Vähennykset tilikauden aikana	-252	0	-313	0	-565
Hankintameno 31.12.	2 474 200	428 932	222 220	98 390	3 223 738

18. PYSYVIEN VASTAAVIEN SIOITUKSET, JOUKKOVELKAKIRJA-, MUUT LAINA- JA MUUT SAAMISET

1 000 e	Kaupunki				Jvk-, muut laina- ja muut saamiset yhteensä
	Jvk- lainasaamiset	Saamiset tytäryhteisöiltä	Saamiset jäsenkunta- yhtymiltä	Saamiset muilta	
Jvk-, muut laina- ja muut saamiset					
Hankintameno 1.1.	0	1 077 489	687 283	187 200	1 951 972
Lisäykset tilikauden aikana	0	3 048	0	9 235	12 283
Vähennykset tilikauden aikana	0	-60 497	0	-8 986	-69 483
Hankintameno 31.12.	0	1 020 040	687 283	187 449	1 894 772

19. PÄÄOMALAINASAAMISTEN OSUUS PYSYVIEN VASTAAVIEN SIOITUKSISTA

1 000 e	Kaupunki	
	2017	2016
Pääomalinasaamiset tytäryhteisöiltä lainoittain		
Helsingin Tiedepuiston Yrityshautomot Oy ¹	1 875	1 875
Helsingin Väylä Oy ²	5 000	5 000
Helsingin Asuntohankinta Oy Ab ³	3 500	3 500
Helsingin Asuntohankinta Oy Ab ³	3 500	3 500
Suomenlinnan Liikenne Oy ²	62	62
Helsingin Satama Oy ⁵	98 000	98 000
Helen Oy ⁵	157 000	157 000
Pääomalinasaamiset tytäryhteisöiltä yhteensä	268 937	268 937
Pääomalinasaamiset osakkuus- ja omistusyhteisyhteisöiltä lainoittain		
Pääkaupunkiseudun Junakalusto Oy ⁴	1 713	2 141
Pääomalinasaamiset yhteensä	270 650	271 078

¹ Lainan korko on neljä (4) prosenttia.

² Laina on koroton.

³ Lainan korko on kaupungin oman pääoman ehtoisista asuntolainoista (ns. tertiäärilainat) kulloinkin veloitettavan koron suuruinen.

⁴ Lainan korko on Suomen valtion kymmenen (10) vuoden obligaation keskiporko lisätynä yhdellä (1) prosenttiyksiköllä.

⁵ Lainan korko on kuusi (6) prosenttia; laina-aika 31.12.2014 - 15.12.2034.

Pääomalinat on annettu osakeyhtiölain mukaisin pääomalinahdoin.

20. KONSERNITILINPÄÄTÖKSEEN SISÄLTYVÄT YHTEISÖT

Konserniyhteisön nimi	Kotipaikka	Kunnan omistusosuus, prosenttia	Konsernin omistusosuus, prosenttia	Kuntakonsernin osuus, 1 000 e		
				Oma pääoma	Vieras pääoma	Tilikauden tulos
Tytäryhteisöt						
Auroranlinna Koy	Helsinki	100,0	100,0	13 968	32 738	0
Etelä-Hermannin Pysäköinti Oy	Helsinki	0,0	100,0	14 467	11	0
Finlandia-talo Oy	Helsinki	100,0	100,0	4 056	2 068	778
Forum Virium Helsinki Oy	Helsinki	100,0	100,0	301	2 886	32
Hansasilta Koy	Helsinki	100,0	100,0	1 823	18	-3
Helen Oy	Helsinki	100,0	100,0	1 951 479	774 139	47 857
Helsingin Asumisoikeus Oy	Helsinki	100,0	100,0	118 936	571 045	0
Helsingin Asuntohankinta Oy	Helsinki	100,0	100,0	91 329	84 692	6 458
Helsingin Harmajankatu As Oy	Helsinki	56,6	56,6	961	380	-2
Helsingin Kartanonisäntä As Oy	Helsinki	95,8	99,0	966	3 005	0
Helsingin kaupungin asunnot Oy	Helsinki	100,0	100,0	90 719	2 498 908	496
Helsingin kaupungin Linja-autotoiminta Oy	Helsinki	100,0	100,0	8 724	105	2 544
Helsingin Konsernihankinta Oy	Helsinki	98,3	98,3	40	22	0
Helsingin Korkotukiasunnot Keskinäinen Koy	Helsinki	100,0	100,0	51 003	78 095	0
Helsingin Kuparitie 5 As Oy	Helsinki	5,9	73,9	4 835	268	21
Helsingin Leijona Oy	Helsinki	100,0	100,0	384	769	-456
Helsingin Liikuntahallit Oy	Helsinki	0,0	100,0	4 595	8 095	21
Helsingin Malminkatu 3 Koy	Helsinki	84,0	84,0	13 422	3 108	0
Helsingin Markkinointi Oy	Helsinki	100,0	100,0	196	2 016	7
Helsingin Nattastenpolku As Oy	Helsinki	98,9	98,9	730	2 420	0
Helsingin Santakuja As Oy	Helsinki	9,7	60,2	6 492	25	1
Helsingin Satama Oy	Helsinki	100,0	100,0	322 720	219 554	12 731
Helsingin Sinikaisla As Oy	Helsinki	4,1	50,7	4 547	117	0
Helsingin Sähkötalo Koy	Helsinki	100,0	100,0	22 111	39 791	0
Helsingin Tennispalatsi Koy	Helsinki	100,0	100,0	11 473	2 250	0
Helsingin Tiedepuiston Yrityshautomot Oy	Helsinki	52,2	52,2	4 656	7 631	196
Helsingin Toimitilat Koy	Helsinki	100,0	100,0	53 401	47 495	0
Helsingin V Yhteiskoulun Talo Oy	Helsinki	100,0	100,0	3 730	36	-97
Helsingin Varustuksentie 1 As Oy	Helsinki	98,7	100,0	1 279	3 706	0
Helsingin Vellamonkatu 29 As Oy	Helsinki	97,9	100,0	692	2 964	0
Helsingin Väylä Oy	Helsinki	100,0	100,0	-3 729	74 899	239
Helsingin Ympäristötalokoy	Helsinki	74,6	74,6	1 603	8 359	30
Helsinki Abroad Ltd Oy	Helsinki	100,0	100,0	151	62	-29
Helsinki Region Marketing Oy	Helsinki	100,0	100,0	80	27	-131
Helsinki Stadion Oy	Helsinki	80,5	80,5	6 858	519	-410
Hämeentien Pysäköinti Oy	Helsinki	0,0	75,7	1 396	23	-3
Intiankatu 31 Koy	Helsinki	75,6	75,6	189	179	10
Itä-Pasilan Pysäköinti Oy	Helsinki	31,0	42,5	1 889	60	102
Jätkäsaaren jätteen putkikeräys Oy	Helsinki	15,3	27,6	4 060	3 978	-304
Kaapelitalo Koy	Helsinki	100,0	100,0	17 917	3 630	2
Kaisaniemen Metrohalli Koy	Helsinki	62,1	62,1	13 581	288	-398

Konserniyhteisön nimi	Kotipaikka	Kunnan omistusosuus, prosenttia	Konsernin omistusosuus, prosenttia	Kuntakonsernin osuus, 1 000 e		
				Oma pääoma	Vieras pääoma	Tilikauden tulos
Kalasadaman jätteen putkikeräys Oy	Helsinki	12,1	20,3	1 368	2 437	-198
Kallahden Pysäköinti I Oy	Helsinki	0,0	80,3	1 519	7	-59
Kivikon Pysäköinti I Oy	Helsinki	0,6	56,6	2 124	5	-35
Kivikon Pysäköinti II Oy	Helsinki	0,4	59,5	1 412	34	-37
Kontulan Palvelutalo Oy	Helsinki	62,1	76,2	680	375	0
Kruunuvuorenannan jätteen putkikeräys Oy	Helsinki	21,6	45,3	2 578	3 926	-304
Käpylän Terveystalo Koy	Helsinki	54,5	54,5	2 149	31	0
Lasipalatsin Mediakeskus Oy	Helsinki	100,0	100,0	74	60	-71
Loviisan Satama Oy	Loviisa	0,0	60,0	3 794	149	32
Länsi-Viikinmäen Pysäköinti Oy	Helsinki	0,0	100,0	6 148	6	-64
Malmin Liiketalo Oy	Helsinki	56,4	56,4	2 661	11	-50
Malmin Pysäköintitalo Oy	Helsinki	44,6	64,1	1 646	8	-93
Merimiehenkatu 12 As Oy	Helsinki	55,4	55,4	191	282	2
Metropolilab Oy	Helsinki	69,0	69,0	2 175	769	401
Mosaiikkitorin Pysäköintilaitos Koy	Helsinki	88,3	98,7	4 533	411	-65
Myllypuron kampus Koy	Helsinki	100,0	100,0	66 758	2 501	-81
Mäkelänrinteen Uintikeskus Oy	Helsinki	66,7	66,7	1 041	1 991	-69
Paciuksenkadun Pysäköinti Oy	Helsinki	0,0	53,0	1 122	53	-29
Paciuksenkatu 4 As Oy	Helsinki	78,4	86,2	1 379	342	0
Pakkalantie 30 Koy	Helsinki	100,0	100,0	6 007	508	-41
Palmia Oy	Helsinki	100,0	100,0	15 092	15 767	-1 076
Paloheinän Palvelukeskus Koy	Helsinki	28,5	76,6	1 630	13	-17
Palvelukeskus Albatross Oy	Helsinki	77,9	77,9	10 198	39	9
Parmaajanpuisto Koy	Helsinki	82,9	100,0	2 264	464	-30
Posivire Oy	Helsinki	64,9	65,6	749	48	-72
Puistolan Pankkitalo Koy	Helsinki	58,2	58,2	2 097	501	12
Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy	Helsinki	51,3	51,3	808	509	129
Rastilankallion Pysäköinti Oy	Helsinki	0,0	60,2	3 612	5	-56
Rastilankallion päiväkotiyhtiö Koy	Helsinki	66,0	88,6	1 208	4	-29
Ruskeasuon Varikkokiinteistö Oy	Helsinki	100,0	100,0	30 102	5 896	450
Seure Henkilöstöpalvelut Oy	Helsinki	56,4	58,2	2 797	5 741	414
Suomenlinnan Liikenne Oy	Helsinki	100,0	100,0	785	1 215	90
Suutarilan Lamputtie Koy	Helsinki	100,0	100,0	234	1	0
Säterintie 12 autopaikat Koy	Helsinki	0,0	70,9	2	2	0
Säterintie 2 Koy	Helsinki	22,0	64,7	2 168	8	-1
Torpparinmäen korttelitalo Koy	Helsinki	100,0	100,0	2 372	302	-34
Työmaahuolto Oy	Helsinki	100,0	100,0	540	218	55
Töölönlahden Pysäköinti Oy	Helsinki	100,0	100,0	19 189	12 334	0
Urheiluhallit Oy	Helsinki	51,3	51,3	1 057	2 786	103
Viikin viher- ja ympäristötietokeskus Koy	Helsinki	91,3	91,3	4 869	118	46
Viikinmäen Pysäköinti Oy	Helsinki	0,0	63,6	2 653	4	-59
Vuosaaren Urheilutalo Oy	Helsinki	89,2	89,2	2 079	10 273	139

Konserniyhteisön nimi	Kotipaikka	Kunnan omistusosuus, prosenttia	Konsernin omistusosuus, prosenttia	Kuntakonsernin osuus, 1 000 e		
				Oma pääoma	Vieras pääoma	Tilikauden tulos
Tytärsäätiöt						
Helsingin kaupungin 450-vuotis-taiteilijatalosäätiö sr	Helsinki	100,0	100,0	2 466	4 183	0
Helsingin Musiikkitalon säätiö sr	Helsinki	100,0	100,0	2 175	0	58
Helsingin Seniorisäätiö sr	Helsinki	100,0	100,0	7 154	5 784	103
Helsingin seudun kesäyliopistosäätiö sr	Helsinki	100,0	100,0	500	301	-63
Helsingin teatterisäätiö sr (Helsingin kaupunginteatteri)	Helsinki	100,0	100,0	2 550	71 422	1 575
Helsinki-viikon säätiö sr	Helsinki	100,0	100,0	608	200	54
Jääkenttäsäätiö sr	Helsinki	100,0	100,0	8 249	1 536	758
Niemikotisäätiö sr	Helsinki	100,0	100,0	3 177	1 035	137
Oulunkylän Sairaskotisäätiö sr	Helsinki	100,0	100,0	2 692	4 168	94
Stadion-säätiö sr	Helsinki	100,0	100,0	347	117 305	-843
UMO-säätiö sr	Helsinki	100,0	100,0	33	227	34
Osakkuus- ja omistusyhteisöt						
Apotti Oy	Helsinki	37,1	37,1	3 011	30 393	0
Asemapäällikkökatu 5 Kiinteistö Oy	Helsinki	21,1	39,9	2 929	246	0
Espoon Terminaali Koy	Helsinki	50,0	50,0	12	3 307	7
Fastighets Ab Glaspalatset i Helsingfors	Helsinki	30,9	30,9	18 448	487	10
Haapaniemenkatu 7-9 Kiinteistö Oy	Helsinki	44,1	44,1	7 755	6 026	1
Helsingin Itämerenkatu Asoy	Helsinki	1,3	38,1	4 302	18	0
Helsingin Laivapoika Asoy	Helsinki	0,3	46,7	4 540	21	0
Helsingin Mannerheimintie 13 a Koy	Helsinki	26,2	26,2	40 277	17 586	-472
Helsingin Musiikkitalo Oy	Helsinki	41,7	41,7	2 112	595	88
Helsingin Ruoholahdenpuisto Asoy	Helsinki	7,4	34,5	3 103	330	1
Helsingin Ruoholahdentori Asoy	Helsinki	4,8	42,4	5 371	35	30
Helsingin Rusokkikuja Asoy	Helsinki	1,5	44,0	4 527	576	16
Helsingin Tapulikaupungintie 5 Koy	Helsinki	35,7	35,7	1 166	2	-7
Helsinki Business Hub Ltd Oy	Helsinki	45,0	47,9	314	655	-16
Herttoniemen Pysäköinti Oy	Helsinki	0,9	38,4	7 104	61	-61
Itätori Kiinteistö Oy	Helsinki	35,6	35,6	2 156	6	-3
Kaivonkatsojantien Pysäköinti Oy	Helsinki	0,0	49,0	1 844	22	11
Kalasadaman Palvelu Oy	Helsinki	26,3	26,3	1 766	18	-58
Kalasadaman Palvelu 2 Oy	Helsinki	41,7	41,7	874	1	-14
Keskeisen Rannan Pysäköinti Oy	Helsinki	0,0	36,3	1 507	21	2
Kruunuvuorenrannan Palvelu Oy	Helsinki	12,9	39,3	9 515	1 202	-134
Kytösuontien Pysäköinti Oy	Helsinki	0,0	29,1	1 837	27	4
Laajasalon palloiluhallit Kiinteistö Oy	Helsinki	40,0	40,0	242	101	-21
Latokartanon Pysäköinti Oy	Helsinki	0,3	34,7	6 446	350	12

Konserniyhteisön nimi	Kotipaikka	Kunnan omistusosuus, prosenttia	Konsernin omistusosuus, prosenttia	Kuntakonsernin osuus, 1 000 e		
				Oma pääoma	Vieras pääoma	Tilikauden tulos
Maatullinaukio Kiinteistö Oy	Helsinki	48,7	48,7	2 895	31	-4
Maistraatintori Kiinteistö Oy	Helsinki	25,1	25,1	1 500	2	0
Malminkadun Pysäköinti Oy	Helsinki	0,0	39,6	2 756	11	21
Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy	Helsinki	42,0	42,0	16 006	6 912	-389
Pääkaupunkiseudun Junakalusto Oy	Helsinki	49,5	49,5	102	7 731	0
Runeberginkatu 4 b Asunto Oy	Helsinki	25,5	25,5	1 672	42	0
Startup Maria Oy	Helsinki	34,0	34,0	12	59	-39
Strömbergin pysäköinti Oy	Helsinki	0,0	43,6	912	2	-15
Tapulikaupungin palvelutalo Koy	Helsinki	49,4	49,4	1 080	16	0
Tilkankadun Pysäköinti Oy	Helsinki	0,0	31,5	746	14	9
Tollinpolku Asunto Oy	Helsinki	45,7	45,7	817	110	8
Tulisuontien Pysäköinti Oy	Helsinki	0,0	47,6	910	3	0
Uudenmaan Sairaalaapesula Oy	Kerava	30,1	30,1	2 481	2 284	1
Vantaan Energia Oy	Vantaa	40,0	40,0	97 947	135 492	18 612
Osakkuus- ja omistusyhteisöt, joita ei ole yhdistelty konsernitilinpäätökseen						
Helsingin Humalistonkatu 4 Kiinteistö Oy	Helsinki	27,8	27,8	794	279	0
Helsingin Karhusuontie 53 Asunto Oy	Helsinki	24,2	24,2	104	0	0
Kartanonmetsäntie 13 Asunto Oy	Helsinki	23,8	23,8	800	23	0
Katajanokan Huolto Oy	Helsinki	6,2	28,7	72	38	1
Kotitie 45-47 Asunto Oy	Helsinki	20,2	20,2	125	6	3
Kumpulantie 1 Kiinteistö Oy	Helsinki	22,5	22,5	147	7	-2
Kurkimäen Huolto Oy	Helsinki	0,0	36,9	55	24	3
Lehtisaaren Huolto Oy	Helsinki	27,5	27,5	32	2	3
Mechelininkatu 38 Asoy	Helsinki	44,8	44,8	124	107	8
Mellunmäen Autopaikat Oy	Helsinki	0,0	46,6	4	6	0
Pihlajamäen Liiketalo Oy	Helsinki	23,6	23,6	128	13	0
Runeberginkatu 63 Asunto Oy	Helsinki	20,7	20,7	632	4	-4
Siltakeskus Oy	Helsinki	26,0	32,8	215	6	12
Syreeni Asunto Oy	Helsinki	20,0	20,0	12	2	0
Tapulin huolto Oy	Helsinki	0,0	19,7	108	19	-7
Turkismiehentie 8 Kiinteistö Oy	Helsinki	20,0	20,0	105	4	0
Jäsenkuntayhtymät						
Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri (HUS)	Helsinki	36,2	36,2	144 249	254 036	702
Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymä (HSL)	Helsinki	52,0	52,0	42 176	58 083	-1 304
HSY Hgin seudun ympäristöpalvelut yhtymä	Helsinki	57,6	57,6	298 764	917 502	15 235
Kärkulla samkommun	Kirjala	17,4	17,4	2 248	4 020	143
Uudenmaan liitto	Helsinki	29,1	29,1	367	2 671	4
Uudenmaan päihdehuollon kuntayhtymä	Hyvinkää	9,5	9,5	189	42	3

Konserniyhteisön nimi	Kotipaikka
Tytäryhteisöjen tytäryhteisöt (alikonserniyhtiöt)	
Heka-Haaga Oy	Helsinki
Heka-Kannelmäki Oy	Helsinki
Heka-Kansanasunnot Oy	Helsinki
Heka-Kantakaupunki Oy	Helsinki
Heka-Kontula Oy	Helsinki
Heka-Kumpula Oy	Helsinki
Heka-Laaajasalo Oy	Helsinki
Heka Koillinen Oy	Helsinki
Heka-Malminkartano Oy	Helsinki
Heka-Maunula Oy	Helsinki
Heka-Myllypuro Oy	Helsinki
Heka Pikku Huopalahti Oy	Helsinki
Heka-Puotila Oy	Helsinki
Heka-Roihuvuori Oy	Helsinki
Heka-Siilitie Oy	Helsinki
Heka-Vallila Oy	Helsinki
Heka-Vesala Oy	Helsinki
Heka-Vuosaari Oy	Helsinki
Helen Sähköverkko Oy	Helsinki
Helsingin Energiatunnelit Oy	Helsinki
Helsingin Keijukaistenpolku 4 As Oy	Helsinki
Helsingin Puusuutarintie 2 - 4 As Oy	Helsinki
Helsinginkatu 25 Koy	Helsinki
Kaupinparkki Koy	Helsinki
Laivalahdentori Kiinteistö Oy	Helsinki
Mankala Oy	Iitti
Mannerheimintie 54 As Oy	Helsinki
Markkinatie 10 As Oy	Helsinki
Pieni Villasaarentie 2 As Oy	Helsinki
Soittokuja As Oy	Helsinki
Suomen Energia-Urakointi Oy	Helsinki
Tinasepätie 48 Koy	Helsinki
Virvatulentien Pysäköinti Oy	Helsinki

Tytäryhteisöissä, joissa konsernin omistusosuus on alle 50 %, on Helsingillä tosiasiallinen määräysvalta eri osakesarjan perusteella.

21. SAAMISTEN ERITTELY

1 000 e	Kaupunki			
	2017		2016	
	Pitkäaikaiset	Lyhytaikaiset	Pitkäaikaiset	Lyhytaikaiset
Saamiset tytäryhteisöiltä				
Myyntisaamiset	0	15 644	0	9 632
Lainasaamiset	62	0	62	7
Muut saamiset	0	7 063	0	12 284
Siirtosaamiset	0	9 376	0	7 651
Yhteensä	62	32 083	62	29 574
Saamiset jäsenkuntayhtymiltä				
Myyntisaamiset	0	14 117	0	11 506
Siirtosaamiset	0	37 712	0	38 008
Yhteensä	0	51 829	0	49 514
Saamiset osakkuus- ja omistusyhteisyyhteisöiltä				
Myyntisaamiset	0	624	0	328
Muut saamiset	0	0	0	0
Siirtosaamiset	0	0	0	0
Yhteensä	0	624	0	328
Saamiset yhteensä	62	84 536	62	79 416

22. SIIRTOSAAMISIIN SISÄLTÄVÄT OLENNAISET ERÄT

1 000 e	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Lyhytaikaiset siirtosaamiset				
Siirtyvät korot	766	0	7 409	8 077
Helen-konsernin tulojen jaksotus	81 815	79 672	0	0
Saaminen HUS-kuntayhtymältä	22 024	21 536	34 521	33 756
HSL / Joukkoliikenteen valtiontuki	1 230	1 227	0	0
Perustoimeentulon jaksotus	..	4 817	..	4 817
ATJ-asiakasmaksutulot/jaksotus	5 309	5 534	5 309	5 534
Saaminen Maahanmuuttovirastolta	..	3 496	..	3 496
Kela	15 120	14 123	15 210	14 123
HUS / Kelakorvaus työterveyshuollosta	1 437	2 554	0	0
Muut siirtosaamiset	59 033	65 117	23 949	43 762
Lyhytaikaiset siirtosaamiset yhteensä	186 823	198 077	86 398	113 565

23. RAHOITUSARVOPAPERIT

1 000 e	Kaupunki	
	2017	2016
Jvk-saamiset muilta		
Jälleenhankintahinta	22 624	21 626
Kirjanpitoarvo 31.12.	20 000	20 000
Erotus	2 624	1 626
Yhteensä	20 000	20 000
Rahoitusarvopaperit yhteensä	20 000	20 000

4.3.2 Taseen vastattavia koskevat liitetiedot

24. OMAN PÄÄOMAN ERITTELY

1 000 euroa	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Peruspääoma 1.1.	2 972 407	2 972 407	2 972 407	2 972 407
Peruspääoma 31.12.	2 972 407	2 972 407	2 972 407	2 972 407
Säätiöiden peruspääomat 1.1.	5 815	5 815	0	0
Säätiöiden peruspääomat 31.12.	5 815	5 815	0	0
Arvonkorotusrahasto 1.1.	1 811 270	1 813 224	1 806 409	1 808 364
Vähennykset	-6 318	-1 954	-6 319	-1 955
Arvonkorotusrahasto 31.12.	1 804 952	1 811 270	1 800 090	1 806 409
Muut omat rahastot				
Vakuutusrahasto 1.1.	55 001	53 209	55 001	53 209
Lisäykset	1 666	1 792	1 666	1 792
Vakuutusrahasto 31.12.	56 667	55 001	56 667	55 001
Urheilu- ja ulkoilurahasto 1.1.	152 768	152 766	152 768	152 766
Lisäykset	30 002	2	30 002	2
Urheilu- ja ulkoilurahasto 31.12.	182 770	152 768	182 770	152 768
Kamppi-Töölönlahti-alueen investointirahasto 1.1.	17 899	20 696	17 899	20 696
Vähennykset	-605	-2 797	-605	-2 797
Kamppi-Töölönlahti-alueen investointirahasto 31.12.	17 294	17 899	17 294	17 899
Asuntotuotantorahasto 1.1.	228 589	213 618	228 589	213 618
Lisäykset	9 498	14 971	9 498	14 971
Vähennykset	-3 245	0	-3 245	0
Asuntotuotantorahasto 31.12.	234 842	228 589	234 842	228 589
Lähiörahasto 1.1.	56 126	60 911	56 126	60 911
Vähennykset	-3 822	-4 785	-3 822	-4 785
Lähiörahasto 31.12.	52 304	56 126	52 304	56 126

1 000 euroa	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Innovaatiorahasto 1.1.	11 919	13 569	11 919	13 569
Vähennykset	-1 868	-1 650	-1 868	-1 650
Innovaatiorahasto 31.12.	10 051	11 919	10 051	11 919
Asumisoikeusmaksut 1.1.	101 268	87 154	0	0
Lisäykset	17 365	14 114	0	0
Vähennykset	-54	0	0	0
Asumisoikeusmaksut 31.12.	118 579	101 268	0	0
Muut omat rahastot 1.1.	216 036	210 753	0	0
Lisäykset	14 986	5 319	0	0
Vähennykset	-157	-36	0	0
Muut omat rahastot 31.12.	230 865	216 036	0	0
Muut omat rahastot yhteensä	903 372	839 606	553 928	522 302
Muu oma pääoma 1.1.	734 105	734 105	729 031	729 031
Muu oma pääoma 31.12.	734 105	734 105	729 031	729 031
Edellisten tilikausien ylijäämä 1.1.¹	4 153 306	3 559 243	4 944 292	4 479 253
Lisäykset / Vähennykset ¹	-30 713	-1 955	-30 000	0
Oikaisu edelliseen tilikauteen ¹	-336	-2 413	0	0
Edellisten tilikausien ylijäämä 31.12.¹	4 122 257	3 554 875	4 914 292	4 479 253
Tilikauden ylijäämä/alijäämä (-)¹	648 330	598 431	481 390	465 039
Oma pääoma yhteensä¹	11 191 238	10 516 509	11 451 138	10 974 441

25. PITKÄAIKAISET VELAT

1 000 e	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Velat, jotka erääntyvät myöhemmin kuin 5 v. kuluttua				
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	3 028 467	2 828 447	832 580	890 665
Lainat julkisyhteisöiltä	667 731	768 088	..	..
Lainat muilta luotonantajilta	7 438	7 438	7 438	7 438
Muut pitkäaikaiset velat	133 923	133 923	..	..
Pitkäaikaiset velat yhteensä	3 837 559	3 737 896	840 018	898 103

26. PAKOLLISET VARAUKSET

1 000 e	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Eläkevastuuvaraus	113 833	125 976	112 919	124 885
Kaatopaikkojen jälkihoitovaraus	17 097	17 097	..	..
Potilasvahinkovastuumaksuvastuu	17 330	18 573	..	..
Muut pakolliset varaukset	1 765	1 083	..	..
Pakolliset varaukset yhteensä	150 025	162 729	112 919	124 885

27. VIERAS PÄÄOMA

1 000 e	Kaupunki			
	2017		2016	
	Pitkäaikaiset	Lyhytaikaiset	Pitkäaikaiset	Lyhytaikaiset
Velat tytäryhteisöille				
Saadut ennakot	0	215	0	201
Ostovelat	0	28 938	0	15 974
Muut velat ¹⁾	0	435 843	0	455 554
Siirtovelat	0	2 354	0	168
Yhteensä	0	467 350	0	471 897
Velat jäsenkuntayhtymille				
Ostovelat	0	16 988	0	3 816
Siirtovelat	0	30 939	0	24 652
Yhteensä	0	47 927	0	28 468
Velat osakkus- ja omistusyhteisyyksille				
Ostovelat	0	932	0	556
Siirtovelat	0	65	0	9
Yhteensä	0	997	0	565
Vieras pääoma yhteensä	0	516 274	0	500 930
¹⁾ Sisältää konsernin käyttöoikeustilin velat.				

28. SEKKITILILIMIITTI

1 000 e	Kaupunki	
	2017	2016
Luotollisen sekkitalin limitti 31.12.	2 523	2 523
- siitä käyttämättä oleva määrä	2 523	2 523

29. MUIDEN VELKOJEN ERITTELY

1 000 e	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Muut velat				
Liittymismaksut	49 559	49 144	0	0
Muut velat	131 790	120 463	498 637	512 437
Muut velat yhteensä	181 349	169 607	498 637	512 437

30. SIIRTOVELKoihin sisältyvät olennaiset erät

1 000 e	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Lyhytaikaiset siirtovelat				
Lomapalkkajaksotus	340 409	350 053	233 790	246 709
Siirtyvät korot	8 962	5 836	1 344	1 541
Velka HUSille	14 294	12 910	22 404	20 233
Velka Kevalle	18 577	18 410	18 577	18 410
Stadion-säätiö / OKM:n erityisavustus perusparannushanke 2014 - 2018	87 427	87 200	..	..
HUS / Palkkajaksotus	17 066	14 589	..	..
HSL / Lipputulojaksotus	7 438	7 835	..	..
Muut siirtovelat	145 511	127 636	104 570	97 642
Lyhytaikaiset siirtovelat yhteensä	639 684	624 469	380 685	384 535

31. LASKENNALLISET VEROVELAT

1 000 e	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Korottomaan vieraaseen pääomaan sisältyvät laskennalliset verovelat				
Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	20 520	16 533	..	..
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	69 967	62 026	..	..
Laskennalliset verovelat yhteensä	90 487	78 559	..	..

4.4 Vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevat liitetiedot

32. VELAT, JOIDEN VAKUUDEKSI ANNETTU KIINNITYKSIÄ KIINTEISTÖIHIN

1 000 e	Konserni	
	2017	2016
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	2 197 251	1 916 264
Vakuudeksi annetut kiinnitykset	3 142 941	2 770 631
Lainat julkisyhteisöiltä	614 883	702 448
Vakuudeksi annetut kiinnitykset	1 583 359	1 666 469
Vakuudeksi annetut kiinnitykset yhteensä	4 726 300	4 437 100

33. VELAT, JOIDEN VAKUUDEKSI ANNETTU OSAKKEITA

1 000 e	Konserni	
	2017	2016
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	24 907	28 308
Pantattujen osakkeiden kirjanpitoarvo	84 083	84 083
Lainat julkisyhteisöiltä	206	261
Pantattujen osakkeiden kirjanpitoarvo	792	792
Pantatut osakkeet yhteensä	84 875	84 875

34. MUUT VAKUUDET

1 000 e	Konserni	
	2017	2016
Omasta puolesta annetut vakuudet		
Sitoumusten vakuudeksi annetut kiinnitykset	23 890	22 490
Sitoumusten vakuudeksi pantatut arvopaperit	686	686
Sitoumusten vakuudeksi pantattu muu omaisuus	1 146	4 113
Vakuudet yhteensä	25 722	27 289

35. VUOKRA- JA LEASINGVASTUUT

1 000 e	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Vuokravastuut yhteensä, voimassa 2025 asti	537 411	356 920	286 581	124 617
- Seuraavalla tilikaudella maksettava osuus	88 248	38 038	49 137	4 307
- Myöhemmin maksettavat	449 162	318 882	237 444	120 310
Leasingvastuut yhteensä	46 879	44 059	22 885	21 514
- Seuraavalla tilikaudella maksettava osuus	17 014	17 024	8 366	8 742
- Myöhemmin maksettavat	29 864	27 035	14 519	12 772
Vuokra- ja leasingvastuut yhteensä	584 289	400 979	309 466	146 131

36. VASTUUSITOUMUKSET

1 000 e	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Takaukset omasta puolesta	29 557	29 547	22 026	22 016
Takaukset samaan konserniin kuuluvien yhteisöjen puolesta				
Alkuperäinen pääoma	..	..	793 948	667 976
Jäljellä oleva pääoma	416 402	394 455	373 905	368 456
Takaukset muiden puolesta				
Alkuperäinen pääoma	..	..	363 032	363 032
Jäljellä oleva pääoma	316 055	295 413	315 872	295 188

37. VASTUU KUNTIEN TAKAUSKESKUKSEN TAKAUSVASTUISTA

1 000 e	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Kunnan osuus takauskeskuksen takausvastuista 31.12.	3 555 845	3 029 205	3 555 845	3 029 205
Kunnan osuus takauskeskuksen kattamattomista takausvastuista 31.12.	0	0	0	0
Kunnan mahdollista vastuuta kattava osuus takauskeskuksen rahastosta 31.12.	2 350	2 261	2 350	2 261

38. MYÖNNETYT NOSTAMATTA OLEVAT ANTOLAINAT

1 000 e	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Rahastojen antolainat				
Asuntotuotantorahasto	8 394	532	8 394	532
Urheilu- ja ulkoilulaitosrahasto	8 525	8 225	8 525	8 225
Yhteensä	16 919	8 757	16 919	8 757
Muut antolainat	20 213	7 057	20 213	7 057
Myönnytyt nostamatta olevat antolainat yhteensä	37 132	15 814	37 132	15 814

39. MUUT TASEEN ULKOPUOLISET JÄRJESTELYT

1 000 e	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Sopimusvastuut				
Yhteistyö- ja kumppanuussopimukset				
Seuraavalle tilikaudelle kohdistuva osuus	4 584	6 282	4 584	6 282
Myöhemmin kohdistuva osuus	25 160	20 115	25 160	20 115
Yhteensä	29 744	26 397	29 744	26 397
Sopimuksiin sisältyvät palautusvastuut	0	1 633	..	..
Muut taloudelliset vastuut	3 539	4 064	..	..
Perustamishankkeiden valtionosuuden palautusvastuu	0	87	..	..

Vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevat liitetiedot

1 000 e	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
Johdannaissopimukset				
Sähköjohdannaiset ¹				
Käypä arvo	-13 934	-40 119	..	..
Ostettu, TWh	6 805	6 394	..	..
Myyty, TWh	7 141	6 149	..	..
Koronvaihtosopimukset ²				
Käypä arvo	-11 915	-15 062	..	..
Kohde-etuuden arvo	295 587	298 352	..	..
Terminisopimukset ²				
Käypä arvo	0	-673	..	..
Kohde-etuuden arvo	0	0	..	..
Valuuttajohdannaiset ³				
Käypä arvo	-112	466	..	..
Kohde-etuuden arvo	7 992	6 357	..	..
Hiilijohdannaiset ³				
Käypä arvo	1 727	3 085	..	..
Ostettu, 1 000 t	201	147	..	..
Myyty, 1 000 t	55	0	..	..
Päästöjohdannaiset ⁴				
Käypä arvo	0	277	..	..
Ostettu, 1 000 t CO ₂	0	245	..	..

¹ Sähköjohdannaissopimusten tulouttamatta oleva osa on muodostunut tulevaisuudessa tapahtuvaa fyysistä markkinahintaista sähkön ostoa ja myyntiä suojahtaessa.

² Korkejohdannaisilla suojataan vaihtuvakorkoisten lainojen tulevia korkokustannuksia.

³ Valuuttajohdannaissopimusten sekä hiilijohdannaisten käypä arvo on muodostunut tulevaisuudessa tapahtuvaa hiilen hankintaa suojahtaessa.

⁴ Päästöjohdannaissopimusten käypä arvo on muodostunut tulevaisuudessa ennakoituja päästöjä sekä myönnettyjen päästöoikeuksien eroa suojahtaessa.

OLENNAISIMMAT SOPIMUKSET TASEEN ULKOPUOLISISTA JÄRJESTELYISTÄ

Olennisimmat sopimukset eritelty konserniyksiköittäin ja sopimuksittain Helen-konsernista, Helsingin kaupungin asunnot -konsernista, Oy Helsingin Asuntohankinta Oy:stä, HSY:stä ja HUS-konsernista alla. Tiedot on kerätty yksiköiden tilinpäätöstiedoista.

HSY:stä ja HUS-konsernista ilmoitettu Helsingin kaupungin jäsenosuuden mukainen osuus.

Helen-konserni

1 000 e	Konserni	
	2017	2016
Koronvaihtosopimus 1		
Bullet-lainan pääomaa vastaava nimellisarvo	5 000	5 000
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-43	-94
Koronvaihtosopimus 1 on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella on muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Lainan ja koronvaihtosopimuksen pääoma, eräpäivä sekä koronmaksupäivät vastaavat toisiaan. Sopimus erääntyy 31.10.2018, eikä sopimuksessa ole purkuehtoa. Korko maksetaan kuukausittain.		

Vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevat liitetiedot

1 000 e	Konserni	
	2017	2016
Koronvaihtosopimus 2		
Bullet-lainan pääomaa vastaava nimellisarvo	30 000	30 000
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-199	-579
Koronvaihtosopimus 2 on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella on muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Lainan ja koronvaihtosopimuksen pääoma, eräpäivä sekä koronmaksupäivät vastaavat toisiaan. Sopimus erääntyy 28.6.2018, eikä sopimuksessa ole purkuehtoa. Korko maksetaan neljännesvuosittain.		
Koronvaihtosopimus 3		
Lyhennettävän lainan pääomaa vastaava nimellisarvo tilinpäätöshetkellä	22 000	0
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	130	0
Lainan lyhennykset alkavat 30.11.2021. Koronvaihtosopimus 3 on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella on muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Lainan ja koronvaihtosopimuksen pääoman lyhennysohjelma, eräpäivät sekä koronmaksupäivät vastaavat toisiaan. Sopimus erääntyy 30.11.2028, eikä sopimuksessa ole purkuehtoa. Korko maksetaan puolivuosittein.		

Helen-konsernissa korkosuojauksessa käytetään vain koronvaihtosopimuksia (swap), korkokattoja (cap), korkoputkia (collar) tai muita sellaisia instrumentteja, joilla koron maksimitaso on yksiselitteisesti rajattu.

Helen-konsernissa johdannaisten käyvät arvot perustuvat tilinpäätöshetken markkinahintoihin. Suojaustarkoituksessa tehtyjen johdannaissopimusten arvonmuutokset kirjataan tulokseen samalle jaksolle niillä suojattujen kohde-etuuksien kanssa. Siinä tapauksessa, että olisi muita kuin suojaustarkoituksessa tehtyjä johdannaissopimuksia, niiden realisoitumaton tappio kirjattaisiin tulosvaikutteisesti tilikaudelle.

Kiinteistöosaakeyhtiö Helsingin Sähkötalo

1 000 e	Konserni	
	2017	2016
Koronvaihtosopimus		
- Sopimusten maturiteetti pisimmillään 7 vuotta		
Nimellisarvo	50 489	55 627
Käypä arvo	-3 068	-2 949
Johdannaisilla suojataan vaihtuvakorkoisten lainojen tulevia korkokustannuksia ja valuuttakurssieroja		

Helsingin kaupungin asunnot -konserni

1 000 e	Konserni	
	2017	2016
Koronvaihtosopimus		
- Voimassa 19.12.2023 asti		
Nimellisarvo	29 084	30 469
Käypä arvo	-2 348	-3 161
Tilikauden päättyessä voimassa oleva koronvaihtosopimus on tehty vain kohteena olevan lainan korkomenojen suojaamisen tarkoituksessa. Pitkäaikaisen lainan vaihtuva korko on sidottu koronvaihtosopimuksella kiinteään korkoon. Yhtiöllä ei ole spekulatiivisia johdannaissopimuksia. Korkotason alhaisuudesta johtuen korkosuojaus on tappiollinen. Myös negatiivinen korkotaso aiheuttaa maksuveloitteen. Koronvaihtosopimuksen osalta korkojen 1 prosenttiyksikön nousulla kaikkien muiden muuttujien pysyessä ennallaan olisi seuraavan 12 kuukauden aikana yhtiön tulokseen positiivinen vaikutus 93,9 tuhatta euroa.		

Helsingin seudun ympäristöpalvelut -kuntayhtymä

1 000 e	Konserni	
	2017	2016
Skandinaviska Enskilda Banken AB		
Koronvaihtosopimus 1029580ST/R0550		
Koronvaihtosopimus on purettu vastakaupalla; sopimus 20671916SA. Sopimus eräännytty 31.10.2022.		
Sopimuksen nimellisarvo	8634	8634
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-846	-1431
Koronvaihtosopimus 1198312ST/R055		
Koronvaihtosopimus on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Lainan pääoma koronvaihtosopimuksen pääomaa pienempi ja ehdot vastaavat toisiaan. Sopimus eräännytty 9.1.2023. Laina eräännytty 7.11.2021.		
Lainan pääomaa vastaava nimellisarvo	3166	3741
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-138	-285
Koronvaihtosopimus 29910251ST		
Koronvaihtosopimus on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Lainan pääoma koronvaihtosopimuksen pääomaa pienempi ja ehdot vastaavat toisiaan. Sopimus eräännytty 30.6.2018.		
Lainan pääomaa vastaava nimellisarvo	823	2467
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-12	-68
Koronvaihtosopimus SDID6120/58768		
Koronvaihtosopimus on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Lainan pääoma on pienempi kuin koronvaihtosopimuksen pääoma. Koronvaihtosopimus on suojaava edellyttäen että Euribor3kk ei ylitä 5,50%. Sopimus eräännytty 29.11.2019 ja laina 25.1.2047.		
Lainan pääomaa vastaava nimellisarvo	18419	18419
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-1160	-1689
Koronvaihtosopimus 35177409ST		
Koronvaihtosopimus on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Lainan pääoma koronvaihtosopimuksen pääomaa pienempi ja ehdot vastaavat toisiaan. Sopimus eräännytty 2.1.2022.		
Lainan pääomaa vastaava nimellisarvo	11512	11512
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-892	-1132
Koronvaihtosopimus 281053/40493218ST		
Koronvaihtosopimus on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Lainan pääoma koronvaihtosopimuksen pääomaa pienempi ja ehdot vastaavat toisiaan. Sopimus eräännytty 3.3.2036.		
Lainan pääomaa vastaava nimellisarvo	11512	11512
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-195	-447
Danske Bank Oyj		
Koronvaihtosopimus 20671916SA		
Koronvaihtosopimuksella on purettu sopimus 1029580ST/R050. Sopimus eräännytty 31.10.2022.		
Sopimuksen nimellisarvo	8634	8634
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	1071	1598

1 000 e	Konserni	
	2017	2016
Koronvaihtosopimus 64881 IRS		
Koronvaihtosopimus on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Lainan pääoma koronvaihtosopimuksen pääomaa pienempi ja ehdot vastaavat toisiaan. Sopimus erääntyy 1.7.2018.		
Lainan pääomaa vastaava nimellisarvo	11512	11512
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-226	-519
Koron- ja valuutanvaihtosopimus 5830D CCS		
Koronvaihtosopimus on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi ja SEK-määräinen laina EUR-lainaksi. Lainan ja koronvaihtosopimuksen pääoma ja ehdot vastaavat toisiaan. Sopimus erääntyy 28.6.2018.		
Lainan pääomaa vastaava nimellisarvo	823	2467
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-58	-101
Koronvaihtosopimus 5897/IRS		
Koronvaihtosopimus on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Lainan pääoma koronvaihtosopimuksen pääomaa pienempi ja ehdot vastaavat toisiaan. Sopimus erääntyy 12.8.2018.		
Lainan pääomaa vastaava nimellisarvo	2072	2418
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-62	-134
Koronvaihtosopimus 62163/IRS		
Koronvaihtosopimus on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Lainan pääoma koronvaihtosopimuksen pääomaa pienempi ja ehdot vastaavat toisiaan. Sopimus erääntyy 15.1.2021.		
Lainan pääomaa vastaava nimellisarvo	2302	2686
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-202	-310
Nordea Pankki Suomi Oyj		
Koronvaihtosopimus 1361515/1851677		
Koronvaihtosopimus on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Lainan pääoma koronvaihtosopimuksen pääomaa pienempi ja ehdot vastaavat toisiaan. Sopimus erääntyy 30.6.2022.		
Lainan pääomaa vastaava nimellisarvo	8634	8634
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-471	-660
Koronvaihtosopimus 1559956/2143219		
Koronvaihtosopimus on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Lainan pääoma koronvaihtosopimuksen pääomaa pienempi ja ehdot vastaavat toisiaan. Sopimus erääntyy 30.12.2024.		
Lainan pääomaa vastaava nimellisarvo	8634	8634
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-720	-916
Koronvaihtosopimus 1595524/2202015		
Koronvaihtosopimus on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Lainan pääoma koronvaihtosopimuksen pääomaa pienempi ja ehdot vastaavat toisiaan. Sopimus erääntyy 3.3.2036.		
Lainan pääomaa vastaava nimellisarvo	11512	11512
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-279	-554

1 000 e	Konserni	
	2017	2016
Koronvaihtosopimus 1487638/2033453		
Koronvaihtosopimus on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Lainan pääoma koronvaihtosopimuksen pääomaa pienempi ja ehdot vastaavat toisiaan. Laina erääntyy jo 2023. Sopimus erääntyy 30.12.2024.		
Lainan pääomaa vastaava nimellisarvo	17268	17268
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-650	-927
Koronvaihtosopimus 1488390/2033453		
Koronvaihtosopimus on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Lainan pääoma koronvaihtosopimuksen pääomaa pienempi ja ehdot vastaavat toisiaan. Sopimus erääntyy 15.6.2023.		
Lainan pääomaa vastaava nimellisarvo	14390	14390
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-291	-450
Koronvaihtosopimus 1031291/1301670		
Koronvaihtosopimus on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Lainan pääoma koronvaihtosopimuksen pääomaa pienempi ja ehdot vastaavat toisiaan. Sopimus erääntyy 7.1.2019.		
Lainan pääomaa vastaava nimellisarvo	656	729
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-28	-47
Koron- ja valuutanvaihtosopimus 1012761/1275143		
Koronvaihtosopimus on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Koronvaihtosopimuksella muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi ja SEK-määräinen laina EUR-lainaksi. Lainan ja koronvaihtosopimuksen pääoma ja ehdot vastaavat toisiaan. Sopimus erääntyy 6.7.2026.		
Lainan pääomaa vastaava nimellisarvo	656	729
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-50	-40

HUS-konserni

1 000 e	Konserni	
	2017	2016
Potilasvakuutuskannan uudelleen arvostus		
Kirjanpitolautakunnan kuntajaosto on antanut 16.1.2015 lausunnon "108 Lausunto potilasvakuutusvastuun kirjaamisohjeiden muuttamisesta". Lausunnon mukaan Vammaispalvelulain (VPL) takaisinsaantioikeuteen perustuvia korvauksia voidaan pitää muusta potilashinkovastuusta poikkeavina. Ts. kyseessä on ne tulevat varaukset, joista ei ole esitetty takaisinsaantivaadetta Potilasvakuutuskeskukselle.		
Ilmoitettujen vahinkojen osuus: Vammaispalvelulain mukaisten etuuksien varaukset, tulevan tuetun asumisen varaukset	12 487	12 392
Varmuuslisä: Vammaispalvelulain mukaisten etuuksien varaukset, tulevan tuetun asumisen varausten osuus	250	248
Yhteensä	12 737	12 640

Vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevat liitetiedot

1 000 e	Konserni	
	2017	2016
Sopimusvastuut		
Muu sopimusvastuu	1 162	1 031
Koronvaihtosopimukset		
Koronvaihtosopimus 1		
- korkoriskin suojaaminen, kohdistus yksittäiseen lainaan		
- muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi 15.9.2022 asti		
- osa lainan pääomasta suojattu, koronmaksupäivät vastaavat lainasopimusta suojausajanjaksolla		
- korkoherkkyys: korkotason nousu yhdellä korkopisteellä vähentäisi negatiivista markkina-arvoa 4611,62 euroa		
- negatiivisten kassavirtojen suoritukset ajoittuvat vuosille 2018-2022		
Nimellisarvo	3 620	3 620
Käypä arvo	-202	-283
Koronvaihtosopimus 2		
- korkoriskin suojaaminen, kohdistus yksittäiseen lainaan		
- muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi 15.12.2021 asti		
- osa lainan pääomasta suojattu, koronmaksupäivät vastaavat lainasopimusta suojausajanjaksolla		
- rahoituslaitoksella purkuoikeus 6 kk välein		
- korkoherkkyys: korkotason nousu yhdellä korkopisteellä vähentäisi negatiivista markkina-arvoa 4001,19 euroa		
- negatiivisten kassavirtojen suoritukset ajoittuvat vuosille 2018-2021		
Nimellisarvo	3 620	3 620
Käypä arvo	-177	-235
Sähköjohdannaiset		
- osa sähkönkulutuksesta suojataan: sähköjohdannaiset hankitaan suojaamistarkoituksessa ja vaihdetaan fyysiseen tuotteeseen. Sopimuksia 24 kpl, joista suurin osa tehty kalenterivuodeksi vuosille 2018, 2019 ja 2020		
Käypä arvo	-68	-226

Maankäyttösopimukset

Maankäyttösopimukset eivät tuo kaupungille veloitteita, jotka olennaisesti poikkeavat Maankäyttö- ja rakennuslain mukaisista yleisistä asemakaavan toteuttamisvelvoitteista. Maankäyttösopimuksilla kaupunki perii yksityisiltä maanomistajilta korvaukset, jotka keskimäärin vastaavat heidän maiden osuutta asemakaavojen toteuttamisesta kaupungille aiheutuvista kuntainfran kustannuksista (yleisten alueiden ja tonttien hankinta, katujen ja puistojen rakentaminen, johtosiirrot ym.).

OIKEUDENKÄYNNIT JA VIRANOMAISMENETTELYT**HELSINGIN KAUPUNKI****Asfalttikartelli**

Kaupunki on vaatinut Lemminkäinen Oy:ltä ja VLT-Trading Oy:n konkurssipesältä noin 13 miljoonan euron suuruisia korvauksia asfalttikartellin kaupungille aiheuttamista vahingoista. Helsingin hovioikeus on 20.10.2016 velvoittanut Lemminkäinen Oy:n ja VLT-Trading Oy:n konkurssipesän suorittamaan Helsingin kaupungille korvausta 4,7 miljoonaa euroa korkoineen sekä oikeudenkäyntikuluja. Kaikki osapuolet ovat hakeneet valituslupaa korkeimmasta oikeudesta. Korkein oikeus on pyytänyt Euroopan unionin tuomioistuimelta ennakkoratkaisua asiassa. Lopullinen ratkaisu asiassa saadaan aikaisintaan vuonna 2019.

M300-junien hankintaa koskeva hankintayksikön päätös

HKL:n johtokunta päätti 16.10.2012 oikeuttaa liikennelaitoksen hankkimaan metrojunia yhteensä 154 miljoonan euron kokonaishintaan. Siemens Oy valitti hankintapäätöksestä markkinaoikeuteen ja vaati hyvitysmaksua.

Markkinaoikeus hylkäsi Siemensin em. vaatimuksen markkinaoikeudessa. Korkein hallinto-oikeus antoi asiassa ratkaisun 29.3.2017. Ratkaisun mukaan markkinaoikeuden päätöstä ei muutettu. Asian käsittely on päättynyt.

Metron automatisointihankintaa koskevien sopimusten purkamisen ja niihin liittyvä vahingonkorvausvaatimus

HKL:n johtokunta oikeutti 18.12.2014 purkamaan HKL:n ja Siemens-konsortion väliset metron automatisointia koskevat hankintasopimukset. HKL purki hankintasopimukset 21.1.2015.

Puretun Helsingin metron automatisointia koskeneen hankintasopimuksen kauppahinta oli 99,9 miljoonaa euroa. HKL on suorittanut ko. sopimuksen perusteella Siemensille maksueriä yhteensä 24,6 miljoonaa euroa, joka sisältää vuonna 2012 sovitun etenemissopimuksen mukaisia ns. LOP-maksuja 1,8 miljoonaa euroa. Metrovarikon laajennuksen automatisointia koskevan hankintasopimuksen kauppahinta oli 18,1 miljoonaa euroa, ko. sopimuksen perusteella HKL on suorittanut Siemensille maksueriä 13,4 miljoonaa euroa.

Puretun länsimetron automatisointia koskeneen hankintasopimuksen kauppahinta oli 56,3 miljoonaa euroa, ko. sopimuksen perusteella Länsimetro Oy on suorittanut Siemensille maksueriä 11,3 miljoonaa euroa. Länsimetron koskevat maksuerät eivät ole HKL:n kirjanpidossa.

HKL on vaatinut Siemensiä purun johdosta palauttaman koko maksetun kauppahinnan. HKL ja Länsimetro ovat ottaneet asiassa kanteen Siemensiä vastaan Helsingin käräjäoikeudessa 2015. Siemens on ottanut asiassa vasta-kanteen alkuvuodesta 2016.

HKL:n ja Siemensin vastakkaiset vaatimukset purkuriita-asiassa on suuruudeltaan merkittävät, HKL:lla noin 200 miljoonaa euroa ja Siemensillä noin 175 miljoonaa euroa.

HKL ja Siemens ovat loppuvuodesta 2016 sopineet eräiden HKL:n käyttöön pysyvästi jäävien laitteiden lunastamisesta. Sopimuksen mukaan kummankin osapuolen vaateet toisiaan kohtaan ovat alentuneet lunastettavan omaisuuden määrän mukaisesti n. 14 miljoonaa eurolla.

Purkuriita-asian valmistelevat käsitellyt käräjäoikeudessa alkoivat vuonna 2017 ja pääkäsitteily alkaa vuoden 2018 aikana.

Siemens vei lisäksi riidan ensimmäisen toimituserän viivästyksen osalta välimiesoikeuden ratkaistavaksi. Välimiesoikeuden ratkaisu asiassa annettiin 8.5.2017. Ratkaisun mukaan Siemens oli vastuussa valtaosasta toimituserän 1 toimituksen viivästyisestä 401 vuorokauden osalta, siis yli yhden (1) vuoden ajalta.

Automaattimetrohankkeen oikeudenkäyntien seurantaan on perustettu seurantaryhmä, johon osallistuu kaupunginkanslian oikeuspalveluiden edustaja.

Vuoteknon vuokrasopimusriita

Vuotekno Oy on riitauttanut Helsingin kaupungin ja Vuotekno Oy:n välisen Liikuntamylyssä sijaitsevia tiloja koskevan vuokrasopimuksen irtisanomisen ja vaatii sen tehottomaksi julistamista. Toissijaisesti Vuotekno Oy vaatii noin 1,1 miljoonaa euron vahingonkorvausta kaupungilta. Asia on vireillä Helsingin käräjäoikeudessa ja sitä koskeva valmisteluistunto pidetään huhtikuussa 2018.

Palomiesten palkkoja koskeva kanne

Kantajien kanne perustuu väitteeseen, että palomiehille maksetaan samasta työstä pienempää palkkaa kuin ensihoitajille. Mikäli kaupunki häviäisi asian, voisi kaupunki joutua korvaamaan asian käsittelyn aikana kertyneet palkkakustannukset ja oikeudenkäyntikulut arviolta yli 13 miljoonaa euroa. Tällöin palkkakulujen nousun vuosikustannus olisi jatkossa lähes 2 miljoonaa euroa. Käräjäoikeus on antanut kaupungin kannan mukaisen ratkaisun. Asian käsittely on hovioikeudessa kesken.

KONSERNI

Helen-konserni

Helen-konserniin kuuluva Oy Mankala Ab on osakkaana (8,1 prosenttia) Teollisuuden Voima Oyj:ssä (TVO), joka rakennuttaa avaimet käteen -periaatteella Olkiluoto 3-ydinvoimalaitosyksikköä (OL3) Eurajoelle Olkiluotoon. Laitoksen tuli valmistua alkuperäisen aikataulun mukaisesti vuonna 2009.

TVO jätti vuonna 2012 kanteen ja vastineen Kansainvälisen kauppakamarin (ICC) sääntöjen mukaisessa välimiesmenettelyssä koskien OL3 EPR:n valmistumisen viivästymistä ja siitä aiheutuneita kustannuksia. TVO:n heinäkuussa 2015 päivittämä rahamääräinen arvio yhtiön kustannuksista ja menetyksistä on noin 2,6 miljardia euroa joulukuuhun 2018 asti, joka oli OL3 EPR -laitostoimittajan syyskuussa 2014 toimittaman aikataulun mukaan OL3 EPR:n säännöllisen sähköntuotannon aloittamisen ajankohta.

Välimiesmenettely alkoi joulukuussa 2008 laitostoimittajan aloitteesta. Laitostoimittajan viimeksi huhtikuussa 2017 päivittämä rahamääräinen vaatimus on nyt kokonaisuudessaan noin 3,59 miljardia euroa. Summa perustuu laitostoimittajan päivittämään analyysiin tapahtumista syyskuuhun 2014 ja joidenkin vaateiden osalta joulukuun 2014 loppuun asti. Summa sisältää viivästyskorkoja (laskettu kesäkuun 2017 loppuun asti) ja TVO:n laitostoimitussopimuksen mukaisesti viivästämistä maksueriä yhteensä noin 1,58 miljardia euroa sekä laitostoimittajan väittämää saamatta jäänyttä voittoa noin 132 miljoonaa euroa.

Välimiesoikeus teki lopullisen ja sitovan osapäätöksen marraskuussa 2016. Osapäätös käsitteli riidan alkuvaiheiden asioita, kuten aikataulua, lisensointia ja lisensoitavuutta sekä järjestelmäsunnittelua. Tämä käsitti monia niistä tosiasioista, joihin TVO perustaa päävaateensa laitostoimittajaa vastaan, kuten myös tiettyjä keskeisiä asioita, joihin laitostoimittajan vaateet TVO:ta vastaan perustuvat. Osapäätöksessä ratkaistiin lopullisesti suurin osa käsitellyistä asioista TVO:n eduksi ja toisaalta hylättiin suurin osa laitostoimittajan väitteistä näiltä osin. Osapäätös ei ottanut kantaa osapuolten esittämiin rahamääräisiin vaatimuksiin.

Välimiesoikeus teki lopullisen ja sitovan osapäätöksen myös heinäkuussa 2017. Osapäätös käsitteli projektin suunnittelu- ja lisensointidokumentaation valmistelua, toimittamista, katselmointia ja hyväksyntää. Tämä käsitti niitä keskeisiä asioita, joihin laitostoimittaja perustaa päävaateensa TVO:ta kohtaan, kuten myös tiettyjä asioita, joihin TVO:n vaateet laitostoimittajaa kohtaan perustuvat. Osapäätöksessä ratkaistiin lopullisesti suurin osa käsitellyistä asioista TVO:n eduksi ja toisaalta hylättiin suurin osa laitostoimittajan väitteistä näiltä osin. Vaikka osapäätös ei ottanut kantaa osapuolten esittämiin rahamääräisiin vaatimuksiin, siinä on lopullisesti hylätty laitostoimittajan analyysimetodi, jolla se on perustellut pääasiallisia rahallisia vaateitaan TVO:ta kohtaan.

Osapuolet saivat lopullisen ja sitovan osapäätöksen myös marraskuussa 2017. Osapäätös käsitteli projektin rakennustöiden toteutusta ja projektinhallintaa. Tämä käsitti niitä keskeisiä asioita, joihin TVO perustaa päävaateensa laitostoimittajaa vastaan, kuten myös tiettyjä asioita, joihin laitostoimittajan vaateet TVO:ta kohtaan perustuvat. Osapäätöksessä ratkaistiin lopullisesti moni rakennustöiden toteutusta koskevista asioista TVO:n eduksi ja selkeästi lykättiin monet TVO:n esiin nostamat laitostoimittajan projektinhallintaan liittyvät seikat seuraavaan päätökseen.

Välimiesmenettely on edelleen kesken ja jatkuu kohti lopullista päätöstä, jolla välimiesoikeus määrittää osapuolten korvausvelvollisuudet.

TVO pitää vaatimuksiaan hyvin perusteltuina ja on todennut laitostoimittajan vaateet perusteettomiksi. Kolme merkittävää välimiesoikeuden antamaa osapäätöstä vahvistavat tätä sekä sitä TVO:n näkemystä, että TVO:n vaatimukset ovat laitostoimittajan vaatimuksia vahvempia.

TVO jätti Arevaa koskevan hakemuksen kiireelliseen väliaikaiseen menettelyyn Nanterren kaupalliseen tuomioistuimeen Ranskassa syyskuussa 2016 saadakseen tietoa Ranskan ydinvoimateollisuuden rakenneuudistuksesta ja sen mahdollisista vaikutuksista OL3 -laitostoimitussopimuksen edellyttämien velvollisuuksien ja vastuiden täyttämiseen. Osapuolten välisten keskustelujen perusteella TVO luopui haasteesta toukokuussa 2017. Keskustelujen jatkamisen odotetaan edesauttavan OL3 EPR -projektin valmistumista ja laitoksen käynnistämistä.

Euroopan Unionin komissio teki tammikuussa 2017 päätöksen Ranskan valtion valtiontuesta Arevalle ja hyväksyi fuusion toukokuussa 2017. TVO jätti syyskuussa 2017 Euroopan unionin yleiselle tuomioistuimelle valituksen komission

valtioneuvoston päätöksestä. TVO edellyttää, että Ranskan ydinvoimateollisuuden uudelleenjärjestely ei vaaranna OL3 EPR-projektin valmistumista laitostoimitussopimuksen mukaisesti laitostoimittajan ilmoittamassa aikataulussa.

Laitostoimittajakonsortioon kuuluvat yhtiöt (Areva GmbH, Areva NP SAS ja Siemens AG) ovat laitostoimitussopimuksen mukaisesti yhteisvastuussa sopimusvelvoitteista.

TVO ei ole kirjannut saatavia eikä varauksia välimiesmenettelyssä esitettyjen vaatimusten perusteella.

Helsingin Satama -konserni

Helsingin Satama Oy:llä on Helsingin käräjäoikeudessa edelleen vireillä vahingonkorvauskanne joukolle asfalttiura-koitsijoita. Helsingin Satama Oy katsoo maksaneensa ylihintaa tilatessaan rakentamispalveluja ns. asfalttikartellissa olleilta yrityksiltä. Korvausvaatimus ylittää 2 miljoonaa euroa.

Vuosaaren satamahankkeen toteuttamiseen liittyvästä vesilain mukaisesta päätöksestä koskien katselmustoimitusta ja korvausprosessia on saatu Vaasan hallinto-oikeuden päätös 26.10.2016. Päätöksestä on valitettu korkeimpaan hallinto-oikeuteen useiden osapuolien toimesta.

Vuosaaren väylän syventämiseksi haetusta vesilain mukaisesta luvasta on saatu aluehallintovirastosta myönteinen päätös 26.6.2017. Päätös ei kuitenkaan ole lainvoimainen, sillä siitä on valitettu Vaasan hallinto-oikeuteen. Asian käsittelyn oikeusasteissa odotetaan kestävän noin 2 vuotta.

ARVONLISÄVERON PALAUTUSVASTUU

Helsingin kaupungilla on palautusvastuu uudisrakennusten ja perusparantamisen hankintamenojen arvonlisäverosta, mikäli kiinteistöjä myydään tai niiden käyttötarkoitus muuttuu vähennykseen tai palautukseen oikeuttamattomaan käyttöön.

Tilinpäätöshetkellä 31.12.2017 ei ole tiedossa tilikaudella 2018 realisoituvia arvonlisäveron palautusvastuita.

Konsernin tytäryhteisöjen ilmoittama arvonlisäveron palautusvastuu 31.12.2017 on 63,8 miljoonaa euroa (52,7 miljoonaa euroa vuonna 2016).

PÄÄSTÖOIKEUDET

Helen Oy:lle on myönnetty päästöoikeuksia vuosille 2013-2020 yhteensä 6,9 miljoonaa tonnia CO₂.

Arvio vuoden 2017 toteutuneista päästöistä on 3,3 miljoonaa tonnia CO₂. Vuoden 2017 kaupankäynnissä päästöoikeuksia ja niitä vastaavia oikeuksia ostettiin fyysisesti 0,2 miljoonaa tonnia CO₂. Taseen aineettomissa oikeuksissa päästöoikeuksia ja niitä vastaavia oikeuksia on 31.12.2017 yhteensä 6,6 miljoonaa tonnia CO₂.

Kirjanpidossa päästöoikeudet käsitellään KILAn ohjeen 1767/2005 mukaisesti ns. nettomenettelyllä.

4.5 Ympäristövastuut

40. EHDOLLINEN YMPÄRISTÖVELKA

1 000 e	Kaupunki	
	2017	2016
Entisten kaatopaikkojen kunnostaminen	20 700	19 088
Maaperän puhdistaminen	3 200	3 200

4.6 Henkilöstöä ja tilintarkastajan palkkioita koskevat liitetiedot

41. HENKILÖSTÖN LUKUMÄÄRÄ 31.12.2017

	Kaupunki			
	Vakinaiset 2017	Määräaikaiset 2017	Työllistetyt 2017	Yhteensä 2017
Keskushallinto	3 833	426	49	4 308
Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala	10 206	2 671	179	13 056
Kaupunkiympäristön toimiala	3 224	218	15	3 457
Kulttuuri- ja vapaa-ajan toimiala	1 584	229	135	1 948
Sosiaali- ja terveystoimiala	11 655	3 044	387	15 086
Yhteensä	30 502	6 588	765	37 855

HENKILÖSTÖN LUKUMÄÄRÄ 31.12.2016

	Kaupunki			
	Vakinaiset 2016	Määräaikaiset 2016	Työllistetyt 2016	Yhteensä 2016
Kaupunginjohtajan toimiala	867	158	17	1 042
Rakennus- ja ympäristötoimi	5 030	392	26	5 448
Sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatustoimi	17 433	4 359	513	22 305
Sivistys- ja henkilöstötoimi	6 970	1 902	133	9 005
Kaupunkisuunnittelu- ja kiinteistötoimi	880	65	5	950
Yhteensä	31 180	6 876	694	38 750

Henkilöstöä ja tilintarkastajan palkkioita koskevat liitetiedot

42. HENKILÖSTÖKULUT

1 000 euroa	Kaupunki	
	2017	2016
Palkat ja palkkiot	1 353 556	1 349 744
Henkilöstösivukulut		
Eläkekulut	334 560	360 794
Muut henkilösivukulut	66 023	85 447
Henkilöstökulut tuloslaskelmassa	1 754 139	1 795 985
Luontoisetujen raha-arvo	9 252	8 703
Henkilöstökulut yhteensä	1 763 391	1 804 688
Tuloslaskelman henkilöstökuluihin sisältyy aineettomiin ja aineellisiin hyödykkeisiin aktivoituja henkilöstökuluja yhteensä	37 125	29 734

43. LUOTTAMUSHENKILÖN PALKKIOISTA PERITYT JA TILITETYT LUOTTAMUSHENKILÖMAKSUT

1 000 euroa	Kaupunki	
	2017	2016
Kansallinen Kokoomus	136	113
Vihreä liitto	131	108
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	98	104
Vasemmistoliitto	54	48
Suomen ruotsalainen kansanpuolue	26	25
Perussuomalaiset	18	14
Suomen Keskusta	12	13
Suomen Kristillisdemokraatit	6	6
Piraattipuolue	2	0
Suomen Kommunistinen Puolue	3	4
Tilitetyt luottamushenkilömaksut yhteensä	486	435

44. TILINTARKASTAJAN PALKKIOT

1 000 euroa	Kaupunki	
	2017	2016
KPMG Julkishallinnon Palvelut Oy		
Tilintarkastuspalkkiot ¹⁾	182	165
Tilintarkastajan lausunnot	56	30
Palkkiot yhteensä	238	195

¹⁾ Vertailuvuoden tietoa on oikaistu.

Tilintarkastuspäiviä oli 363 vuonna 2017 ja 348 vuonna 2016 ¹⁾.

INTRESSITAHOLIIKETAPAHTUMAT

Intressitaholiiketoimet ovat liiketoimia konsernin tytäryhtiöiden, säätiöiden ja osakkuusyhtiöiden kanssa. Helsingin kaupungin johtavilta viranhaltijoilta ja luottamushenkilöiltä saatujen tietojen mukaan heillä ei ole intressitahotapah-tumia Helsingin kaupungin kanssa.

45. INTRESSITAHOLIIKETOIMET

1 000 euroa	Konserni 2017
Kaupungin tavaroiden ja palveluiden myynti intressitahoille	
- Myyntituotot	3 310
- Palvelumaksutuotot	2 312
- Vuokratuotot	76 901
- Liiketoiminnan muut tuotot	2 077
Kaupungin tavaroiden ja palveluiden ostot intressitahoilta	
- Palvelujen ostot	148 333
- Muut ostot	55 802
- Maksetut vuokrat	108 425
Kaupungin korot ja osingot intressitahoilta	
- korkotuotot	41 149
- osinkotuotot	21 691
- korko- ja rahoituskulut	114
Kaupungin antamat lainat intressitahoille	
- Lainoja yhteensä	1 020 103
- Lainojen korot ovat 0-6 % ja lainat ovat vakuudettomia	
- Lisäksi välitettyjä valtion lainojen yhteensä	114 527
Kaupungin antamat avustukset intressitahoille	
- avustukset konserniyhteisöille	30 430
Muut liiketoimet intressitahojen kanssa	
1) Kaupunkikonsernissa on käytössä konsernitili	
2) Vuosaaren Urheilutalo Oy on vapautettu tontin vuokrasta	
3) Lisäeläkejärjestelyn vuosikulu Helsingin kaupungin Linja-autotoiminta Oy	1 200

Eriytetyt tilinpäätökset

5 Eriytetyt tilinpäätökset

5.1 Kunnallisten liikelaitosten tilinpäätökset

HELSINGIN KAUPUNGIN LIIKENNELIIKELAITOS (HKL)

TULOSLASKELMA	01.01.–31.12.2017	01.01.–31.12.2016
LIIKEVAIHTO		
Tuki kaupungilta	18 934 845,99	12 470 076,53
Liikennöintikorvaukset	91 199 717,21	81 884 903,20
Infrakorvaukset	67 110 430,77	65 481 883,98
Muut myyntituotot	3 392 194,80	655 769,96
	180 637 188,77	160 492 633,67
Valmistus omaan käyttöön	5 407 253,68	3 518 887,82
Liiketoiminnan muut tuotot	20 081 094,04	16 296 397,21
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat		
Ostot tilikauden aikana	-14 949 997,29	-14 906 742,78
Palvelujen ostot	-34 511 472,15	-32 312 924,98
	-49 461 469,44	-47 219 667,76
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-49 633 170,23	-45 749 139,37
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-12 168 762,45	-12 212 797,38
Muut henkilösivukulut	-2 623 845,26	-2 763 329,74
	-64 425 777,94	-60 725 266,49
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-48 329 006,55	-40 927 356,13
	-48 329 006,55	-40 927 356,13
Liiketoiminnan muut kulut		
Vuokrakulut	-13 932 031,30	-7 080 407,49
Muut kulut	-1 707 310,43	-957 205,04
	-15 639 341,73	-8 037 612,53
LIIKEYLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	28 269 940,83	23 398 015,79
Rahoitustuotot ja -kulut		
Muut rahoitustuotot	33 397,69	26 497,02
Kunnalle maksetut korkokulut	-1 186,87	-21 666,90
Muille maksetut korkokulut	-3 794 935,53	-2 624 895,44
Korvaus peruspääomasta	-8 442 000,00	-8 442 000,00
Infrakorko	-12 142 971,65	-11 238 003,58
Muut rahoituskulut	-29 474,27	-33 189,46
	-24 377 170,63	-22 333 258,36
YLIJÄÄMÄ ENNEN VARAUKSIA	3 892 770,20	1 064 757,43
Poistoeron lisäys (-) tai vähennys (+)	2 974 979,22	-14 749 141,37
Vapaaehtoisten varausten lisäys (-) tai vähennys (+)	-3 892 770,20	16 299 754,01
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	2 974 979,22	2 615 370,07
Tunnusluvut		
Sijoitetun pääoman tuotto, prosenttia	3,9	3,3
Kunnan sijoittaman pääoman tuotto, prosenttia	2,6	2,0
Voitto, prosenttia	2,2	0,7

RAHOITUSLASKELMA	2017	2016
TOIMINNAN RAHAVIRTA		
Liikelyjäämä (-alijäämä)	28 269 940,83	23 398 015,79
Poistot ja arvonalentumiset	48 329 006,55	40 927 356,13
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korvaus peruspääomasta	-8 442 000,00	-8 442 000,00
Infrakorko	-12 142 971,65	-11 238 003,58
Kunnalle maksetut korkokulut	-1 186,87	-21 666,90
Muut	-3 791 012,11	-2 631 587,88
Muut tulorahoituksen korjaukset	-26 508,04	-16,14
	52 195 268,71	41 992 113,56
INVESTOINTIEN RAHAVIRTA		
Investoinnit	-73 451 271,63	-176 523 165,11
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	1 074 248,30	16,14
	-72 377 023,33	-176 523 148,97
TOIMINNAN JA INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	-20 181 754,62	-134 531 035,41
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA		
Lainakannan muutokset, pitkäaikainen		
Muilta saatujen lainojen lisäys	0,00	60 000 000,00
Kunnalta/kuntayhtymältä saatujen lainojen vähennys	-1 987 675,49	-1 987 675,49
Muilta saatujen lainojen vähennys	-13 084 883,46	-11 546 421,92
Lainakannan muutokset, lyhytaikainen		
Muilta saatujen lainojen muutos	1 538 461,54	1 538 461,54
	-13 534 097,41	48 004 364,13
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Vaihto-omaisuuden muutos	-86 596,08	-829 057,36
Saamisten muutos kunnalta	-2 575 977,20	2 677 885,84
Saamisten muutos muilta	-32 607 862,00	14 856 185,81
Korottomien velkojen muutos kunnalta	64 215 262,75	64 246 523,40
Korottomien velkojen muutos muilta	4 652 808,20	5 634 337,31
	33 597 635,67	86 585 875,00
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	20 063 538,26	134 590 239,13
RAHAVAROJEN MUUTOS	-118 216,36	59 203,72
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	88 733,91	206 950,27
Rahavarat 1.1.	206 950,27	147 762,69
	-118 216,36	59 187,58
Tunnusluvut		
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä viideltä vuodelta, 1 000 euroa	-258 358	-279 122
Investointien tulorahoitus, prosenttia	72,1	23,8
Lainanhoitokate	3,0	2,8
Kassan riittävyys, pv	0,1	0,2
Quick ratio	0,1	0,1
Current ratio	0,1	0,2

TASE	31.12.2017	31.12.2016
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineettomat hyödykkeet		
Aineettomat oikeudet	169 507,99	330 149,28
Muut pitkävaikutteiset menot	2 192 859,54	0,00
Ennakkomaksut	4 012 823,41	2 651 250,78
	6 375 190,94	2 981 400,06
Aineelliset hyödykkeet		
Rakennukset	216 686 614,14	225 149 332,42
Kiinteät rakenteet ja laitteet	216 661 372,18	219 550 123,66
Koneet ja kalusto	270 965 341,60	189 840 341,67
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	117 114 837,62	166 279 426,55
	821 428 165,54	800 819 224,30
Sijoitukset		
Osakkeet ja osuudet	39 505 024,70	39 433 232,00
	39 505 024,70	39 433 232,00
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Vaihto-omaisuus		
Aineet ja tarvikkeet	6 701 641,32	6 615 045,24
	6 701 641,32	6 615 045,24
Saamiset		
Pitkäaikaiset saamiset		
Muut saamiset	31 839 535,55	6 241 168,89
	31 839 535,55	6 241 168,89
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	7 979 579,17	4 297 507,66
Saamiset kunnalta/kuntayhtymältä	11 590 935,74	9 014 958,54
Muut saamiset	6 056 650,32	3 567 601,67
Siirtosaamiset	1 196 433,36	358 058,18
	26 823 598,59	17 238 126,05
Rahat ja pankkisaamiset	88 733,91	206 950,27
VASTAAVAA YHTEENSÄ	932 761 890,55	873 535 146,81

TASE	31.12.2017	31.12.2016
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA		
Peruspääoma	93 804 124,97	93 804 124,97
Koroton peruspääoma	286 213 492,66	286 213 492,66
Edellisten tilikausien ylijäämä/ alijäämä (-)	20 079 664,74	17 464 294,67
Tilikauden ylijäämä/ alijäämä (-)	2 974 979,22	2 615 370,07
	403 072 261,59	400 097 282,37
POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET		
Poistoero	49 673 356,20	52 648 335,42
Vapaaehtoiset varaukset	5 705 092,43	1 812 322,23
	55 378 448,63	54 460 657,65
VIERAS PÄÄOMA		
Pitkäaikainen		
Lainat kunnalta/kuntayhtymältä	13 072 788,90	15 060 464,39
Lainat rahoituslaitoksilta	233 122 482,52	246 207 365,98
	246 195 271,42	261 267 830,37
Lyhytaikainen		
Lainat kunnalta	1 987 675,49	1 987 675,49
Lainat rahoituslaitoksilta	13 084 883,46	11 546 421,92
Saadut ennakot	2 529 800,00	0,00
Ostovelat	17 879 310,12	8 643 378,10
Korottomat velat kunnalle/kuntayhtymälle	10 137 834,60	5 025 183,07
Muut velat kunnalle	164 778 678,39	105 676 067,17
Muut velat	1 708 375,61	1 119 219,90
Siirtovelat	16 009 351,24	23 711 430,77
	228 115 908,91	157 709 376,42
Vieras pääoma yhteensä	474 311 180,33	418 977 206,79
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	932 761 890,55	873 535 146,81
Tunnusluvut		
Omavaraisuusaste, prosenttia	49,3	52,0
Suhteellinen velkaantuneisuus, prosenttia	235,0	237,0
Velat ja vastuut % käyttötuloista	235,7	237,0
Kertynyt ylijäämä/ alijäämä (-)	23 055	20 080
Lainakanta 31.12., 1 000 e	426 047	380 478

HELSINGIN KAUPUNGIN PALVELUKESKUSLIIKELAITOS

TULOSLASKELMA	01.01.–31.12.2017	01.01.–31.12.2016
LIKEVAIHTO	106 743 364,47	96 528 856,31
Liiketoiminnan muut tuotot	856 015,11	879 247,02
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat		
Ostot tilikauden aikana	-30 315 806,63	-25 092 481,78
Varastojen lisäys (+) tai vähennys (-)	-79 740,48	-99 183,87
Palvelujen ostot	-17 191 016,58	-12 312 364,09
	-47 586 563,69	-37 504 029,74
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-39 092 595,12	-38 732 837,57
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-7 175 432,09	-7 176 965,46
Muut henkilösivukulut	-1 928 334,91	-2 298 626,93
	-48 196 362,12	-48 208 429,96
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-406 263,84	-589 432,90
	-406 263,84	-589 432,90
Liiketoiminnan muut kulut		
Vuokrat ja muut kulut	-4 077 505,12	-4 145 481,57
	-4 077 505,12	-4 145 481,57
LIKEYLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	7 332 684,81	6 960 729,16
Rahoitustuotot ja -kulut		
Muille maksetut korkokulut	0,00	-11,32
Korvaus peruspääomasta	-80 000,00	-80 000,04
	-80 000,00	-80 011,36
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	7 252 684,81	6 880 717,80

Tunnusluvut

Sijoitetun pääoman tuotto, prosenttia	12,4	13,5
Kunnan sijoittaman pääoman tuotto, prosenttia	13,1	13,5
Voitto, prosenttia	6,8	7,1

RAHOITUSLASKELMA	2017	2016
TOIMINNAN RAHAVIRTA		
Liikelyjäämä (-alijäämä)	7 332 684,81	6 960 729,16
Poistot ja arvonalentumiset	406 263,84	589 432,90
Rahoitustuotot ja -kulut	-80 000,00	-80 011,36
	7 658 948,65	7 470 150,70
INVESTOINTIEN RAHAVIRTA		
Investointimenot	-133 962,98	-280 688,14
	-133 962,98	-280 688,14
TOIMINNAN JA INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	7 524 985,67	7 189 462,56
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA		
Oman pääoman muutokset	1 164 880,01	0
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Vaihto-omaisuuden muutos	-911 277,30	99 183,87
Saamisten muutos muilta	-2 143 512,17	51 025,16
Korottomien velkojen muutos muilta	444 686,36	556 877,14
	-1 445 223,10	707 086,17
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	-1 445 223,10	707 086,17
RAHAVAROJEN MUUTOS	6 079 762,57	7 896 548,73
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	67 991 412,11	61 911 649,54
Rahavarat 1.1.	61 911 649,54	54 015 100,81
	6 079 762,57	7 896 548,73

Tunnusluvut

Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä viideltä vuodelta, 1 000 euroa	31 299	27 053
Investointien tulo-rahoitus, prosenttia	5 717,2	2 661,4
Kassan riittävyys, pv	248,0	250,5
Quick ratio	4,9	4,5
Current ratio	5,1	4,6

TASE	31.12.2017	31.12.2016
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineettomat hyödykkeet		
Aineettomat oikeudet	92 747,58	171 535,02
	92 747,58	171 535,02
Aineelliset hyödykkeet		
Koneet ja kalusto	430 512,22	624 025,64
	430 512,22	624 025,64
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Vaihto-omaisuus		
Aineet ja tarvikkeet	1 872 334,95	961 057,65
	1 872 334,95	961 057,65
Saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	6 510 877,03	5 228 135,38
Muut lyhytaikaiset saamiset	1 878 720,74	1 220 922,26
Siirtosaamiset	203 478,05	506,01
	8 593 075,82	6 449 563,65
Rahat ja pankkisaamiset	67 991 412,11	61 911 649,54
VASTAAVAA YHTEENSÄ	78 980 082,68	70 117 831,50
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA		
Peruspääoma	1 000 000,00	1 000 000,00
Edellisten tilikausien ylijäämä/ alijäämä (-)	55 220 061,20	47 174 463,39
Tilikauden ylijäämä/ alijäämä (-)	7 252 684,81	6 880 717,80
	63 472 746,01	55 055 181,19
VIERAS PÄÄOMA		
Lyhytaikainen		
Ostovelat	4 443 560,77	4 396 541,12
Muut velat	785 958,98	818 800,00
Siirtovelat	10 277 816,92	9 847 309,19
	15 507 336,67	15 062 650,31
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	78 980 082,68	70 117 831,50
Tunnusluvut		
Omavaraisuusaste, prosenttia	80,4	78,5
Suhteellinen velkaantuneisuus, prosenttia	14,4	15,5
Velat ja vastuut prosenttia käyttötuloista	14,87	16,40
Kertynyt ylijäämä/ alijäämä (-)	62 473	54 055

HELSINGIN KAUPUNGIN RAKENTAMISPALVELULIIKELAITOS (STARA)

TULOSLASKELMA	01.06.–31.12.2017
LIKEVAIHTO	154 515 163,40
Liiketoiminnan muut tuotot	3 176 595,92
Materiaalit ja palvelut	
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	
Ostot tilikauden aikana	-15 098 737,59
Varastojen lisäys (+) tai vähennys (-)	-1 422 682,14
Palvelujen ostot	-70 428 747,69
	-86 950 167,42
Henkilöstökulut	
Palkat ja palkkiot	-30 972 360,44
Henkilösivukulut	
Eläkekulut	-7 632 134,10
Muut henkilösivukulut	-1 539 859,77
	-40 144 354,31
Poistot ja arvonalentumiset	
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 168 524,90
	-2 168 524,90
Liiketoiminnan muut kulut	
Vuokrat ja muut kulut	-5 855 476,36
	-5 855 476,36
LIKEYLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	22 573 236,33
Rahoitustuotot ja -kulut	
Muille maksetut korkokulut	-730,00
Muut rahoituskulut	-2 275,00
Korvaus peruspääomasta	-1 134 000,00
	-1 137 005,00
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	21 436 231,33
Tunnusluvut	
Käyttökate, prosenttia	15,7
Liikelyjäjä, prosenttia	14,3
Voitto, prosenttia	13,6

RAHOITUSLASKELMA	31.12.2017
TOIMINNAN RAHAVIRTA	
Liikelylijäämä (-alijäämä)	22 573 236,33
Poistot ja arvonalentumiset	2 168 524,90
Rahoitustuotot ja -kulut	-1 137 005
	23 604 756,23
INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	
Investointimenot	-1 180 352,1
TOIMINNAN JA INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	22 424 404,13
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	
Lainakannan muutokset	
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	53 358,43
Muut maksuvalmiuden muutokset	
Vaihto-omaisuuden muutos	196 969,47
Saamisten muutos muilta	1 989 546,28
Korottomien velkojen muutos muilta	-5 541 587,37
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	-3 301 713,19
RAHAVAROJEN MUUTOS	19 122 690,94
Rahavarojen muutos	
Rahavarat 31.12.2017	38 972 370,31
Rahavarat alku 1.6.2017	19 849 679,37
	19 122 690,94

Tunnusluvut

Investointien tulorahoitus, prosenttia	1166,6
Kassan riittävyys, pv	61,3
Quick ratio	2,3
Current ratio	2,3

TASE	31.12.2017	01.06.2017 avaava tase
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineelliset hyödykkeet		
Kiinteät rakenteet ja laitteet	60 819,51	68 913,91
Koneet ja kalusto	11 142 672,61	12 122 751,01
	11 203 492,12	12 191 664,92
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Vaihto-omaisuus		
Aineet ja tarvikkeet	1 175 218,00	1 372 187,47
	1 175 218,00	1 372 187,47
Saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	24 312 816,40	26 234 433,21
Muut saamiset	2 492 482,30	3 299 374,25
Siirtosaamiset	738 962,48	0,00
	27 544 261,18	29 533 807,46
Rahat ja pankkisaamiset	38 972 370,31	19 849 679,37
VASTAAVAA YHTEENSÄ	78 895 341,61	62 947 339,22
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA		
Peruspääoma	24 300 000,00	24 300 000,00
Edellisten tilikausien ylijäämä/alijäämä (-)	0,00	0,00
Tilikauden ylijäämä/alijäämä (-)	21 436 231,33	0,00
	45 736 231,33	24 300 000,00
VIERAS PÄÄOMA		
Pitkäaikainen		
Saadut ennakot	3 692 214,17	0,00
	3 692 214,17	0,00
Lyhytaikainen		
Ostovelat	12 703 802,02	11 873 035,68
Muut velat	1 794 068,70	0,00
Siirtovelat	14 969 025,39	26 774 303,54
	29 466 896,11	38 647 339,22
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	78 895 341,61	62 947 339,22
Tunnusluvut		
Omavaraisuusaste, prosenttia	60,8	
Suhteellinen velkaantuneisuus, prosenttia	10,9	
Velat ja vastuut prosenttia käyttötuloista	16,3	
Kertynyt ylijäämä/alijäämä (-)	21 436	

HELSINGIN KAUPUNGIN TALOUSHALLINTOPALVELULIIKELAITOS (TALPA)

TULOSLASKELMA	01.01.–31.12.2017	01.01.–31.12.2016
LIKEVAIHTO	28 382 252,10	28 126 684,84
Liiketoiminnan muut tuotot	70 143,44	42 692,26
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat		
Ostot tilikauden aikana	-174 244,66	-187 583,39
Palvelujen ostot	-8 623 157,81	-7 901 668,47
	-8 797 402,47	-8 089 251,86
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-13 539 861,35	-13 318 429,30
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-3 341 175,85	-3 561 391,09
Muut henkilösivukulut	-718 161,83	-803 514,27
	-17 599 199,03	-17 683 334,66
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-204 298,34	-206 608,46
	-204 298,34	-206 608,46
Liiketoiminnan muut kulut	-1 764 861,08	-1 786 363,41
LIKEYLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	86 634,62	403 818,71
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korvaus peruspääomasta	-56 000,00	-56 000,00
	-56 000,00	-56 000,00
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	30 634,62	347 818,71

Tunnusluvut

Sijoitetun pääoman tuotto, prosenttia	3,7	18,7
Kunnan sijoittaman pääoman tuotto, prosenttia	3,7	18,7
Voitto, prosenttia	0,1	1,2

RAHOITUSLASKELMA	2017	2016
TOIMINNAN RAHAVIRTA		
Liikelyjäämä (-alijäämä)	86 634,62	403 818,71
Poistot ja arvonalentumiset	204 298,34	206 608,46
Rahoitustuotot ja -kulut	-56 000,00	-56 000,00
	234 932,96	554 427,17
INVESTOINTIEN RAHAVIRTA		
Investointimenot	-167 704,27	-164 655,16
TOIMINNAN JA INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	67 228,69	389 772,01
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA		
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Saamisten muutos muilta	55 458,11	567 811,45
Korottomien velkojen muutos muilta	-162 453,58	462 568,99
	-106 995,47	1 030 380,44
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	-106 995,47	1 030 380,44
RAHAVAROJEN MUUTOS	-39 766,78	1 420 152,45
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	6 427 699,21	6 467 465,99
Rahavarat 1.1.	6 467 465,99	5 047 313,54
	-39 766,78	1 420 152,45
Tunnusluvut		
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä viideltä vuodelta, 1 000 euroa	507	632
Investointien tulorahoitus, prosenttia	-140,1	-336,7
Kassan riittävyys, pv	83	85
Quick ratio	1,42	1,39
Current ratio	1,42	1,39

TASE	31.12.2017	31.12.2016
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineettomat hyödykkeet		
Aineettomat oikeudet	4 637,45	26 759,66
	4 637,45	26 759,66
Aineelliset hyödykkeet		
Koneet ja kalusto	328 367,36	314 634,22
Keskeneräiset hankinnat	0,00	28 205,00
	328 367,36	342 839,22
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	104 664,10	199 133,03
Muut lyhytaikaiset saamiset	329 036,10	290 944,04
Siirtosaamiset	7 732,63	6 813,87
	441 432,83	496 890,94
Rahat ja pankkisaamiset	6 427 699,21	6 467 465,99
VASTAAVAA YHTEENSÄ	7 202 136,85	7 333 955,81
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA		
Peruspääoma	694 901,28	694 901,28
Edellisten tilikausien ylijäämä/ alijäämä (-)	1 635 712,45	1 287 893,74
Tilikauden ylijäämä/ alijäämä (-)	30 634,62	347 818,71
	2 361 248,35	2 330 613,73
VIERAS PÄÄOMA		
Lyhytaikainen		
Ostovelat	909 401,90	811 651,43
Muut velat	308 636,54	345 174,36
Siirtovelat	3 622 850,06	3 846 516,29
	4 840 888,50	5 003 342,08
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	7 202 136,85	7 333 955,81
Tunnusluvut		
Omavaraisuusaste, prosenttia	32,8	31,8
Suhteellinen velkaantuneisuus, prosenttia	17,1	17,8
Velat ja vastuut prosenttia käyttötuloista	56,6	71,6
Kertynyt ylijäämä/ alijäämä (-)	1 666 347,07	1 635 712,45

HELSINGIN KAUPUNGIN TYÖTERVEYSLIIKELAITOS

TULOSLASKELMA	01.01.–31.12.2017	01.01.–31.12.2016
LIKEVAIHTO	16 518 801,30	16 872 396,95
Liiketoiminnan muut tuotot	485 121,41	366 620,86
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat		
Ostot tilikauden aikana	-369 422,95	-423 054,69
Palvelujen ostot	-4 936 177,91	-4 988 346,07
	-5 305 600,86	-5 411 400,76
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-7 495 401,52	-7 537 524,62
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-1 861 163,89	-2 042 209,74
Muut henkilösivukulut	-406 870,54	-456 957,37
	-9 763 435,95	-10 036 691,73
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-32 116,94	-33 865,27
	-32 116,94	-33 865,27
Liiketoiminnan muut kulut	-1 264 488,61	-1 260 117,34
LIIKEYLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	638 280,35	496 942,71
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korvaus peruspääomasta	-40 000,00	-40 000,00
	-40 000,00	-40 000,00
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	598 280,35	456 942,71
Tunnusluvut		
Sijoitetun pääoman tuotto, prosenttia	50,8	68,2
Kunnan sijoittaman pääoman tuotto, prosenttia	50,8	68,2
Voitto, prosenttia	3,6	2,7

RAHOITUSLASKELMA	2017	2016
TOIMINNAN RAHAVIRTA		
Liikelylijäämä (-alijäämä)	638 280,35	496 942,71
Poistot ja arvonalentumiset	32 116,94	33 865,27
Rahoitustuotot ja -kulut	-40 000,00	-40 000,00
	630 397,29	490 807,98
INVESTOINTIEN RAHAVIRTA		
Investointimenot	0	-15 850,00
	0	-15 850,00
TOIMINNAN JA INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	630 397,29	474 957,98
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA		
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Saamisten muutos muilta	32 583,72	-583 111,36
Korottomien velkojen muutos muilta	-239 260,40	562 843,64
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	-206 676,68	-20 267,72
RAHAVAROJEN MUUTOS	423 720,61	454 690,26
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	2 442 558,93	2 018 838,32
Rahavarat 1.1.	2 018 838,32	1 564 148,06
	423 720,61	454 690,26
Tunnusluvut		
Investointien tulorahoitus, %	-	3 097
Kassan riittävyys, pv	54	44
Quick ratio	1,59	1,31
Current ratio	1,59	1,31

TASE	31.12.2017	31.12.2016
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineettomat hyödykkeet		
Aineettomat oikeudet	3 945,60	8 249,87
	3 945,60	8 249,87
Aineelliset hyödykkeet		
Koneet ja kalusto	38 417,98	66 230,65
	38 417,98	66 230,65
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	1 455 759,19	1 496 764,54
Muut lyhytaikaiset saamiset	129 713,03	120 424,16
Siirtosaamiset	67 152,57	68 019,81
	1 652 624,79	1 685 208,51
Rahat ja pankkisaamiset	2 442 558,93	2 018 838,32
VASTAAVAA YHTEENSÄ	4 137 547,30	3 778 527,35
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA		
Peruspääoma	500 000,00	500 000,00
Edellisten tilikausien ylijäämä/ alijäämä (-)	456 942,71	0
Tilikauden ylijäämä/ alijäämä (-)	598 280,35	456 942,71
	1 555 223,06	956 942,71
VIERAS PÄÄOMA		
Lyhytaikainen		
Ostovelat	515 401,96	488 348,33
Muut velat	219 016,56	271 001,31
Siirtovelat	1 847 905,72	2 062 235,00
	2 582 324,24	2 821 584,64
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	4 137 547,30	3 778 527,35
Tunnusluvut		
Omavaraisuusaste, prosenttia	37,6	25,3
Suhteellinen velkaantuneisuus, prosenttia	15,2	16,4
Kertynyt ylijäämä/ alijäämä (-)	1 055	457

HELSINGIN KAUPUNGIN HENKILÖSTÖN KEHITTÄMISPALVELUT -LIIKELAITOS (OIVA AKATEMIA)

TULOSLASKELMA	01.01.–31.05.2017	01.01.–31.12.2016
LIKEVAIHTO	1 787 869,75	4 041 912,76
Liiketoiminnan muut tuotot ja avustukset	47 054,92	141 873,12
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat		
Ostot tilikauden aikana	-23 146,09	-61 868,61
Palvelujen ostot	-862 936,97	-2 044 277,80
	-886 083,06	-2 106 146,41
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-456 483,77	-1 213 547,37
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-112 926,59	-321 643,66
Muut henkilösivukulut	-21 337,47	-65 200,08
	-590 747,83	-1 600 391,11
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-11 484,30	-25 166,99
	-11 484,30	-25 166,99
Liiketoiminnan muut kulut	-189 555,45	-383 190,74
	-189 555,45	-383 190,74
LIIEKEYLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	157 054,03	68 890,63
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korvaus peruspääomasta	-5 000,00	-12 000,00
	-5 000,00	-12 000,00
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	152 054,03	56 890,63
Tunnusluvut		
Sijoitetun pääoman tuotto, prosenttia	31,09	18,41
Kunnan sijoittaman pääoman tuotto, prosenttia	31,09	18,41
Voitto, prosenttia	8,5	1,41

Helsingin kaupungin henkilöstön kehittämispalvelut -liikelaitos (Oiva Akatemia)

RAHOITUSLASKELMA	1.1.-31.5.2017	1.1.-31.12.2016
TOIMINNAN RAHAVIRTA		
Liikelyjäämä (-alijäämä)	157 054,03	68 890,63
Poistot ja arvonalentumiset	11 484,30	25 166,99
Rahoitustuotot ja -kulut	-5 000,00	-12 000,00
	163 538,33	82 057,62
INVESTOINTIEN RAHAVIRTA		
Investointimenot	-8 981,06	-38 722,96
TOIMINNAN JA INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	154 557,27	43 334,66
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA		
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Saamisten muutos muilta	107 902,32	21 397,76
Korottomien velkojen muutos muilta	-33 960,74	-358 367,67
	73 941,58	-336 969,91
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	-73 941,58	-336 969,91
RAHAVAROJEN MUUTOS	228 498,85	-293 635,25
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.5.	948 634,68	720 135,83
Rahavarat 1.1.	720 135,83	1 013 771,08
	228 498,85	-293 635,25
Tunnusluvut		
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä viideltä vuodelta, euroa	578 333,6	423 776,3
Investointien tulo-rahoitus, prosenttia	1 973,3	211,9
Kassan riittävyys, pv	206,1	63,5
Quick ratio	2,2	1,8
Current ratio	2,2	1,8

Eriytetyt tilinpäätökset

Helsingin kaupungin henkilöstön kehittämispalvelut -liikelaitos (Oiva Akatemia)

TASE	31.5.2017	31.12.2016
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineelliset hyödykkeet		
Koneet ja kalusto	41 486,51	43 989,75
	41 486,51	43 989,75
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	11 792,00	74 685,20
Muut lyhytaikaiset saamiset	96 927,14	141 561,44
Siirtosaamiset	0,00	374,82
	108 719,14	216 621,46
Rahat ja pankkisaamiset	948 634,68	720 135,83
VASTAAVAA YHTEENSÄ	1 098 840,33	980 747,04
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA		
Peruspääoma	155 484,70	155 484,70
Edellisten tilikausien ylijäämä/ alijäämä (-)	312 281,37	255 390,74
Tilikauden ylijäämä/ alijäämä (-)	152 054,03	56 890,63
	619 820,10	467 766,07
VIERAS PÄÄOMA		
Lyhytaikainen		
Ostovelat	0,00	117 438,95
Muut velat	171 953,41	34 707,43
Siirtovelat	307 066,82	360 834,59
	479 020,23	512 980,97
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	1 098 840,33	980 747,04
Tunnusluvut		
Omavaraisuusaste, prosenttia	56,4	47,7
Suhteellinen velkaantuneisuus, prosenttia	26,1	12,3
Velat ja vastuut prosenttia käyttötuloista	33,1	15,3
Kertynyt ylijäämä/ alijäämä (-)	464 335,4	312 281,4

5.2 Muiden eriytettyjen yksiköiden tilinpäätöslaskelmat

ASUNTOTUOTANTORAHASTO

TULOSLASKELMA	01.01.–31.12.2017	01.01.–31.12.2016
Liiketoiminnan muut tuotot		
Yhdyskuntapalvelujen maksut		
Vuokratuotot	18 383 530,47	18 093 017,97
Muut tuotot	4 527,01	6 296,03
	18 388 057,48	18 099 314,00
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-32 882,75	-25 681,15
Palvelujen ostot	-1 121 324,38	-1 167 016,69
	-1 154 207,13	-1 192 697,84
Liiketoiminnan muut kulut		
Vuokratulot + muut kulut	-22 434 854,74	-13 803 870,50
	-22 434 854,74	-13 803 870,50
LIIKEYLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	-5 201 004,39	3 102 745,66
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot ja -kulut	1 955 754,15	2 382 755,24
	1 955 754,15	2 382 755,24
YLIJÄÄMÄ/ALIJÄÄMÄ (-) ENNEN VARAUKSIA	-3 245 250,24	5 485 500,90
Rahastojen lisäys (-) tai vähennys (+)	3 245 250,24	-5 485 500,90
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ALIJÄÄMÄ (-)	0,00	0,00
RAHOITUSLASKELMA	2017	2016
TOIMINNAN RAHAVIRTA		
Liikelylijäämä/ alijäämä (-)	-5 201 004	3 102 746
Rahoitustuotot ja -kulut	1 955 754	2 382 755
	-3 245 250	5 485 501
TOIMINNAN JA INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	-3 245 250	5 485 501
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäykset tyttäriltä	-532 338	-189 653
Antolainasaamisten vähennykset tyttäriltä	1 539 158	1 433 285
Antolainasaamisten vähennykset muilta	1 158 687	1 087 545
	2 165 507	2 331 177
Oman pääoman muutokset	9 498 000	9 485 500
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Saamisten muutos muilta	91 881	235 952
Korottomien velkojen muutos muilta	349 924	-264 648
	441 805	-28 696
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	12 105 312	11 787 981
RAHAVAROJEN MUUTOS	8 860 061	17 273 482
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	131 606 053	122 745 992
Rahavarat 1.1.	122 745 992	105 472 510
	8 860 061	17 273 482

TASE	31.12.2017	31.12.2016
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Sijoitukset		
Muut lainasaamiset	102 783 210,50	104 948 717,15
	102 783 210,50	104 948 717,15
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset		
Lainasaamiset	72 697,46	127 535,89
Myyntisaamiset	336 293,53	326 473,18
Muut saamiset	36 222,24	27 114,37
Siirtosaamiset	609 550,49	665 521,76
	1 054 763,72	1 146 645,20
Rahat ja pankkisaamiset		
Rahaston käyttötili	131 606 053,82	122 745 992,14
	131 606 053,82	122 745 992,14
VASTAAVAA YHTEENSÄ	235 444 028,04	228 841 354,49
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA		
Muut omat rahastot		
Rahastopääoma 1.1.	228 588 507,81	213 617 506,91
Rahastopääoman lisäys	9 498 000,00	9 485 500,00
Tilikauden ylijäämä/ alijäämä (-)	-3 245 250,24	5 485 500,90
	234 841 257,57	228 588 507,81
VIERAS PÄÄOMA		
Lyhytaikainen		
Saadut ennakot	227 950,91	213 955,24
Ostovelat	339 819,56	38 891,44
Siirtovelat	35 000,00	0,00
Vieras pääoma yhteensä	602 770,47	252 846,68
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	235 444 028,04	228 841 354,49

URHEILU- JA ULKOILULAITOSRAHASTO

TUOSLASKELMA	01.01.–31.12.2017	01.01.–31.12.2016
Liiketoiminnan muut tuotot		
Maksutuotot	0,00	0,00
LIIKEYLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	0,00	0,00
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	2 493,23	2 188,36
	2 493,23	2 188,36
YLIJÄÄMÄ/ALIJÄÄMÄ (-) ENNEN VARAUKSIA	2 493,23	2 188,36
Rahastojen lisäys (-) tai vähennys (+)	-2 493,23	-2 188,36
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	0,00	0,00

RAHOITUSLASKELMA	2017	2016
TOIMINNAN RAHAVIRTA		
Liikelylijäämä/ -alijäämä	0	0
Rahoitustuotot ja -kulut	2 493	2 188
	2 493	2 188
TOIMINNAN JA INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	2 493	2 188
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäykset muilta	-3 846 400	-2 395 161
Antolainasaamisten vähennykset muilta	3 552 307	3 104 244
	-294 093	709 083
Oman pääoman muutokset	30 000 000	0
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Saamisten muutos muilta	-80 723	-1 272
	-80 723	-1 272
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	29 625 184	707 811
RAHAVAROJEN MUUTOS	29 627 678	709 999
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	137 634 309	108 006 631
Rahavarat 1.1.	108 006 631	107 296 632
	29 627 678	709 999

TASE	31.12.2017	31.12.2016
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Sijoitukset		
Muut lainasaamiset	45 024 015,94	44 729 924,26
	45 024 015,94	44 729 924,26
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset		
Lainasaamiset	112 181,50	31 422,92
Siirtosaamiset	124,07	159,12
	112 305,57	31 582,04
Rahat ja pankkisaamiset		
Rahaston käyttötili	137 634 309,42	108 006 631,40
	137 634 309,42	108 006 631,40
VASTAAVAA YHTEENSÄ	182 770 630,93	152 768 137,70
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA		
Muut omat rahastot		
Rahastopääoma 1.1.	152 768 137,70	152 765 949,34
Rahastopääoman lisäys	30 000 000,00	0,00
Tilikauden ylijäämä/ alijäämä (-)	2 493,23	2 188,36
	182 770 630,93	152 768 137,70
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	182 770 630,93	152 768 137,70

VAKUUTUSRAHASTO

TUOSLASKELMA	01.01.–31.12.2017	01.01.–31.12.2016
Liiketoiminnan muut kulut		
Muut kulut	-400 584,08	-218 796,03
	-400 584,08	-218 796,03
LIIKEYLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	-400 584,08	-218 796,03
Rahoitustuotot ja -kulut		
Muut rahoitustuotot	2 066 808,62	2 011 235,41
	2 066 808,62	2 011 235,41
YLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-) ENNEN VARAUKSIA	1 666 224,54	1 792 439,38
Rahastojen lisäys (-) tai vähennys (+)	-1 666 224,54	-1 792 439,38
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ALIJÄÄMÄ (-)	0,00	0,00

RAHOITUSLASKELMA	2017	2016
TOIMINNAN RAHAVIRTA		
Liikelyjäämä/ alijäämä (-)	-400 584	-218 796
Rahoitustuotot ja -kulut	2 066 809	2 011 235
Tulorahoituksen korjauserät	0	0
	1 666 225	1 792 439
TOIMINNAN JA INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	1 666 225	1 792 439
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	0	0
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Korottomien velkojen muutos	209 100	63 600
RAHAVAROJEN MUUTOS	1 875 325	1 856 039
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	56 940 475	55 065 150
Rahavarat 1.1.	55 065 150	53 209 111
	1 875 325	1 856 039

TASE	31.12.2017	31.12.2016
VASTAAVAA		
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Rahat ja pankkisaamiset		
Rahaston käyttötili	56 940 475,09	55 065 150,56
	56 940 475,09	55 065 150,56
VASTAAVAA YHTEENSÄ	56 940 475,09	55 065 150,56
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA		
Muut omat rahastot		
Rahastopääoma 1.1.	55 001 550,50	53 209 111,12
Tilikauden ylijäämä/ alijäämä (-)	1 666 224,54	1 792 439,38
	56 667 775,04	55 001 550,50
VIERAS PÄÄOMA		
Siirtovelat	272 700,05	63 600,06
	272 700,05	63 600,06
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	56 940 475,09	55 065 150,56

INNOVAATORAHASTO

TULOSLASKELMA	01.01.–31.12.2017	01.01.–31.12.2016
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-117 461,97	-24 262,03
Palvelujen ostot	-462 606,95	-620 999,62
	-580 068,92	-645 261,65
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-224 158,69	-119 112,93
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-55 174,32	-34 755,79
Muut henkilösivukulut	-9 692,39	-7 633,93
	-289 025,40	-161 502,65
Liiketoiminnan muut kulut		
Vuokratkulut	-54 261,64	-6 884,22
Avustukset	-848 244,00	-836 232,00
Muut kulut	-96 604,76	-593,16
	-999 110,40	-843 709,38
LIIEKEYLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-)	-1 868 204,72	-1 650 473,68
YLIJÄÄMÄ/ ALIJÄÄMÄ (-) ENNEN VARAUKSIA	-1 868 204,72	-1 650 473,68
Rahastojen lisäys (-) tai vähennys (+)	1 868 204,72	1 650 473,68
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ALIJÄÄMÄ (-)	0,00	0,00

RAHOITUSLASKELMA	2017	2016
TOIMINNAN RAHAVIRTA		
Liikelylijäämä/ alijäämä (-)	-1 868 205	-1 650 474
	-1 868 205	-1 650 474
TOIMINNAN JA INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	-1 868 205	-1 650 474
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Saamisten muutos	47 059,00	241,00
Korottomien velkojen muutos	-155 816,00	-191 087,00
	-108 757,00	-190 846,00
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	-108 757	-190 846
RAHAVAROJEN MUUTOS	-1 976 962	-1 841 320
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	10 097 727	12 074 690
Rahavarat 1.1.	12 074 690	13 916 010
	-1 976 963	-1 841 320

TASE	31.12.2017	31.12.2016
VASTAAVAA		
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Saamiset		
Muut saamiset	21 591,24	68 650,85
	21 591,24	68 650,85
Rahat ja pankkisaamiset		
Rahaston käyttötili	10 097 727,96	12 074 689,99
	10 097 727,96	12 074 689,99
VASTAAVAA YHTEENSÄ	10 119 319,20	12 143 340,84
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA		
Muut omat rahastot		
Rahastopääoma 1.1.	11 918 571,79	13 569 045,47
Tilikauden ylijäämä/ alijäämä (-)	-1 868 204,72	-1 650 473,68
	10 050 367,07	11 918 571,79
VIERAS PÄÄOMA		
Lyhytaikainen		
Ostovelat	68 952,13	224 769,05
	68 952,13	224 769,05
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	10 119 319,20	12 143 340,84

5.3 Liikelaitosten ja rahastojen vaikutus kaupungin talouteen

Liikelaitosten ja rahastojen vaikutus kaupungin tilikauden tuloksen muodostumiseen.

1 000 €	Kaupungin tuloslaskelma- osa toteutumis- vertailussa	Liikelaitosten tuloslaskelmaosa	Rahastojen tuloslaskelmaosa	Eliminoinnit yhteensä	Kaupungin tuloslaskelma tilinpäätöksessä
Myyntituotot	186 678	488 601	0	-347 690	327 589
Maksutuotot	236 724	101	0	-7 396	229 429
Tuet ja avustukset	48 511	1 011	0	-753	48 769
Vuokratuotot	747 120	10 596	18 384	-412 696	363 404
Muut toimintatuotot	204 656	12 992	5	-7 108	210 545
Toimintatuotot	1 423 689	513 301	18 389	-775 643	1 179 736
Valmistus omaan käyttöön	29 324	5 407	0	100 338	135 069
Tuotot	1 453 013	518 708	18 389	-675 305	1 314 805
Henkilöstökulut					
Palkat ja palkkiot	-1 212 254	-141 078	-224	0	-1 353 556
Henkilösivukulut	-360 876	-39 642	-65	0	-400 583
Palvelujen ostot	-1 790 370	-136 764	-1 584	225 369	-1 703 349
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-143 661	-62 434	-150	14 059	-192 186
Avustukset	-330 435	-54	-848	19 688	-311 649
Vuokrakulut	-560 479	-26 672	-22 201	412 697	-196 655
Muut toimintakulut	-20 106	-1 855	-786	5 559	-17 188
Toimintakulut	-4 418 181	-408 499	-25 858	677 372	-4 175 166
Toimintakate	-2 965 168	110 209	-7 469	2 067	-2 860 361
Verotulot	3 380 795	0	0	0	3 380 795
Valtionosuudet	220 442	0	0	0	220 442
Verotulot ja valtionosuudet	3 601 237	0	0	0	3 601 237
Korkotuotot	77 793	0	2 034	0	79 827
Muut rahoitustuotot	58 136	33	2 104	-23 967	36 306
Korkokulut	-14 311	-3 823	0	0	-18 134
Muut rahoituskulut	-856	-21 905	-114	21 900	-975
Rahoitustuotot ja -kulut	120 762	-25 695	4 024	-2 067	97 024
Vuosikate	756 831	84 514	-3 445	0	837 900
Suunnitelman mukaiset poistot	-303 656	-51 151	0	0	-354 807
Tilikauden tulos	453 175	33 363	-3 445	0	483 093
Poistoeron muutos	841	2 975	0	0	3 816
Varausten muutos	0	-3 893	0	0	-3 893
Rahastojen lisäys	-9 498	0	-3 624	0	-13 122
Rahastojen vähennys	4 427	0	7 069	0	11 496
	-4 230	-918	3 445	0	-1 703
Tilikauden yli- / alijäämä (-)	448 945	32 445	0	0	481 390

Allekirjoitukset ja tilinpäätösmerkinnät

6 Allekirjoitukset ja tilinpäätösmerkintä

Helsingissä maaliskuun 19. päivänä 2018
HELSINGIN KAUPUNGINHALLITUS

Paavo Arhinmäki

Mika Raatikainen

Veronika Honkasalo

Marcus Rantala

Otso Kivekäs

Nasima Razmyar

Terhi Koulumies

Wille Rydman

Maria Ohisalo

Tomi Sevander

Pia Pakarinen

Anni Sinnemäki

Jaana Pelkonen

Sanna Vesikansa

Jan Vapaavuori
Pormestari
Hallituksen puheenjohtaja

TILINPÄÄTÖSMERKINTÄ

Suoritetusta tilintarkastuksesta on tänään annettu kertomus.

Helsingissä huhtikuun . päivänä 2018

KPMG Julkishallinnon Palvelut Oy
Tilintarkastusyhteisö

Jorma Nurkkala
JHT, KHT

**Luettelo kirjanpitokirjoista
ja tositelajeista
sekä niiden säilytystavasta**

7 Luettelo kirjanpitokirjoista ja tositelajeista sekä niiden säilytystavasta

---

Luettelot kirjanpitokirjoista ja tositelajeista sekä niiden säilytystavoista sisältyvät Helsingin kaupungin tilinpäätöksen erittelyt -sidottuun kirjaan. Kirjaan sisältyvät myös liikelaitosten allekirjoitetut tilinpäätökset sekä sitovien toiminnallisten tavoitteiden toteumatietojen dokumentointikuvaukset.

Tilintarkastuskertomus 2017

8 Tilintarkastuskertomus 2017

TILINPÄÄTÖKSEN TUNNUSLUVUT	Konserni		Kaupunki	
	2017	2016	2017	2016
TULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT				
Toimintatuotot toimintakuluista, prosenttia *)	60,7	61,2	29,2	31,8
Vuosikate, miljoonaa euroa	1 393	1 305	838	807
Vuosikate, prosenttia poistoista *)	196,6	193,0	236,2	239,4
Vuosikate, euroa / asukas *)	2 160	2 053	1300	1270
RAHOITUSLASKELMAN TUNNUSLUVUT				
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä viideltä vuodelta, miljoonaa euroa, ilman vuoden 2014 liikelaitosten yhtiöittämisten kirjanpidollisia vaikutuksia	-111,9	-532,9	184,4	-157,5
Investointien tulorahoitus, prosenttia *)	103,0	87,8	137,0	125,3
Lainanhoitokate *)	3,5	2,1	4,7	2,4
Kassan riittävyys, päivää *)	76	59	99	79
TASEEN TUNNUSLUVUT				
Omavaraisuusaste, prosenttia	61,7	60,3	79,6	77,6
Suhteellinen velkaantuneisuus, prosenttia *)	89,2	87,6	47,7	49,9
Velat ja vastuut prosenttia käyttötuloista	97,8	93,3	54,2	53,0
Lainakanta 31.12., miljoonaa euroa	4 985	4 940	1 206	1 371
Lainat, euroa / asukas	7 732	7 772	1 871	2 157
Lainasaamiset 31.12., miljoonaa euroa	480	479	1 894	1 951
Konsernin lainasaamiset 31.12., euroa / asukas	745	753	..	..
Asukasmäärä 31.12.	644 700	635 600	644 700	635 600

*) Satunnaisten tuottojen ja kulujen kirjauskäytännön 2017 muutoksen vaikutus huomioitu vuoden 2016 vertailuluvuissa.

TUNNUSLUKUJEN LASKENTAKAAVAT

Toimintatuotot/toimintakulut = $100 \times \text{toimintatuotot} / \text{toimintakulut} - \text{valmistus omaan käyttöön}$.

Omavaraisuus-prosentti = $100 \times (\text{oma pääoma} + \text{poistoero} + \text{vapaaehtoiset varaukset}) / (\text{taseen loppusumma} - \text{saadut ennakot})$.

Vuosikate / poistot, prosenttia = $100 \times \text{vuosikate} / (\text{poistot} + \text{arvonalentumiset})$.

Rahoitusvarallisuus, euroa / asukas =

$(\text{saamiset} + \text{rahoitusarvopaperit} + \text{rahat ja pankkisaamiset} - \text{vieras pääoma} + \text{saadut ennakot}) / \text{asukasmäärä}, 31.12.$

Suhteellinen velkaantuneisuus, prosenttia = $(\text{vieras pääoma} - \text{saadut ennakot}) / (\text{toimintatuotot} + \text{verotuotot} + \text{valtionosuudet})$.

Velat ja vastuut prosenttia käyttötuloista = $100 \times (\text{Vieras pääoma} - \text{Saadut ennakot} + \text{Vuokravastuut}) / \text{Käyttötulot}$

Lainakanta 31.12. (miljoonaa euroa) = $\text{vieras pääoma} - (\text{saadut ennakot} + \text{ostovelat} + \text{siirtovelat} + \text{muut velat})$.

Lainanhoitokate = $(\text{vuosikate} + \text{korkokulut}) / (\text{korkokulut} + \text{lainanlyhennykset})$.

Investointien tulorahoitus, prosenttia = $100 \times \text{vuosikate} / \text{investointien omahankintameno}$.

Lainasaamiset 31.12. = sijoituksiin merkityt jvk-lainasaamiset ja muut lainasaamiset.

Helsinki

Helsingin kaupunki
Kaupunginkanslia

Pohjoisesplanadi 11–13
00170 Helsinki
PL 1
00099 Helsingin kaupunki
Vaihde 09 310 1641

www.hel.fi
www.hel.fi/tilinpaatos